

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

OULUN KAUPUNGINTEATTERI

SWECO INFRA & RAIL OY / OULU

12.4.2022 / 25.5.2022

SISÄLTÖ

1	Johdanto	5
2	Perustiedot	9
3	Oulun monumentaalikeskuksen historiaa.....	10
4	Oulun kaupunginteatterin sijainti ja ympäristö.....	13
4.1	Alueen historiaa ilmakuvissa.....	13
4.2	Torinrannan historiaa valokuvissa	18
4.3	Vänmanninsaari ja torinranta vuonna 2022	24
5	Kaavatilanne	27
5.1	Maakuntakaava.....	27
5.2	Yleiskaava.....	28
5.3	Vänmanninsaaren asemakaavahistoria	29
6	Oulun kaupunginteatterin historiaa – Oulun Näyttämöstä Oulun kaupunginteatteriksi	36
7	Teatterirakennuksen suunnittelijat	43
7.1	Marjatta ja Martti Jaatinen.....	43
7.2	Kari Asikainen.....	45
8	1960- ja 1970-lukujen teatterirakennukset	47
8.1	Tampereen Työväen Teatteri.....	50
9	Oulun kaupunginteatterin suunnittelu	53
9.1	Suunnitteluperiaatteet.....	53
9.2	Muistoja teatterin suunnittelusta – arkkitehti Pekka Voltti	57
9.3	Muistoja teatterin suunnittelusta – sisustusarkkitehti Kari Asikainen	58
10	Oulun kaupunginteatteri alkuperäisessä asussaan	64
10.1	Ulkoasu ja julkisivut.....	68
10.2	Rakennuksen pohjaratkaisu ja tilojen jakautuminen.....	70
10.3	Rakenteet.....	81
10.4	Pintarakenteet, rakennusosat ja yksityiskohdat	83
11	Keskeiset korjaukset ja muutokset	93
11.1	Peruskorjaus ja laajennus 2002–2004	94

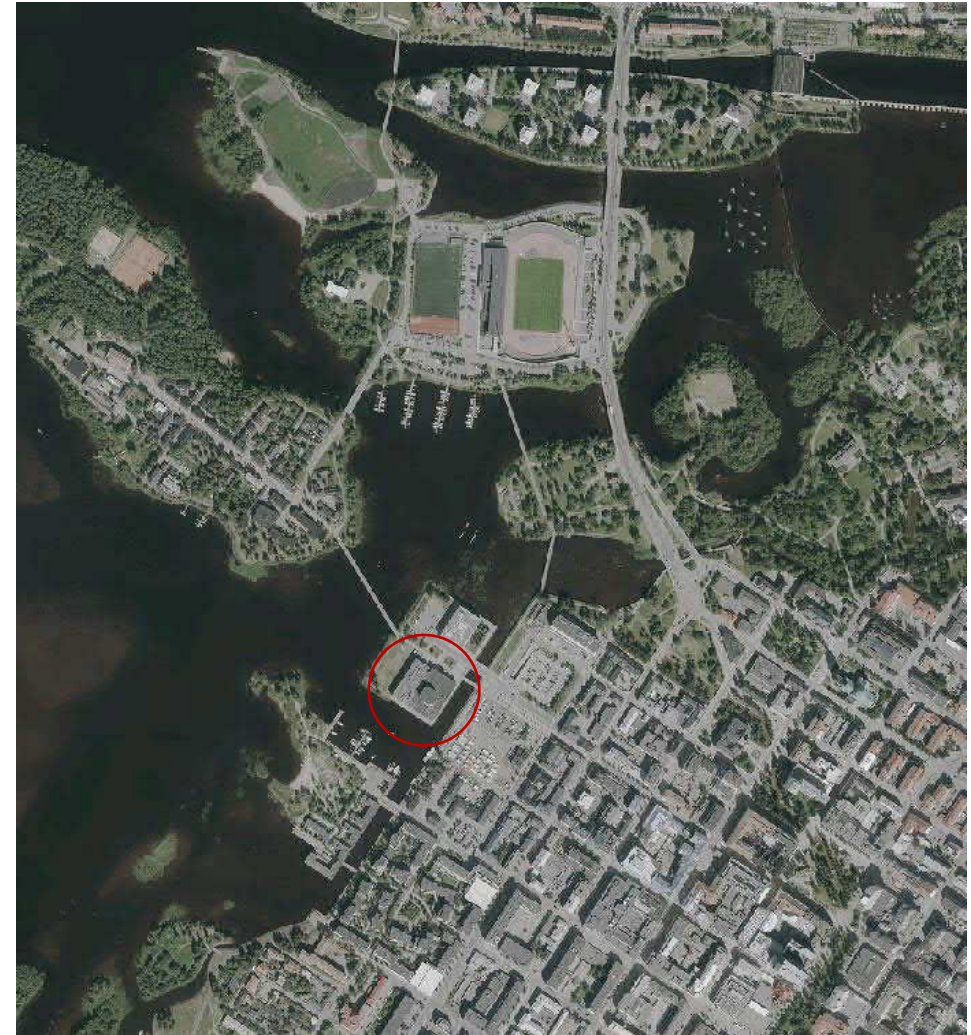
11.1.1	Peruskorjauksen ja laajennuksen suunnittelu – arkkitehdit Sampo Valjus ja Laura Sorri	94
11.1.2	Muutokset rakennuksen julkisivuissa	102
11.1.3	Tilat ja pohjaratkaisu	106
12	Oulun kaupunginteatteri vuonna 2022	111
12.1	Rakennuksen ulkoasu ja julkisivut	111
12.2	Sisätilat	113
12.2.1	Yleisötilat	114
12.2.2	Henkilökunnan tilat	136
12.3	Värit	158
12.4	Taideteokset	159
13	Rakennuksen säilyneisyys	161
13.1	Rakennuksen ulkoasu ja julkisivut	161
13.2	Sisätilat	167
13.3	Säilyneisyyskaaviot	174
14	Oulun kaupunginteatterin kulttuurihistoriallinen merkitys ja arvot	179
14.1	Teatterirakennuksen tunnistetut arvot	179
14.2	Yksi Oulun keskustan merkkirakennuksista	183
14.3	Vänmanninsaaren maisemallinen ja kaupunkikuvallinen kokonaisuus	185
14.4	Oulun kaupunginteatterin arkkitehtoniset arvot	187
14.5	Sisätilojen arkkitehtoniset arvot	191
14.6	Yhteenveto	194
15	Lähteet	197

1 JOHDANTO

Oulun kaupunginteatteri sijaitsee keskeisellä ja kaupunkikuvallisesti erittäin merkittävällä paikalla Vänmanninsaarella Oulun kaupungin ydinkeskustan meren puoleisella laidalla. Vuonna 1972 valmistuneen kaupunginteatterin on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Martti ja Marjatta Jaatinen. Kaupunginteatteri on osa Oulun uutta monumentaalikeskusta, joka on suunniteltu ja rakennettu vuonna 1962 järjestetyn Oulun hallinto- ja kulttuurikeskuksen suunnittelukilpailun pohjalta. Kilpailun voitti Marjatta ja Martti Jaatisen ehdotus ”Saari”. Kokonaisuuteen kuuluu myös vuonna 1981 valmistunut Oulun pääkirjasto, joka sijaitsee teatteria vastapäätä.

Oulun kaupunginteatteri ja pääkirjasto muodostavat yhdessä oman aikansa huipputeatteria edustavan kokonaisuuden, joka on suomalaisen miesiläisyyden, niukan modernin betoniarkkitehtuurin, taidonnäyte.¹ Rakennukset kuuluvat valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä RKY edustavaan aluekokonaisuuteen *Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila*.²

¹ Krogus 2012, 42.

Oulun kaupunginteatterin sijainti ilmakuvassa. (Kuva Oulun karttapalvelu).

² Museovirasto, http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1474 (luettu 23.6.2021).

Oulun kaupunginteatteri on yksi Oulu2026-ohjelmassa huomioiduista kulttuuri-rakennuksista. Oulun teatteri kuuluu kaupungintalon, kulttuurikeskus Valveen, kauppatorin ja Oulun pääkirjaston yhdessä muodostamaan kulttuuritilojen tihentymään.³

Rakennushistoriaselvitys on laadittu Oulun kaupungin Oulun tilapalvelut -liikelaitoksen toimeksiannosta. Vänmanninsaarella on tulevaisuudessa tapahtumassa muutoksia. Kaupunginteatterin viereiselle tyhjälle tontille on käynnistynyt kaavamuuosprosessi, jonka vuoksi teatterirakennuksen kaupunkikuvallinen asema ja merkitys on tarpeen kuvata sekä rakennuksen historia, nykytila, muutokset, säilyneisyys, ominaisuudet ja arvot on tarpeen selvittää. Rakennushistoriaselvitystä tullaan käyttämään merkittävänä suunnittelua ohjaavana asiakirjana tulevissa kaupunginteatterin korjaushankkeissa ja muissa hankkeissa. Selvitys keskittyy teatterirakennuksen kaupunkikuvallisen aseman selvittämisen lisäksi erityisesti alkuperäiseen, vuonna 1972 valmistuneeseen teatterirakennukseen. Teatterin alkuperäinen sisustus huomioidaan selvityksessä tärkeänä osana kokonaisuutta. Vuonna 2004 valmistunut lisärakennus selvitetään yleispiirteisemmin.

Rakennushistoriaselvityksen tavoitteena on vastata kysymyksiin ”Millainen rakennus on?” ja ”Miksi se on sellainen kuin se on?” Selvitys kuvaa kohteen historiaa ja nykytilaa tutkien niiden välistä suhdetta. Samalla se on kertomus kohteen historiasta, ulottuen alueen historiasta ja kohteen rakentamisesta nykyhetkeen saakka. Selvitykseen sisältyy analyysi siitä, mikä kohteessa on arvokasta, vaalittavaa ja suojeltavaa. Selvityksen tarkoituksena on auttaa ymmärtämään rakennusta sekä itsessään että osana ympäristöään, sellaisena kuin se on.

Tärkeimpiä lähteitä tämän rakennushistoriaselvityksen laatimisessa ovat olleet kartat ja ilmakuvat, alkuperäiset rakennuspiirustukset ja muutospirustukset sekä alueelle ja rakennuksiin laaditut selvitykset ja inventoinnit. Tiedot lähteistä on esitetty lähdeluettelossa.

Rakennushistoriaselvityksen ovat laatineet arkkitehti, TkT Kaisa Mäkinie mi ja arkkitehti Noora Kela sekä kaupunkisuunnittelun MSc Filemon Wolfram Sweco

³ Oulun kulttuuristrategia 2030, 96.

Infra & Rail Oy:stä. Rakennus on inventoitu ja valokuvattu paikan päällä 2.11.2021 ja 23.1.2022.

Maastotyön yhteydessä on haastateltu vastaavaa näyttämömestaria Vesa Huitista. Huittinen on aloittanut työt Oulun kaupunginteatterissa 26.12.1976, tuolloin vastikään valmistuneessa uudessa teatterirakennuksessa.

Selvitystä varten on haastateltu Oulun kaupunginteatterin suunnittelussa aikanaan mukana olleita arkkitehti Pekka Volttia ja sisustusarkkitehti Kari Asikaista sekä teatteritalon peruskorjauksen ja laajennuksen suunnittelusta vastanneita arkkitehti Sampo Valjusta ja arkkitehti Laura Sorria.

Oulun kaupunginteatterin suuren näyttämön lämpö nykyasussaan vuonna 2021.

2 PERUSTIEDOT

Kohde	Oulun kaupunginteatteri
Osoite	Kaarlenväylä 2, 90100 Oulu
Kaup. osa/kiinteistö	I kaupunginosa (Pokkinen) / kiinteistö 564-1-38-4
Laajuustiedot	Teatterirakennus ja Vänmanninsaari
Kiinteistön omistaja	Oulun kaupunki
Suunnittelija	Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen
Rakennusajankohdat	Teatterirakennus on valmistunut vuonna 1972 Laajennus 2004 / Arkkitehtuuritoimisto Seppo Valjus Oy
Rakennussuojelu	Rakennusta ei ole suojeltu
Asemakaava	Korttelialueella on voimassa I kaupunginosan korttelia 38 sekä katu- ja vesialuetta koskeva asemakaavanmuutos (Vänmanninsaari), joka on hyväksytty 14.10.2002. Asemakaava on tullut voimaan 26.11.2002. Vänmanninsaarella on vireillä asemakaavan muutos Kaarlenväylä 1 Terwa Tower. Asemakaavan muutoksen tarkoituksena on mahdollistaa alueelle hotelli, hotellin toimintaan liittyviä kokoustiloja, majotuskäyttöön tarkoitettuja huoneistoja ja toimistotiloja. Asemakaavan on tarkoitus valmistua loppuvuodesta 2022.
Muuta tietoa	Oulun kaupunginteatteri ja pääkirjasto ja kuuluvat monumentaalikeskuksen kokonaisuuteen. Kokonaisuus on suunniteltu Oulun hallinto- ja kulttuurikeskuksen yleisen suunnittelukilpailun pohjalta. Vuonna 1962 järjestetyn kilpailun voitti Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatisen laatima ehdotus ”Saari”. Oulun kaupunginteatteri kuuluu valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä RKY edustavaan aluekokonaisuuteen <i>Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila</i> . Pohjois-Pohjanmaan maakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnissa (MRKY 2015) Oulun kaupunginteatteri on huomioitu valtakunnallisesti merkittävänä kohteena. Kaupunginteatteri kuuluu paikallisesti arvokkaisiin aluekokonaisuuksiin <i>Oulujoen suisto</i> ja <i>Moderni monumentaalikeskus</i> .

3 OULUN MONUMENTAALIKESKUKSEN HISTORIAA

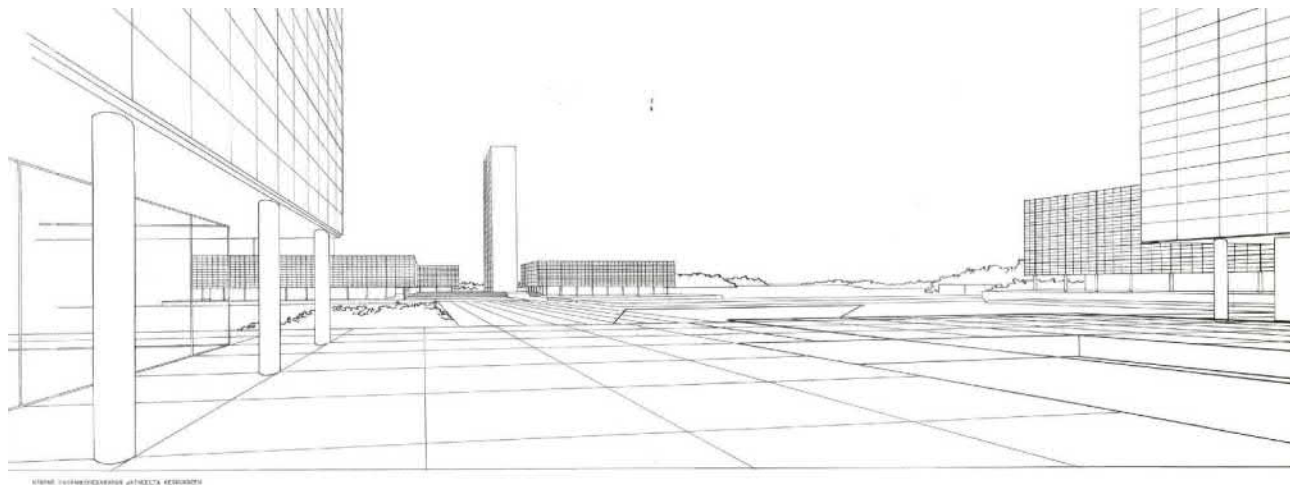
Oulun kaupunginteatteri sijaitsee kaupungin keskustan välittömässä läheisyydessä Oulujoen suistossa, torin edustalle rakennetussa Vänmanninsaaressa. Teatteri ja sitä vastapäätä sijaitseva Oulun kaupunginkirjasto, niiden väliin rajautuva Kaarlenaukio ja teatterin luoteispuolella sijaitseva Meritori muodostavat yhdessä Oulun monumentaalikeskuksena tunnetun kokonaisuuden.

Monumentaalikeskuksen historia juontaa juurensa 1960-luvulle aikaan, jolloin Oulu eli voimakasta kasvukautta. Torin seutu oli tuolloin sekavassa tilassa, mikä kiinnitti Oulun yleiskaava-arkkitehti Irma Mikkolan huomion. Hän laati vuonna 1962 kaupungin hallinto- ja kulttuurikeskuksen järjestelykaavion ja ehdotuksen asemakaavan muutoksesta.⁴

Oulun kaupunki julisti vuonna 1962 hallinto- ja kulttuurikeskuksen yleisen suunnittelukilpailun. Kilpailuohjelman mukaan: ”kilpailun tarkoituksena on aikaansaada Ouluun läänin pääkaupungin arvoa vastaava hallinto- ja kulttuurikeskuksen suunnitelma Oulujoen suiston muodostaman vesi- ja viheralueen äärelle”.⁵ Tehtävänä oli suunnitella alueelle kokonaisratkaisu, johon kuuluvat kaupungintalo, teatteritalo ja konserttitalo. Rakennuksista ensimmäisenä tultaisiin toteuttamaan teatteritalo.⁶

Kilpailuun jätettiin 26 ehdotusta. Palkintolautakuntaan kuuluivat kaupunginjohtaja Arvo Heino,

apulaiskaupunginjohtaja Pentti Huttunen, kaupunginhallituksen jäsenet Kauko Hjerppe ja Olavi Hulkko, professori Erkki Koiso-Kanttila sekä SAFA:n valitsemina arkkitehdit Aarne Ervi ja Toivo Korhonen. Sihteerinä toimi Irma Mikkola. Lautakunta piti kilpailun tulosta erittäin onnistuneena. Sen mukaan: ”kilpailijat olivat vaivojaan säästämättä ja yleensä asiaan perehtyneesti antaneet monipuolisen kuvan niistä suurenmoisista mahdollisuuksista, jotka Oulun uudella monumentaalikeskuksella on muotoutua arvokkaaksi läänin pääkaupungin hallinto- ja kulttuurisydämeiksi.”⁷

Jaatisten laatiman asemakaavan havainnekuva, jossa taustalla näkyvät teatteri, kaupungintalo, virastotorni ja konserttitalo. (Jaatinen & Jaatinen 1965).

⁴ Krogius 2012, 7.

⁵ Jaatinen & Jaatinen 1965, 3.

⁶ Krogius 2012, 8.

⁷ Krogius 2012, 9.

Kilpailun voittajaksi valikoitui ehdotus nimimerkillä ”Saari”, tekijöinä arkkitehdit Marjatta ja Martti Jaatinen, avustajinaan arkkitehti Ruedi von Wartburg ja arkkitehtiylöppilas Paavo Perkkiö. Toisen palkinnon sai nimimerkki ”Kaikki miehet kannelle”, tekijöinä arkkitehti Timo Penttilä ja avustajina Werner Finke, Ossi Rajala, Pekka Salminen, Jussi Siivoja ja Annikki Tiirikkala. Kolmannen palkinnon sai nimimerkki ”Arkkiveisut”, tekijöinä arkkitehdit Erkki Pasanen ja Kalle Vartola.⁸

⁸ Oulun kaupunginhallituksen pöytäkirja 342/X.8. 30.1.1962. (Oulun kaupunginarkisto).

Ehdotuksen ajatuksena oli sijoittaa monumentaalikeskus torin ulkopuolelle Vänmanninsaaren kohdalle omaksi veden ympäröimäksi rakennusryhmäkseen suorakulmaisen muotoiseen rakennettuun saareen. Saarelle oli sommiteltu teatteri, kaupungintalo, konserttisali ja Pakkahuoneenkadun päätteen korkeaksi virastotorni.⁹ Jaatisten laatimassa keskustasuunnitelmassa tavoitteena oli luoda mieli-kuva ”järjestyksessä olevasta kaupungista”. Nuoruusaikanaan Oulussa asunut Martti Jaatinen muisti kaupungin vaalean harmaina puutaloina, jotka muodostivat säännöllisen ruutukaavan. Hänen mukaansa kaupunki oli ilmeeltään ”hyvin geometrinen, jopa papillinen”. Jaatiset sovelsivat uudessa keskustasuunnitelmassa Oulun puuarkkitehtuurin ajattelua monumentaaliseen, betoniseen hallinto- ja liikokeskukseen. Julkisivujen vaaleus ja rakennusvolyymin säännöllisyys määräsivät suunnittelun lähtökohdat. Tavoitteena oli tukeutua kaupunkikuvan historiaan ja säilyttää ja jatkaa kaupungin ”henkistä perinnettä”. Keskustasuunnitelmassa arvokkaimaksi osaksi nostettiin Vänmanninsaarella sijaitsevat kulttuuri- ja hallintorakennukset.¹⁰

Martti Jaatisen mukaan:

”Alussa oli epämääräinen saari. Siitä tehtiin nelikulmainen ja muurin ympäröimä. Idea syntyi siitä mikä on Oululle tyyppillistä. Tyyppillistä oli puhdasoppisuus, nelikulmaisuus, vaaleus, säännöllisyys. Rakennukset ovat sidottuja. Ajattelin että teen siitä

⁹ Krogius 2012, 9.

¹⁰ Koho 1991, 76 / Marjatta ja Martti Jaatisen haastattelu 3.1.1989.

sellaisen.” (Martti Jaatinen, 9 Suomenmaa 21.3.2002)¹¹

Kilpailutyön pohjalta alueelle laadittiin asemakaava. Asemakaavan suunnittelusta vastasi Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen Oy. Toteutuksessa mukana olivat Juhani Pallasmaa, Jan Söderlund, Pekka Niemeläinen ja Timo Alho. Asemakaava vahvistettiin 28.2.1966.¹²

Monumentaalikeskuksen rakennuksista ensimmäisenä suunniteltiin kaupunginteatteri. Teatteri valmistui vuonna 1972. Tässä yhteydessä toteutettiin Vänmanninsaaresta neljäsosa, kun saarta täytettiin ja rakennettiin teatterin viereiset kaakkois- ja lounaisrantojen reunat.

Teatterin valmistuttua monumentaalikeskuksen suunnittelu oli Jaatisten arkkitehtitoimistossa edelleen vireillä. Kaupungintalon ja virastotornin luonnossuunnitelmat olivat pitkällä. Toimistossa laadittiin vuonna 1975 asemakaavan tarkistussuunnitelma, jossa monumentaalikeskusta nimettiin Meritullin taide- ja hallinnolliseksi keskustaksi. Tässä suunnitelmassa tutkittiin kirjaston sijoittamista konserttitalon paikalle. Kirjastorakennus nousi teatteritalon pariaksi vuonna 1982.¹³

Jaatisten alkuperäisessä suunnitelmassa esiintyneet kaupungintalo ja virastotorni jäivät lopulta toteuttamatta. Oulun vanha kaupungintalo

¹¹ Krogius 2012, 10.

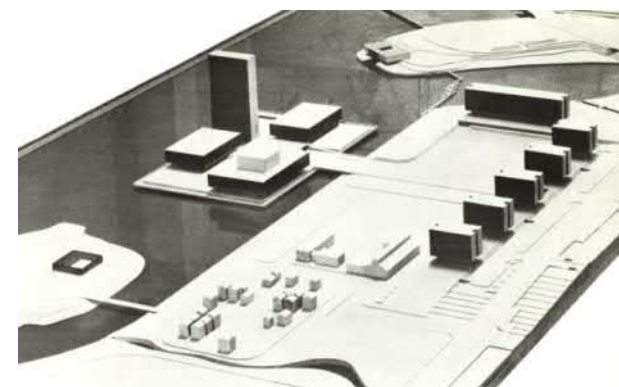
¹² Krogius 2012, 11.

¹³ Krogius 2012, 11–12.

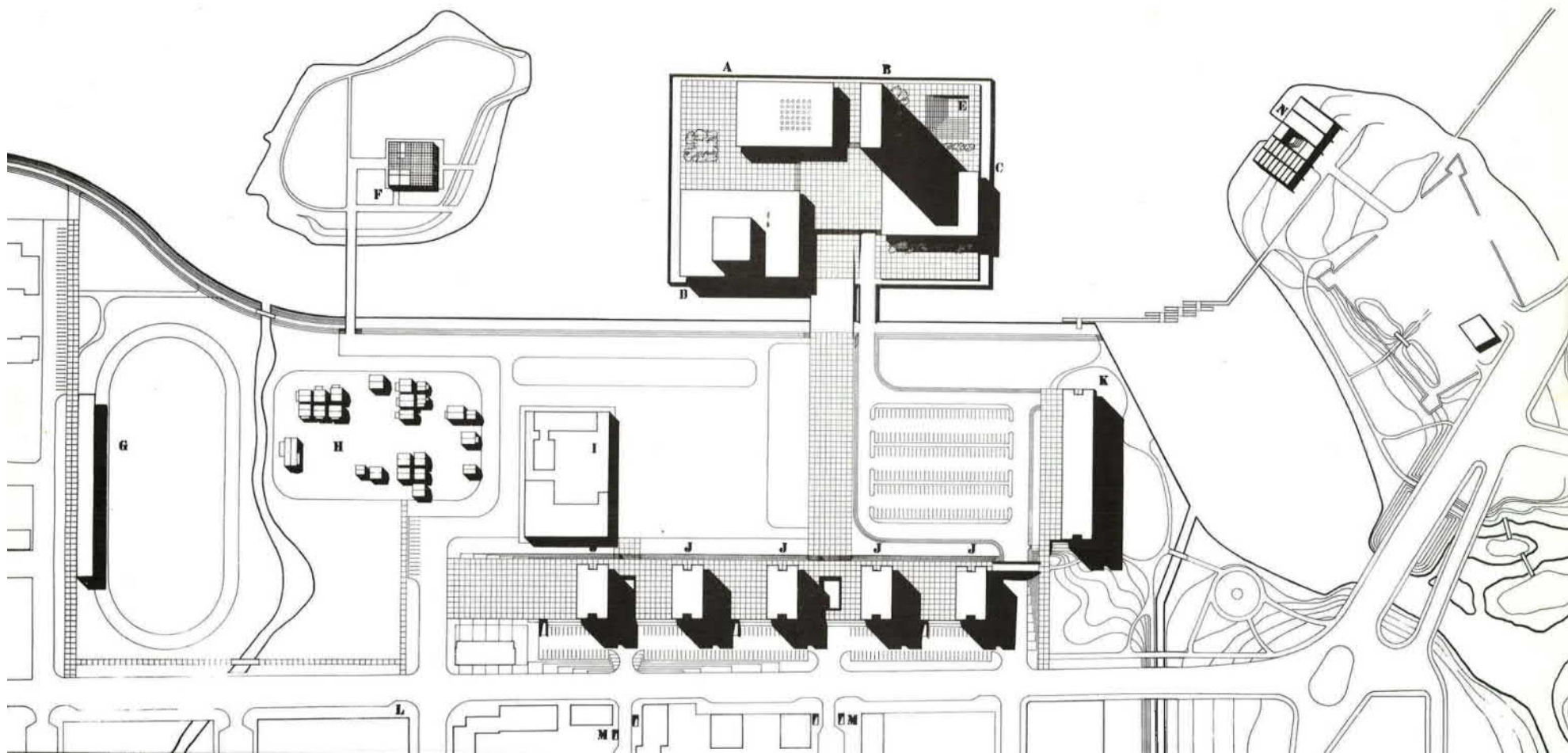
peruskorjattiin vuosina 1978–1981, eikä toimintaa koskaan siirretty Vänmanninsaareen.

Teatterirakennusta laajennettiin vuonna 2004. Laajennus suunniteltiin teatterin luoteispuolelle, osittain alkuperäisessä suunnitelmassa esitetyn kaupungintalon paikalle.

Vänmanninsaaren ja Oulun monumentaalikeskuksen historiasta kerrotaan myös Oulun kaupunginteatterin sisätilojen rakennuksen, sitä vastapäätä sijaitsevan Oulun pääkirjaston rakennushistoriaselvityksissä: *Oulun pääkirjaston rakennushistoriaselvitys* (Arkkitehtitoimisto Pia Krogius, 2012 ja *Oulun pääkirjaston täydentävä rakennushistoriaselvitys* (Sweco Infra & Rail Oy / Kaisa Mäkinen ja Noora Kela, 2021).

Valokuva asemakaavan pohjalta laaditusta pienoismallista. (Kuva Jaatinen & Jaatinen 1965).

Karttaan on nimetty Oulun monumentaalikeskukseen kuuluvat ja siihen liittyvät muut rakennukset: A – kaupungintalo, B – kaupungin virastot, C – konserttitalo, D – teatteritalo, E – ulkoilmakatsomo, F – ravintola, G – urheilukenttä, H – ulkomuseo, I – kauppahalli, J – liike- ja konttoritalo, K – valtion virastot, L – pysäköintitalo, M – jalankulkutunneli, N – taidemuseo. Kirjaston paikalle on osoitettu tuolloin vielä konserttitalo. (Kuva Jaatinen & Jaatinen 1965).

4 OULUN KAUPUNGINTEATTERIN SIJAINTI JA YMPÄRISTÖ

4.1 Alueen historiaa ilmakuvissa

Oulun kauppatorin seutu vuonna 1939. (Oulun karttapalvelu).

1939

Vuoden 1939 ilmakuvassa Vänmanninsaari erottuu pienenä, muodoltaan lähes pyöreänä saarena. Se sijaitsee likimain nykyisen kaupunginteatterin kohdalla. Saareen johtaa silta torinrannasta pakkahuoneen kulmalta. Vänmanninsaaren kaupungin puoleisilla vapaamuotoisilla rannoilla on veneitä. Pohjoisen puoleisella rannalla lienee satamalaituri, joka on osa torinrannan satama-aluetta.

Vänmanninsaarella sijaitsi 1900-luvun alussa uimalaitos. Se oli perustettu kaupungin porvarien toimesta 1890-luvun puolella välissä. Uimalaitosta laajennettiin vuonna 1908. sen yhteydessä oli myös hyppytorni. Uimalaitos toimi Vänmanninsaarella aina Linnansaareen rakennetun uimalan valmistumiseen saakka vuonna 1933.

Vänmanninsaaren tuntumassa torin laidalla sijaitsevat luode-kaakko-suuntainen Oulun pakkahuone ja sen kanssa kulmittain kookas aumakattoinen varastomakasiini, Nederlaaki (Nederlag). Niiden eteläpuolella on taitekattoinen Bergbomin makasiini. Rantakadun varressa on vuonna 1901 valmistunut kauppahalli, johon liittyy rannan puolella lihantarkastusasema, sekä vaakahuone ja ranta-aittoja. Rannan tuntumassa kauppahallin kohdalla on ruiskuhuone. Pakkahuoneen itäpuolella on vuonna 1937 valmistunut linja-autoasema. Aittojen koillispuolella Rantakadun varressa on vuonna 1934 valmistunut huoltoasema, alkuun Nobel-Standard Oy ja myöhemmin Esso.

Vanha pakkahuone purettiin vuonna 1950 ja Nederlaaki vuonna 1972. Bergbomin makasiini on edelleen olemassa, mutta toiselle paikalle siirrettynä. Ruiskuhuone purettiin 1970-luvun alussa ja sen paikalle kuivalle maalle nostettiin kesäkahvilana toiminut Hailuoto-laiva kesällä 1972. Linja-autoasema ja huoltoasema purettiin 1980- ja 1990-luvuilla.¹⁴

¹⁴ Oulun torinrannan kaavoitushistoriaselvitys 2012.

Ortokuva vuodelta 1965. (Oulun karttapalvelu).

1965

Vuosien 1939 ja 1965 ilmakuvia verrattaessa torinrannassa näkyvät selvästi maankohoamisen aiheuttamat vaikutukset. Vuoden 1939 jälkeen Kiikeli ja Elba ovat kasvaneet yhteen. Vänmanninsaari on selvästi laajentunut koillisen suuntaan ja yhdistynyt leveällä kannaksella entiseen satama-alueeseen. Nederlaaki ja Bergbomin makasiini sijaitsevat edelleen rannassa Vänmanninsaaren lähituntumassa. Oulun pakkahuoneen paikalla on vuonna 1951 valmistunut TB autohuoltoasema.

Kiihelissä sijaitsi 1960-luvulla Oulun Merenkävijäin ja Oulun Purjehdusseuran purjehduskeskus. Purjehduskeskuksen venehalli veneineen tuhoutui tulipalossa vuonna 1972. Sen jälkeen purjehduskeskus siirtyi nykyiselle paikalleen Hietasaaren kaupungin puoleiselle rannalle.

1960-luvulle tultaessa torinranta oli paitsi kauppapaikka myös merkittävä liikenteen solmukohta. Torinrannassa oli linja-autoasema, kuorma-autojen tilauskeskus, kaksi huoltoasema ja varastoja. Rantakatua pitkin kulki voimalinja Merikosken voimalaitokselta Nuottasaareen Oulu Oy:n tehtaalte. Kauppahallin lounaispuolella sijaitseva aittojen ja makasiinien alue oli asemakaavalla osoitettu ulkoilmamuseoalueeksi.

Oulun tori keväällä 1970. (Kuvaaja Reijo Herranen / kuvan haltija Vesa Herranen).

Ortokuva vuodelta 1980. (Oulun karttapalvelu).

1980

Vuoden 1980 ilmakuvassa Vänmanninsaari on alkanut rakentua Monumentaali-keskussuunnitelman mukaisesti hahmoltaan nelikulmaiseksi rakennetuksi saareksi. Torinrannan puoli on jo osittain rakennettu, Pikisaaren puolella erottuu edelleen Vänmanninsaaren luonnonmukainen rantaviiva.

Teatteri on valmistunut saaren kaakkoiskulmaan vuonna 1972. Vuonna 1981 valmistunut kaupunginkirjasto on ilmakuvan mukaan jo rakenteilla teatteria vastapäätä Vänmanninsaaren koilliskulmaan.

Torin tuntumassa sijaitsevat edelleen linja-autoasema ja tavarakatos sekä Rantakadun varressa oleva Esson huoltoasema. Linja-autoaseman koillispuolelle on valmistunut vuonna 1973 suuri seitsenkerroksinen hotellirakennus, Hotelli Vaakuna. Hotellia on laajennettu vuonna 1976. Vänmanninsaaren tuntumassa sijainneet huoltoasema ja Nederlaaki on purettu. Bergbomin makasiini on siirretty uuteen paikkaan kauppahallin lounaispuolelle, aitta- ja makasiinirakennusten yhteyteen.

(Kuva Museovirasto / Historian kuvakokoelma / Teuvo Kanerva).

1990

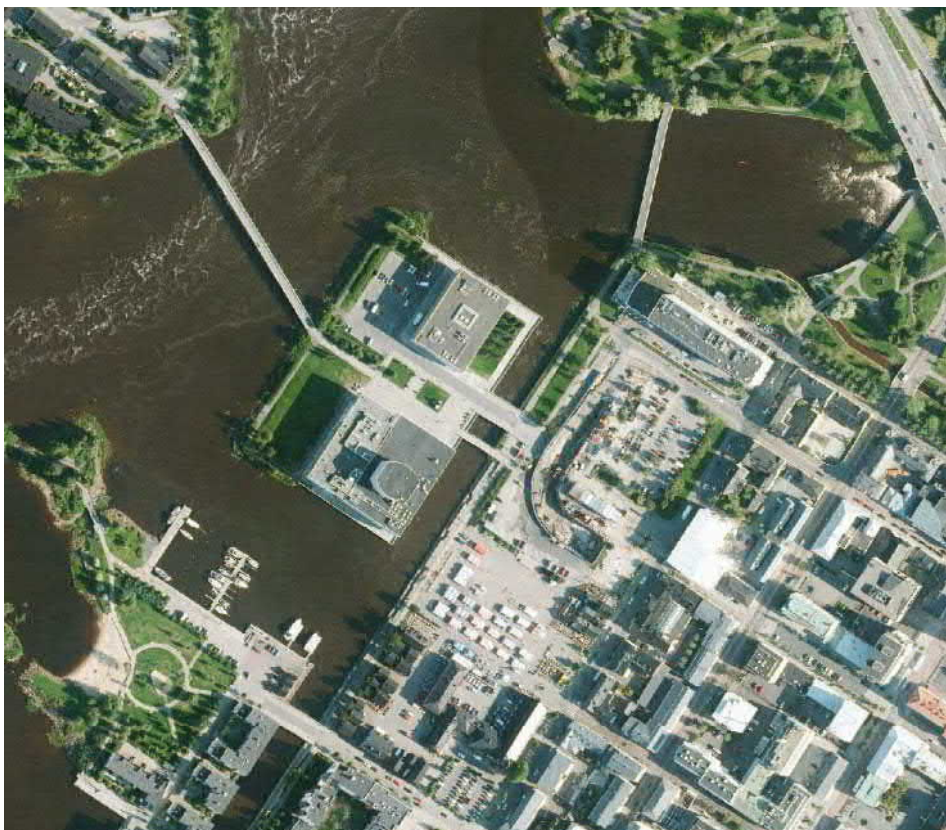
Ortokuva vuodelta 1990. (Oulun karttapalvelu). Vänmanninsaaren kokonaisuus on täydentynyt Oulun kaupunginkirjastolla, joka on valmistunut teatteria vastapäätä vuonna 1981. Vänmanninsaareen torinrannasta johtava tie kulkee leveällä penkereellä. Tien päätteenä teatterin ja kirjaston välissä on kivetty Kaarlenaukio, jonka keskellä on Osmo Somman, Reijo Paavilaisen ja Pertti Mäkisen veistos Merelle (Merenkulun muistomerkki) vuodelta 1985. Teatterin luoteispuolella on pääasiassa nurmialuetta, kirjaston luoteispuolella on pysäköintialue.

1999

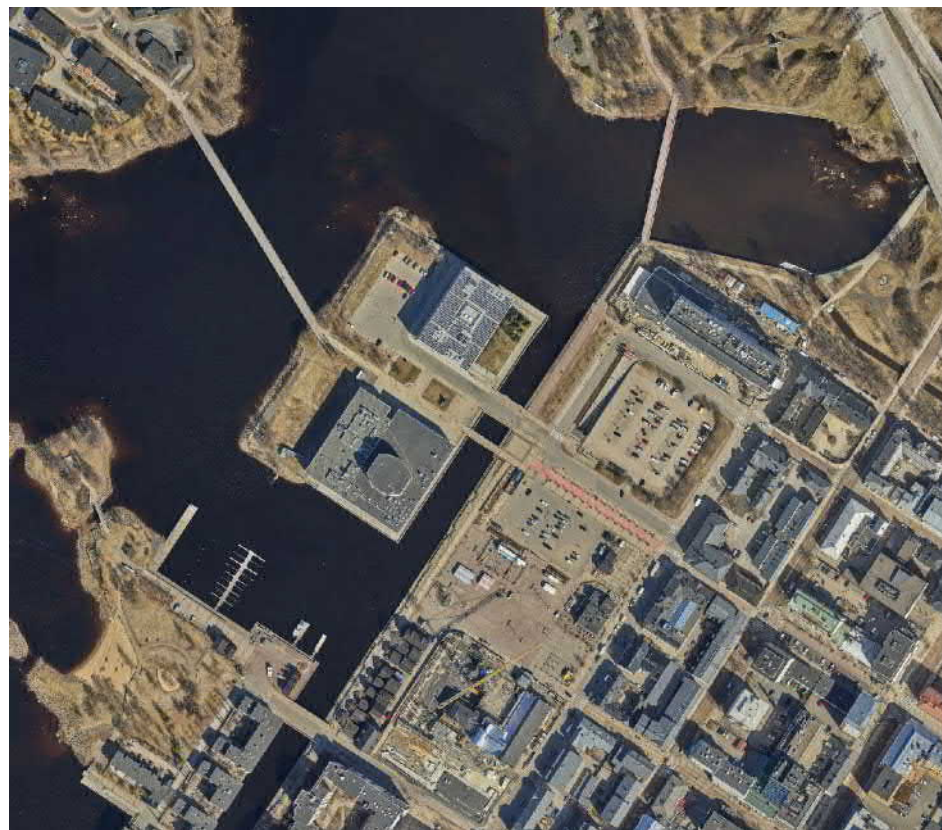
Ortokuva vuodelta 1999. (Oulun karttapalvelu). Vänmanninsaaren ja torin välinen ranta-alue on selkiytynyt, kun saareen johtava pengertie on muutettu kahdeksi vierekkäiseksi sillaksi. Vänmanninsaarella olennaisena muutoksena erottuu Pikisaareen johtava silta. Vänmanninsaari on sillan rakentamisen myötä muuttunut läpikuljettavaksi saareksi, se ei enää ole Oulun keskusta-alueen kaupunkirakenteen luoteen puoleinen päite. Torialueella ja sen lähituntumassa on tehty 1990-luvun kuluessa muutoksia. Torin koillislaidalle on rakennettu katettu esiintymislava. Aitat on siirretty kauppahallin lounaispuolelle rakennetun kerrostalokorttelin tieltä rannan tuntumaan. Kiikeliin on rakennettu vierasvenesatama. Saaren kaakon puoleiselle rannalle on rakenteilla asuinkerrostaloja.

2012

Ortokuva vuodelta 2012. (Oulun karttapalvelu). Teatterin luoteispuolelle on valmistunut vuonna 2004 uusi laajennusosa, joka liittyy kiinteästi vanhempaan teatterirakennukseen. Torialueella muutoksena erottuu Oulun kaupungin keskustan alla sijaitsevan pysäköintialueen, Kivisydämen, sisäänajoramppi, joka on rakenteilla Kaarlenväylän ja Hallituskadun väliin pääkirjaston edustalle.

2020

Ortokuva vuodelta 2020. (Oulun karttapalvelu). Vännanninsaari on ollut pääpiirteissään samassa asussaan kaupunginteatterin laajennuksen valmistumisen jälkeen. Torialueella muutoksina erottuvat uuden Torihotellin rakennustyömaa kauppatorilla kauppahallin kuppeessa, hotelli Radisson Blun laajennus sekä torialueen poikki johtavaan kevyen liikenteen reittiin liittyvä punaisella päällysteellä osoitettu pyöräbaana.

4.2 Torinrannan historiaa valokuvissa

1938

Oulun torialuetta järjesteltiin 1930-luvun lopulla. Kauppatorin ruokatavaratori siirrettiin kauppahallin viereen meren puoleiselle alueelle. Samalle alueelle päätettiin siirtää myös kalakauppa, joka oli aikaisemmin toiminut pakkahuoneen pohjoispuolella. Ruokatavaratorin alue asfaltoitiin tuolloin ensimmäistä kertaa.¹⁵ Uudistettu tori oli ensimmäistä päivää käytössä 2.8.1938.¹⁶

Torin pohjoisosa kehittyi 1930-luvun kuluessa liikenteen solmukohdaksi. Alueelle valmistuivat vuonna 1934 huoltoasema Nobel-Standard Oy ja vuonna 1937 linja-autoasema.

Vielä 1930-luvun lopulla torin ja rannan välisellä alueella oli suuri määrä hirsirakenteisia aittoja ja makasiineja. Rannan tuntumassa sijaitsi kivirakenteinen ruiskuhuone. Sen ulkoasussa tunnusomaisena erityispiirteenä erottuivat päätyjen sakaraharjat.

Torialueen pohjoispuolella Vänmanninsaaren tuntumassa sijaitsivat rykelmänä Oulun pakkahuone, aumakattoinen varastomakasiini Nederlaaki (Nederlag) ja taitekattoinen Bergbomin makasiini.

Kuvat Museovirasto / JOKA Journalistinen kuva-arkisto, Kaleva.

¹⁵ Oulun torinrannan kaavoitushistoriaselvitys 2012, 25-27.

¹⁶ Museovirasto, Oulun uusi kauppatori ensimmäistä päivää käytössä. <https://finna.fi/Record/museovirasto.02BB0C640C91C5BA29BF718CA625F671> (luettu 12.1.2022).

1981

Oulun torinrantaa vuonna 1981 kuvaavissa valokuvissa näkyy vajaat kymmenen vuotta sitten valmistunut teatteritalo sekä sitä vastapäätä valmistumassa oleva kirjastotalo. Puretun ruiskuhuoneen paikalle kesällä 1972 nostettu Hailuoto-laiva toimi kesäkahvilana.

Torinrantaa vuonna 1981. (Kuvat Museovirasto / Historian kuvakokoelma / Teuvo Kanerva).

Vänmanninsaaren miljöökokonaisuus kirjaston rakentamisen aikaan vuonna 1980. Teatterin takana on pysäköintialue sekä todennäköisesti kirjaston työmaata palvelevia parakimaisia rakennuksia. (Kuva Museoviraston journalistinen kuva-arkisto).

Torinrantaa vuonna 1981. (Kuva Museovirasto / Historian kuvakokoelma / Teuvo Kanerva).

2017

Torinrantaa vuonna 2017. (Kuva Esa Eirola).

Oulun kaupunginteatteri ja kaupunginkirjasto jokisuiston maisemassa vuonna 2017: näkymät Hietasaaresta, Raatinsaaresta ja Pikisaaresta kohti Vänmanninsaarta. Vänmanninsaari erottuu kaupungin keskustan edustalla yhtenäisenä kokonaisuutena. (Kuvat Esa Eirola).

4.3 Vänmanninsaari ja torinranta vuonna 2022

Näkymä Pakkahuoneenkadulta Vänmanninsaaren suuntaan. Kaakko-luodesuuntainen Pakkahuoneenkatu kulkee Oulun ruutukaavakeskustan halki torinrantaan. Kadun linjaus jatkuu Kaarlenväylän rinnalla kulkevana kevyenliikenteenväylänä Vänmanninsaarelle, Oulun kaupunginteatterin ja kaupunginkirjaston välissä sijaitsevalle Kaarlenaukiolle. Torinrannan tuntumassa Pakkahuoneenkattua ja Rantakattua reunustavat oululaisten porvarien rakennuttamat komeat asuin-liikerakennukset. Merikapteeni J.F. Petrellin rakennuttama, vuonna 1884 valmistunut rakennus (kuvassa vasemmalla) on historiansa aikana tunnettu mm. Lundbergin ja Teräksen talona sekä Oulun Uutena Seurahuoneena. Konsuli J. F. Svendelinin vuonna 1884 rakennuttama rakennus (oikealla) on tunnettu mm. Oulun yliopiston sekä Oulun yliopiston arkkitehtuurin osaston päärakennuksena.

Vänmanninsaarelta Pikisaareen johtavan sillan valmistuminen on vaikuttanut saaren luonteeseen: kaupungin keskusta-alueen laidalla erillisenä kokonaisuutena sijainnut saari on muuttunut kauttakulkupaikaksi. Sen halki kulkee suosittu ulkoilureitti kaupungilta Pikisaareen ja edelleen Hietasaareen – silta yhdistää Pikisaaren kaupungin keskustaan Vänmanninsaaren kautta.

TEATTERI

NOVKEAST
KAUKKAN

Oulun kaupunginteatteri ja kaupunginkirjasto erottuvat kaupunkikuvassa oman aikakautensa niukkalinjaista modernia arkkitehtuuria edustavana kokonaisuutena, joka on omaileimainen ja tunnettu osa oululaista kaupunkimaisemaa.

Näkymät teatterilta kohti kirjastoa ja kirjastolta kohti teatteria tammikuussa 2022.

5 KAAVATILANNE

5.1 Maakuntakaava

Voimassa olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa Oulun kaupunginteatteri kuuluu Oulun keskustatoimintojen alueeseen (C-1). Merkinnällä osoitetaan Oulun kaupunkikeskustan palvelutoimintojen alue, johon sijoittuu keskustahakuisia hallinto-, kauppa-, hyvinvointi- ja vapaa-ajan palveluja sekä asumista. Alueella olevat valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöalueet ja -kohteet on esitetty 2. vaihemaakuntakaavan selostuksen liitteessä. Alueeseen sisältyy Museoviraston määrittelemä Oulun kaupunkiarkeologinen alue, jolla tunnetaan muinaismuistolain (295/63) rauhoittamia maanpinnan alla olevia kulttuurikerroksia ja rakenteita.

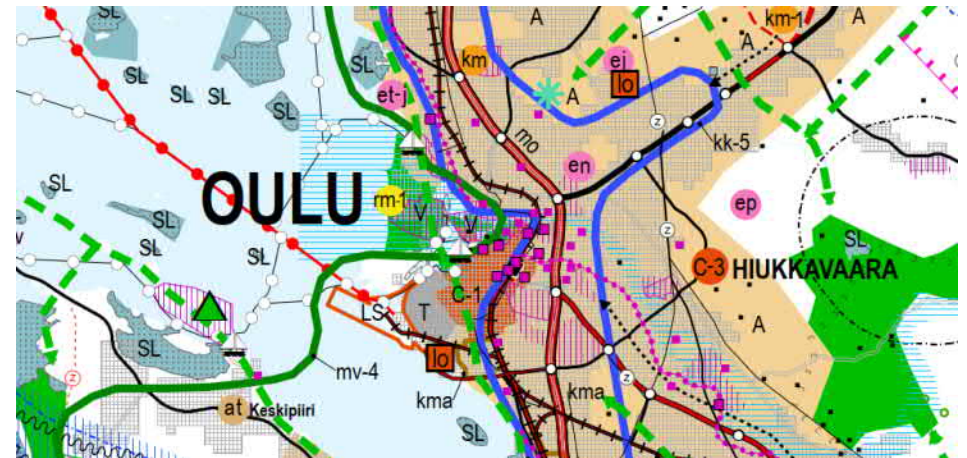
Suunnittelumääräysten mukaan yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa ja kaavoituksessa tulee luoda edellytyksiä kansainvälisen, kaupallisesti vetovoimaisen ja viihtyisän kaupunkikeskustan kehittymiselle varaamalla alueita tiivistä kaupunkirakentamista ja monipuolisia palveluja varten sekä määrittelemällä korkeatasoisen kaupunkikuvan kehittämisen periaatteet. Alueiden käytön suunnittelussa ja rakentamisessa on varmistettava, että alueella sijaitsevien kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeiden kohteiden kulttuuri- ja luonnonperintöarvot säilyvät. Alueelle saa sijoittaa merkitykseltään seudullisia vähittäiskaupan suuryksiköitä. Yksityiskohtaisemmassa kaavoituksessa keskustatoimintojen alueen sijainti ja laajuus on määriteltävä siten, että alue muodostaa toiminnallisesti yhtenäisen keskustahakuisiin toimintoihin painottuvan kokonaisuuden. Oulun keskustatoimintojen aluetta tulee kehittää Pohjois-Suomen kaupallisena pääkeskuksena ja alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota kaupan toiminta- ja kehitysedellytysten ja palveluiden saavutettavuuden kehittämiseen.

Kaupunginteatteri kuuluu valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä edustavaan kokonaisuuteen *Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila*. Maakuntakaavassa merkinnällä valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö osoitetaan valtioneuvoston päätöksen mukaiset

valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009). Osa kohteista ei näy kaavakartalla; luettelo Pohjois-Pohjanmaan arvokkaista rakennetuista kulttuuriympäristöistä ja -kohteista on esitetty 2. vaihemaakuntakaavan selostuksen liitteissä 4 ja 5.

Suunnittelumääräysten mukaan alueiden käytön suunnittelussa tulee edistää kulttuuriympäristön valtakunnallisten ja maakunnallisten arvojen säilymistä. Yksityiskohtaisemmassa kaavoituksessa on otettava huomioon rakennettujen kulttuuriympäristöjen kokonaisuudet ja ominaispiirteet. Suunnittelussa tulee erityisesti kiinnittää huomiota RKY 2009 -inventoinnissa sekä Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015 -selityksessä kirjattuihin arvoihin ja ominaispiirteisiin.

Oulun kaupungin keskusta ja sitä ympäröivät alueet kuuluvat kaupunkikehittämisen kohdealueeseen Oulun kaupunkiseutu (kk-1) ja Oulun seudun laatuikäyttöalueeseen (kk-5).

Ote Pohjois-Pohjanmaan voimassa olevien maakuntakaavojen yhdistelmäkartasta, 25.1.2021. (Kartta Pohjois-Pohjanmaan liitto).

5.2 Yleiskaava

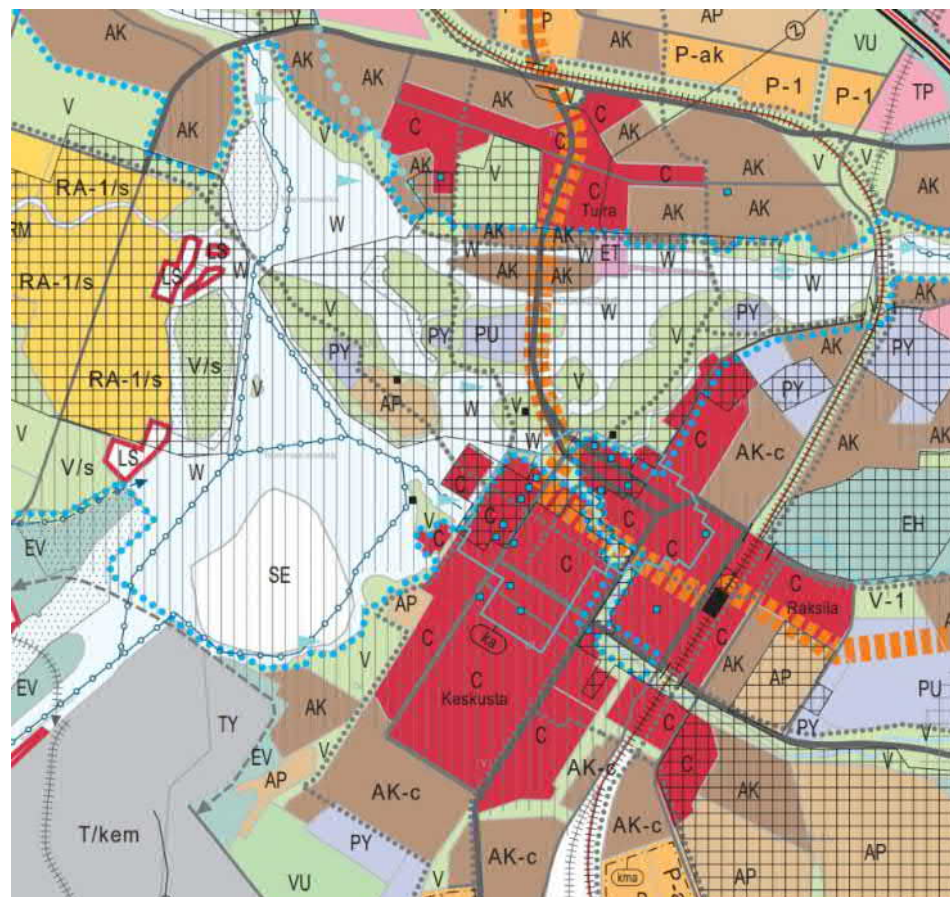
Uuden Oulun yleiskaavassa Vänmanninsaari kuuluu pääkeskukseen, keskustatoimintojen alueeseen (C). Alue varataan Oulun kaupunkiseutua ja sen vaikutusalueita palveleville keskustatoiminnoille, kuten kaupalle, julkisille ja yksityisille palveluille, hallinnolle, keskusta soveltuvalle asumiselle ja ympäristöhäiriöitä aiheuttamattomille työpaikkatoiminnoille. Keskustoimintojen alueelle saa sijoittaa merkitykseltään seudullisia vähittäiskaupan suuryksiköitä.

Vänmanninsaaren halki kulkee kevyen liikenteen pääreitti, joka johtaa torinrannasta sillan yli Pikisaareen.

Valtakunnallisesti arvokas kokonaisuus *Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila* osoitetaan yleiskaavassa kulttuuriympäristön vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tärkeänä kohteena tai alueena. Merkinnällä on osoitettu valtakunnallisesti merkittävät rakennetun kulttuuriympäristön kohteet (RKY 2009) ja valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. Alueen suunnittelussa ja käytössä tulee edistää kulttuuriperintö- ja maisema-arvojen turvaamista siten, että rakennustaiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennuskanta säilytetään. Suunniteltaessa alueelle muutoksia on turvattava alueen ominaisuutensa ja erityispiirteiden säilyminen. Rakennettuun kulttuuriympäristöön vaikuttavista hankkeista on pyydetty lausunto museoviranomaiselta.

Oulujoen suistoalue osoitetaan Uuden Oulun yleiskaavassa rakennusperinnön, kulttuuriympäristön ja kaupunkikuvan kannalta paikallisesti arvokkaana alueena. Merkinnällä on osoitettu Oulun keskeisen alueen arvokkaat alueet. Rakennusperintöä vaalitaan pitämällä alue tarkoituksenmukaisessa käytössä. Alueella oleva rakennustaiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennuskanta säilytetään. Alueelle rakennettaessa tai aluetta muilla tavoin muutettaessa huolehditaan sen erityisten arvojen säilymisestä.

Oulussa on tullut 19.2.2019 vireille Kulttuuriympäristön teemayleiskaava, jossa tarkastellaan valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä koko Oulun alueella.

Ote Uuden Oulun yleiskaavasta. (Oulun karttapalvelu).

5.3 Vänmanninsaaren asemakaavahistoria

Oulun torinrannan asemakaavahistoriaa tarkastellaan tätä selvitystä tarkemmin *Oulun torinrannan kaavoitushistoriaselvityksessä*.¹⁷

Vuoden 1940 asemakartta

Oulun kaupungin asemakartassa vuodelta 1940 Vänmanninsaari erottuu pienenä saarena kaupungin keskustan edustalla. Saarella on pääasiassa viheraluetta. Saaresta johtaa kaupungin rantaan kaapeja silta. Kaupungin ranta on esitetty kartalla suoralinjaisena rakennettuna rantana, mikä luo kontrastin lähimpien luonnollisten muotoisten Kiikelin, Elban ja Vänmanninsaaren kanssa.

Rannan ja Rantakadun väliin rajatuvalla torialueella sijaitsevat muun muassa kauppahalli ja ruiskuhuone. Torin pohjoispuolella on linja-autoasema. Rantakadun varressa kauppahallin ja linja-autoaseman välissä on rykelmä aittoja ja makasiineja. Aittojen ja kauppahallin välissä on vaaka-huone, aittojen koillispuolella on huoltoasema. Linja-autoaseman pohjoispuolella on varastorakennus ja Pokkisenväylän rannan tuntumassa kahvila/kioskirakennus.

Vänmanninsaaren tuntumassa torin laidalla sijaitsevaan rakennusrykelmään kuuluvat satamalasta rajaava Oulun pakkahuone, kookas varastomakasiini Nederlaaki (Nederlag) sekä Bergbomin makasiini.

Ote Oulun asemakartasta vuodelta 1940. (Kuva Oulun kaupunki).

¹⁷ Arkkitehtitoimisto Jorma Teppo Oy, 17.4.2012.

Vuoden 1947 asemakaava

Otto I. Meurmanin ja Aarne Ervin laatima Oulun keskeisten osien asemakaavan muutos on vahvistettu 5.12.1947. Asemakaavan tavoitteena oli osoittaa Oulun keskustan uudelleen järjestely sodan aikaisten pommitusten aiheuttamien vaurioiden takia.

Meurmanin ja Ervin asemakaavassa ranta on osoitettu satama-alueena, johon liittyy pienen Vänmanninsaaren koillispuolella sijaitseva satama-allas.

Asemakaavan selostuksen mukaan: "Kauppatori on esittänyt varsin tärkeää osaa kaupunkien sisäisessä elämässä yleensä, ja samaa voidaan sanoa myös Oulusta. Kauppatorin sijainti kytkeytyy Oulussa, kuten merenrantakaupungeissa tavallisesti, satamaan, tervakaupan ja tuontitavaroiden entiseen keskipisteeseen, mutta myös vesitse saapuvan kalan, vihannesten ym. myyntiin."¹⁸

Torialueelle olemassa olevan kauppahallin ympärille on osoitettu yleisten rakennusten tontti. Tontille on merkitty yleisenä rakennuksena (Y) vuonna 1901 valmistunut kauppahalli. Rannan puolelle on osoitettu paikka uudelle yleiselle rakennukselle. Kaavaselostuksen mukaan paikka on varattu kalahallia varten¹⁹. Torialueen keskelle on osoitettu kaksi rakennusalaä yksikerroksista paloa pidättävää asunnotonta autohuoltorakennusta varten

¹⁸ Oulun keskustan uudelleen järjestely. Asemakaavan selitys. Otto I. Meurman ja Aarne Ervi, 1947, 10.

(HV), joiden K:lla merkitylle osalle saa rakentaa avoimen katoksen. Toisen rakennusalan paikalla oli jo tuolloin vuonna 1937 valmistunut huoltoasema. Linja-autoaseman alue osoitetaan asemakaavassa liikennealueena. Jo asemakaavan laatimisen aikaan oli suunnitteilla linja-autoaseman siirtäminen rautatieaseman lähistölle.

Torialueelle on osoitettu myös puistoalueita. Asemakaavan selostuksen mukaan: "Torialueen tarpeettoman suuruuden ja torikaupan vähentymisen johdosta on istutusalueita voitu laajentaa."²⁰

Meurmannin ja Ervin asemakaavassa Valistustalolle on osoitettu paikka "Oululle luonteenomaiseen paikkaan, veden partaalle, Kauppatorin

¹⁹ Oulun keskustan uudelleen järjestely. Asemakaavan selitys. Otto I. Meurman ja Aarne Ervi, 1947, 16.

²⁰ Oulun keskustan uudelleen järjestely. Asemakaavan selitys. Otto I. Meurman ja Aarne Ervi, 1947, 10.

koillispuolelta varatulle alueelle. Tämä sijainti sallii laajan rakennusohjelman ja kuten virastotalokin liittää tavallaan kaupungin vanhan keskuksen ja Koskikeskuksen entistä paremmin toisiinsa arvokkaalla ja arkkitehtoisella tavalla.”²¹ Valistustalo on asemakaavassa osoitettu paikalle, johon myöhemmin rakentui Monumentaalikeskussuunnitelman mukaisesti kookas hotellirakennus.

Kauppahallin lounaispuolelle on osoitettu asemakaavassa ulkoilmamuseon alue, joka on saatettava puistomaiseen kuntoon, ja jolla sijaitsevia vanhoja aittarakennuksia ei saa purkaa (U). Kaavaselostuksen mukaan: ”Saaristonkadun pohjoispuolella ranta-alueella on vielä muistona Oulun tervaporvareitten suuruuden ajoilta vanhoja aittarakennuksia. Nämä, Oulun historiaan liittyvät vähäiset muistomerkit on asemakaavassa tahdottu säilyttää rauhoittamalla alue erikoiseksi ulkoilmamuseoksi, jonne voidaan siirtää muitakin Ouluun ja sen ympäristöön liittyneitä muistomerkkejä.”²²

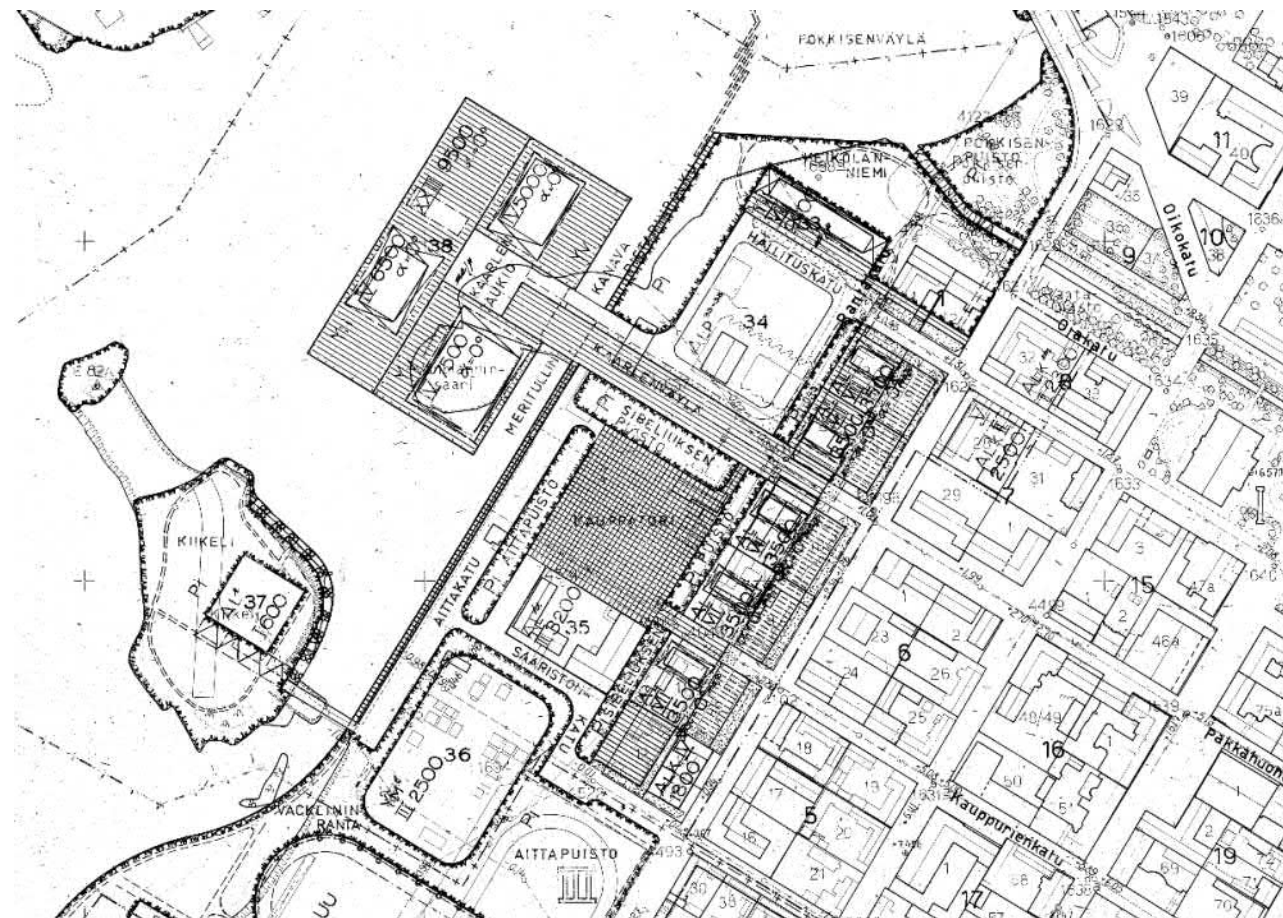
Vuoden 1966 asemakaava

Oulun kaupungin hallinto- ja kulttuurikeskuksen yleisen suunnittelukilpailun pohjalta laadittu asemakaava on vahvistettu 28.2.1966. Asemakaavan laatimisesta on vastannut Arkkitehtitoimisto Marttinen ja Martti Jaatinen Oy.

Asemakaavassa Vänmanninsaari osoitetaan suoraiteen muotoisena rakennettuna saarena.

²¹ Oulun keskustan uudelleen järjestely. Asemakaavan selitys. Otto I. Meurman ja Aarne Ervi, 1947, 15.

Saareen johtaa rannasta Meritullin kanavan ylitse Pakkahuoneenkadun jatkeena kulkeva Kaarlenväylä. Kaarlenväylän päätteenä ja alueen keskukseksi on Kaarlenaukio. Aukiota ympäröi neljä julkista rakennusta: teatteri, konserttisali,

²² Oulun keskustan uudelleen järjestely. Asemakaavan selitys. Otto I. Meurman ja Aarne Ervi, 1947, 17.

kaupungintalo ja virastotorni. Rakennuksia ympäröivät rakentamattomat alueet osoitetaan asemakaavassa yleiselle jalankululle varattuna kortteliosana. Kaarlenaukion alle osoitetaan maanalainen tila autopysäköintipaikkoja varten (ma/p).

Ote vuoden 1966 asemakaavasta. (Oulun karttapalvelu).

Vänmanninsaarella kaupungin puolella sijaitsevat teatteri ja konserttisali sijaitsevat asemakaavassa huvi- ja viihdetarkoituksia palvelevien rakennusten korttelialueella (YV), meren puolella sijaitsevat kaupungintalo ja virastotorni hallinto- ja virastorakennusten korttelialueella (YH). Tornin korkeudeksi on merkitty 22 kerrosta (XX), muiden rakennusten kerrosluku on neljä (IV). Nelikerroksisten rakennusten pohjakerrokset on kaavassa osoitettu sisäänvedettyinä. Nelikerroksisille rakennuksille on määritelty rakennusoikeutta 5000, 6500 ja 7500 kerrosneliömetriä, tornille 9500 kerrosneliömetriä. Kattokaltevuudeksi on kaavassa määritelty kaikille rakennuksille 0 astetta.

Vänmanninsaaren kohdalle Kaarlenväylän lounaispuolelle, väylän ja kauppahallin väliin, osoitetaan asemakaavassa Kauppatori. Torialuetta ympäröivät kapeat ja pitkänomaiset istutettavat puistoalueet (PI) Aittapuisto ja Sibeliuksenpuisto. Kaarlenväylän koillispuolelle osoitetaan pysäköimisalue (ALP).

Lounas-kaakkosuuntainen Rantakatu osoitetaan asemakaavassa istutettavana puistoalueena. Rantakatua reunustavat korttelialueet osoitetaan lii-kerakennusten korttelialueina (AL). Asemakaavassa näille korttelialueille osoitetaan viisi seitsenkerroksista lii-kerakennusta.

Hallituskadun koillispuolelle, samalle paikalle mihin Meurmannin ja Ervin asemakaavassa oli osoitettu paikka Valistustalolle, osoitetaan vuoden

1966 asemakaavassa hallinto- ja virastorakennusten korttelialue (YH). Rakennuksen suurin sallittu kerrosluku on asemakaavan mukaan seitsemän (VII) ja rakennusoikeus 9 900 kerrosneliömetriä.

Asemakaavan selostuksessa yhteenvedona todetaan:

”Suunnitelman eräs johtoajatus on, että kaikki Oulun siltojen eteläpuolella olevat saaret rantoineen ovat vapaamuotoisia ja istutettuja. Näin saadaan perinteelliseen ruutuasemakaavaan liittyvälle ja sen suorakulmaista muotoa toistavalle monumentaalikeskussommitelmalle riittävän voimakas kontrasti. Korostunut julkisten rakennusten ryhmä muodostaa kaupungin huipentuman.”²³

Vänmanninsaarelle vuoden 1966 asemakaavassa esitetyistä rakennuksista teatteri on valmistunut ensimmäisenä, vuonna 1972. Kirjasto on rakennettu teatteria vastapäätä konserttisalin paikalle vuonna 1981. Kaupungintaloa ja virastotornia ei ole toteutettu. Teatteria on laajennettu lounaan suuntaan vuonna 2014.

Torikauppaa Oulun kaupunginteatterin edustalla vuonna 1981. (Kuva Museovirasto / Historian kuvakoelma / Teuvo Kanerva).

²³ Oulun karttapalvelu, Kaavatunnus 564-415. Kaavaselostus.

Vuoden 1997 asemakaava

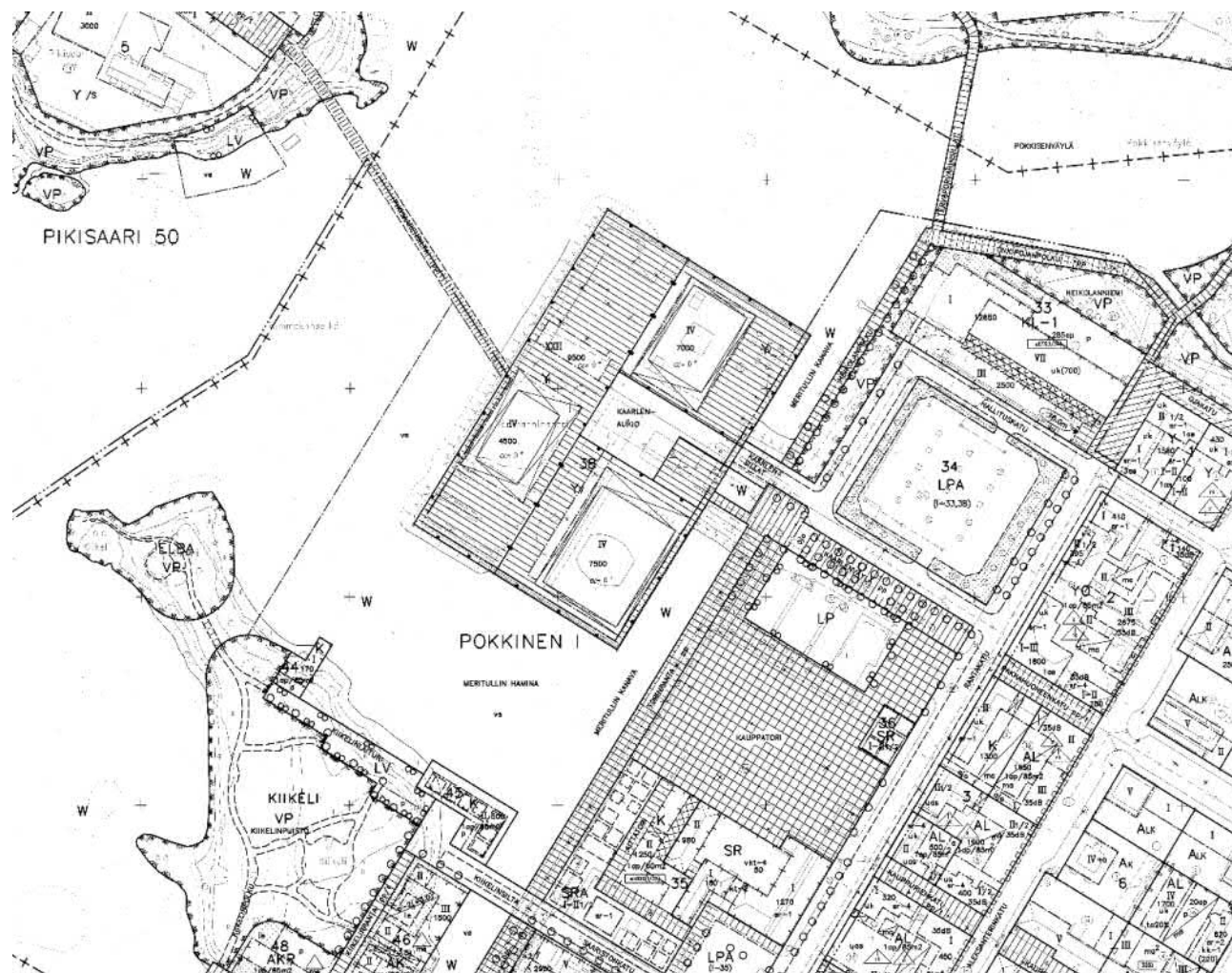
Alueen asemakaavaa on muutettu 1990-luvulla. Asemakaavan muutos on kuulutettu voimaan 16.5.1997.

Asemakaavassa osoitetaan Vänmanninsaarelta Pikisaareen johtava silta. Silta osoitetaan jalankululle ja polkupyöräilylle varattuna katuna.

Vänmanninsaareen johtanut Kaarlenväylä osoitetaan kahtena rinnakkaisena siltana, joista eteläisempi palvelee jalankulkijoita ja pyöräilijöitä ja pohjoisempi etenkin autoilijoita. Siltojen välisestä aukosta näkyy Meritullin kanavan vesipinta.

Rakennusten väleihin rajautuvat alueet osoitetaan asemakaavassa pääosin yleiselle jalankululle varattuna alueen osana, samoin kuin aikaisemmassa asemakaavassa. Maanalaista pysäköintiä osoittava asemakaavamerkintä ei kartalla enää ole.

Muilta osin saari ja siinä sijaitsevat rakennukset on asemakaavassa säilytetty Jaatisten asemakaavan mukaisina pienin rakennusaloihin ja rakennusoikeuksiin kohdistunein muutoksina. Kirjastolle osoitettu rakennusoikeus on 7 000 (vuoden 1966 asemakaavassa 5 000) kerrosalaneliometriä. Kaupungintalolle varattu rakennusoikeus on 4 500 (vuoden 1966 asemakaavassa 6 500) kerrosalaneliometriä. Teatterin ja virastotornin rakennusoikeudet ovat samat kuin vuoden 1966 asemakaavassa.

Ote vuoden 1997 asemakaavasta. (Oulun karttapalvelu).

Vuoden 2002 asemakaava

Vänmanninsaaren asemakaavan muutos, joka mahdollistaa Oulun kaupunginteatterin laajentamisen, on hyväksytty 14.10.2002 ja se on tullut voimaan 26.11.2002. Vänmanninsaaren alueen kattava asemakaava on edelleen voimassa.

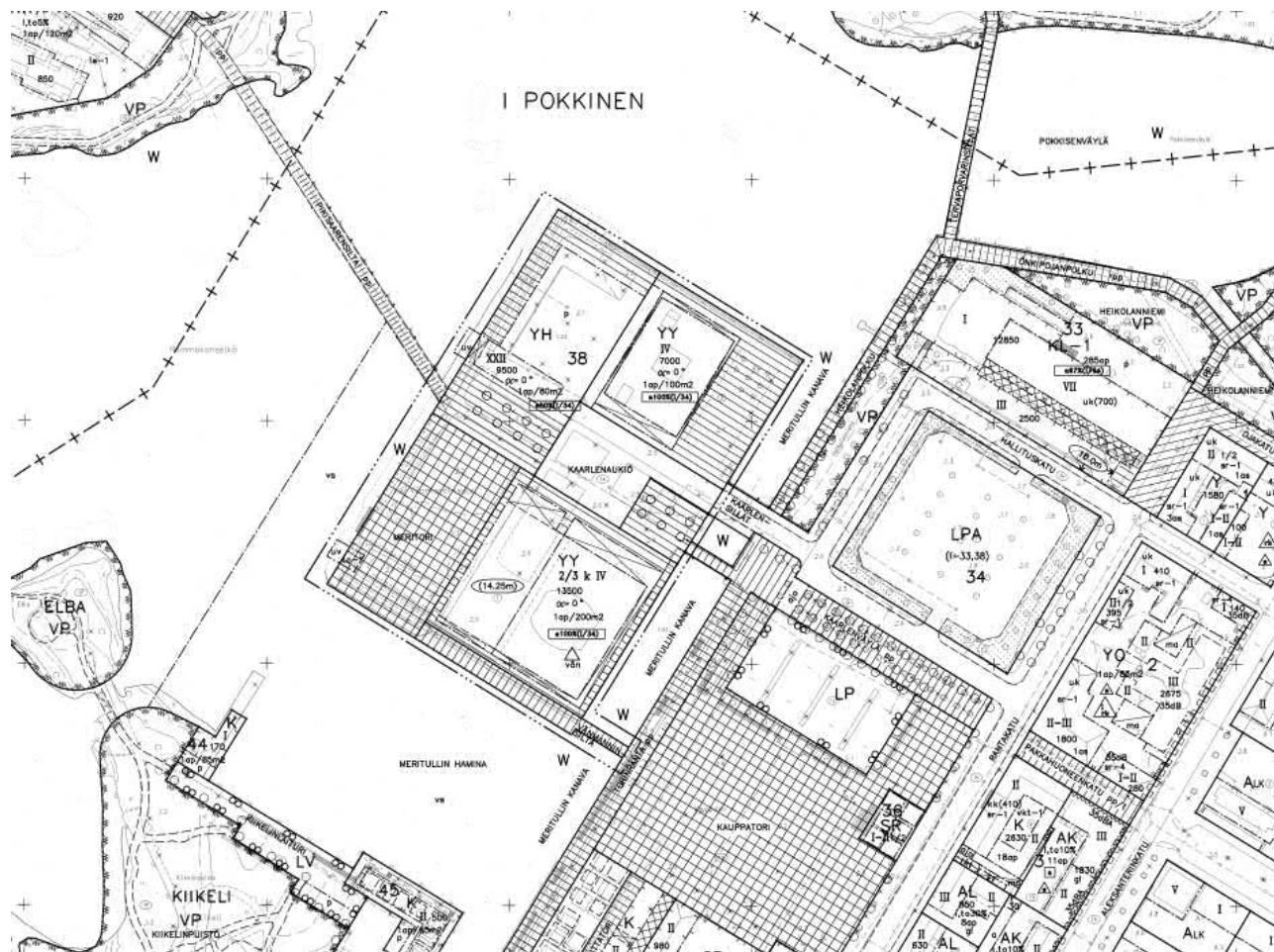
Asemakaavassa pääkirjasto ja kaupunginteatteri sijaitsevat kulttuuritoimintaa palvelevien rakennusten korttelialueilla (YY). Sekä kirjaston että teatterin korttelissa suurin sallittu kerrosluku on neljä. Kirjaston luoteispuolella on hallinto- ja virastorakennusten korttelialue (YH). Kortteliin on osoitettu rakennusala enintään 22-kerroksiselle rakennukselle, kooltaan enintään 9 500 kerrosalaneliometriä. Tornin sijoittuu asemakaavassa osittain veden päälle. Tornin rakennusala osoitetaan kaavakartalla kapeana suorakaiteena.

Asemakaavassa teatterin lounaispuolella sijaitseva rakennus on poistettu ja sen rakennusoikeus on siirretty teatterin yhteyteen. Teatterin rakennusoikeus on kaavan mukaan 13 500 kerrosalaneliometriä.

Teatterin ja kirjaston väliin rajautuu Kaarlensiltöjen jatkeena oleva Kaarlenaukio. Aukiota reunustavat molemmin puolin istutettavat puurivit. Kirjaston luoteispuolella on laaja pysäköimispaikka (p). Teatterin laajennuksen luoteispuolella on katuaukiona/torialueena osoitettu Meritori. Muutoin rakennuksia ympäröi jalankululle varattuna katuna asemakaavassa osoitettu alue. Meritorin laidalle on osoitettu rakennusala, jolle saa sijoittaa

toria palvelevan rakennuksen (to-1). Rakennusalaan liittyy uloke, jonka alapuolella olevalle vesialueelle saa sijoittaa rakennusta kannattelevia

pilareita (uv). Vänmanninsaaresta Pikisaareen johtaa Pikisaarensilta.

Ote vuoden 2002 asemakaavasta. (Oulun karttapalvelu).

Korttelialuetta koskee kolmiemerkin vään. Sen mukaan uusi rakentaminen tulee sopeuttaa Vämmanninsaaren nykyisen rakennuskannan arkkitehtuuriin, muotokieleen ja materiaaleihin. Ilmanvaihtokonehuoneita ei saa ulottaa kaavassa merkityn rakennuksen julkisivun enimmäiskorkeuden yläpuolelle. Julkisivun enimmäiskorkeuden yläpuolelle sijoitettavien ilmanvaihtolaitteiden korkeuden tulee olla alle tai enintään 3 m, laitteita ei tule sijoittaa 15 m lähemmäksi räystäslinjaa. Asemakaava-alueella on rakentamatta jäävät kortteli-alueen osat, joita ei käytetä ajoteinä eikä pysäköintiin, hoidettava puistomaisessa kunnossa.

Vämmanninsaarella vireillä oleva asemakaava

Vämmanninsaarella on vireillä asemakaavan muutos Kaarlenväylä 1 Terwa Tower. Asemakaavan muutosalueeseen kuuluvat I (Pokkinen) kaupunginosan korttelin 38 tontti 5, Meritori sekä osa Kaarlenaukion ja Kaarlenväylän katutilaa.

Asemakaavan muutoksen tavoitteena on korttelin 38 tontin 5 ja Meritorin alueen asemakaavan muuttaminen siten, että mahdollistetaan alueelle hotelli, hotellin toimintaan liittyvää kokoustiloja, majoituskäyttöön tarkoitettuja huoneistoja ja toimistotiloja. Suunnittelun yhteydessä on tarkoitus tutkia muun muassa alueen liittyminen kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen kaupunkirakenteseen, liikenteeseen, aukioihin, puistoalueisiin ja

vesistöön. Asemakaavan on tarkoitus valmistua loppuvuodesta 2022.

Asemakaavan muutoksen taustalla ovat Oulun kaupunkistrategia 2026 sekä Oulun keskustavisio 2040. Oulun kaupungin strategisena tavoitteena ovat mm. elinvoimaisen Oulun kestävä kasvu ja kansainvälistyminen. Strategiassa on asetettu tavoitteeksi luoda keskustan ruutukaava-alueelle ja täydennysrakennusalueille 5 000 uutta työpaikkaa lisää. Tavoitteena on rakentaa 700 uutta hotellihuonetta vuoteen 2026 mennessä.

Oulun keskustavisio 2040 ohjaa Oulun kaupunkikeskustan kehittämistä. Sen tarkoituksena on muodostaa tulevaisuudenkuva elinvoimaisesta ja omaleimaisesta Oulun keskustasta. Siinä määritellään keskeiset linjaukset ja toimenpiteet keskustan kehittämiseksi. Asemakaavan muutoksen suunnittelualue on keskustavisiossa osa torialuetta. Vision mukaan: ”Tori on perinteinen ja tärkeä osa elävää keskustaa. Torialue on kohtaamispaikka sekä torikaupan, kulttuurin ja tapahtumien keskittymä nyt ja tulevaisuudessa.”²⁴

Kartalle on rajattu alue, jolle suunnitellaan asemakaavan muuttamista. (Kuva Terwa Tower, Asemakaavan muutoksen osallistumis- ja arviointisuunnitelma, 28.5.2021.

²⁴ Terwa Tower. Asemakaavan muutoksen osallistumis- ja arviointisuunnitelma, 28.5.2021.

6 OULUN KAUPUNGINTEATTERIN HISTORIAA – OULUN NÄYTTÄMÖSTÄ OULUN KAUPUNGINTEATTERIKSI

Oulussa teatterilla on pitkä historia. Aleksis Kiven Nummisuutarit kantaesitettiin Oulussa Westerlundin salongissa 14.9.1875. Westerlungin salonki sijaitsi hotelliravintola Seurahuoneeksi vuonna 1885 suunnitellun nykyisen kaupungintalon paikalla.²⁵

Oulun näyttämö perustettiin vuonna 1931 oululaisten teatteriharrastajien toimesta. Esiintymispaikaksi vuokrattiin Oulun työväentalo. Oulun Näyttämön toiminta jatkui keskeytyksittä helmikuulle 1944 saakka. Työväentalo ja Oulun Näyttämön koko omaisuus tuhoutuivat Neuvostoliiton ilmavoimien pommituksessa 21.2.1944. Tuhosta huolimatta Oulun Näyttämön toimintaa päätettiin jatkaa. Kesällä 1944 esitykset järjestettiin Hupisaarilla, ja syksyllä esitykset siirrettiin Oulun kaupungintalon juhlasaliin.

Oulun kaupungintalon juhlasali toimi Oulun Näyttämön toimipaikkana lähes kolmenkymmenen vuoden ajan, vuodesta 1944 vuoteen 1972. Alkuun Näyttämön käytössä olevat tilat olivat puutteelliset ja toiminta oli hankalaa. Näyttämö oli matala, pukeutumishuoneita ei ollut ja varastot olivat ahtaat. Säännöllisiä harjoituksia oli vaikeaa järjestää, koska kaupungintalon juhlasalia tarvittiin moniin muihinkin tarkoituksiin. Katsomossa oli noin sata paikkaa. Se oli tasalattiakatsomo, ja viimeisiltä penkkiriveiltä oli hankalaa seurata näytelmiä. Olosuhteiden heikoudesta ja erityisesti huonosta katsomosta johtuen näytännöissä oli 1940-luvun loppupuolella katsojia keskimäärin 30–40 henkilöä. Valtio ja Oulun kaupunki maksoivat Oulun Näyttämölle avustuksia, mutta suuriin peruskorjauksiin ei saatu varoja. Yleisen käsityksen mukaan esiintymistiloja pidettiin heikompina kuin missään muussa Suomen kaupungissa.

1940-luvulla Oulun Näyttämön esittämiä näytelmiä olivat mm. J.A. Croninin näytelmä ”Jumalat hymyilevät”, Larin-Kyöstin ”Juhannustulilla”, Emil Kaupin laulunäytelmä ”Kosijat”, Hella Wuolijoen ”Niskavuoren nuori emäntä” ja Jean-Paul Sartren ”Kunniallinen portto”.²⁶

²⁵ Oulu-seura ry, Muistomerkit ja laatat.

Oulun työväentalo vuonna 1937. Teatteritalonakin tunnettu rakennus sijaitsi osoitteessa Pakkahuoneenkatu 26. Rakennus tuhoutui pommituksissa helmikuussa 1944. (Kuva Muuseovirasto / JOKA Journalistinen kuva-arkisto, Kaleva).

²⁶ Manninen 1995, 299-304.

*Oulun teatteritalon (työväentalon) katsojaparveke ja lehteri vuonna 1931. (Kuva Museo-
virasto / JOKA Journalistinen kuva-arkisto, Kaleva).*

*Vasemmalla: Oulun näyttämön Kullervo-esitys järjestettiin Aleksis Kiven 100-vuotispäi-
vän kunniaksi Oulun työväentalolla 11.10.1934. (Kuvat Museo-
virasto / JOKA Journalisti-
nen kuva-arkisto, Kaleva).*

Oulun kaupungintalon teatteri. (Kuva Pohjois-Pohjanmaan museo / Uno Laukan kokoelma).

Oulun Näyttämön kannatusyhdistyksen tarkoituksena oli ”ylläpitää pätevää ammattiteatteria Oulussa ja sen ympäristössä”. Erotukseksi amatööriteattereista Oulun Näyttämö muutti huhtikuussa 1951 nimensä Oulun Teatteriksi. Samalla johtokunnan rinnalle perustettiin hallintoneuvosto: hallintoneuvoston tehtävänä oli päättää suurista linjoista, johtokunnan tehtävänä oli valita näyttelijät ja näytelmät sekä huolehtia juoksevista asioista.

1950-luvun alussa teatterin toimintaedellytyksiä parannettiin. Syksyllä 1952 teatterille valmistui kaupungintalon juhlasaliin nouseva katsomo, jossa oli 235 pehmustettua istuinta. Pari vuotta myöhemmin näyttämön aukkoa levennettiin,

näyttämöä suurennettiin ja valaistusta parannettiin. Onnistuneiden uudistusten myötä teatterin katsojaluvut lisääntyivät huomattavasti.

1950-luvun mittaan Oulun Teatterin esittämiä näytelmiä olivat mm. Hella Wuolijoen Niskavuori-näytelmät, Aleksis Kiven ”Seitsemän veljestä”, Maksim Gorkin ”Pohjalla”, Sam Sihvon ”Jääkäarin morsian” sekä Molièren ”Saituri” ja ”Luulosairas”. Syksyllä 1956 Oulun teatteri täytti 25 vuotta. Juhlakauden ohjelmistossa oli Aleksis Kiven, William Shakespearen ja Arthur Millerin näytelmiä. 1960-luvulla esitettyjä näytelmiä olivat mm. Lauri Kokkosen ”Viimeiset kiusaukset”, Anton Tšehovin ”Lokki” ja Henrik Ibsenin ”Kansanvihollinen”.

Useissa Etelä-Suomen kaupungeissa teatterit kunnallistettiin 1950-luvun kuluessa. Oulun Näyttämön kunnallistamista ehdotettiin ja valmisteltiin jo vuonna 1946, mutta työ ei vielä tuolloin johtanut tuloksiin. Vuonna 1963 Oulun kaupunginhallitus asetti toimikunnan kunnallistamisen suunnittelua varten. Toimikunnan laatiman, vuonna 1964 valmistuneen mietinnön mukaan Oulun Teatteri ei pystynyt varojen puutteessa täyttämään niitä vaatimuksia, joita sille keskeisenä ja näkyvänä kulttuuritekijänä Oulun kokoisessa yliopistokaupungissa ja laajan maakunnan taloudellisessa ja henkisessä keskuksessa asetettiin. Mietinnön pohjalta Oulun kaupunginhallitus esitti kaupunginvaltuustolle kaupunginteatterin perustamista. Oulun kaupunginvaltuusto päätti 22.9.1964 yksimielisesti Oulun Teatterin kunnallistamisesta. Kaupunginteatterille valmisteltiin johtosääntö. Sen mukaan teatterin hallinnosta vastasi teatterilautakunta, joka valvoi taiteellista tasoa, hyväksyi näytelmät sekä valitsi näyttelijät ja ohjaajat. Kaupunginhallitus vastasi teatterinjohtajan valinnasta. Teatterin kaikista kustannuksista vastasi jatkossa Oulun kaupunki. Oulun kaupunginteatterin ensimmäisenä näytelmänä esitettiin tammikuussa 1965 Anton Tšehovin ”Kirsikkapuisto”.

Oulun kaupunginteatterin 1960- ja 1970-luvuilla esittämiä näytelmiä olivat mm. Rolf Hochhuthin ”Sijainen”, Veikko Huovisen ”Havukka-ahon ajattelija”, Eugène Ionescon ”Tuolit” sekä Bertolt Brechtin ”Pikkuporvarehät” ja ”Kerjäläisopera”.²⁷

²⁷ Manninen 1995, 299-304.

Kohtaus Oulun teatterin 25-vuotisjuhlanäytäntönä 16.1.1957 esitetystä näytelmästä "Loppiaisaatto". Irma Tanskanen ja Aaro Orava. (Kuva Museovirasto / JOKA Journalistinen kuva-arkisto, Kaleva).

Yleisöä Oulun teatterin 25-vuotisjuhlassa, seuraamassa Shakespearen "Loppiaisaaton" esitystä 16.1.1957. (Kuva Museovirasto).

Suomeen rakennettiin 1960-luvulla useita uudenaikaisia teatterirakennuksia. Turun kaupunginteatteri valmistui vuonna 1962. Rakennuksen suunnittelivat arkkitehdit Aarne Hytönen, Risto-Veikko Luukkonen ja Helmer Stenros. Kuopion kaupunginteatteri valmistui vuonna 1963. Sen suunnittelivat arkkitehdit Risto-Veikko Luukkonen ja Helmer Stenros. Helsingin kaupunginteatteri valmistui syksyllä 1967. Rakennuksen suunnittelusta järjestettiin yleinen arkkitehtuurikilpailu, jonka voitti arkkitehtien Timo Penttilän ja Kari Virran laatima suunnitelma.

Oulussa oli suunniteltu teatteri- ja konserttitalon rakentamista jo vuonna 1919 Valistustalo Oy:n toimesta. Valistustalolle osoitettiin paikka myös Otto I. Meurmanin ja Aarne Ervin laatimassa Oulun keskeisten osien asemakaavassa vuodelta 1947. Asemakaavassa Valistustalo osoitettiin Oulun kauppatorin lähistölle

paikalle, johon myöhemmin rakentui Monumentaalikeskussuunnitelman mukaisesti kookas hotellirakennus.

Oulun teatteritalon suunnittelu vauhdittui jälleen 1960-luvulla teatterin kunnallistamisen myötä. Marjatta ja Martti Jaatisten laatimassa Monumentaalikeskussuunnitelmassa teatteritalolle varattiin paikka Vännmanninsaareen. Teatterin oli tarkoitus olla ensimmäinen alueelle rakennettava rakennus. Teatteritalon suunnittelu aloitettiin Jaatisten arkkitehtitoimistossa kesällä 1965, sen jälkeen, kun alueen asemakaava oli hyväksytty Oulun kaupunginvaltuustossa. Teatteritalon piirustukset valmistuivat kesäkuussa 1967. Joulukuussa 1967 kaupunginhallitus esitti kaupunginvaltuustolle teatteritalon rakentamisen aloittamista valtionapujen ja edellisinä vuosina kertyneiden siirtomäärärahojen turvin. 18.12.1967 Oulun kaupunginvaltuusto oikeutti rakennustoimiston panemaan Vännmanninsaaren rakennustyöt käyntiin. Teatteritalon rakentaminen alkoi syksyllä 1968.

Vuonna 1968 Oulussa syntyi kuitenkin teatteritaloa vastustava kansanliike, jota lähestyvät kunnallisvaalit vauhdittivat. Muun muassa yleisönosastokirjoituksissa vaadittiin, että teatteritalosta pitäisi luopua ja varat käyttää vanhustentaloihin, vuokra-asuntoihin ja muihin sosiaalisiin kohteisiin. Teatteritalon tulevaisuus näytti heikolta vuoden 1968 lopulla, kun kaupunginvaltuusto päätti äänestyksen jälkeen poistaa teatteritalolle varatun määrärahan seuraavan vuoden budjetista. Teatterin rakennustöiden jatkamisesta äänestettiin jälleen keväällä 1969. Rakentamista perusteltiin mm. huonolla työllisyystilanteella. Äänestyksen jälkeen rakentamista päätettiin jatkaa. Sen jälkeen rakentaminen edistyi nopeasti. Kaksi alinta kerrosta saatiin valmiiksi vuoden 1969 loppuun mennessä. Harjannostajaisia vietettiin joulukuussa 1970.

Teatteritalo valmistui ja se vihittiin käyttöön syyskuussa 1972. Rakennus maksoi 13,7 miljoonaa markkaa, puoli miljoonaa arvioitua vähemmän. Uudessa teatterissa oli kaksi näyttämöä, suuri ja pieni näyttämö. Niiden lisäksi oli harjoitussali, joka tunnettiin myöhemmin nimellä Lastenkamari.

Uudessa teatteritalossa ensimmäinen suurella näyttämöllä esitetty näytelmä oli "Kalevala". Se oli menestysnäytelmä, jota tultiin katsomaan pitkienkin matkojen

takaa. Pienellä näyttämöllä esitettiin Aku-Kimmo Ripatin "Tervahanhi, lennä tänne".

Oulun kaupunginteatteri vuonna 1981. (Kuva Museovirasto / Historian kuvakokoelma / Teuvo Kanerva).

1970-luvulla esitettyjä näytelmiä olivat mm. Lauri Leskisen ”Uudesti luotava maa”, Leo Tolstoin ”Sota ja rauha”, Väinö Linnan ”Tuntematon sotilas”, Anu Kaipaisen ”Arkkienkeli Oulussa” ja Irving Berlinin ”Annie mestariampuja”. 1980-luvulla ohjelmistoon kuuluivat mm. Molièren ”Saituri”, Arthur Millerin ”Tulikoe”, Ilmari Kiannon ”Ryysyrannan Jooseppi” ja Emmerich Kálmánin ”Mustalaisruhtinatar”. Vuonna 1990 Oulun kaupunginteatterin kunnallistamisesta tuli kulu-neeksi 25 vuotta. Tapausta juhlittiin esittämällä Paavo Rintalan ”Pojat”.²⁸

Vuonna 1987 Oulun kaupunginteatterin nosti uutisaiheeksi Jumalan teatteri. Teatterikorkeakoulun opiskelijoista koostunut avantgardistinen ja radikaali näyttelijäryhmä toteutti Oulun teatteripäivillä kokeellisen esityksen, joka suhtautui hyökkäävästi yleisöön.

Kolmekymmentä vuotta vanha teatterirakennus kävi läpi vuosina 2002–2004 mittavan peruskorjauksen. Sen yhteydessä rakennus kunnostettiin kokonaan ja siihen rakennettiin laajennusosa. Peruskorjauksen aikana Oulun kaupunginteatteri toimi sijaistiloissa Limingantullin teollisuusalueella vanhassa Atrian lihapakkaamossa, joka nimettiin Teatriaksi. Näytöksiä oli Teatrian lisäksi Nuoriso- ja kulttuurikeskus NuKulla (nykyinen Valve) sekä muun muassa ravintoloissa.

Peruskorjauksen valmistumisen jälkeen ensimmäinen näytös teatterirakennuksessa oli ”Teemun pukuleikki”, joka esitettiin aiemmin harjoitushuoneena ja tanssisalina toimineessa Vinttikamarissa (entinen Lastenkamari). Suuren näyttämön ensimmäinen esitys peruskorjauksen jälkeen oli Verdin ooppera ”Naamiohuvit”.

Nykyään Oulun kaupunginteatterilla on neljä näyttämöä. Suurelle näyttämölle mahtuu 527 katsojaa, pienelle näyttämölle 100–145 katsojaa, Vinttikamariin 78–90 katsojaa ja Pikisaliin 144–184 katsojaa. Vuoden 2012 alusta lähtien Oulun kaupunginteatteri on ollut Oulun kaupungin omistuksessa oleva osakeyhtiö. Oulun

kaupunginteatteri, josta käytetään markkinointinimeä Oulun Teatteri, on Pohjois-Suomen suurin ammattiteatteri. Teatterissa tuotetaan puhenäytelmien lisäksi myös oopperaa ja muuta musiikkiteatteria sekä uusia kotimaisia ja ulkomaisia kantaesityksiä. Teatteri suunnittelee ohjelmistoon vuosittain myös lapsille suunnattua ohjelmistoa ja järjestää Lasten ja nuorten teatterifestivaalit.²⁹

²⁸ Manninen 1995, 304-312.

²⁹ Oulun teatteri, Teatterin tarina. <https://teatteri.ouka.fi/tietoja-teatterista/oulu-teatterin-tarina/> (luettu 21.12.2021).

Torinranta ja teatterin rakennustyömaa toukokuun lopussa vuonna 1970.
(Kuvaaja Reijo Herranen / kuvan haltija Vesa Herranen).

7 TEATTERIRAKENNUKSEN SUUNNITTELIJAT

7.1 Marjatta ja Martti Jaatinen

Martti Olavi Jaatinen, lempinimeltään Hänkkä, (1928 Sortavala – 2008 Espoo) asui nuoruusaikanaan Oulussa. Jaatisen perhe asettui sotien jälkeen Ouluun. Jaatinen kirjoitti ylioppilaaksi Oulun Yhteislyseosta vuonna 1947 ja aloitti samana vuonna opinnot Teknillisessä korkeakoulussa. Martti Jaatinen valmistui arkkitehdiksi vuonna 1954. Valmistumisensa jälkeen 1950-luvun puolivälistä lähtien hän toimi kauppalanarkkitehtina Riihimäellä. Vuosina 1958–1962 hän työskenteli Suomen rakennustaiteen museon näyttelykomissaarina ja vuosina 1964–1965 näyttelyosaston päällikkönä.

Martti Jaatinen nimitettiin Aarno Ruusuvuoren jälkeen vuonna 1966 arkkitehtuurin professoriksi Teknillisen korkeakoulun arkkitehtuurin laitokselle. Hän toimi virassa vuoteen 1991 saakka. Vuosina 1970–1975 hän oli Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston johtaja. Hän oli vuosina 1963–1967 Suomen Arkkitehtiliitto SAFAn hallituksessa ja vuosina 1976–1982 valtion rakennustaidetoimikunnan jäsen.³⁰ Hän toimi mm. SAFAn palkintotuomarina useissa arkkitehtuurikilpailuissa, SAFAn kilpailutoimikunnan jäsenenä, SAFAn tiedotus- ja ulkoasiain toimikunnan jäsenenä ja Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran puheenjohtajana. Hänelle myönnettiin Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun kunniatohtorin arvonimi vuonna 1999.

Marjatta Jaatinen (o.s. Pitkäpaasi, 1927 Viipuri – 2003 Helsinki) valmistui arkkitehdiksi teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1955. Marjatta ja Martti Jaatista yhdistivät paitsi perhe myös työ arkkitehtuurin parissa. Puolisoiden yhteinen Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen perustettiin vuonna 1956.³¹

Jo opiskeluaikanaan Martti Jaatinen työskenteli arkkitehti Viljo Revellin toimistossa. Valtaosa hänen suunnittelemissaan rakennuksista noudattaa sieltä saatuja vaikutteita. Niille tyypillisiä piirteitä ovat rakenteen aitous, muodon selkeys,

puhtaus ja loogisuus. Arkkitehtuuriajattelun taustalla ovat purismi, minimalismi ja Mies van der Rohen ideat – pyrkimys pelkistettyyn kokonaishahmoon, yksinkertaiseen muotoon ja pienimpienkin yksityiskohtien tarkkaan suunnitteluun.³²

Martti ja Marjatta Jaatisten yhteisiä suunnittelutöitä ovat:

- Patastenmäen koulu, Riihimäki (1957)
- Hiivolan koulun toinen rakennus, Riihimäki (1958)
- Eteläisen koulun laajennus, Riihimäki (1958)
- Ammattioppilaitos, Riihimäki (1959)
- Kauppaoppilaitos, Riihimäki (1963)
- Oulun Monumentaalikeskuksen asemakaava (1965–1981)
- Kannelmäen kirkko, Helsinki (1968)
- Helsingin Puu-Käpylän säilyttävä asemakaava (1971)
- Turun Kupittaan urheiluhalli (1972)
- Oulun kaupunginteatteri (1972)
- Hotelli Korpilampi, Espoo (1977)
- Oulun kaupunginkirjasto (1981)
- Tampereen Työväen Teatteri (1985)
- Riihimäen Taidemuseon muutostyöt yhdessä Katri ja Mikko Jaatisten kanssa (1995)

Martti ja Marjatta Jaatinen ovat saavuttaneet arkkitehtuurikilpailuissa kaikkiaan 19 palkintosijaa, pääasiassa yhdessä laatimillaan ehdotuksilla. Esimerkiksi:

- Lahden teatteri-kirjastotalo, 3. sija yhdessä arkkitehti Seppo Valjuksen kanssa (1956)

³⁰ Krogus 2012, 26; Makkonen 2008.

³¹ Krogus 2012, 26.

³² Krogus 2012, 26-27; Makkonen 2008.

- Oulun monumentaalikeskus, 1. sija (1963)
- Kouvolan kaupungintalo, 3. sija (1964)
- Umeå'n teatteritalo, kunniaininta (1966)
- Tampereen työväen teatteri, kutsukilpailun 1. sija (1973)

Vuonna 1968 valmistunut Kannelmäen kirkko Helsingissä on suojeltu modernin kirkko-arkkitehtuurin edustajana. (Kuva Helsingin kaupunginmuseo / Volker von Bonin 1968).

Turun Kupittaaan urheiluhalli on valmistunut vuonna 1972, samana vuonna kuin Oulun kaupunginteatteri. Urheiluhallin arkkitehtuurille ominainen piirre on pyrkimys rakenteen aitouteen. Kuva Museovirasto, Rakennushistorian kuvakokoelma / Soile Tirilä 2010).

7.2 Kari Asikainen

Kari Aaro Juhani Asikainen (1939 Parkano) on suomalainen sisustusarkkitehti. Hän kirjoitti ylioppilaaksi Helsingin normaalilyseosta vuonna 1960. Vuonna 1966 hän valmistui sisustusarkkitehdiksi Taideteollisesta oppilaitoksesta (myöhemmin Taideteollinen korkeakoulu ja Aalto-yliopisto).

Asikainen on työskennellyt uransa aikana eri suunnittelutoimistoissa. Hän työskenteli jo ennen opiskeluaikaansa harjoittelijana arkkitehti Veikko Malmion toimistossa. Opiskeluaikanaan hän työskenteli mm. Blomstedt-Penttilän arkkitehti-toimistossa sekä Kari Virran toimistossa. Hänen ensimmäinen itsenäinen työnsä oli Kari Virran toimistossa Oulun Pohjankartanon kansalaiskoulu-työväenopiston sisustus- ja kiintokalustesuunnittelu. Asikainen suunnitteli Pohjankartanoon muun muassa konsertti- ja teatterisalin tuolit, kirjaston ja erikoistyöluokkien sisustukset ja kalusteet sekä käytävätilojen puurakenteiset penkit.³³

Kari Asikainen työskenteli Marjatta ja Martti Jaatisen toimistossa vuosina 1967–1969. Hänen ensimmäinen työnsä siellä oli Kannelmäen kirkon sisustussuunnittelu. Myöhemmin hänen tehtäviään olivat Oulun kaupunginteatterin ja Tampereen työväen teatterin sisustusten ja kalusteiden suunnittelu. Vuosina 1969–1982 hän toimi sisustussuunnittelijana Arkkitehtitoimisto Kari Virralla muun muassa Oulun yliopiston Linnanmaan kampuksen sekä Kuopion yliopistollisen keskussairaalan laajennuksen suunnittelussa.

Vuosina 1973–1988 Asikainen työskenteli Taideteollisen korkeakoulun huonekalusuunnittelun tuntiopettajana, vuosina 1988–1994 Taideteollisen korkeakoulun teollisen huonekalusuunnittelun professorina ja Länsi-Suomen muotoilukeskus Muovan johtajana Vaasassa. Hänellä on ollut myös oma suunnittelutoimisto Kari Design Oy vuodesta 1983 lähtien.

Kari Asikainen on suunnitellut huonekaluja muun muassa P.O. Korhonen Oy:lle, Lepokaluste Oy:lle, Sope Interiorsille, Huonekalutehdas Urpo Järvinen Oy:lle sekä ARKTIS Oy:lle. Tunnettuja Asikaisen suunnittelempia kalusteita ovat mm. ”Kari” tuolit, pöydät ja aulakalusteet, ”Pikku-Kari” ja ”Viikari” lastenkalusteet, ”Salus”

vanhusten ja liikuntavammaisten kalusteet sekä ”Pajazzo” ja ”Maia” -tuolimallistot.³⁴

Kari-tuolit ja pöytä. (Kuva Asikainen 2018).

³³ Asikainen 2018, 27-29.

³⁴ <http://www.kariasikainen.fi/Sivusto/Etusivu.html> (luettu 1.2.2022); Asikainen 2018.

*Pohjankartanon koulun kirjasto (Karjasillan kirjasto) vuonna 2008.
Kuvat Asikainen 2018 / Kari Asikainen.*

Oulun yliopisto.

8 1960- JA 1970-LUKUJEN TEATTERIRAKENNUKSET

Sotien jälkeisenä aikana vapaa-ajan tilojen tarve kasvoi muun muassa kaupungistumisen, työviikon lyhenemisen ja vaurastumisen myötä. Laki taiteen edistämisestä vuonna 1968 tähtäsi aiemman kulttuuritarjonnan vakiinnuttamiseen ja tarjonnan ulottamiseen tasa-arvoisesti koko maahan. Se merkitsi muun muassa uusien teatteri- ja konserttitalojen, kirjastojen ja kulttuuritalojen rakentamista.³⁵ Teatteri nähtiin esimerkiksi klassista musiikkia ehdottomasti kansanomaisempana taidemuotona, joten se nousi eri poliittisten puolueiden yhdessä suosimaksi sijoittamisen kohteeksi. Kaupungin vaurautta ja kulttuuritahtoa ilmaistiin näyttävien modernien teatteritalojen rakentamisen avulla.³⁶

Vanhoiden teatteritalojen korjaamista ja uusien rakentamista rahoitettiin valtion tuella. Valtion taidebudjettiin, joka sotavuosien jälkeen oli ollut hyvin niukka, saatiin vuodesta 1959 alkaen määräraha, jolla harkinnanvaraisesti voitiin kunnostaa erittäin huonossa kunnossa olevia teatteritiloja sekä panna vireille uusien teatteritalojen rakennushankkeita. Suurten rakennushankkeiden valvonnassa opetusministeriö oli tärkeässä roolissa. Teatterien toimintaa tuettiin myös ennen muuta kuntien ja kaupunkien määrärahoilla.³⁷

Uudenaikaisen teatterirakennuksen suunnittelutehtävä oli haastava. Suunnittelijan oli luotava joustavat puitteet näyttelijöiden, ohjaajien, lavastajien, valaistusestareiden ja näyttämötekniikoiden työlle. Suunnitteluun osallistui usein eri alojen erikoisasantuntijoita, kuten akustiikan, valaistuksen sekä sähkö- ja näyttämötekniikan alalta. Monet jo yhden teatterirakennuksen suunnitelleet saivat suunnitella toisenkin.³⁸

Vielä 1950-luvun alussa monet teatterit toimivat seurojentaloilla, työväentaloilla tai – kuten Oulussa – alkujaan muuhun käyttötarkoitukseen suunnitelluissa, teatteritoiminnalle riittävän suurissa tiloissa. Varsinaisia teatteritaloja olivat tuolin:

- Porin teatteri. Johan Erik Stenberg, 1884

³⁵ Niskanen 2021, 5.

³⁶ Paavolainen 2016.

- Åbo Svenska Teatern. Pehr Johan Gylich ja Carl Ludvig Engel, 1839
- Aleksanterin teatteri. Pjotr Petrovitš Benard ja Johan Jacob Ahrenberg, 1879
- Kansallisteatteri. Onni Tarjanne, 1902
- Svenska Teatern. Nicolas Benois, 1866 / laajennus Eero Saarinen ja Jarl Eklund, 1935
- Tampereen Teatteri. Kauno S. Kallio ja Oiva Kallio, 1912

Tampereen teatteri. (Kuva Museokeskus Vapriikki).

³⁷ Niskanen 2021, 5; Paavolainen 2016.

³⁸ Niskanen 2021, 4-5.

Suomen kansallisteatterin pieni näyttämö valmistui vuonna 1954. (Kuva Museovirasto / Kansatieteen kuvakokoelma / Pekka Kyytisen kokoelma).

³⁹ Niskanen 2021, 6-7; *Pieni näyttämö*.

⁴⁰ Niskanen 2021, 22; Paavolainen 2016.

Uudentyyppisen teatteritilan malliksi muodostui jatkossa Kansallisteatterin laajennus, Pieni näyttämö, joka valmistui vuonna 1954. Rakennuksen suunnittelivat arkkitehdit Heikki ja Kaija Siren. Kansallisteatterin laajennukseen suunniteltiin teatterisalin lisäksi lämpiö ja siihen liittyvä teatteriravintola. Lämpiö avautuu Kaisaniemen lammelle suurten ikkunoiden kautta. Lisärakennus on tyyliiltään modernistinen ja minimalistinen. Katsomossa korostuu Heikki Sirenin idea demokraattisesta katsomosta, josta kaikkialta on hyvä näkyvyys näyttämölle. Pohjamuodoltaan suora katsomo aukeaa leveästi näyttämölle, millä korostetaan näyttämön ja katsomon muodostamaa tilakokonaisuutta. Sirenin näkemysten mukaan tulevaisuuden teattereissa olisi monta erityyppistä näyttämöä. Näkyvyys olisi ykköstekijä katsomossa, ei sosiaaliluokka. Teatterisali olisi entistä paljon teknisempi tila, jopa projisioitavine lavasteineen.³⁹

Pienet, muunneltavat näyttämöt yleistyivät 1960- ja 1970-lukujen kuluessa suurten näyttämöiden rinnalla. Taustalla vaikutti muun muassa keskustelu teatterin olemuksesta, jossa toivottiin teatteritaiteen löytävän tiensä ”*eliittikukkuloilta kansan tykö*”. Inspiraation lähteenä oli mm. arkkitehti Walter Gropiuksen vuonna 1927 luonnostelema Totaaliteatteri, joka mahdollisti näyttämön ja katsomon muodon ja keskinäisen aseman joustavan muuntamisen erilaisiin esitystilanteisiin. Jatkossa kaikkiin uusiin teatteritaloihin yleensä varustettiin myös pienet näyttämöt ja vanhojen teatteritalojen tiloista pyrittiin löytämään jokin tila pieneksi näyttämöksi. Suurten teatteritalojen rinnalle perustettiin 1960-luvulla myös uusia pieniä teattereita, esimerkiksi Teatteri Jurkka ja Lilla Teatern Helsingissä.⁴⁰

Arkkitehti Alvar Aalto korosti kulttuurirakennusten merkitystä kaupunkisuunnittelun lähtökohtana ja identiteettitekijöinä. Aallon laatimissa suunnitelmissa teatteritalo liittyi osaksi hallinto- ja kulttuurikeskusta, joka toimii kansalaisille tarkoitettuna kokoontumispaikkana. Aallon mukaan teatterin arkkitehtuurin tuli irtottaa katsoja arjesta. Sisätilojen arkkitehtuurin tulisi vaihe vaiheelta nostaa odotuksen tunnetta ennen esitystä.⁴¹

⁴¹ Niskanen 2021, 18.

1960-luvulta lähtien aina 1990-luvulle saakka teatteritaloista tuli kaupungeille statussymboleita. Teatterien katsojamäärät kaksinkertaistuivat vuosien 1953–1973 välisenä aikana. Vuonna 1966 laaditun yhteispohjoismaisen yleisötutkimuksen perusteella kävi ilmi, että Suomessa suurin teatterissakävijöiden ryhmä oli keskiluokka – eikä ylin kerrostuma kuten esimerkiksi Tukholmassa.⁴²

Teatterirakennusten suhteen koettiin 1900-luvun jälkipuoliskolla rakentamisbuumi. Tuolloin valmistuneita teatterirakennuksia ovat:

- Kouvolan teatteri. Arkkitehti Eero A. Kajava, valmistunut 1960
- Turun kaupunginteatteri. Arkkitehtuurikilpailun voiton pohjalta suunnitelleet arkkitehdit Helmer Stenros ja Risto-Veikko Luukkonen, valmistunut 1962
- Kuopion Yhteisteatteri. Arkkitehdit Helmer Stenros ja Risto-Veikko Luukkonen, valmistunut 1963
- Helsingin kaupunginteatteri. Arkkitehtuurikilpailun voitto Timo Penttilä ja Kari Virta 1961, kilpailuvoiton pohjalta suunnitelleet arkkitehdit Timo Penttilä, Pekka Salminen ja Juhani Sivula, valmistunut 1967
- Oulun kaupunginteatteri. Hallinto- ja kulttuurikeskuksen suunnittelukilpailun voiton pohjalta suunnitelleet arkkitehdit Marjatta ja Martti Jaatinen, valmistunut 1972
- Rovaniemen Lappia-talon kaupunginteatteri. Arkkitehti Alvar Aalto, valmistunut 1975
- Jyväskylän kaupunginteatteri. Arkkitehdit Alvar Aalto ja Elissa Aalto, valmistunut 1982
- Lahden kaupunginteatteri. Arkkitehtuurikilpailun voitto arkkitehdit Esko Koivisto, Pekka Salminen ja Juhani Siivola, kilpailuvoiton pohjalta suunnitellut arkkitehtitoimisto Pekka Salminen Ky, valmistunut 1983
- Tampereen Työväen Teatteri. Kutsukilpailuvoiton pohjalta suunnitelleet arkkitehdit Marjatta ja Martti Jaatinen, valmistunut 1985
- Seinäjoen kaupunginteatteri. Arkkitehdit Alvar Aalto ja Elissa Aalto, valmistunut 1987

- Kansallisooppera. Arkkitehtuurikilpailun voiton pohjalta suunnitelleet arkkitehdit Eero Hyvämäki, Jukka Karhunen ja Risto Parkkinen, valmistunut 1993⁴³

Helsingin kaupunginteatteri (1967). (Kuva Museovirasto / Historian kuvakokoelma / Teuvo Kanerva).

⁴² Niskanen 2021, Paavolainen 2016.

⁴³ Niskanen 2021, 7-8.

8.1 Tampereen Työväen Teatteri

Oulun kaupunginteatterin suunnitelleet Marjatta ja Martti Jaatinen sekä Kari Asikainen tunnetaan myös Tampereen työväen teatterin suunnittelijoina.

Tampereen Työväen Teatteri sijaitsee Tampereen keskustassa Hämeenpuiston varrella, osoitteessa Hämeenpuisto 30-32. Teatteritalo on näyttävä punatiilinen rakennus, jonka Hämeenpuiston puoleista julkisivua hallitsee toisen ja kolmannen kerroksen kohdalla kaksikerroksinen lasiuloke. Rakennuksen keskellä kohoaa massiivinen katsomo- ja näyttämöosa, joka erottuu kaupunkikuvassa teatterirakennukselle tunnusomaisena piirteenä. Rakennuksen pääjulkisivu avautuu Hämeenpuistoon. Sisäänkäynnit sijaitsevat Satamakadun ja Hämeenpuiston puolilla. Teatterirakennus liittyy tiiviisti vuonna 1900 valmistuneeseen Tampereen työväentaloon, eri-ikäiset rakennukset muodostavat yhdessä vanhan ja uuden teatterirakennuksen kompleksin.

Tampereen Työväen Teatteri on valmistunut vuonna 1985. Ennen nykyisen teatterirakennuksen valmistumista työväen teatteri toimi Tampereen Työväenyhdistyksen tontilla sijaitsevassa vanhassa koulurakennuksessa ja sittemmin samalle tontille vuonna 1900 valmistuneessa, arkkitehti Heikki Tiitolan suunnittelemassa työväentalossa. Työväentaloa laajennettiin vuosina 1905, 1912 ja 1930. Suunnitelmia uudesta teatterirakennuksesta oli olemassa jo sotien jälkeen, 1940- ja 1950-lukujen taitteessa. 1950- ja 1960-lukujen kuluessa teatterit alettiin mieltää osaksi kaupunkien asukkailleen tarjoamia palveluja, ja samalla teatterien katsojamäärät kasvoivat. Intoa uuden teatterirakennuksen rakentamiseen lisäsi myös uusien teatteritalojen suunnittelu ja rakentaminen mm. Helsinkiin, Turkuun, Kuopioon ja Ouluun.

Tampereen työväen teatterin suunnittelukilpailu järjestettiin kutsukilpailuna 1970-luvun alkupuolella. Kilpailun voittajaksi valittiin arkkitehtien Marjatta ja Martti Jaatinen suunnittelema punatiilirakennus. Teatteritalon rakennustyöt aloitettiin vuonna 1982 ja rakennus valmistui vuonna 1985.

Tampereen Työväen Teatteri on kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus, jolla on arkkitehtonista ja sivistyshistoriallista arvoa. Maisemallisesti keskeisellä paikalla sijaitsevalla rakennuksella on myös ympäristöarvoa. Tampereen Työväen Teatteri edustaa rakennusajankohtansa arkkitehtuurin keskeisiä piirteitä sekä julkisuudessa paljon käytyä keskustelua betonirakentamisen ja ihmisläheisempänä koetun tiiliarkkitehtuurin välillä. Rakennus edustaa regionalismia, paikallisen historian huomioimista suunnittelussa ja materiaalivalinnoissa. Tässä suhteessa työväenteatterilla on yhteys hieman aiemmin (1975–1979) valmistuneeseen Hervannan keskustan tiiliarkkitehtuuriin sekä laajemmin tamperelaiseen tiilirakennusperinteeseen.

Teatterin ulko- ja sisätilat ovat säilyneet lähes alkuperäisessä asussaan. Rakennuksen ulkoosan tunnusomaiset piirteet ovat tiilimateriaali, keskiosan korkea näyttämötorni sekä Hämeenpuiston puoleisen pääjulkisivun ikkunaosa. Sisätiloissa yleisötilat ovat erittäin hyvin säilyneet. Materiaalit ja tilojen värit edustavat hyvin aikansa suunnittelua ja luovat yhtenäisen kokonaisuuden. Tiloissa on useita niitä varten suunniteltuja yksityiskohtia. Rakennus sijaitsee Tampereen Hämeenpuiston valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi arvoitetulla alueella. Hämeenpuiston ilmeeseen vahvasti vaikuttava teatterirakennus tuo 1980-luvun modernin punatiiliarkkitehtuurin näyttävälle paikalle Tampereen keskustaan.⁴⁴

Hämeenpuiston ympäristössä sijaitsee Tampereen Työväen Teatterin lisäksi myös toinen arkkitehtonisesti merkittävä 1980-luvulla valmistunut julkinen rakennus. Arkkitehtien Raili ja Reima Pietilän suunnittelema Tampereen pääkirjasto Metso on valmistunut vuonna 1986.

Samoin kuin Oulun kaupunginteatteri, myös Tampereen Työväen Teatteri erottuu kaupunkikuvassa julkiseen kaupunkitilaan liittyvänä merkkirakennuksena. Yleisötiloissa hahmottuu sisätilan ja ulkotilan välinen yhteys samaan tapaan kuin Oulun teatteritalossa.

⁴⁴ Haavisto 2012, 9.

Sekä Oulussa että Tampereella teatteritalon pääportaikko ja lämpiö ovat korkeita ja valoisia, lasiseinien kautta ulos avautuvia tiloja. Lämpötiloista avautuvat laajat maisemat kaupunkien keskusta-alueille. Pimeänä aikana taas valaistut yleisötilat avautuvat teatterin toiminnasta kertovana näyttämönä ulos. Myös Oulun ja Tampereen teatteritalojen suurten näyttämöiden kaartuvat katsomot muistuttavat toisiaan.

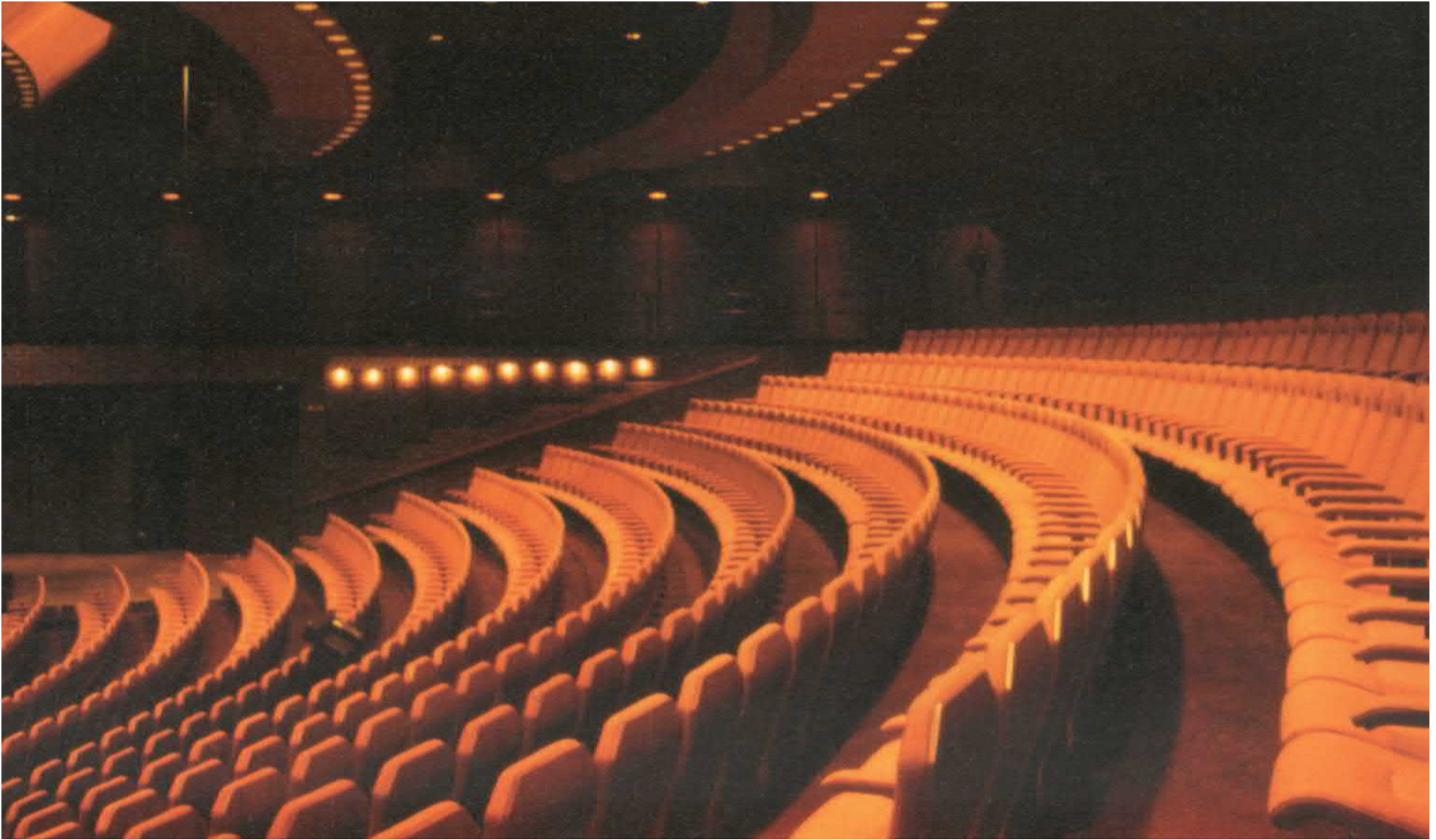
Materiaaleiltaan Oulun ja Tampereen teatterirakennukset poikkeavat toisistaan. Oulun kaupunginteatterissa sisätiloja ja ulkoasua hallitsevat pelkistetyt sileiksi valetut betonipinnat. Tampereen teatteritalossa hallitsevana materiaalina on käytetty puhtaaksi muurattuja tiilipintoja. Punatiilen käyttö materiaalina viittaa Tampereelle tyypilliseen teollisen rakentamisen perinteeseen. Työväen teatterin suunnittelukilpailun aikoina 1970-luvun alkupuolella Tampereella oli käynnissä kiivas keskustelu vanhojen punatiilisten tehdasrakennusten säilyttämisestä.⁴⁵

Sisustuksessa molemmissa teatteritaloissa on käytetty aikakaudelle tyypillisiä voimakkaita värejä. Esimerkiksi suuren näyttämön katsomon istuimien verhoilu on alkujaan ollut Oulun teatteritalossa oranssinpunainen, Tampereen teatteritalossa keltainen.

Tampereen Työväen Teatteri. (Kuva Hanna Ojutkangas).

⁴⁵ Haavisto 2012; Niskanen 2021.

Tampereen Työväen Teatteri, suuren näyttämön katsomo. (Kuva Asikainen 2018).

9 OULUN KAUPUNGINTEATTERIN SUUNNITTELU

9.1 Suunnitteluperiaatteet

Marjatta ja Martti Jaatisen laatimassa monumentaalikeskussuunnitelmassa päämääränä oli suunnitella kaupungin keskustasta hyvin aktiivinen alue, johon kaupunkilaisilla olisi mahdollisuus kokoontua. Kulttuurilaitosten sijoittaminen kaupungintalon yhteyteen painotti ajatusta kaupunkilaisille tarkoitusta keskustasta, jota ei ollut suunniteltu vain kunnallishallintoa varten.

Arkkitehti Martti Jaatisen mukaan Oulun kaupunginteatterin suunnittelussa lähtökohtana oli rakennuksen suhde asemakaavaan. Teatterirakennuksen tuli ilmentää asemakaavan arkkitehtonisia periaatteita: sen tuli olla volyymitaan ja materiaaliratkaisuiltaan selkeä. Materiaalin valinnassa tavoitteena oli löytää sellainen materiaali, jossa vanheneminen ei näy. Koska kaupungin keskustaa ei voitu rakentaa kerralla valmiiksi, tuli varautua siihen, että useiden vuosien välein valmistuvat rakennukset eivät olisi materiaaleiltaan eri aikatasoissa. Lopulta päädyttiin betoniin, johon lisättiin harmaata kiveä rouheena ja elementit hiottiin lopuksi. Näin saatiin Jaatisten mukaan ”sementtimosaiikki”, joka ei ime likaa ja joka on väriltään vaalea.

20.6.1961	Oulun kaupunginvaltuusto asetti teatteritalon suunnittelutoimikunnan.
10.4.1962	Oulun kaupunginvaltuusto päätti järjestää arkkitehtikilpailun Oulun kaupungin hallinto- ja kulttuurikeskuksen aikaansaamiseksi.
25.1.1963	Ratkaistiin Oulun monumentaalikeskuksen suunnittelukilpailu. Ensimmäinen palkinto annettiin arkkitehteille Marjatta ja Martti Jaatiselle.
1.3.1963	Teatteritalon suunnittelutoimikunta esitti kirjeellään arkkitehti Helmer Stenroosin laatiman Oulun teatterin huonetilaohjelman hyväksyttäväksi Oulun kaupunginhallitukselle.
22.3.1965	Oulun kaupunginhallitus asetti uuden toimikunnan teatteritalon suunnittelu- ja rakennustyön toteuttamista varten. Toimikunnan puheenjohtajaksi valittiin dipl.ins. Veli Suomio, jäseniksi kirvesmies Heino Junno, dipl.ins. Erkki Seppänen, arkkitehti Pentti Tala ja teatterinjohtaja Risto Veste. Sihteeriksi määrättiin apulaiskaupunginsihteerin Väinö Hannula.
17.5.1965	Oulun kaupunginhallitus valitsi teatteritalon suunnittelijoiksi arkkitehdit Marjatta ja Martti Jaatisen.
8.6.1965	Oulun kaupunginvaltuusto hyväksyi arkkitehtien Marjatta ja Martti Jaatisen kilpailutyön perusteella laatiman monumentaalikeskuksen asemakaavan.
28.9.1965	Teatterin suunnittelusopimus allekirjoitettiin.
1966 alku	Oulun kaupunginhallitus valitsi teatteritalon suunnittelu- ja rakennustoimikunnan esityksestä erityisalojen suunnittelijoiksi seuraavat henkilöt: rakenteiden suunnittelija (konstruktööri) prof. A.J. Putkonen, sähkö- ja teatteritekniikka suunnittelija dipl.ins. Risto Mäenpää, saniteettitekniikka suunnittelija dipl.ins. Olavi Ebeling (Lämpötekniikka toimisto Color) ja äänitekniikka asiantuntija dipl.ins. Mauri Parjo.
4.4.1966	Oulun kaupunginhallitus hyväksyi teatteritalon luonnospiirustukset, joihin liittyi myös huonetilaohjelman vähäiset muutokset.
27.6.1967	Oulun kaupunginvaltuusto hyväksyi teatteritalon pääpiirustukset.
18.12.1967	Oulun kaupunginvaltuusto oikeutti rakennustoimiston panemaan Vänmanninsaaren ja teatterin rakennustyöt käyntiin.
12.11.1970	Teatteritalon harjannostajaiset päätettiin pitää 11.12.1970 klo 14.30 rakennustyömaalla lämpiössä. Tilaisuuteen päätettiin kutsua Oulun kaupunginvaltuuston ja kaupunginhallituksen jäsenet, kaupunginteatterin henkilökunta, hallitusneuvos Olli Närvä, valtion näyttämötaidoimikunnan puheenjohtaja, teatterilautakunta, yleisten töiden lautakunta, kaikki suunnittelijat, urakoitsijat ja hankkijat, rakennustyön kanssa tekemisissä olleet kaupungin virkamiehet, Yleisradion ja lehdistön edustajat, HOP:n edustaja, teatterinjohtaja Sakari Puurunen ja lääninkouluneuvos Lauri Kokkonen. Ohjelmaan päätettiin sisällyttää apulaiskaupunginjohtaja Eljas Mikkosen puhe, kaupunginorkesterin musiikkiesityksiä sekä kaupunginteatterin puolesta järjestettävää ohjelmaa.

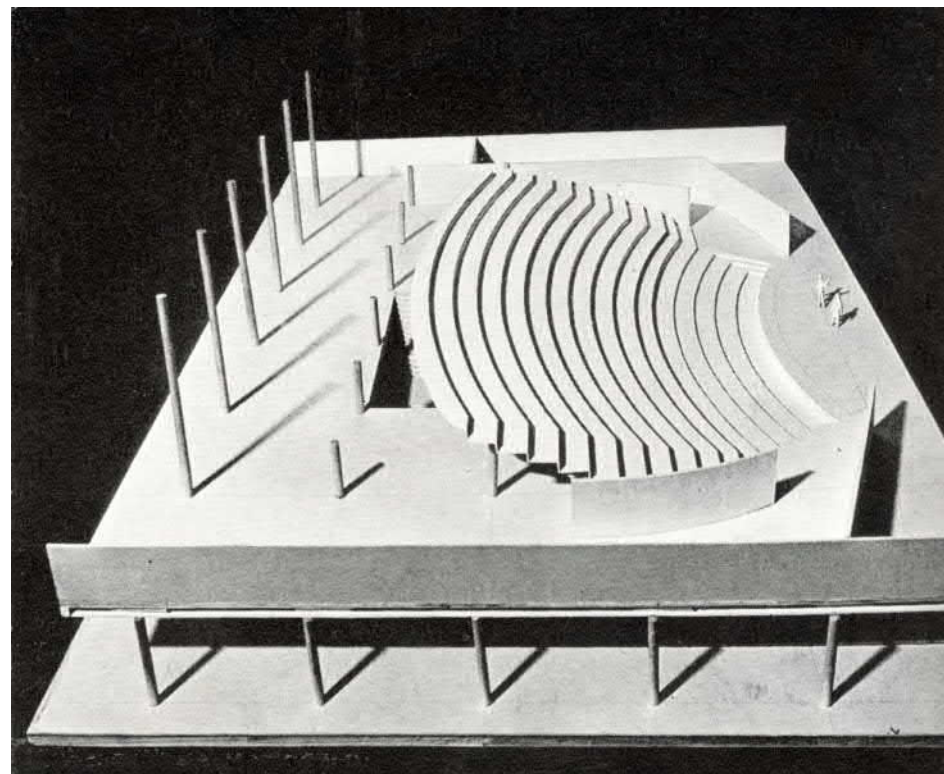
Jaatisten suunnittelemassa teatteritalossa tilat on sovitettu tiukan selkeälinjaiseksi kuutiomaiseksi rakennukseksi, jonka keskellä kohoaa korkea näyttämötorni. Näyttämötornin on tarkoitus olla Oulun kaupunkimiljöössä selkeästi erottuva elementti, johon liittyvät sekä tunnistettavuuden että suunnistettavuuden merkitykset. Teatterin pääjulkisivu on suunnattu talon edessä olevaa aukiota kohti eikä kaupunkiin päin. Pääjulkisivun tarkoitus on ilmentää teatteritalon identiteettiä julkisena rakennuksena: ulkotilat ja sisätilat yhdistyvät visuaalisesti toisiinsa pohjakerroksen aulatilaa lasiseinän ja toisessa kerroksessa sijaitsevan lämpiön korkean lasijulkisivun kautta. Pohjakerroksen julkisivu on sisäänvedetty, koko rakennuksen levyistä arkadikäytävää kannattavat sirot betonipilarit. Pohjakerroksesta ylös lämpiöön ulottuvat koko rakennuksen korkuiset pilarit muodostavat vertikaalisen tektonisen teeman. Kontrastina avoimelle pääjulkisivulle kaupunkiin ja merelle päin avautuvat julkisivut ovat suljettuja, muurimaisia betonipintoja.⁴⁶

Sisätilojen suunnittelun lähtökohdiksi Jaatiset ovat valinneet sisätilojen kaksi ulkoarkkitehtonista ratkaisua. Maalaamaton betoni, alumiiniprofiloinnit ja suuret ikkunapinnat korostavat rakennuksen yhtenäistä materiaalivalintaa. Huonetilojen mitoitus on sidoksissa kuutiomaisen rakennusvolyymin muodostamaan kokonaisuuteen.

Oulun kaupunginteatterin suunnittelussa on kiinnitetty päähuomio yleisötilojen merkitykseen teatteritoiminnassa. Martti Jaatisen mukaan suunnittelussa on painotettu erityisesti teatterisalin asemaa tilaratkaisussa. Yleisön saapumista katsomoon on korostettu lämpiötiloissa korkean ja matalan tilan vuorottelulla. Jaatisen mukaan: ”Katsojan aistimus tilasta täytyy virittää täyteen tehoonsa. Kun yleisö puristetaan lämpiön korkeasta ja valoisaan tilasta sen matalaan osaan, jonka kautta vuorostaan siirrytään katsomoon, aistitaan korkeus tehokkaasti katsomossa, joka todellisuudessa on suhteellisen matala.”⁴⁷

Suuren näyttämön katsomo erottuu suoralinjaisesta arkkitehtuurista poikkeavana, mikä korostaa sen merkitystä tärkeänä tilana. Normatiivisen

tilaohjelman rikkoo suuren näyttämön kaarevaseinäinen katsomo, joka erottuu rakennuksen keskellä selvästi hallimaisista yleisötiloista sekä työtilojen ruutu- maisesta huonejaotuksesta. Martti Jaatinen analysoi suunnitelmaa seuraavasti: ”Koska teatterirakennus on ankaran neliskulmainen, katsomon muoto on päinvastoin pehmeä. Yleisö kokee siten yllätyksen astuessaan katsomoon.” Jaatisen mukaan kyseessä on kovan ja pehmeän kontrasti, joka luo katsojalle mielenkiintoa kokea teatteritalon tilaratkaisu.⁴⁸

Katsomo, valokuva pienoismallista. (Kuva Arkkitehti 10-11/1967).

⁴⁶ Koho 1991, 80 / Marjatta ja Martti Jaatisen haastattelu 3.1.1989.

⁴⁷ Koho 1991, 80 / Marjatta ja Martti Jaatisen haastattelu 3.1.1989.

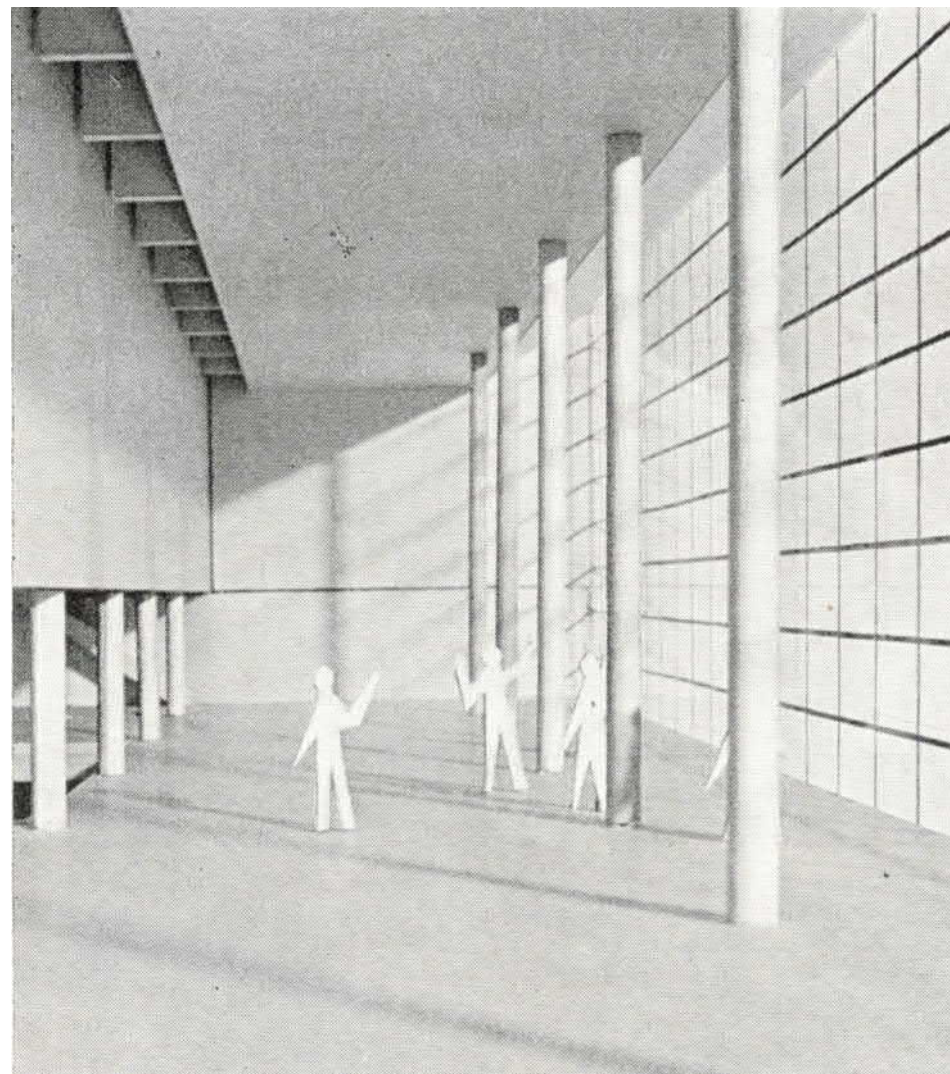
⁴⁸ Koho 1991, 80 / Marjatta ja Martti Jaatisen haastattelu 3.1.1989.

Jaatset huomioivat suuren näyttämön katsomon suunnittelussa myös sosiaalisen tilanteen. Marjatta Jaatosen mielestä teatteriesitykset eivät ole ainoa syy teatterissa käyntiin, sillä katsojat ovat kiinnostuneita myös toisistaan. Yleisö haluaa näytelmän ohella kokea myös voimakasta sosiaalisuutta. Yleisön yhteisöllisyyden merkitystä on lisätty sijoittamalla sisääntulo katsomon etuosaan, jolloin katsojat kohtaavat saapuessaan katsomossa jo istuvat.⁴⁹

Oulun kaupunginteatterin suunnitelma esiteltiin Arkkitehti-lehdessä 10-11 / 1967. Arkkitehti-lehden numero keskittyi teatteriin ja teatterirakennuksiin, siinä esiteltiin myös Tampereen Yliopiston teatterilaboratorio ja Helsingin kaupunginteatteri. Marjatta ja Martti Jaatosen esittelyteksti kertoo teatterirakennuksen suunnittelun periaatteista:

”Ensimmäisenä rakennusvaiheena Oulun Vänmanninsaarelle suunniteltavasta hallinto- ja kulttuurikeskuksesta on ajateltu toteutettavaksi teatteritalo. Se on suunniteltu kahta näyttämöä varten, jotka toimivat erillisinä yksikköinä, samanaikaisesti ja toisiaan häiritsemättä. Näyttämöt ovat eriluonteisia. Suuri näyttämö edustaa näistä perinteellisempää teatterityyppiä. Sen laitteistot ja koneistot ovat samantyyppisiä, kuin mihin monissa muissakin teattereissa on lopulta päädytty. Sillä tulee olevaan 15 metrin pyörönäyttämö nostimineen, orkesterisyvennys nostimineen, portaalirakenteet, vaunut ja pyöröhorisontit. Näyttämö on erotettu sekä katsomosta että takanäyttämöstä kaarevin ja ylösnostettavin ”paloseinin”. Näyttämötornin muoto ja korkeus johtuvat niistä. Näyttämöaukon leveys on suurimmillaan 16,5 metriä. Näyttämön sivulla on 12 metrin levyinen sivunäyttämö, toisen sivunäyttämön leveys on puolet tästä. Takanäyttämön mitat vastaavat suuremman sivunäyttämön mittoja. Tällainen järjestely tekee mahdolliseksi sen, että usean näytelmän lavastuksia voidaan pitää yhtä aikaa esityskunnossa.

Suuren näyttämön katsomo on suunniteltu 600 hengelle. Sen toisella puolella on katsomosta liukuovin erotettu tila, johon voidaan sijoittaa esimerkiksi yhtye, silloin kun orkesterisyvennystä ei lavasteiden, tanssiesitysten tms. vuoksi haluta käyttää. Siellä voi olla myös solisti, kun näytelmää halutaan elävöittää tilallisella lisätekiijällä.

Lämpö, valokuva pienoismallista. (Kuva Arkkitehti 10-11/1967).

⁴⁹ Koho 1991, 83 / Marjatta ja Martti Jaatosen haastattelu 3.1.1989.

Suuren näyttämön lämpiössä ei ole tavallista tarjoilutiskiä, vaan tarjoilu hoidetaan siirrettävien vaunujen avulla, jotka järjestetään etukäteen valmiiksi ja sijaitetaan sopiviin kohtiin lämpiöön ennen väliajan alkua. Näin pyritään hajottamaan yleisön liikennettä lämpiössä.

Pieni näyttämö on tarkoitettu noin sadalle katsojalle. Sen katsomo koostuu kahden kiinteän penkkirivin ohella neljästä liikuteltavasta vaunusta, jotka voidaan asettaa niin, että katsomo on joko suorakaiteen, L:n tai U:n muotoinen. Lavastusmahdollisuudet ovat rajoitetut, ne korvataan ääni- ja valotehosteilla.

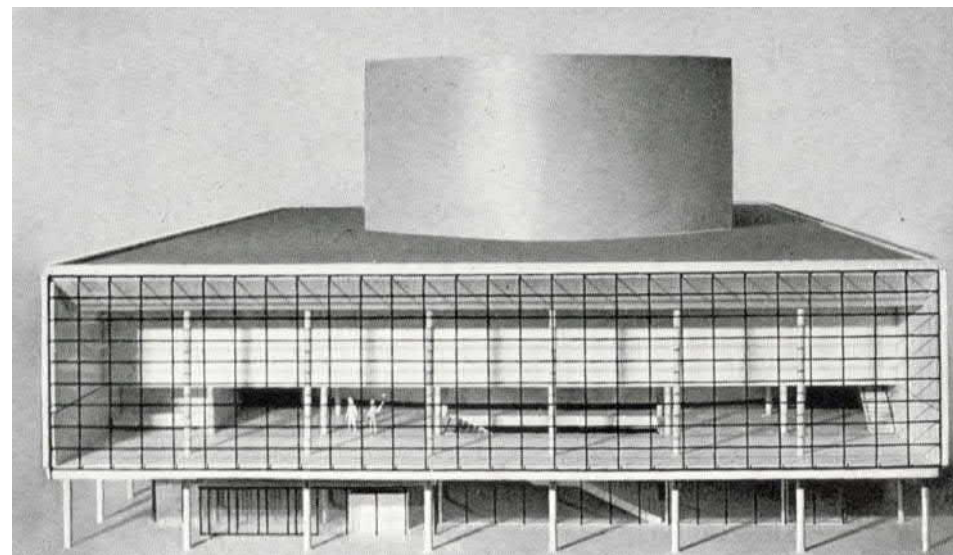
Pienellä näyttämöllä on sekä ohjaajalla, näyttelijöillä että yleisöllä mahdollisuus kokeilla erilaisilla teatteri-ilmaisuilla.

Teatteritalo liittyy muodollisesti ja käsittelytavaltaan Vänmanninsaaren muuhun sommitelmaan, johon teatteritalon lisäksi kuuluvat konserttitalo ja kaupungintalo. Rakennuksen pohjamuoto on suorakaide ja alin kerros on sisäänvedetty. Näin jää meren partaalle sateelta suojattua odotus- ja kävelytilaa.

Kantavat rakenteet ovat teräsbetonia, näkyviin jäävissä kohdissa sileävalupintaisina. Ulkopuoliset vaakatasot päällystetään kuivapuristetuilla sementtimosaikkilaatoilla ja pystytasot sementtimosaikkielementeillä. Ikkuna- ja ovirakenteet ovat eloksoituja alumiiniprofiileja.

Rakennustyöt aloitettaneen lähiaikoina. Työssä ovat mukana seuraavat asiantuntijat: teatteritekniikan asiantuntijana teatterinjohtaja Sakari Puurunen, sähkötöiden ja näyttämötekniikan töiden asiantuntijana ins. Risto Mäenpää, rakenteiden suunnittelijana prof. Aarre Putkonen, saniteettitekniikan töiden suunnittelijana Lämpötekniikan toimisto Calor ja akustikkona dipl.ins. Mauri Parjo.⁵⁰

Kuvat oikealla: Arkkitehti-lehden ilmestymisen aikaan vuonna 1967 Oulun kaupunginteatterin rakentamista ei ollut vielä aloitettu. Jaatisten suunnitelma esiteltiin lehdessä piirustusten, luonnosten ja suunnittelun apuna käytetyistä malleista otettujen valokuvien avulla. (Valokuvat pienoismallista Arkkitehti 10-11/1967).

⁵⁰ Oulun kaupunginteatteri. Arkkitehti 10-11 / 1967.

9.2 Muistoja teatterin suunnittelusta – arkkitehti Pekka Voltti

Oulun kaupunginteatterin suunnittelussa oli mukana muun muassa arkkitehti Pekka Voltti, joka toimi teatterin suunnittelun aikoihin Jaatisten toimistossa projektiarkkitehtina ja oli laatimassa työpiirustuksia sekä detaljikuvia teatteriin. Voltti työskenteli Jaatisten toimistossa vuoden 1969 loppuun asti – hän vaihtoi työpaikkaa kesken teatterin suunnittelun. Voltin mukaan teatterin piirustukset oli tuolloin käytännössä jo laadittu. Voltti ihmettelee, miksi teatterin rakentamisen käynnistyminen kesti ja mitä suunniteltiin vielä hänen jälkeensä.

Pekka Voltin apuna suunnittelussa olivat arkkitehdit Petri Niemeläinen, Pekka Laaksonen sekä Sakari Aartelo. Sakari Aartelo on myöhemmin toiminut Tampere-talon toisena suunnittelijana.

Kaupunginteatteri rakennettiin Oulun kaupungin omana työnä. Voltin mukaan silloinen Oulun kaupunginarkkitehti oli aktiivisesti mukana suunnittelussa.⁵¹ Oulun kaupunginarkkitehtina toimi vuosina 1963–1970 Pentti Tala.

Päällimmäisenä suunnittelusta on jäänyt mieleen se, että sai rauhassa suunnitella teatterin detaljeja. Teatteriin tuli paljon puhtaita betonipintoja ja esimerkiksi muottijauhotkin suunniteltiin erikseen. Voltin mieleen on jäänyt suuren lasijulkisivun suunnittelu. Lisäksi sisääntulokerroksen portaan suunnittelu oli erityisen tarkkaa hommaa.

Erytisen vaativana suunniteltavana kohteena Voltti muistaa katsomorakenteen. Siihen aikaa katsomon rakenteen suunnittelu oli erityisen haastavaa. Koko teatteri suunniteltiin pienomaismallin avulla, ja katsomosta tehtiin lisäksi normaalia tarkempi pienoismalli, jotta se saatiin suunniteltua. Voltti muistaa myös lämpiön läpi ulottuvat sirot pilarit. Pienoismallista otettuja kuvia esiteltiin paikallislehdessä ja eräs naishenkilö oli huolissaan ja oli sitä mieltä, että näin sirot pilarit eivät tule kestävänsä. Suunnittelijat vakuuttelivat naiselle, että pilarit sisältävät terästä, mutta siitä huolimatta nainen kantoi asiasta huolta pitkään.

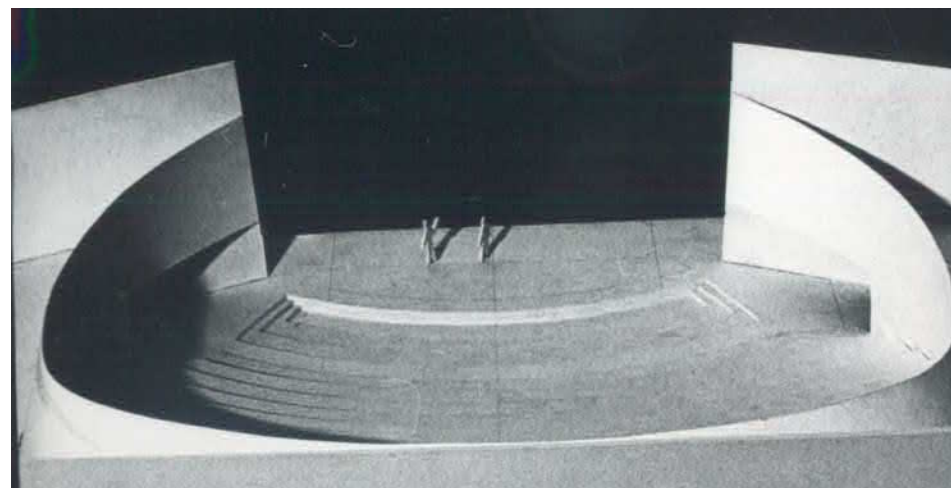
Voltti muistelee myös teatterin henkilöhissin valintaa. Voltti soitti Koneelle eräänä päivänä juuri kahviaikaan. Kukaan ei sieltä vastannut, joten hän soitti

⁵¹ Pekka Voltin haastattelu 13.1.2022.

seuraavaksi Schindlerille. Saman puhelun yhteydessä tehtiin työselostus teatterin hissistä ja hissitoimittajaksi valikoituikin Schindler. Voltin mukaan tällaisten tapausten myötä rakennuskustannukset teatterissa olivat voineet nousta, sillä tavaratoimittajat valikoituivat myös edellä mainitulla tavalla.

Suunnittelun aikana ihmeteltiin, että Oulussa teatteri rakennetaan mereen ja satama vastaavasti sisämaahan. Kaikkinensa teatterin suunnittelu oli Voltin mielestä hieno projekti. Hän ihmettelee, miksi sommitelma on edelleen keskeneräinen, kun Vänmanninsaarelle aikoinaan suunniteltu torni puuttuu.

Voltti kertoo vierailleensa teatterilla säännöllisesti suunnittelun jälkeen. Hän ihmettelee, että sisääntulokerroksen portaiden alle on ”ängätty” tiloja. Myös lämpiön peruskorjauksen yhteydessä tehdyt muutokset ihmetyttävät. Voltin mukaan lämpiötila oli komea tila, jossa on taideteos. Voltti kuvaa: ”Siihen on tullut omituinen sivukäytävä. Taideteoskin melkein osuu siihen ja en tiedä, miten sellaiset ratkaisut on saatu läpi aikoinaan”.⁵²

Kuva mallista, suuri näyttämö. (Kuvan haltija Arkkitehtuuritoimisto Seppo Valjus Oy).

⁵² Pekka Voltin haastattelu 13.1.2022.

9.3 Muistoja teatterin suunnittelusta – sisustusarkkitehti Kari Asikainen

Oulun kaupunginteatteri oli osa Oulun monumentaalikeskusta, josta vuonna 1962 järjestetyn arkkitehtikilpailun Jaatiset voittivat. Olin aloittanut teatterin sisustussuunnittelun jo ollessani töissä Jaatisten toimistossa. Arkkitehtisuunnittelua johti Pekka Voltti. Pekka oli taitava ja tarkka suunnittelija ja meidän yhteistyömme sujui erittäin hyvin.

Siirryttyäni Jaatiselta Kari Virran toimistoon Martti Jaatinen sai ylipuhuttua minut jatkamaan projektia ilta- ja viikonlopputöinä. Jaatisten toimisto maksoi minulle palkkiot omasta palkkiostaan, enkä sen takia päässyt suuremmin rikastumaan. Se ei ollut tarkoituskaan. Minulle parempi vaihtoehto olisi tietenkin ollut se, että palkkioni olisi maksanut suoraan Oulun kaupunki.

Kohde oli kuitenkin hieno ja mielenkiintoinen. Jatkoin Oulun kaupunginteatterin suunnittelua iltaisin ja viikonloppuisin omalla työhuoneellani Tapiolassa Oulun yliopiston parissa tapahtuneen päivätyöni ohella. Olin anonut verotoimistosta itselleni ennakkoverolipun ja minusta tuli siis osapäiväinen yrittäjä. Mielenkiintoisimmat kohteet teatterin suunnittelussa olivat tietenkin yleisötilat: suuren näyttämön katsomo tuoleineen, pienen näyttämön muunneltava katsomo- ja näyttämöjärjestelmä, vaateaulat ja lämpiötilat.

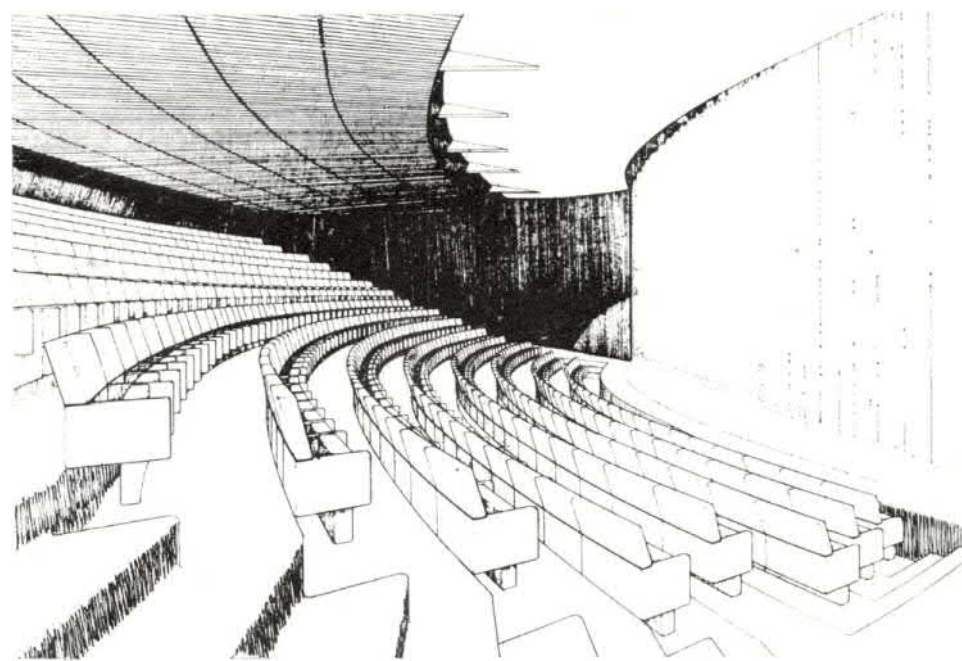
En enää tarkkaan muista, mitä osia teatterista ehdin Jaatisten toimistossa tehdä, mutta ainakin teatterin katsomon mitoituksen tekemisen muistan. Katsomo oli aika kinkkinen suunnitella. Sivu- ja takaseinät kallistuivat sisäänpäin, takana voimakkaammin kuin edessä. Pohjapiirros oli joka kohdassa kaareva ja kaarevuussäteitä oli useita. Lisäksi penkkirivit olivat kaarevia ja katsomo portaittain laskeva.

Katsomon mitoitus oli laskutehtävänä liian vaikea. Kaikille meille. Minä sain kuitenkin tehtäväkseni hoitaa mitoituksen jollain tavalla. Päätin piirtää katsomon niin suureen mittakaavaan, että kuvasta saatavat mitat olisivat riittävän tarkkoja. Mutta siihen tarvittiin erikoisjärjestelyjä. Laitoin kaksi kahden metrin piirustuspöytää peräkkäin ja hankin tankoharppiin jatkopaloja niin paljon, että sillä pystyi piirtämään yli kolmen metrin säteisiä ympyrän kaaria. Jouduin määrittelemään kalteville seinille kuvitteellisen ala- eli lähtötason, johon mitoituksen pystyi

määrittelemään kaarisäteineen ja seinien kallistuskulmineen. Tämöistä perustasoahan ei ollut todellisuudessa koska katsomo nousi taaksepäin mentäessä.

Joka tapauksessa minä tein sen, ja aikoinaan katsomon betonirunko valettiin mitoitukseni mukaan. Mutta oli se aika mutkikas homma, jossa jouduin käyttämään myös trigonometrian taitojani. Ei matematiikan opiskeluni yliopistolla siis aivan hukkaan mennyt.

Myös katsomon perspektiivikuvan konstruoin, muistan, että siihen meni aikaa pari viikkoa. Sekin oli vaativa homma, johtuen edellä esitetystä mitoitusongelmista. Enkä muutenkaan ollut harjaantunut perspektiivikuvien konstruointiin.

Suuren näyttämön katsomo, perspektiivikuva. (Kuva Arkkitehti 10-11/1967).

Olimme päätyneet käyttämään kiinteää istuinta (ei ylöskääntyvää) katsomotooleissa, koska riviväli oli riittävä. Se oli myös akustiikan kannalta parempi ratkaisu, koska se tyhjänäkin imee ääntä sekä istuimen että selkänojan alueelta, eli vastaa äänenimemiskyvyltään suurin piirtein istuvaa ihmistä. Näin tyhjä sali on akustiikaltaan lähes samanlainen kuin täysi sali.

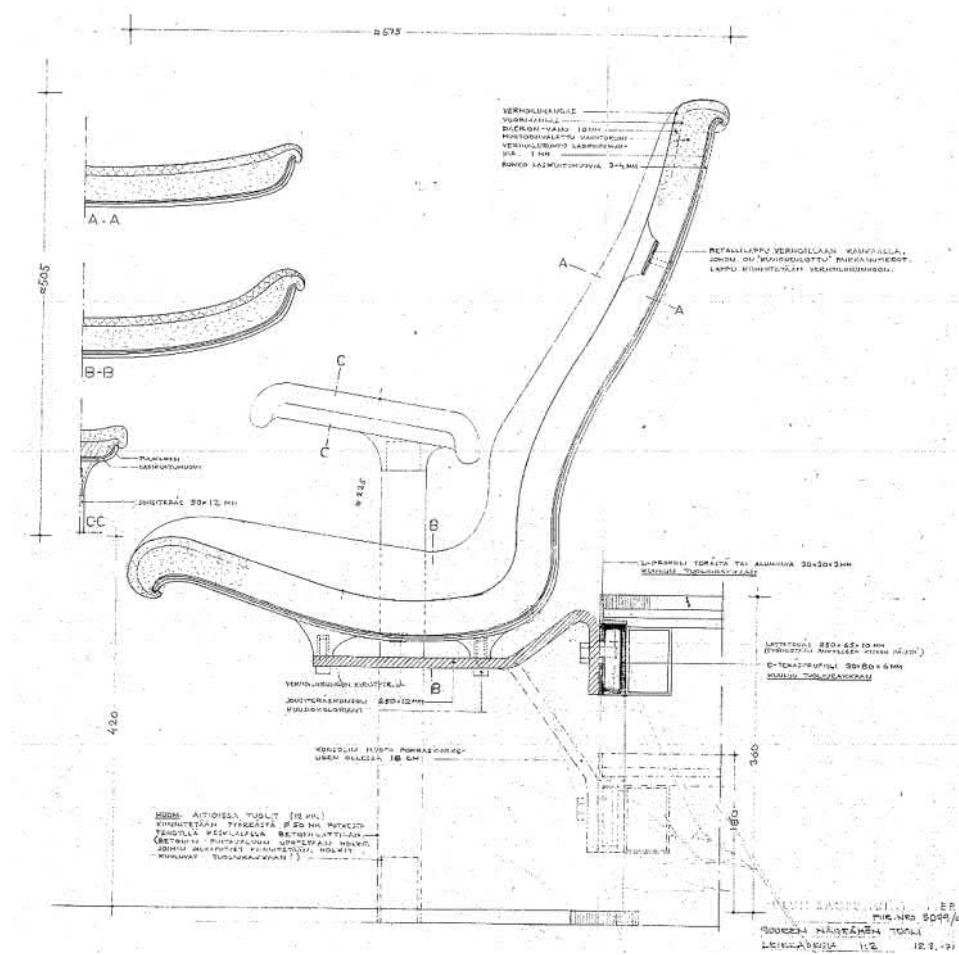
Siihen aikaan lasikuitumateriaali oli valtaamassa alaa huonekaluissa. Se myös tarjosi ohuemman runkorakenteen, ja näin ollen enemmän polvi- jalkatilaa takana istujalle. Niinpä päädyin lasikuiturunkoiseen teatterituoliin, joka kiinnitettiin jousiteräskonsolilla portaan etureunassa olevaan C-kiskoon. Tilaa istuinpaikkaa kohti leveyssuunnassa oli minimissään vain 55 senttimetriä, joten jokaiseen tuoliin mahtui vain yksi käsinoja.

Verhoilukankaaksi valitsin jälleen Metsovaaran Comfortin, josta oli vain hyviä kokemuksia. Koska tuoli oli hieman kuppimainen, kangas jouduttiin liimaamaan istuimen ja selkänojan taitekohdassa pehmusteeseen. Liimaaminen ei jälkikäteen ajatellen ollut viisas ratkaisu. Aikojen saatossa ilmeisesti pehmusteen hapertumisen vuoksi kangas irtosi vaahtomuovista. Tuolien paikkanumerot neulottiin kirjontatekniikalla kangaspäällysteisiin lappuihin, jotka sitten kiinnitettiin tuolien selkänojiin.

Verhoilusuunnittelussa sattui toinenkin erhe. Pienen näyttämön siirreltävien katsomovaunujen tuolit määräsinkin kirkkaan lehmuksen vihreiksi. Se oli minun virheeni. Pienellä näyttämöllä katsomovaunut ryhmitetään usein U:n tai jopa O:n muotoon, ja silloin katsoja näkee myös vastapäisen katsomon kirkkaat tuolinvärit. Sehän aiheuttaa ongelmia lavastuksille. Ei vain silloin ollut ketään näyttämötekniistä asiantuntijaa käytettävissä. Mutta taas opin jotain, vaikkakin kantapään kautta.

Pienen näyttämön katsomojärjestelmä oli muutenkin ehkä projektin vaativin tehtävä. Katsomo koostui siirreltävästä vaunuista, joihin tuolit oli kiinnitetty. Kun vaunuja aseteltiin uuteen järjestykseen, täytyi myös tuolien, kulkuportaiden ja kaiteiden asemia muuttaa tarvittaessa aika nopeastikin. Tuolit oli tehty samalla muotilla kuin suuren katsomon tuolit, mutta selkänojan korkeus oli matalampi. Lisäksi tuolit pääsivät kiinnitys akselin varassa hieman kiertymään, minkä oli

tarkoitus helpottaa katsomista viistoon sivulle. Tilaa tälle toiminnalle oli vain liian vähän. Olisi ollut viisaampaa suunnitella pienelle näyttämölle omat pienemmät tuolit, mutta se oli taas kustannuskysymys. Katsomojärjestelmä kokonaisuudessaan oli aikamoinen "Mekano".

Suuren näyttämön katsomon tuolin leikkauksia, 18.8.1971.

Oulun kaupunginteatterin katsomon tuolien urakkakilpailusta tuli mielenkiintoinen show, jossa kunnallispolitiikallakin oli sormensa pelissä. Tuolien valmistuksesta järjestettiin normaaliin tapaan urakkakilpailu ja sen voitti Asko. Kaupunginhallitus hyväksyi tarjouksen. Sitten ilmestyi paikallislehti Kalevaan toimittaja Hemmo Kuuranhallan (nimi jäi mieleen) kirjoittama artikkeli, jossa ihmeteltiin tuolien kovaa hintaa. Muistan vieläkin hänen kirjoituksestaan vähättelevän lauseen: ”Teatterituolit on suunnitellut joku sisustusarkkitehti Asikainen Helsingistä...” Hän lisäksi ehdotti, että suunnittelemani teatterituolit korvattaisiin vakiovalmisteisilla Iskun televisiotuoleilla. Sen seurauksena kaupunki kysyi meiltä, että voitaisiinko näin todella tehdä. Vastasin, että kyllä voidaan, mutta katsomon paikkaluku putoaisi puoleen. Luulin, että se olisi riittänyt. Mutta ei. Offensiivi jatkui.

Paikallinen Iskun johtaja, joka kuulemma istui kaupunginhallituksessa tai -valtuustossa, kertoi, että suunnittelemani tuoli voitaisiin tehdä putkirakenteisena ja paljon halvemmalla. Niin kaupunginhallitus perui aikaisemman päätöksensä ja pyysi Iskulta tarjousta putkirakenteisesta mallista.

Eihän lasikuitutuolin kuppimainen muoto tietenkään onnistu putkirakenteisena. Iskun tehtaalla asia kyllä tajuttiin, mutta heidän oli pakko tehdä prototyyppi, joka oli kuitenkin niin kömpelö ja rakenteiltaan niin paksu, ettei kaupunginhallitukseen sitä voinut hyväksyä. Hintakin oli kalliimpi. Niin palattiin päiväjärjestykseen ja pyydettiin uudestaan tarjoukset alkuperäisestä lasikuitutuolistista.

Tarjouskilpailun voitti jälleen Asko. Iskulla ei ollut silloin valmiuksia lasikuiturakenteiden tekemiseen. Kovaa oli peli pohjolassa.

Sittemmin tuolini pääsivät uudestaan julkisuuteen, kun Jumalan teatteri heitti niitten päälle paskaa.

Lämpöön myyntitiskejä ei suunniteltu kiinteiksi, vaan myyntipisteet eri puolella lämpiötä muodostettiin liikkuvista vaunuista, jotka lastattiin keittiöstä ja työnnettiin asemapaikkaansa ennen väliajan alkua. Tästä järjestelystä oli se hyöty, ettei syntynyt jonotusruuhkia, kun jakelupaikkoja oli useita.

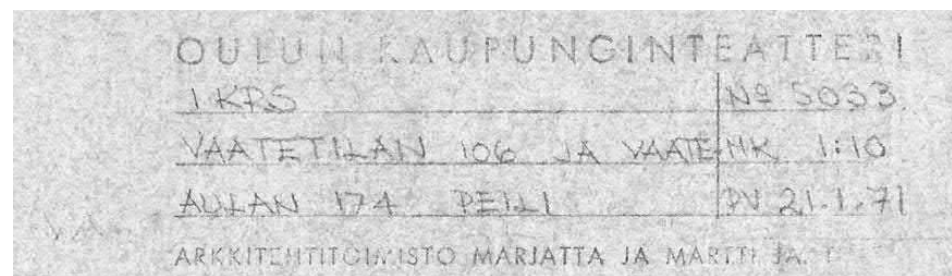
Tuolit lämpiöön tehtiin myös katsomotuolin muotilla, rungon väri oli valkea ja verhoilukangas tummanruskea. Käsinojia oli kaksi ja jalkana pyörivä laippajalka.

Lämpöön kokolattiamaton raitaisen kuosin suunnittelin erikseen, samoin kuin katsomoiden mattojen tummanruskean värin.

Upean katosta riippuvan valoveistoksen lämpiöön teki lahtelainen taiteilija Matti Koskela. Tämä työ sopi tilaan mittakaavansakin puolesta erinomaisesti. Arkkitehtonisen tilan huomioiminen onnistuu vain harvalta taiteilijalta. Koskela osasi.

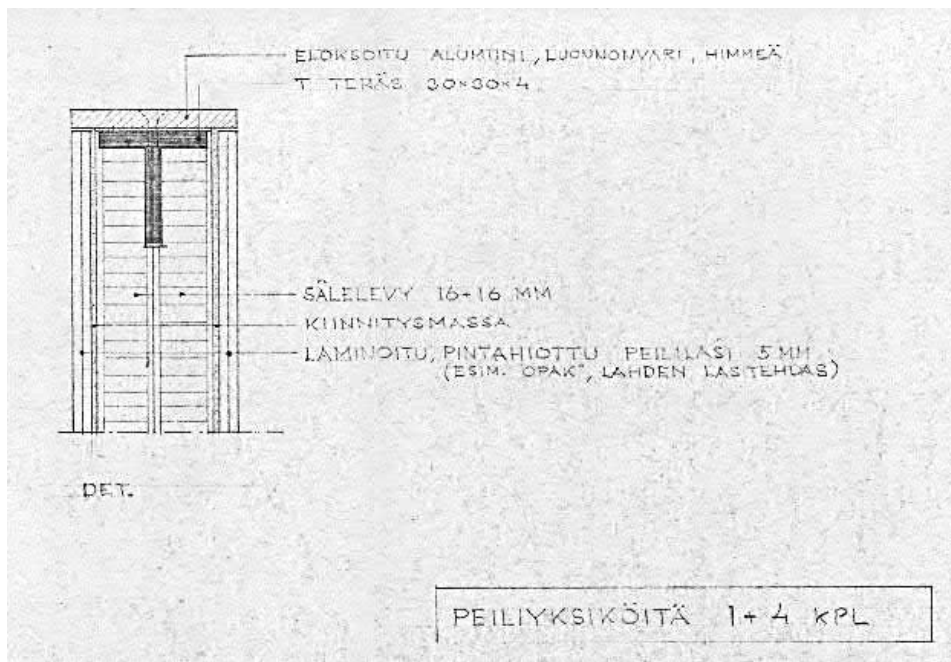
Vaatetiskit ja naulakot suunnittelin sälelevyrakenteisina, joiden pinnat päällystettiin kiiltävällä punaisella laminaatilla. Kirjoitin työselitykseen tarkat vaatimukset työn laadusta ja materiaaleista, jonka piti taata lopputuloksen korkea taso. Kävi kuitenkin niin onnettomasti, että urakan sai Oulun Puukaluste oy, johon jo aikaisemmin olin ikäväkseni törmännyt. Vaikka työselitys oli yksiselitteinen, urakoitsija oikaisi ja käytti rungoissa halvinta rimalevyä, jossa oli vain yksi viilukerros rimoituksen molemmin puolin. Seurauksena oli se, että pinnalle liimattu kiiltävä laminaatti ”peilasi” alla olevan rimarakenteen. Efekti oli varsin ikävän näköinen. Reklamoin asiasta tietenkin heti, mutta turhaan.

Koska Oulun Puukaluste oli paikallinen firma, ei kaupunki uskaltanut vaatia työn tekemistä uudelleen. Olisi voinut kaatua koko yritys. Yritys määrättiin maksamaan joku muodollinen korvaus. Se ei minua paljon lohduttanut eikä lopputulosta parantanut. Kyllä hatutti!

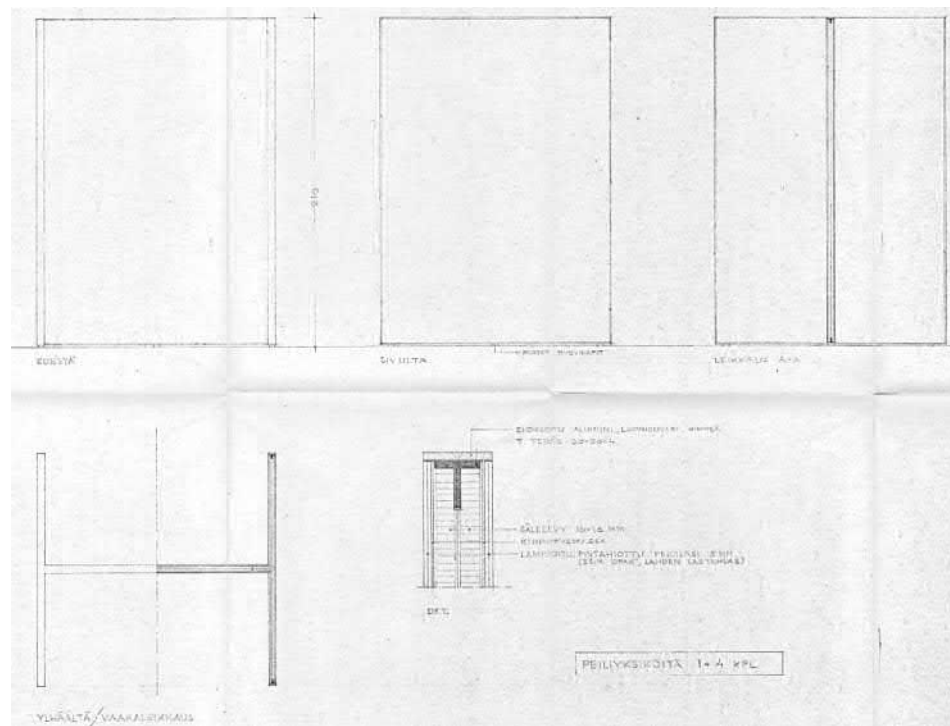
Sisustuspiirustuksissa nimiöissä on Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatisen leima. Suunnitelmat on tehty toimiston nimissä, Kari Asikaisen nimeä ei mainita.

Vaateaulaan suunnittelin myös suuret lattialla seisovat peilelementit, jota ylhäältä päin katsottuina näyttivät H-kirjaimelta. H:n kaikki pinnat olivat peililasista asti. Olen niistä vieläkin ylpeä. Ne olivat koostaan huolimatta kevyen näköisiä valoisassa vaateaulassa.

Aulan peili, ote piirustuksesta, 21.1.1971.

⁵³ Vesa Huittisen haastattelu 2.11.2021.

Aulan peili, 21.1.1971. H-kirjaimen muotoisia peilejä oli alkujaan 1 + 4 kpl. Vesa Huittisen mukaan peilikalusteet hävitettiin 2000-luvun alussa, siinä vaiheessa kun oli kulunut 30 vuotta rakennuksen valmistumisesta ja arkkitehdin tekijänoikeuden päättymisestä.⁵³ Toisaalta Sampo Valjuksen mukaan peilikalusteet säilytettiin vuosina 2002-2004 toteutetun peruskorjauksen yhteydessä.⁵⁴ Kalusteet on joka tapauksessa hävitetty joskus 2000-luvulla. Alkuperäiset piirustukset ovat olemassa, joten H-kirjaimen muotoiset peilikalusteet olisi mahdollista palauttaa.

⁵⁴ Sampo Valjuksen haastattelu 7.2.2022.

Nahkaiset, selkänojattomat sohvaelementit suunnittelin narikkatilojen läheisyyteen jalkineiden vaihtoa helpottamaan. Myös wc-tiloihin suunnittelin nahkasohvat ylellistä tunnelmaa antamaan.

Teatterissa on yleisötilojen lisäksi näyttelijöiden puku- ja aputilat, harjoitussalit, lavastepajat ja paljon varastoja ja teknisiä tiloja. Niiden suunnittelun olin jättänyt viimeiseksi. Jossain vaiheessa alkoi näyttää, että tulee kiire. Sain avukseni onneksi naapurini ja kollegani sisustusarkkitehti Yrjö Wegeliuksen, jonka kanssa yökaudet piirsimme puuttuvia kuvia. Valmistu tuli. Kaiken kaikkiaan aikataulu oli turhan tiukka, sillä toimeksianto oli tullut minulle viime tingassa.

Oulun kaupunki urakoi teatteritalon itse. Vastaavan rakennusmestarin nimen olen unohtanut, mutta hän oli erittäin pätevä ja tarkka. Vaikeat, näkyviin jäävät betonivalutyötkin onnistuivat erinomaisesti.

Yksi pieni, mutta mukava yksityiskohta muistuu mieleeni. Kun aikaisin aamulla saavuimme Helsingistä työmaakokoukseen, työmaakopissa tarjottiin aina herkullisia rukiisia graavisuikaleipiä. Pieni asia, mutta jäipähän mieleen.

Teatterin vihkiäiset tapahtuivat vuonna 1972. Myös minä sain vaimoni kera kutsun. En paljoa muista enää juhlallisuuksista, mutta juhlanäytelmän kyllä. Se oli Kiven Seitsemän veljestä. Ohjauksesta vastasi Paavo Liski. Esitys oli tyrmistyttävän erinomainen. Näyttelijöistä mieleeni jäi Kristiina Elstelä Venlana.⁵⁵

Kari Asikainen kritisoi Oulun kaupunginteatterin saneerausta ja laajennusta. Hänen mukaansa suunnittelija olisi pitänyt valita vapaan kilpailun pohjalta, samaan tapaan kuin Marjatta ja Martti Jaatisten toimisto oli aikoinaan saanut Oulun kaupunginteatterin suunniteltavakseen. Kilpailu oli järjestetty, koska kulttuurikeskuksen teattereineen katsottiin olevan kaupungin imagolle niin merkittävä rakennushanke, että sen toteuttamiseen haluttiin mahdollisimman hyvä suunnittelija ja sitä kautta laadukas rakennus.

Asikaisen mukaan Jaatisten suunnittelema vanha osa on peruskorjauksessa pillattu tyystin sisältä. Hieno teatterisali on riisuttu ja muutettu. Toiseen kerrokseen johtavien ilmavien portaiden alle on rakennettu kaikenlaisia koppeja ja tukittu

⁵⁵ Kari Asikaisen haastattelu 31.1.2022 / Asikainen 2018.

siten koko keveä interiööri. Lämpöön yläosaan on ilmestynyt koko lämpöön läpimenevä, Koskelan veistosta hipova parvirakenne. Naulakoiden ja vaateiskin uusimista Asikainen pitää tavallaan hyvänä, jos uudet on tehty alkuperäisten suunnitelmien mukaan mutta paremmin kuin alkuperäiset.⁵⁶

Aulassa on säilynyt alkuperäisiä, punaisia nahkasohvia.

⁵⁶ Kari Asikaisen haastattelu 31.1.2022 ja sähköposti 17.2.2022.

Oulun kaupunginteatteri ennen laajennusta. (Kuva Arkkitehtuuritoimisto Seppo Valjus Oy / Sampo Valjus).

10 OULUN KAUPUNGINTEATTERI ALKUPERÄISESSÄ ASUSSAAN

Oulun kaupunginteatterin rakennustekniset työt suoritti Oulun kaupungin rakennusvirasto. Vastaavana rakennusmestarina toimi rakennusmestari Lauri Kilpeläinen. Teatteritalo valmistui kesäkuun alkuun mennessä vuonna 1972. Viimeistelytyöt ja laitteiden koekäyttö päättyivät noin kuukauden kuluttua rakennuksen valmistumisesta. Sen jälkeen rakennuttajatoimikunta luovutti teatteritalon Oulun kaupungin kiinteistöviraston hallintaan.

Teatteritalon rakennustilavuus on noin 44 000 m³ ja kerrosala 6 750 m².

Kuvaus teatteritalosta alkuperäisessä asussaan pohjautuu alkuperäisiin piirustuksiin, detaljisuunnitelmiin sekä vanhoihin valokuviin, ilmakuviin ja karttoihin. Teatteritalon alkuperäiset pääpiirustukset on laatinut Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen. Piirustukset on päivätty 30.10.1968. Ne on allekirjoittanut Martti Jaatinen.

Myös rakennuksen detajli- ja sisustuspiirustukset on tehty rakennuksen suunnitelleen arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatisen toimesta, ja ne on päivätty vuosien 1968–1972 väliselle ajalle. Detaljipiirustuksissa on toimiston nimiö, mutta suunnittelijoiden nimiä ei mainita.

OULUN KAUPUNGINTEATTERI
PÄÄPIIRUSTUS 1

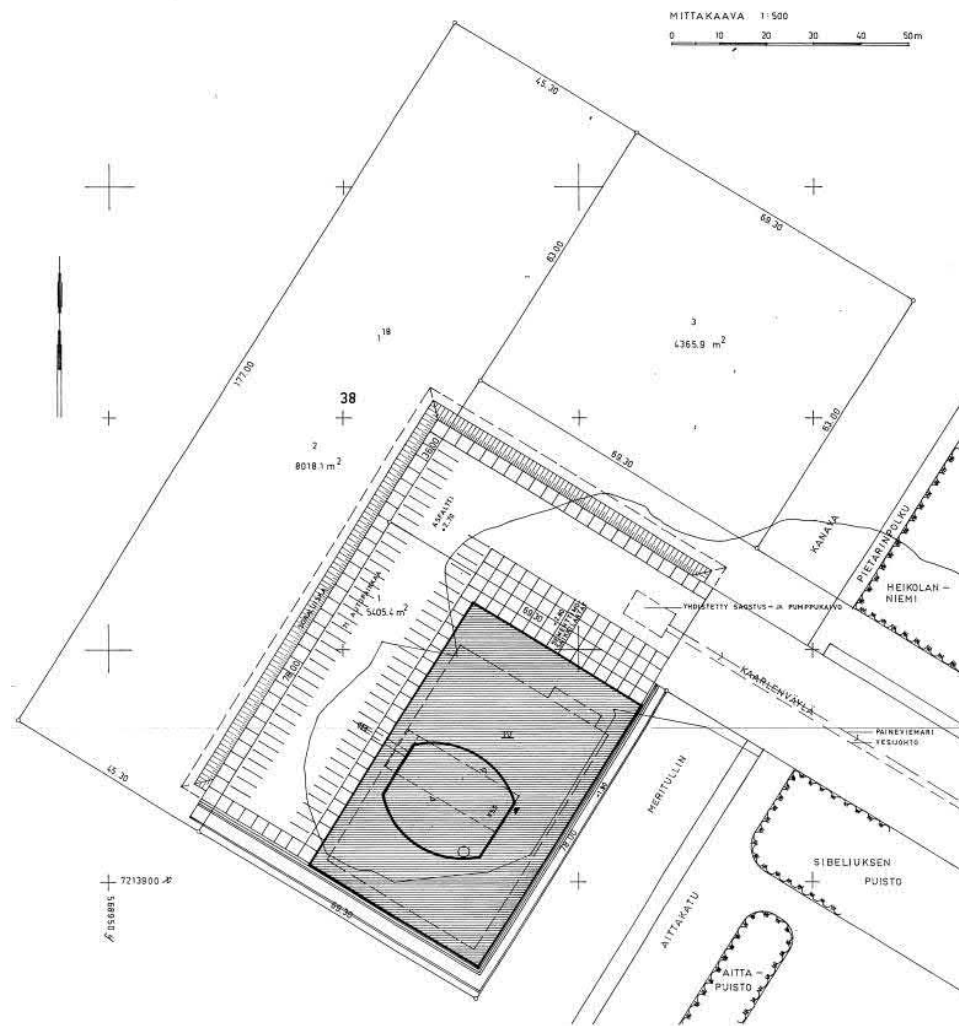
ASEMAPIIRUSTUS

1 / 500

Martti Jaatinen 30 10 68

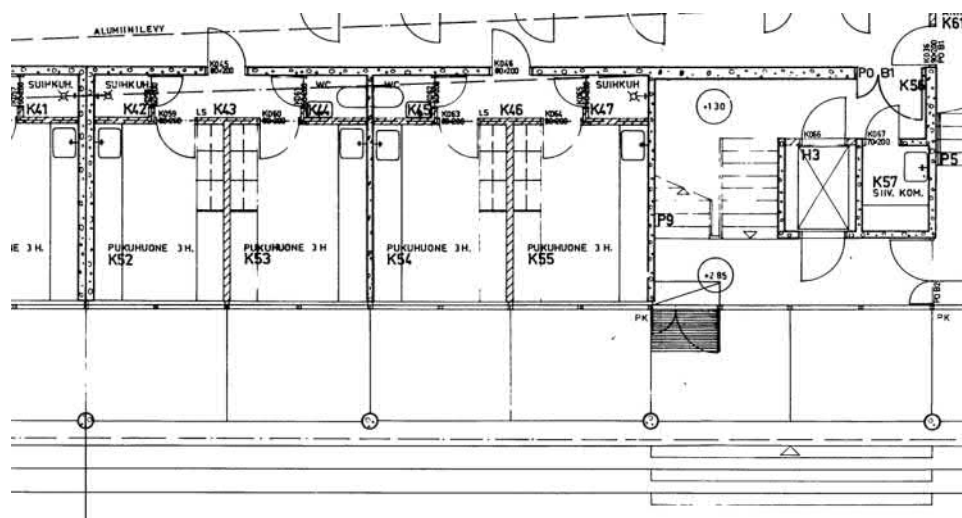
ARKKITEHTITOIMISTO MARJATTA JA MARTTI JAATINEN

Nimiö. Piirustukset on allekirjoittanut Martti Jaatinen.

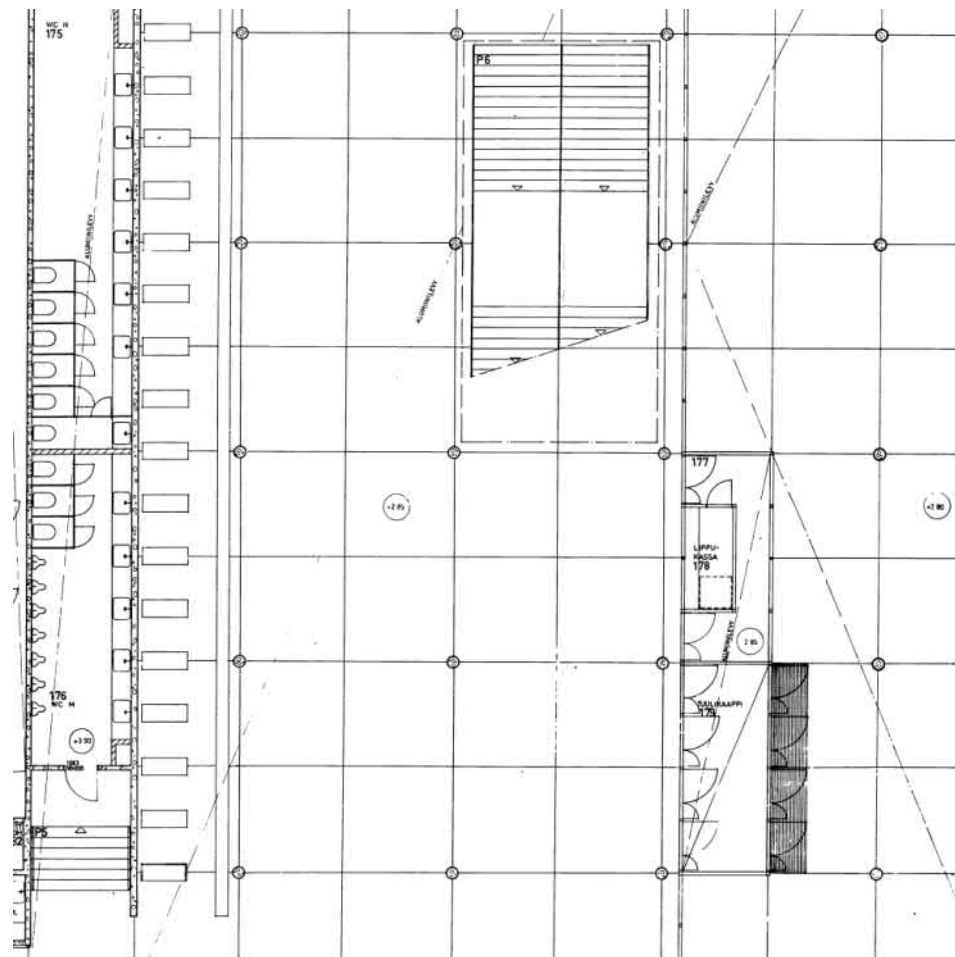

Teatterin asemapiirustus, 1968.

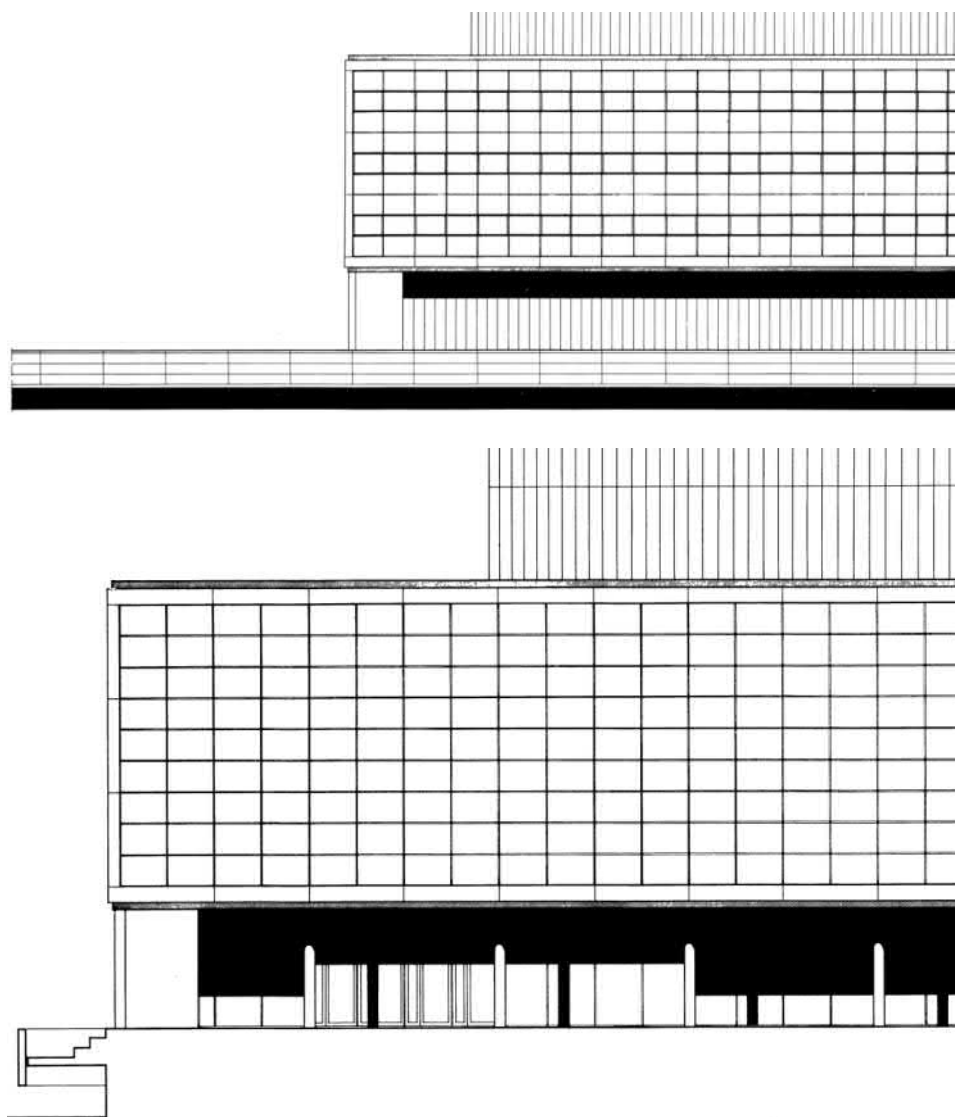
Teatterirakennuksen ulkoasua ja tilajakoa määrittää säännöllinen moduuliruudukko. Moduuliruudukko on olennainen osa rakennuksen arkkitehtuuria. Tämä näkyy erityisesti yleisötiloissa, kuten aulassa ja lämpiössä, joissa kantavat pilarit sijaitsevat ruudukossa kuuden metrin välein. Modulaarisuus on pintamateriaaleja jäsentävänä aiheena rakennuksessa läsnä muun muassa mosaikkibetonilattioissa, alakattojen alumiinikaseteissa ja seinien betonivaluissa.

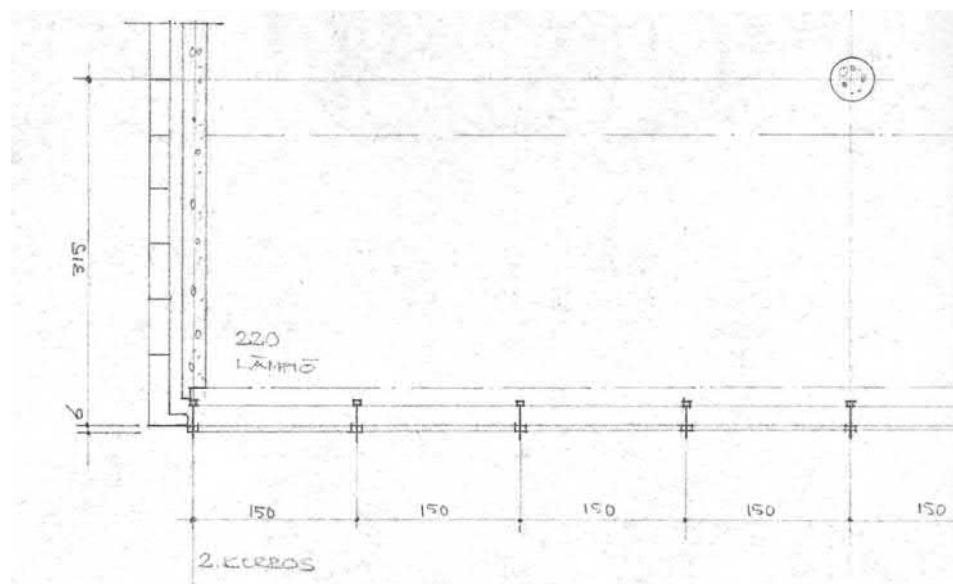
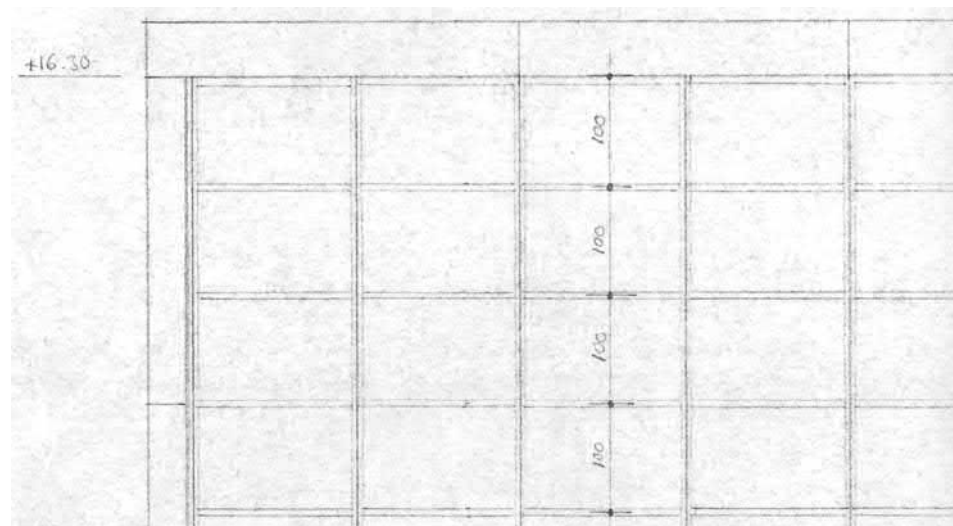
Moduulijako näkyy myös esimerkiksi henkilökunnan pukuhuoneissa. Kahden vierekkäisen pukuhuoneen leveys on yhteensä kuusi metriä. Kantavat betoniseinät sijaitsevat pilareiden kanssa samoilla linjoilla. Huoneet ovat kolmen metrin levyisiä, niiden välissä on muurattu väliseinä. Pukuhuoneiden pohjoispäädyssä sijaitsevan porrashuoneen leveys on niinkin kuusi metriä. (Ote pääpiirustuksesta, kellari, 30.10.1968).

Moduulimitoitusta ensimmäisen kerroksen aulassa. Aulan tunnelmaa leimaa kuuden metrin välein sijaitsevien sirojen pilareiden ruudukko. Lattialaatoituksessa näkyy tumma raidoitus kolmen metrin välein. Aulan takaseinällä sijaitseva vaatesäilytys on sovitettu kolmen metrin syvyyseen tilaan. Vaatesäilytyksen takana oleva wc-tila on kolmen metrin levyinen. Aulan keskellä sijaitsevan pääportaikon leveys on kuusi metriä, pituus kaksitoista metriä. (Ote pääpiirustuksesta, 1. kerros, 30.10.1968),

Moduulimitoitus määrittää rakennuksen ulkoarkkitehtuuria. (Ote pääpiirustuksista, julkisivut etelään ja pohjoiseen, 30.10.1968).

Lämpöön lasijulkisivun detaljipiirustuksissa näkyy hyvin rakennukselle tyypillinen moduulijako. (Ote detaljipiirustuksista, pohjoisjulkisivu (lämpö), 23.6.1969).

Aulan lattiassa kapeat mustat listat muodostavat vaaleanharmailla sementtimosaiikki-laatoilla päällystettyyn lattiaan 3 x 3 metrin ruudukon.

Moduuliruudukko näkyy myös rakennuksen edustan laatoituksessa.

Modulaarisuus pintamateriaaleissa hahmottuu parhaiten aulassa. Alakatto on uusittu peruskorjauksen yhteydessä samankaltaiseksi kuin alkuperäinen.

10.1 Ulkoasu ja julkisivut

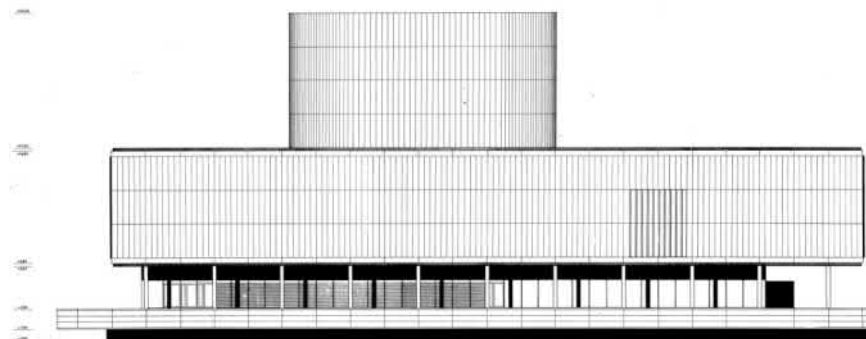
Oulun kaupunginteatteri on nelikerroksinen, kellarillinen, perusmuodoltaan selkeä nelikulmainen rakennus. Teatterin katolla kohoava kahdelta sivultaan kaareva näyttämötorni elävöittää rakennuksen hahmoa ja viestii kauas rakennuksen käyttötarkoituksesta. Rakennuksen pohjakerros on kaikilta neljältä sivulta sisäänvedetty. Ylempiä kerroksia kannattelevien sirojen pyöreiden betonipilareiden rivistöt muodostavat rakennuksen ympäri kolmella sivulla kiertävän arkadikäytävän.

Teatterin julkisivut ovat hiottua mosaiikkibetonia (tai sementtimosaiikkia), luonnonväristä betonia, lasia ja eloksoitua alumiinia. Julkisivuille on ominaista läpinäkyvien lasipintojen ja umpinaisten mosaiikkibetonipintojen välinen vaihtelu.

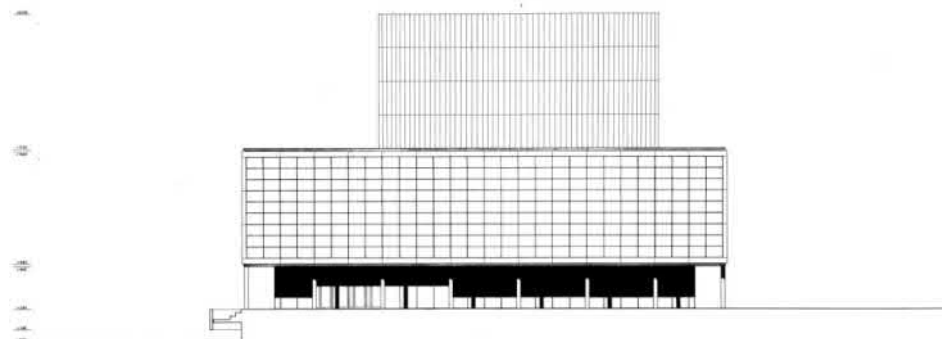
Rakennuksen idän (tai kaakon) puoleisella, torille avautuvalla julkisivulla pohjakerroksen seinät ovat aulan kohdalla lasia, muutoin alumiinisälettä. Säleillä verhoillun seinän yläosassa on rivi ikkunoita. Ylempien kerrosten julkisivu on ilmeeltään umpinainen ja koostuu pystysuuntaisista, kapeahkoista betonielementeistä, joiden saumat luovat julkisivuun tasaisen tiheän raidallisen ruudukon. Julkisivun sileää pintaa elävöittää neliön muotoinen pystysuuntainen betonisäleikkö, joka peittää näyttelijöiden oleskeluhuoneen ikkunaa. Teatterin katolta kohoava näyttämötorni on kaakon puoleisella julkisivulla pinnaltaan tasainen ja sileä, jatkaen julkisivun kanssa yhtenäistä paljasta betonipintaa. Tornin koillisen ja lounaan puolilla kaartuva pinta näkyy kaakon puolen julkisivussa, rikkoen rakennuksen neliömäistä henkeä.

Rakennuksen pääjulkisivuksi hahmottuu pohjoisen (tai koillisen) suuntaan kohti kirjastoa avautuva julkisivu. Se on ilmeeltään avoin. Hoikkien pilareiden kannattelema arkadi on syvämpi kuin rakennuksen muilla sivuilla. Rakennuksen pääsisäänkäynti sijaitsee arkadin alla julkisivun vasemmanpuoleisella laidalla. Pohjakerroksen julkisivu on lasia. Lasiseinää jakavat osiin sirot alumiinilistat. Pohjakerroksen lasiseinä luo vaikutelman ylempien kerrosten keveydestä ja pohjakerroksen ilmapuudesta. Ylempien kerrosten kohdalla julkisivu on kauttaaltaan lasinen. Lasiseinä muodostuu suorakulmaisesta alumiini-ikkunamatriisista, jota reunustaa betonielementin paksuinen kehys. Arkadikäytävän hoikat pilarit, jotka

jatkuvat ylös saakka, näkyvät lasiseinän läpi muodostaen yhtenäisiä linjoja. Rakennuksen katolta kohoava näyttämötorni on pohjoisen julkisivun osalta kaareva.

Julkisivu itään (kaakkoon). (Pääpiirustus, 30.10.1968).

Julkisivu pohjoiseen (koilliseen). (Pääpiirustus, 30.10.1968).

Rakennuksen länteen (tai luoteeseen) Pikisaaren suuntaan avautuva julkisivu on pelkistetty versio kaakon puoleisesta julkisivusta. Se on kaakon puoleisen julkisivun tapaan pohjakerrokseltaan puoliksi avoin ja lasiseinäinen. Sileät hoikat pilarit muodostavat rakennuksen eteen arkadikäytävän. Ylempissä kerroksissa julkisivut ovat umpinaiset ja muodostuvat sileäpintaisista mosaiikkibetonielementeistä. Julkisivussa ei ole kaakon puoleisen julkisivun kaltaista betonisäleikköä, vaan julkisivu on kauttaaltaan tasainen ja ikkunaton.

Rakennuksen etelän (tai lounaan) puoleinen, Kiikelin suuntaan avautuvalla julkisivulla pohjakerros on ylempien kerrosten seinälinjasta sisäänvedetty, mutta lounaan puolella ei ole samantapaista pilaririvistöä kuin muilla sivuilla. Pohjakerroksen kohdalla julkisivu on umpinainen ja muodostuu mosaiikkibetonielementeistä. Ylempissä kerroksissa on koko rakennuksen levyiset nauhaikkunat ja niiden väleissä alumiinipintaiset metallikasetit. Julkisivua jakaa osiin samanlainen suorakulmainen matriisi kuin koillisen puolella. Lounaan puolella näyttämötornin seinä kaareutuu samaan tapaan kuin koillisen puolella.

JULKISIVUELEMENTIT: HIOTTU SEMENTTIMOSAIKKIELEMENTTI,
 VAALEAN HARMAA
 METALLIOSAT: ELOKSOITU ALUMIINI, LUONNONVÄRINEN
 PILARIT: BETONI, LUONNONVÄRINEN
 VAAKATASOT: KUIVAPURISTETUT SEMENTTIMOSAIKKILAATAT,
 VAALEAN HARMAA.

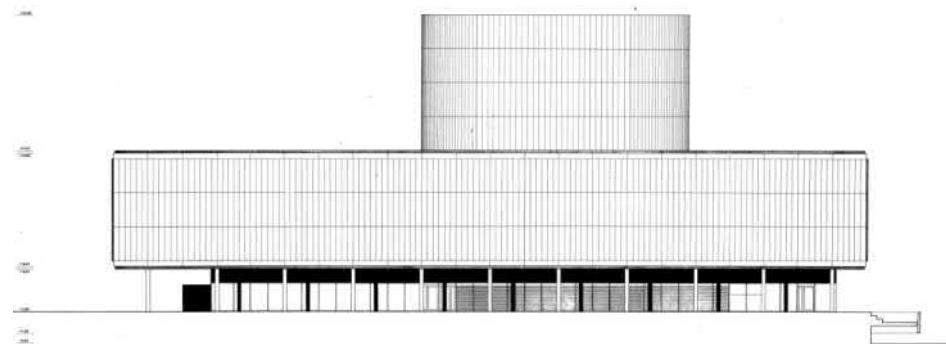
OULUN KAUPUNGINTEATTERI
 PAAPIIRUSTUS 18

JULKISIVU ETELAAN

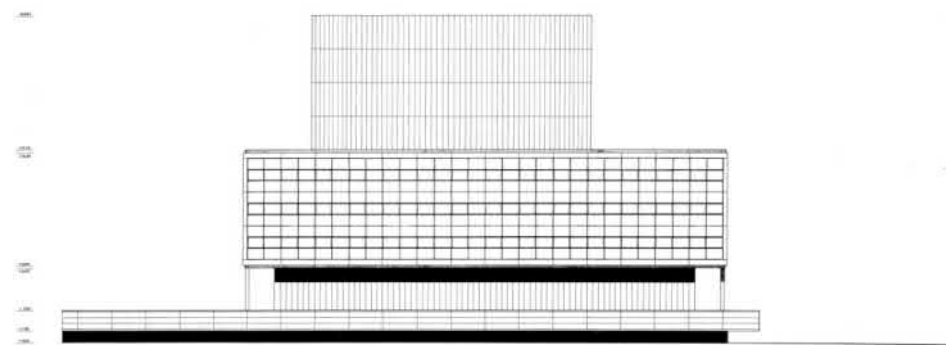
1:100 *Matti Jantunen* 30.10.68

ARHITEHTITOIMISTO MARJATIA JA MÄSELI JAAFINEN

Ote julkisivupiirustuksesta, nimiö ja julkisivumateriaalit.

Julkisivu länteen (luoteeseen). (Pääpiirustus, 30.10.1968).

Julkisivu etelään (lounaaseen). (Pääpiirustus, 30.10.1968).

10.2 Rakennuksen pohjaratkaisu ja tilojen jakautuminen

Pohjamuodoltaan rakennus on suorakaiteen muotoinen. Tiloja on erotettu paikoin toisistaan kerrosten sisäisillä ja kerrosrajoja rikkovilla noin 1–1,5 metrin ta-soeroilla.

Tilallisesti rakennus jakautuu selkeästi yleisön ja henkilökunnan käyttämiin tiloihin. Yleisön käytössä olevia, luonteeltaan julkisia ja puolijulkisia tiloja ovat aula ja siihen liittyvät wc-tilat, lämpiötilat ja niihin aulasta johtavat portaikot sekä pienen ja suuren näyttämön katsomotilat. Henkilökunnan tiloihin kuuluvat näyttämötilat, näyttelijöiden ja muun henkilökunnan tilat sekä tekniset tilat ja varastotilat. Henkilökunnan tiloihin kuuluu myös rakennuksen lounaiskulmassa kolmannessa kerroksessa sijaitseva talonmiehen asunto. Pääosa yleisön käytössä olevista tiloista sijaitsee rakennuksen pohjoisosissa ja henkilökunnan tiloista eteläosissa.

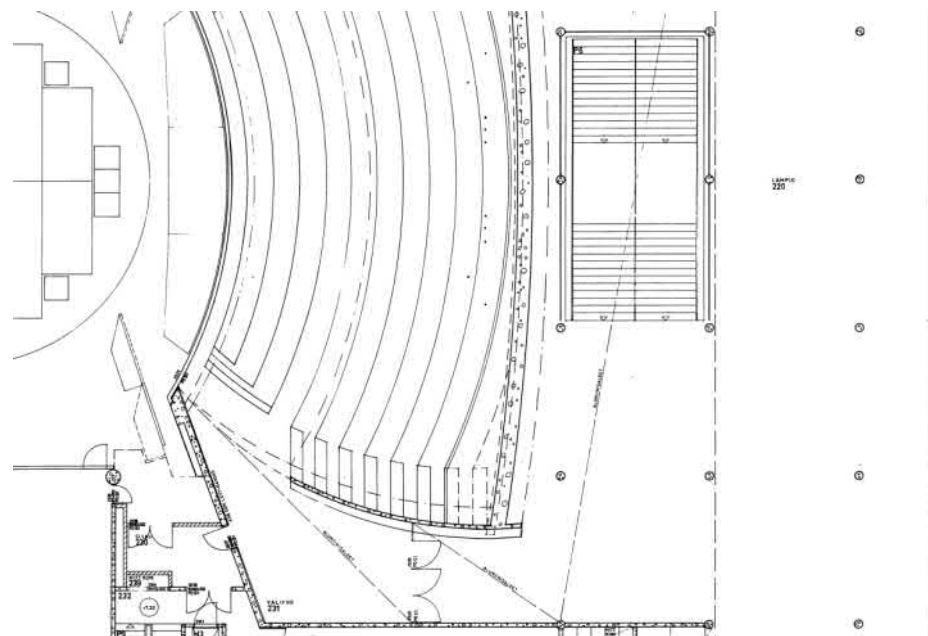
Yleisötilat

Teatterin pääsisäänkäynti ja avara aula sijaitsevat pohjakerroksessa (ensimmäisessä kerroksessa) koillisen puolella. Pääsisäänkäynti sijaitsee koillisen puoleisen julkisivun torin puoleisella laidalla. Yleisö saapuu aulaan arkadikäytävän alitse lasiseinäisen tuulikaapin kautta. Tuulikaapin vieressä on lasiseinäinen lippukassa. Aula on koko rakennuksen levyinen tila, josta on kulku sekä suuren että pienen näyttämön lämpiöihin ja edelleen teatterisaleihin. Aulassa sijaitsevat vaatesäilytystilat sekä yleisö-wc:t naisille ja miehille. Wc-tilat sijaitsevat noin metrin verran aulaa ylempänä, niihin johtavat muutaman askelman portaat. Aulan keskellä on toisessa kerroksessa sijaitsevaan lämpiöön ja edelleen suurelle näyttämölle johtava leveä pääportaikko. Pienen näyttämön lämpiöön kuljetaan luoteen puoleisen julkisivun vierellä sijaitsevan puolen kerroksen korkuisen portaan kautta.

Teatteritalossa on kaksi näyttämöä, suuri ja pieni näyttämö. Suuren näyttämön katsomossa on 598 paikkaa. Pieni näyttämö on muunneltava tila, jota voidaan

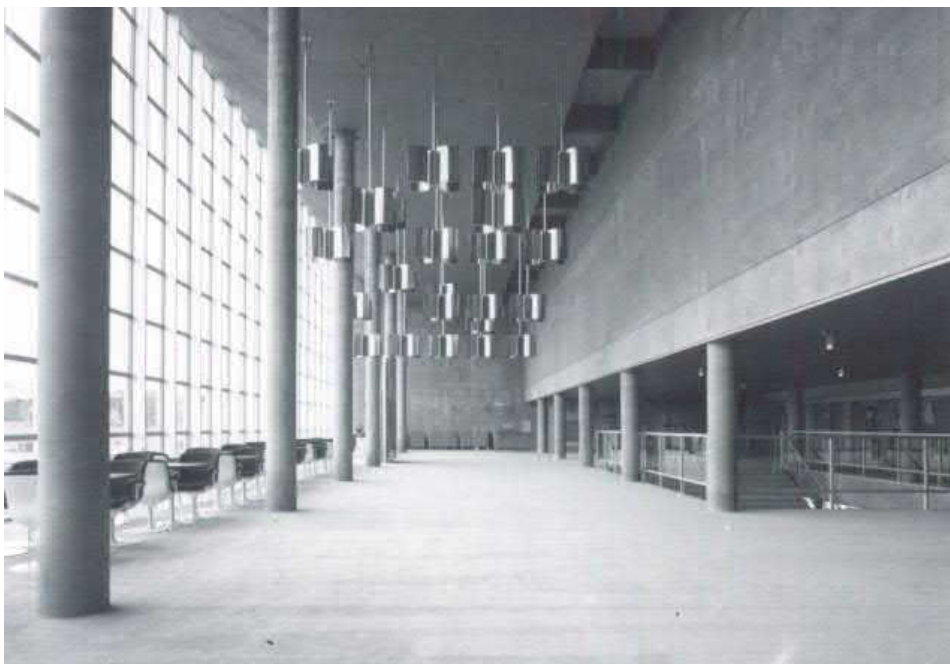
varioida varioida 110–132-paikkaiseksi.⁵⁷ Suuri näyttämö sijaitsee toisen kerroksen tasalla, pieni näyttämö kellarikerroksen tasalla.

Suuren näyttämön lämpiö sijaitsee toisessa kerroksessa koillisen puolella. Lämpiö on koko rakennuksen levyinen, osittain kaksi kerrosta korkea juhlava tila, josta avautuu näkymiä jokisuistoon ja kaupunkia kohti leveän ja korkean lasiseinän kautta. Lämpiöstä on kulku suuren näyttämön katsomoon molemmin puolin salia.

Ote pohjapiirustuksesta, toinen kerros. (Ote pääpiirustuksesta, 30.10.1968). Lämpiöstä kuljetaan katsomoon välitilan kautta. Katsomoon saavutaan edestä, näyttämön vierestä.

⁵⁷ Koho 1991, 79.

Lämpö ja suuren näyttämön katsomo alkuperäisessä asussaan. (Kuvien haltija Arkkitehtuuritoimisto Seppo Valjus Oy / Sampo Valjus).

Suuren näyttämön katsomoon saavutaan lämpiöstä leveiden ovien ja välkkötilojen kautta. Sisäänkäynnit sijaitsevat salin etuosassa molemmiin puolin katsomoa. Sisäänkäynneiltä nousetaan katsomoon, joka ulottuu kolmannen kerroksen tasalle saakka. Katsomon takaosassa on kaksi aitiota. Oikeanpuoleiseen aitioon (ns. maaherran aitioon) johtaa lämpiön luoteen puoleisessa päädyssä sijaitseva portas. Aitio pieni lämpiö sijaitsee kolmannen kerroksen tasalla. Vasemmanpuoleinen aitio lienee tarkoitettu henkilökunnan käyttöön, sinne kuljetaan henkilökunnan tiloihin liittyvän käytävän kautta.

Rakennuksen luoteislaidalla sijaitseva pienen näyttämön lämpiö on pitkänomainen tila. Ulkoseinä on koko pituudeltaan lasia, joten lämpiöstä avautuu laajoja näkymiä jokisuiston maisemaan kohti Pikisaarta ja Hietasaarta. Lämpiön sivulla on vaate-tila, päädyssä on tarjoilutiski.

Pienen näyttämön katsomo nousee kellarikerroksen tasalta ensimmäisen kerroksen tasolle. Saliin on kulku pienen näyttämön lämpiöstä hieman pohjakerroksen tasoa ylempää. Katsomo laskee saapumiskerroksen tasalta alas kohti näyttämöä.

Henkilökunnan tilat

Henkilökunnan tiloihin johtava sisäänkäynti sijaitsee rakennuksen kaakon puoleisella sivulla, eteläpäädyssä. Pukuhuoneiden reunustamalle käytävälle pääsee kaakon puolelta myös keskellä rakennusta sijaitsevan sisäänkäynnin kautta sekä luoteen puolelta eteläpäädyssä. Luoteen puolella sijaitsevasta sisäänkäynnistä on kulku myös talonmiehen asuntoon.

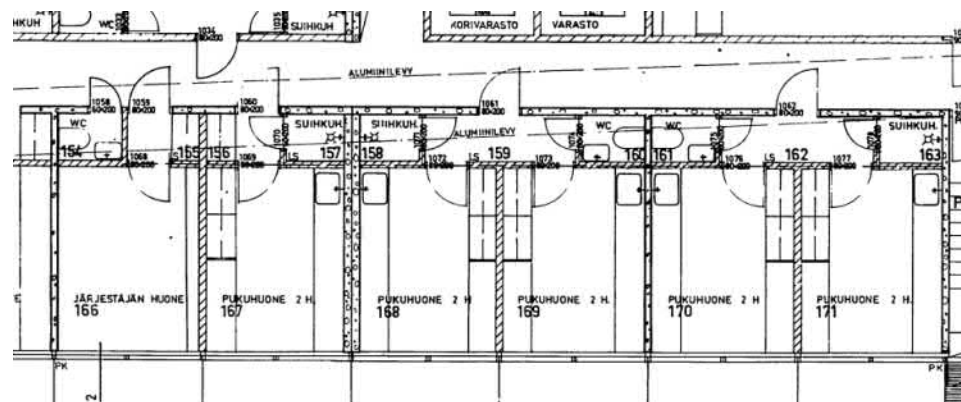
Kellarikerroksessa on varastotiloja, teknisiä tiloja sekä näyttelijöiden ja henkilökunnan pukuhuoneita. Pukuhuoneet sijaitsevat rakennuksen kaakkoisivulla käytävän varrella. Kellarin keskellä sijaitsevat väestönsuojatilat.

Pieni näyttämö sijaitsee kellarikerroksen tasalla. Näyttämön näyttelijät kulkevat näyttämölle pukuhuoneistaan näyttelijöiden oleskelutilan kautta.

Ensimmäisen kerroksen keskellä sijaitsee suuren näyttämön pyörönäyttämön alla oleva näyttämökellari. Näyttämökellarin eteläisellä puolella sijaitsevat suuren näyttämön ääni- ja valaistushuoneet. Näyttämökellarin vieressä salin puolella on orkesterisyvennys, jonne orkesterin jäsenet pääsevät kulkemaan vaatesäilytystilan ja yleisö-wc-tilojen takana sijaitsevan kapean käytävän läpi. Orkesterisyvennys sijaitsee ensimmäisen kerroksen tasolla näyttämön edessä.

Ensimmäisessä kerroksessa rakennuksen kaakkoisivulla on pukuhuoneita, oleskeluhuone ja keittiö sekä kampaamo ja silityshuone. Pukuhuoneet on suunniteltu kahden huoneen yksiköiksi siten, että niillä on yhteiset wc- ja suihkuhuoneet, joihin kuljetaan eteistilan kautta.

Toisessa kerroksessa rakennuksen keskellä sijaitsee suuri näyttämö, joka avautuu katsomoon. Näyttämöä ympäröivät kolmella sivulla kaksi sivunäyttämöä ja takanäyttämö. Näyttämön keskellä on pyörivä näyttämö (pyörö), johon kuuluu nostimia. Näyttämö ja sivunäyttämöt ovat kahden kerroksen korkuista tilaa. Näyttämön yläpuolella on näyttämötorni.

Ote pohjapiirustuksesta, ensimmäinen kerros, henkilökunnan pukuhuoneita. (Ote pääpiirustuksesta, 30.10.1968).

Takanäyttämön ja sivunäyttämöiden välisissä kulmissa sijaitsevat lavastamon tilat, joihin kuuluu kulissimaalaamo, puutyöhuone ja lautavarasto, metallityöhuone ja värikeitto, sekä kulissivarasto, jonka keskellä on tavarahissi. Lavastamon tilat ovat niin ikään kahden kerroksen korkuisia tiloja. Takanäyttämön takana on lavastajien ja näyttämömiesten tiloja.

Toisessa kerroksessa lämpion kaakon puoleisessa päädyssä on näyttelijöiden oleskeluhuone. Sen yhteydessä on keittiö ja tarjoilutila, joka avautuu lämpiöön. Tiloihin on kulku portaikon kautta tai hissillä näyttelijöiden pukuhuoneista.

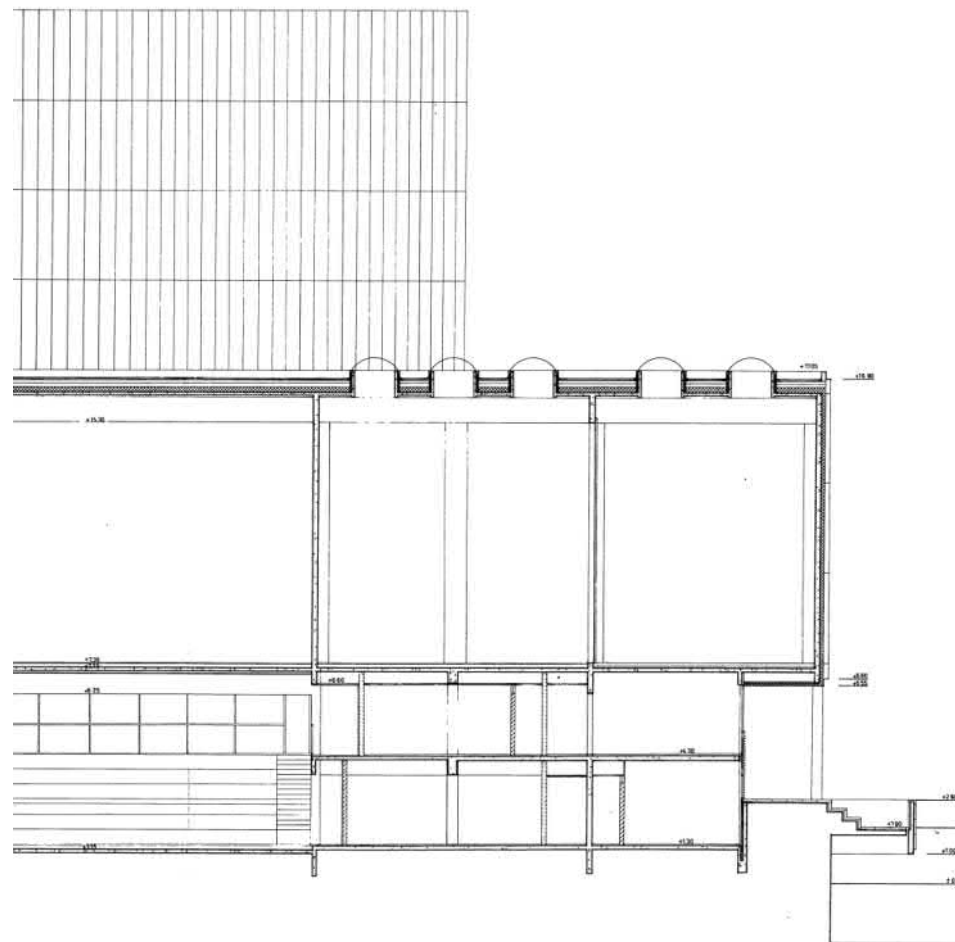
Kolmannessa kerroksessa kaakon puolella katsomon vierellä on harjoitussali sekä näyttämömestarin tiloja ja varastotiloja, joista on yhteys näyttämölle. Luoteen puolella katsomon vieressä on esiintymistila. Esiintymistilan ja katsomon välissä on avattava liukuseinä. Tila on tarkoitettu esimerkiksi muusikoita tai kuo-roa varten. Katsomon etuosassa on molemmilla sivuilla valaisintilat, jotka avautuvat katsomoon ja näyttämölle.

Kolmannessa kerroksessa lounaan puolella on toimistotiloja. Henkilökunnan portaikkoon liittyvän pitkän käytävän varrella sijaitsevat johtajan huone, toimisto, taloudenhoitajan, ohjaajien ja kapellimestarin huoneet sekä

neuvotteluhuone/kirjasto. Lounaan puoleisessa kulmassa on talonmiehen asunto, johon kuuluu makuuhuone, olohuone, keittiö, kylpyhuone ja vaatehuone.

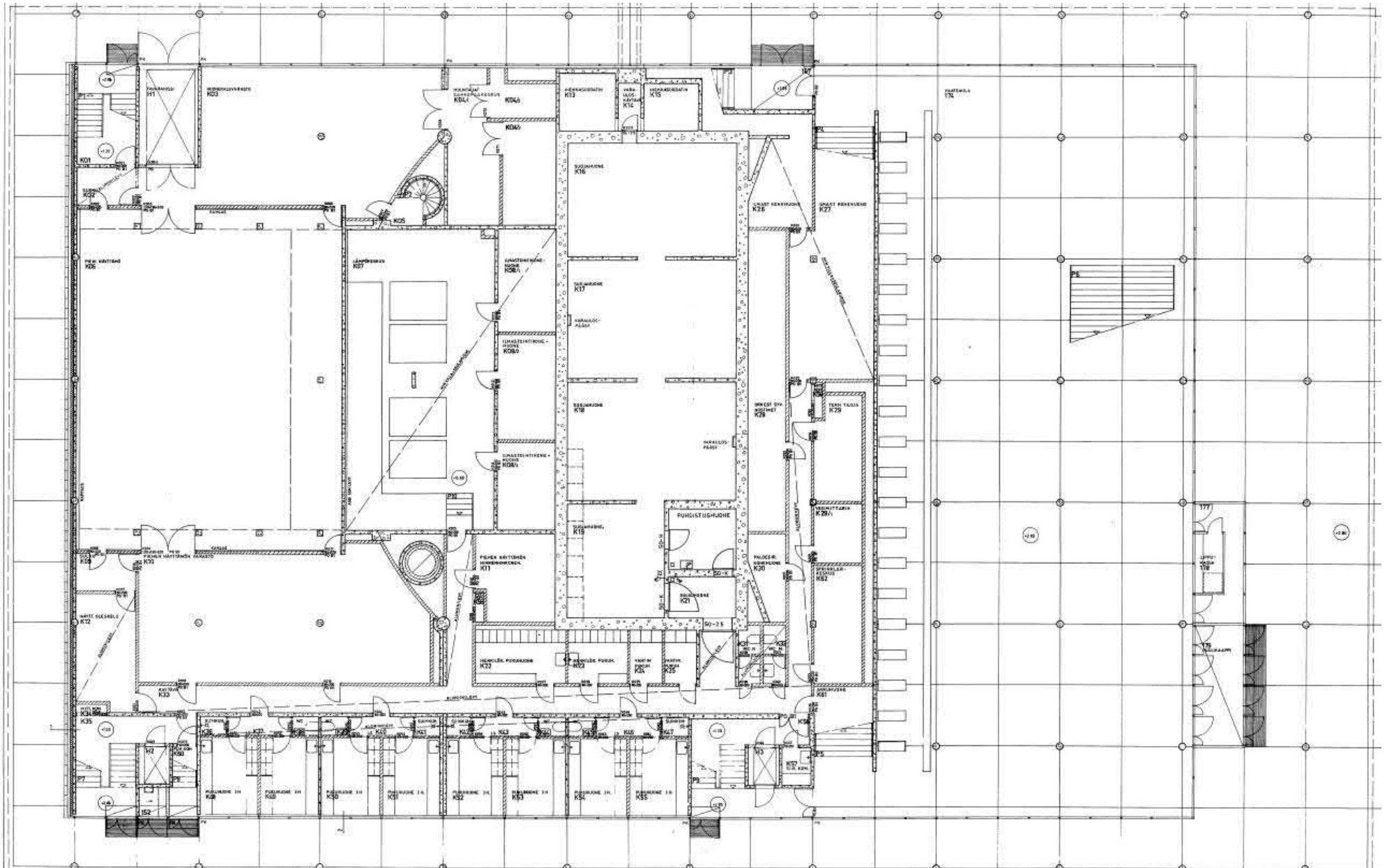
Rakennuksen neljännessä kerroksessa on pääosin teknistä tilaa, kuten ilmastointi- hissi ja himmenninkonehuoneita. Lounaan puolella sijaitsevat puvustamon tilat, joihin kuuluu ompelimo, sovitus- ja leikkaushuone, liinavaatevarasto, pukuvarasto ja kenkävarasto sekä tuuletusparveke.

Rakennuksen katolla sijaitseva näyttämötorni on pääosin yhtenäistä tilaa, lukuun ottamatta ilmastointikonehuoneelle varattua tilaa. Tornin nurkassa sijaitsevien kierreportaiden kautta pääsee kulkemaan katolle.

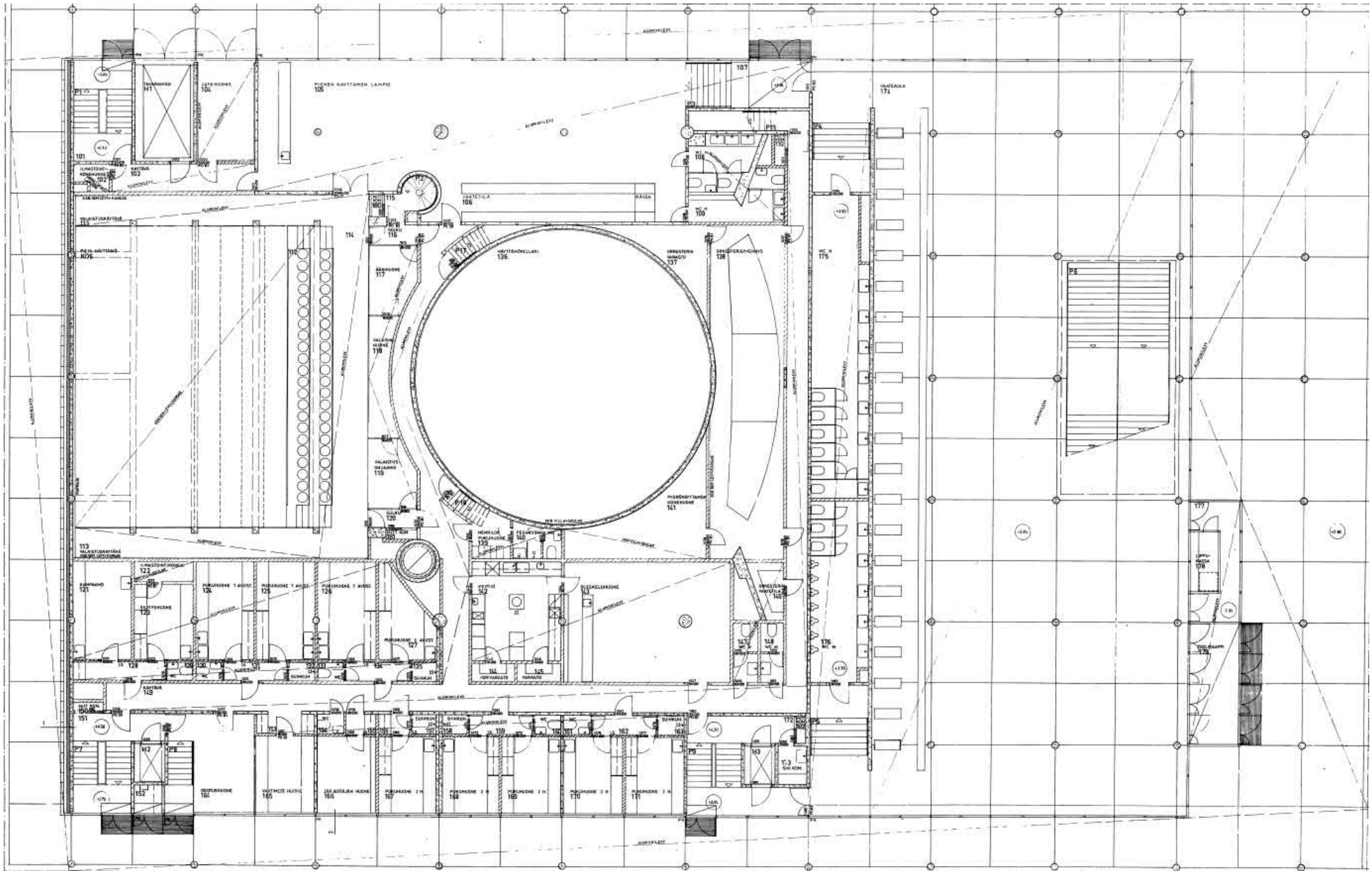

Ote leikkauspiirustuksesta. Suuren näyttämön vieressä sijaitsevat lavastamon tilat, kulis-simaalaamo ja puutyöhuone, ovat korkeita tiloja, joihin tulee valoa kattoikkunoiden kautta. (Ote pääpiirustuksesta, 30.10.1968).

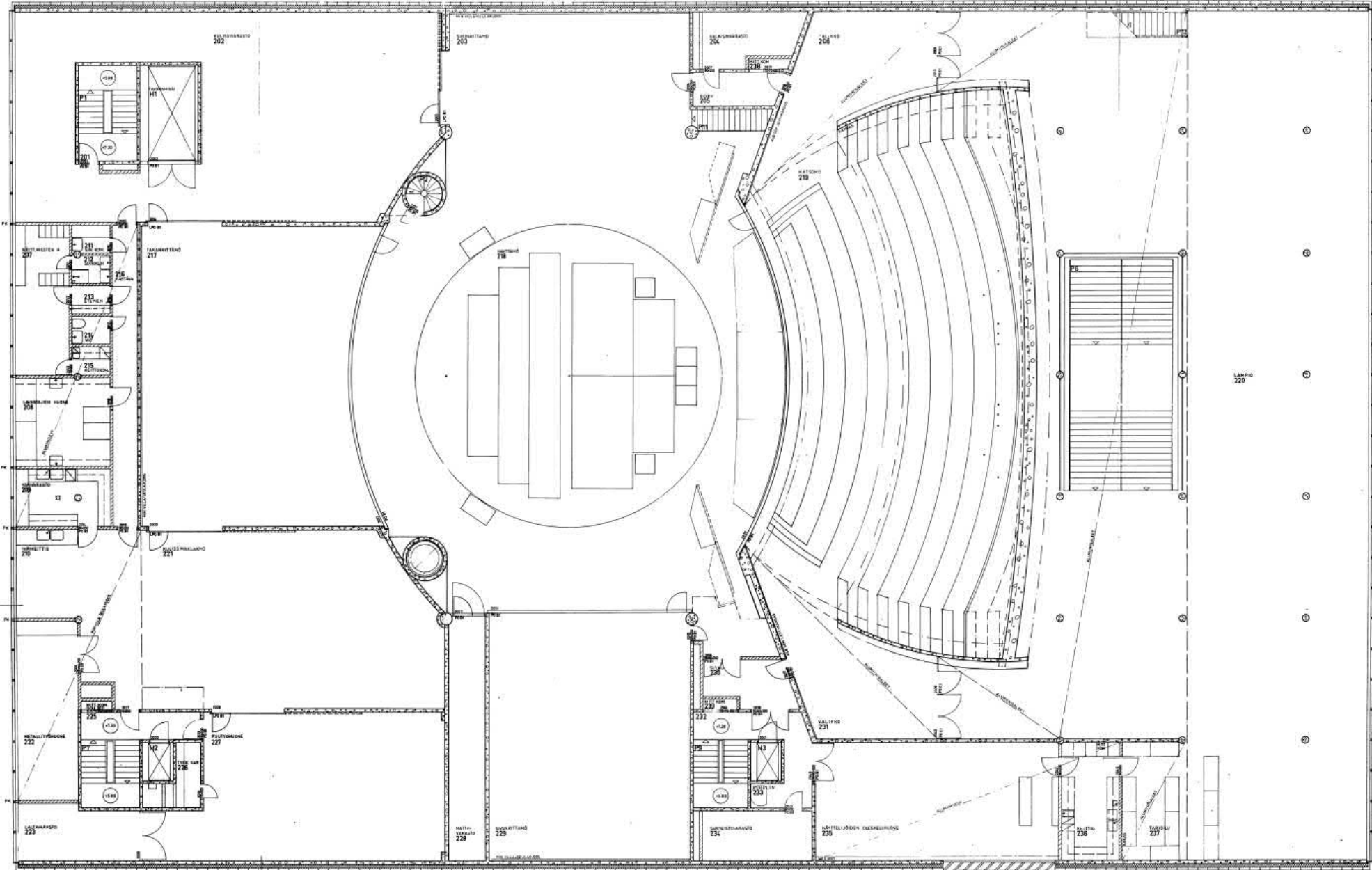
Pohjapiirustus, kellari. (Pääpiirustus, 30.10.1968). Kellarin pohjakuvasa näkyvät tasoerojen vuoksi myös ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevat pääsisäänkäynti ja aula.

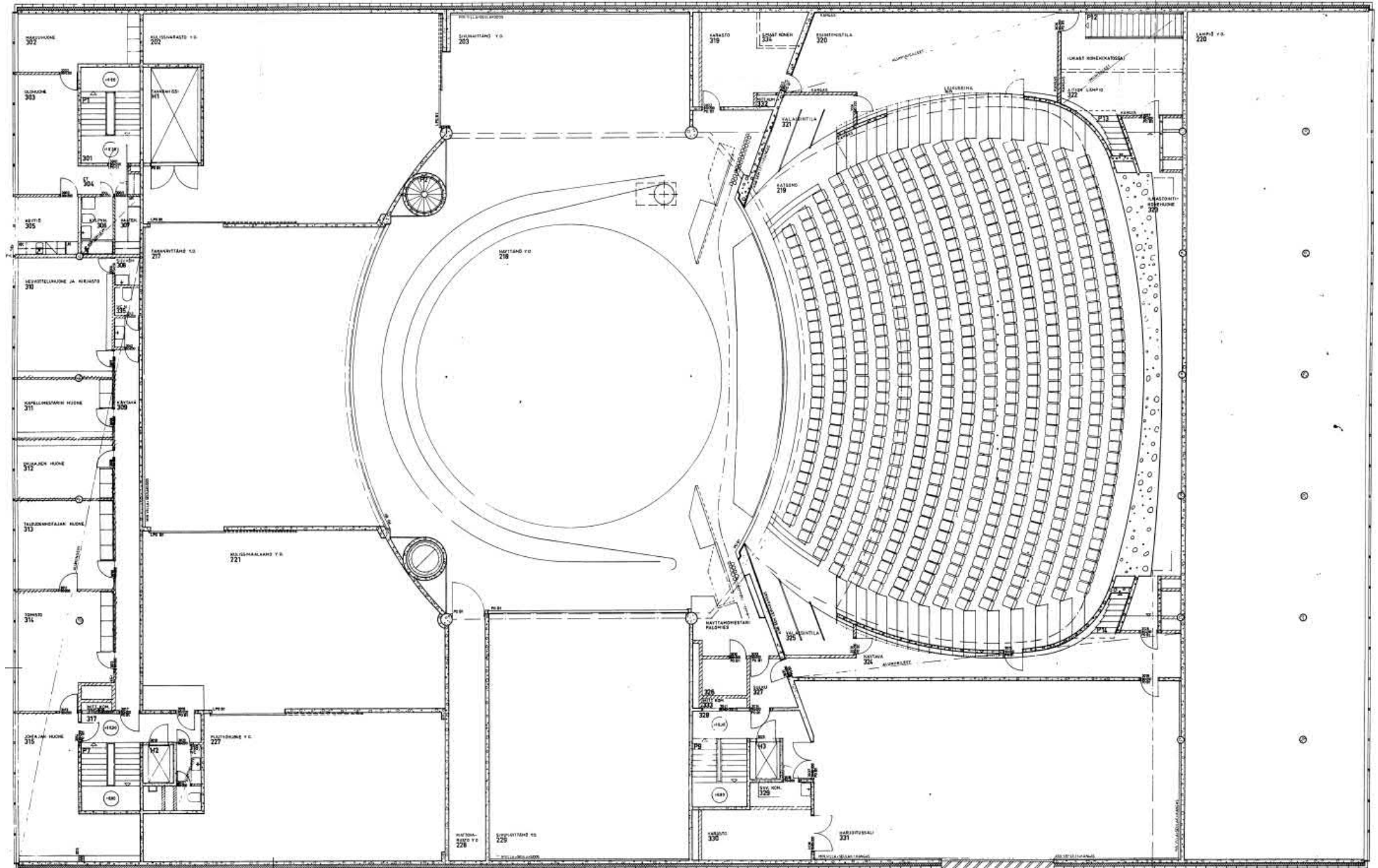
Pohjapiirustus, 1. krs. (Pääpiirustus, 30.10.1968).

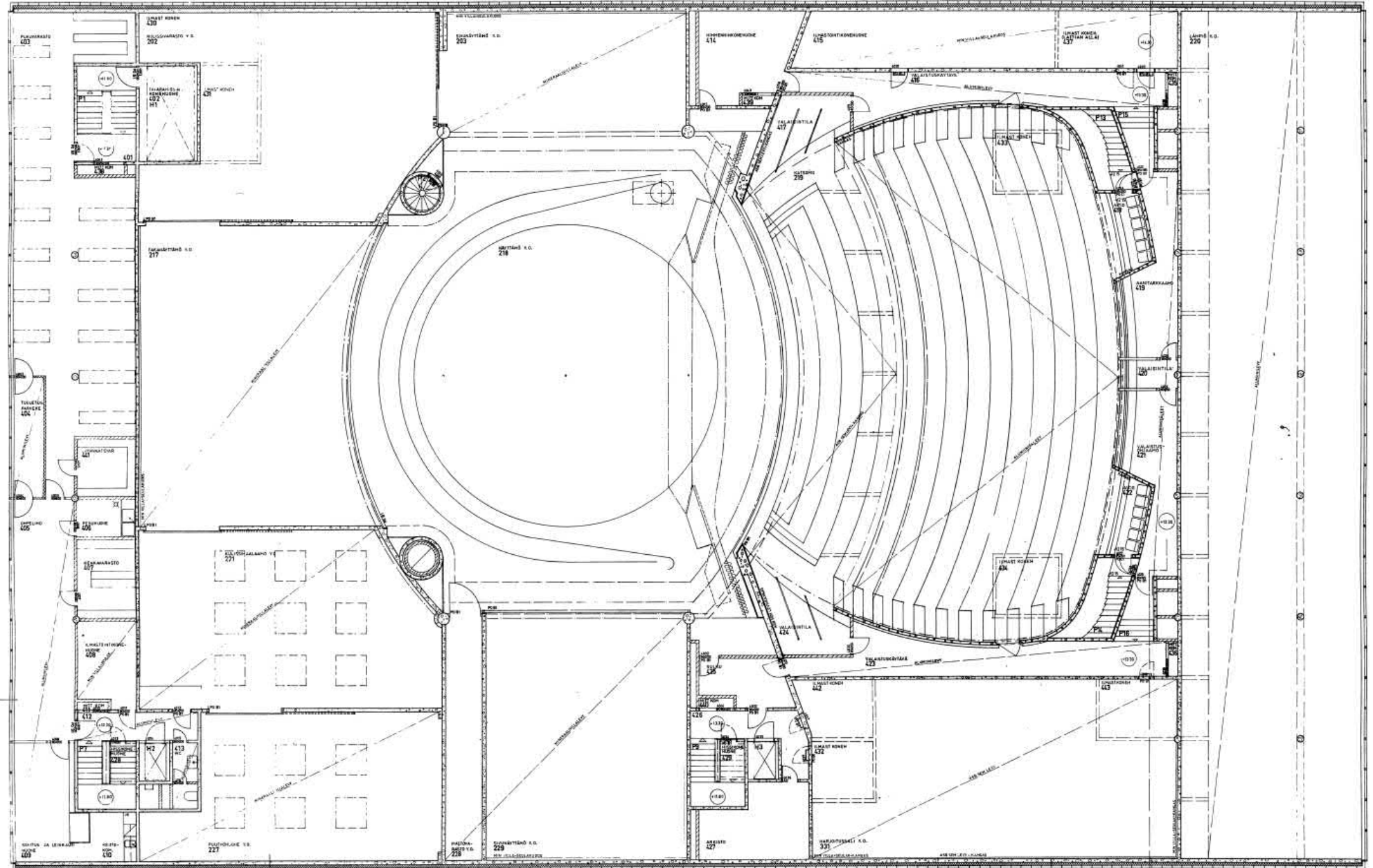
Pohjapiirustus, 2. krs. (Pääpiirustus, 30.10.1968).

Pohjapiirustus, 3. krs. (Pääpiirustus, 30.10.1968). Kolmannen kerroksen pohjapiirustuksessa näkyy myös paljon toisen kerroksen tiloja korkeiden huonekorkeuksien vuoksi.

Pohjapiirustus, 4. krs. (Pääpiirustus, 30.10.1968). Neljännän kerroksen pohjapiirustuksessa näkyy myös paljon toisen kerroksen tiloja korkeiden huonekorkeuksien vuoksi.

Oulun kaupunginteatterin lämpiö 1970-luvulla. (Kuva Oulun kaupunki, asemakaavoitus).

Oulun kaupunginteatterin suuren näyttämön katsomo, lämpiö ja pääportaikko. Kuvissa ei ole päivystä, ne ovat peräisin luultavimmin 1970-luvulta. (Kuvat Oulun kaupunki, ase-makaavoitus).

10.3 Rakenteet

Teatterirakennuksen perustukset, alapohjat, välipohjat ja kantavat rakenteet ovat pääosin teräsbetonia.

Avarissa yleisötiloissa, kuten aulassa ja lämpiöissä, kantavan rakenteen muodostavat sirot, pyöreät teräsbetonipilarit ovat olennainen osa rakennuksen arkkitehtuuria.

Henkilökunnan tiloissa kantavat rakenteet ovat tyypillisesti kantavia teräsbetoniväliseiniä. Osa väliseinistä on muurattuja seiniä.

Ulkoseinärakenteet ovat piirustusten mukaan seuraavanlaiset:

Ulkoseinärakenne 1

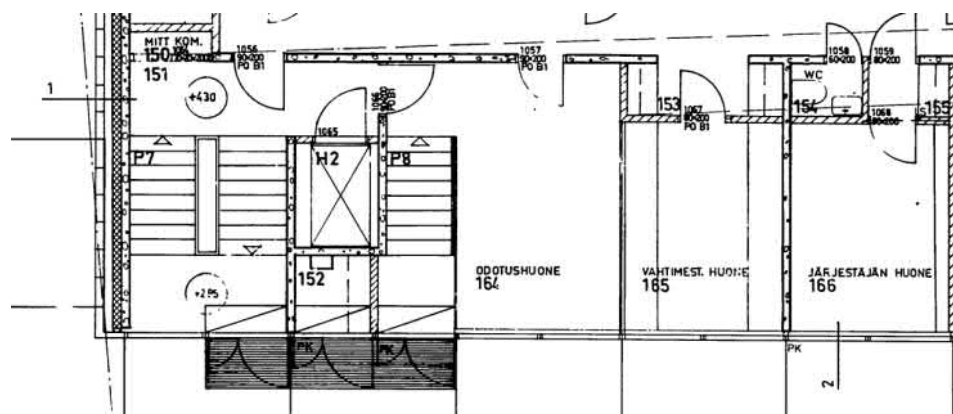
- sementtimosaiikkielementti 15
- ilmarako 15
- mineraalivillalevy 8
- betoni 15

Ulkoseinärakenne 2

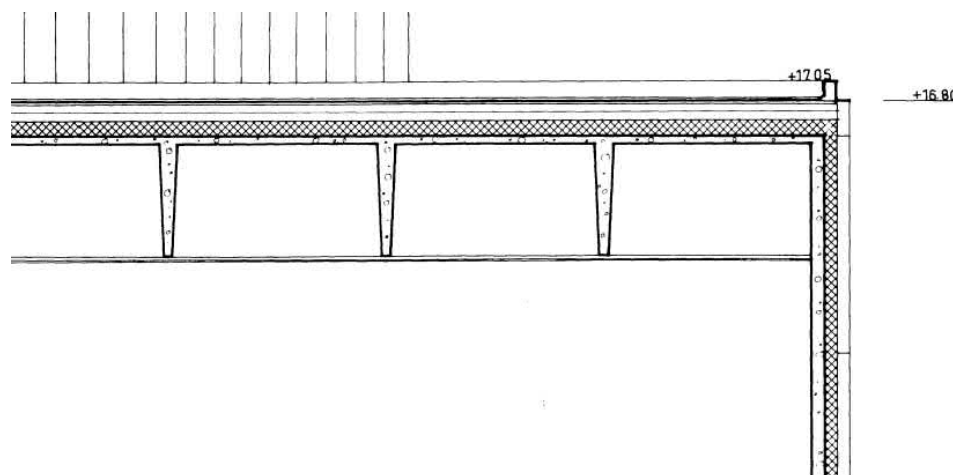
- Alucopan-elementti 7

Yläpohjarakenne ovat piirustusten mukaan seuraavanlainen:

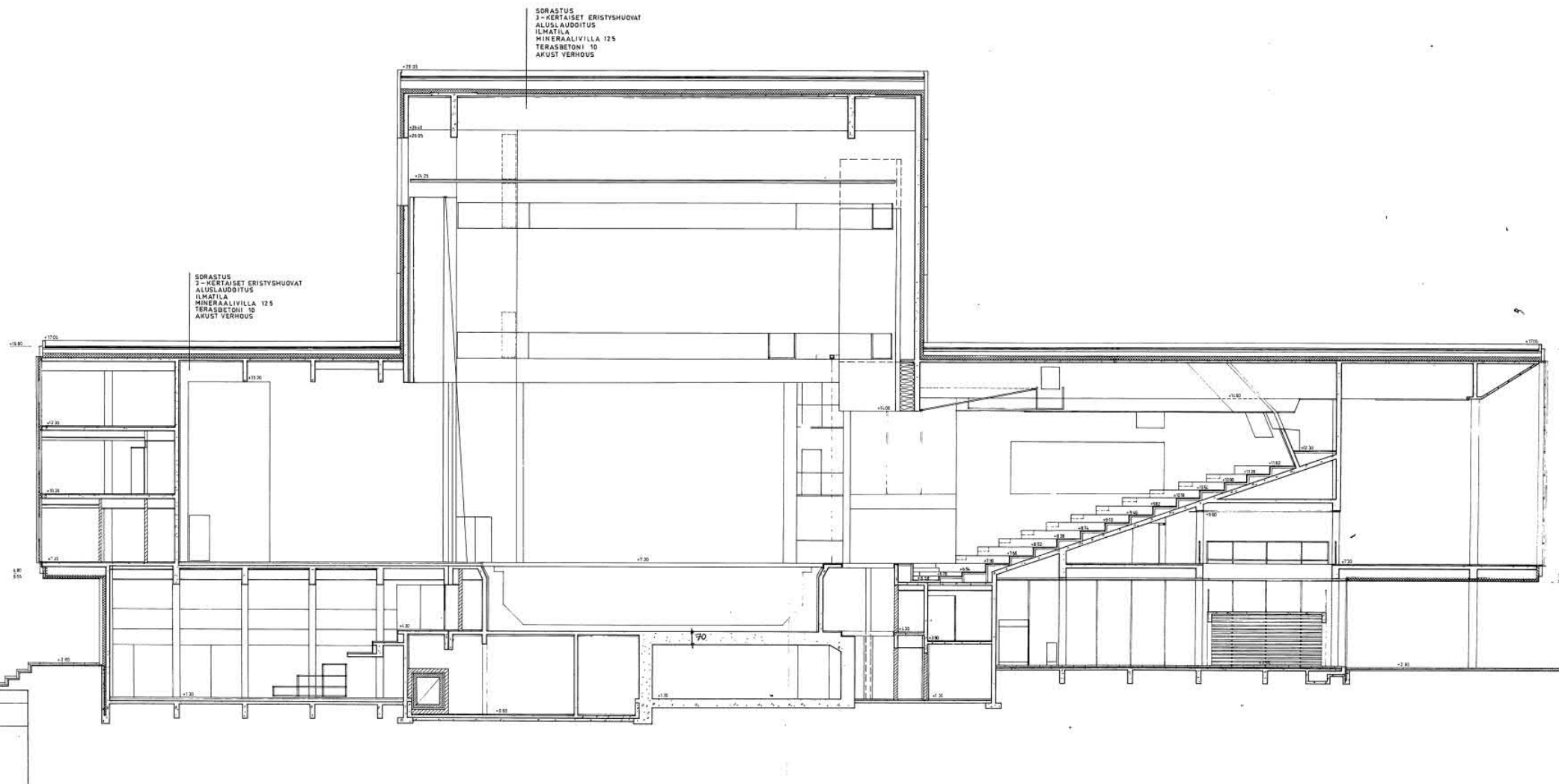
- sorastus
- 3-kertaiset eristysluovot
- aluslaudoitus
- ilmatila
- mineraalivilla 125
- teräsbetoni 10
- akustinen verhous

Ote pohjapiirustuksesta, 1. kerros. Ulkoseinärakenteet 1 ja 2, lounaan puoleinen betonielementtiseinä ja kaakon puoleinen alumiinisäleseinä. (Ote pääpiirustuksesta, 30.10.1968).

Lämpöön yläpohjassa kantavana rakenteena ovat korkeat teräsbetonipalkit. (Ote työpiirustuksesta, leikkaus G-G, 27.6.1967, muutokset 9.1.1968, 1.10.1969, 29.4.1969).

*Pituusleikkaus A-A pienen näyttämön, suuren näyttämön, katsomon ja lämpiön kohdalta.
(Pääpiirustus, 30.10.1968).*

10.4 Pintarakenteet, rakennusosat ja yksityiskohdat

Tiedot alkuperäisistä materiaaleista perustuvat piirustuksiin ja rakennusselityksiin. Alkuperäisiin piirustuksiin kuuluu suuri määrä detajisuunnitelmia mm. rakennusosista ja kalusteista sekä sisustuspiirustuksia.

Yleisötiloissa, kuten aulassa ja lämpiössä, seinäpinnat ovat osittain käsittelemättömiä betonipintoja, osittain lasia. Betonipinnat ovat sileävalettuja. Pinnoissa näkyvät muottilevyjen saumojen kohdat ja muottisiteiden kohdat, jotka muodostavat seinäpintoihin toistuvan kuvion. Pilarit ovat käsittelemätöntä betonia. Lasirakenteiden listat ovat eloksoitua alumiinia.

Alaslasketut alumiinikatot valaisimineen ja ilmastointiritilöineen ovat eloksoitua alumiinia, väri Dempa 74/7 (eloksoidun alumiinin väri).

Aulassa on harmaa hiottu sementtimosaikkilaattalattia, jota elävöittää mustien kapeiden sementtimosaikkilaattojen muodostama 3x3 metrin ruudukko. Pääportaikossa ja muissa portaikoissa askelmat ja välitasot ovat hiottua sementtimosaikkia. Suuren ja pienen näyttämön lämpiössä on nukkamatto, väriltään tumman ruskea/oranssi -raidallinen. Suuren näyttämön katsomossa on lämpimän oranssin/ruskean sävyinen nukkamatto. Henkilökunnan toimisto- ja pukuhuonetiloiissa lattiat ovat linoli- ja vinylilattioita. Suurella ja pienellä näyttämöllä on laualattiat. Teknisissä tiloissa lattiat ovat teräshierrettyä betonia, lavastamoon kuuluvissa puutyö- ja metallityöhuoneissa on pölkylattiat, värikeitissä sintratut laatat. Aulaan liittyvissä wc-tiloissa latioissa on Pukkilan luonnonmussat keraamiset lattialaatat, seinissä on harmaat keraamiset laatat, Pukkila 123.

Kangaspintaisissa seinä- ja kattopinnoissa valaisimineen ja ilmastointiritilöineen vävyksi on määrätty Spread Satin 4200. Poikkeuksena ovat salin kaareva seinä, aition lämpiö ja aitioiden portaat, joissa sävyksi on määrätty Winter 8314.⁵⁸

⁵⁸ Oulun kaupunginteatteri, Rakennusselitys, Maalausselitys, Värimallit 1971

Lämpöiden ja vaatesäilytyksen kalusteiden laminaattipinnat ovat IKI-K 41 -levyä viivamattapintaisena, (punainen). Kalusteiden maalattavissa puu- ja metallipinnoissa värisävy on Polamin DH-112-2001 (punainen).⁵⁹

Aulatilaa hallitsee edelleen alkuperäisten suunnitelmien mukainen väritys: lattiat ja portaat ovat pääosin harmaata sementtimosaikkilaattaa, seinät käsittelemätöntä, sileävalettua betonia ja julkisivuilla lasia, alakatot ja porraskaiteet eloksoitua alumiinia. Vaatesäilytyksen kalusteet ovat punaiset, samoin alkuperäiset nahkasohvat.

⁵⁹ Oulun kaupunginteatteri, Rakennusselitys, Maalausselitys, Värimallit 1971; Oulun kaupunginteatteri, Kalusteet 1971.

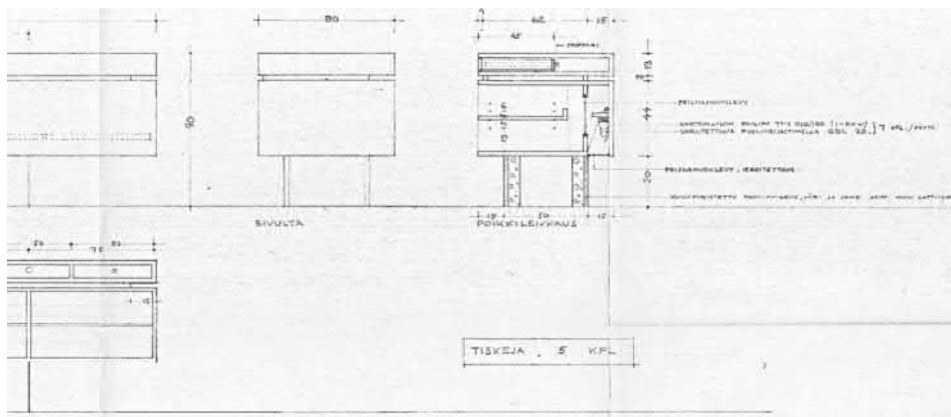
174

Vaateaula		Piir. n:o S 039
Vaateaulan vaateetiskit	5 kpl	Piir. n:o S 040
"	naulakot	19 kpl Piir. n:o S 041
"	puhelin & nau- lakkoyksiköt	2 kpl Piir. n:o S 042
"	valaisimet	5 kpl Piir. n:o S 034
"	3 yksikön rampeja	Piir. n:o S 034
"	peilit	4 kpl Piir. n:o S 033

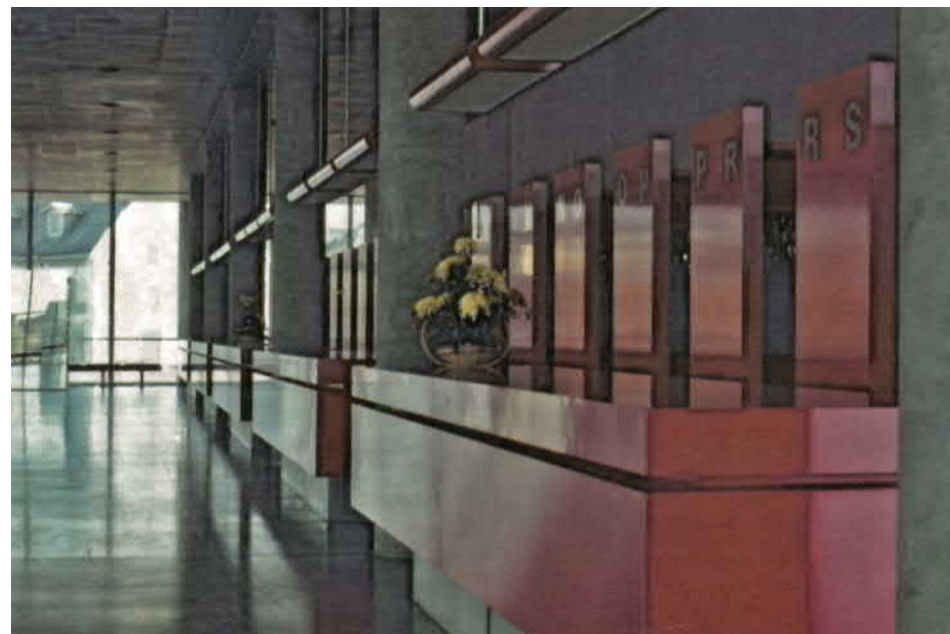
Vaateetiski rakenteeltaan sama kuin vaatehuvilan 106 vaateetiski sokkelimateriaalia lukuunottamatta. Sokkeli tehdään betonista ja päällystetään samoin kuivapuristetuin mosaiikkilaatoin kuin lattiassa. Jaot samat kuin lattiassa.

Naulakoiden pähtylevyt 25 mm sälelevyä joka puolella muovilaminaatilla päällystettyinä. Pähtylevyn alla lattiaan kiinnitetty kuivapuristettu mosaiikkilaatta. Sokkeli voidaan tehdä joko yhtenä kappaleena tai neljästä ohuemmasta levyistä (kulmat jiiriin), joiden välissä on "betonisydän". Sokkelin yläpinnassa lattarauta, johon pähtylevy kiinnitetään alaspäin. Lattarauta upotetaan pähtylevyn alapinnan tasoon. Pähtylevyyn kiinnitetty kiinteästi hattuhyllystö ja välilevy (16 + 16 mm sälelevyä laminaatilla verhoiltuna), jotka kytetään betoniseinään kiinnitettäviin T-teräsprofileihin himmeäkromatuin erikoisruuvein. Vaatekoukut Primo/malli Kannelmäki himmeäkromattuina. Vaatekoukkujen kiinnityslaput upotetaan laimaattipinnan tasoon. Pähtylevyihin kiinnitetään opastenumerot 45 mm korkuisin Voss-teippikirjaimin (Mauri Enestam, Hki). Kirjaintyyppi n:o 45S.

Vaateaulan kalusteet. Oulun kaupunginteatteri, Kalusteet 1971.

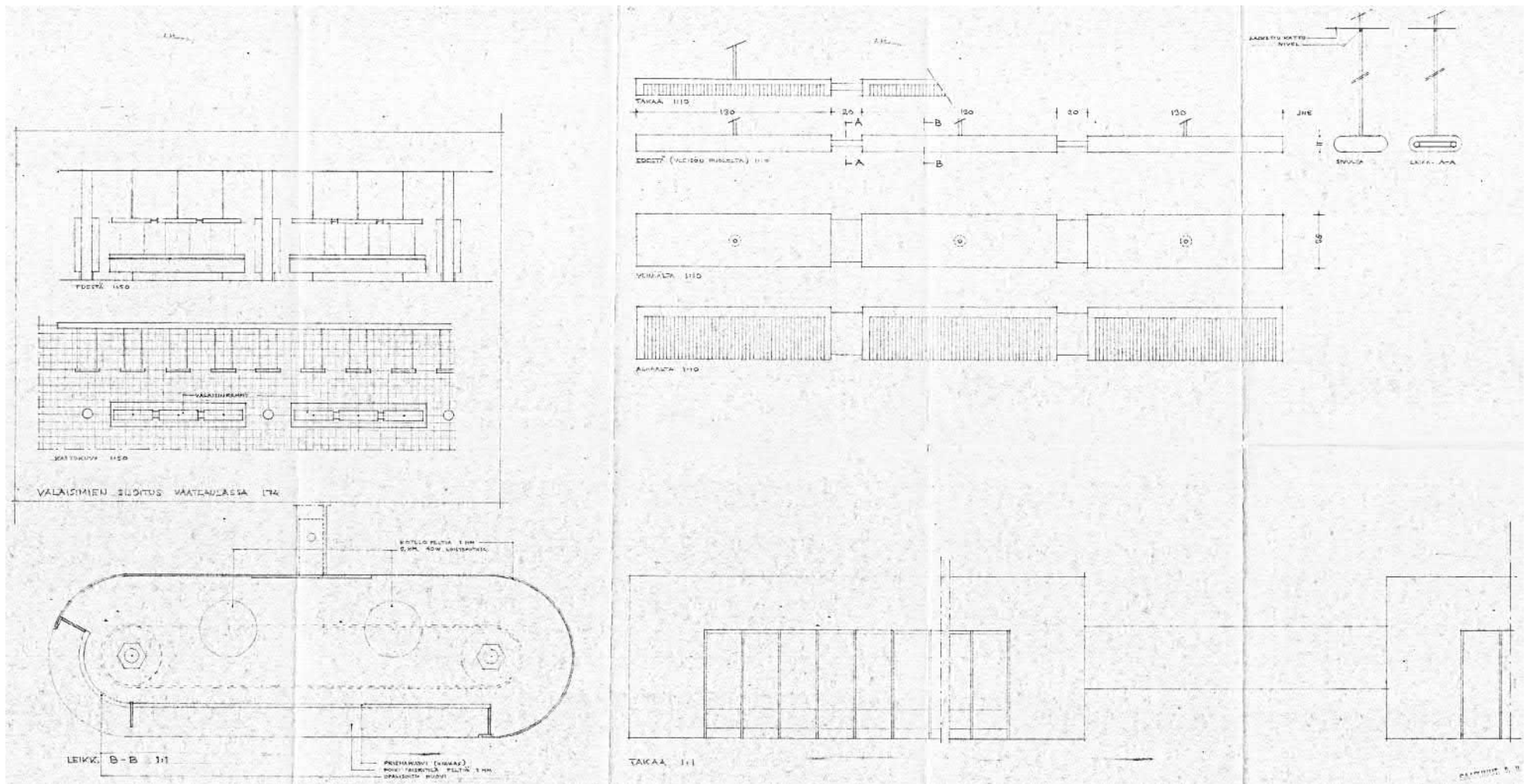
Ote piirustuksesta, aulan vaateetiski.

Vaatesäilytyksen alkuperäiset kalusteet. (Kuva Asikainen 2018).

Vaatesäilytyksen kalusteet vuonna 2021. Alkuperäiset kalusteet on peruskorjauksen yhteydessä korvattu uusilla saman kaltaisilla kalusteilla.

Aulan valaisinramppi.

Lämpöön myyntivaunut

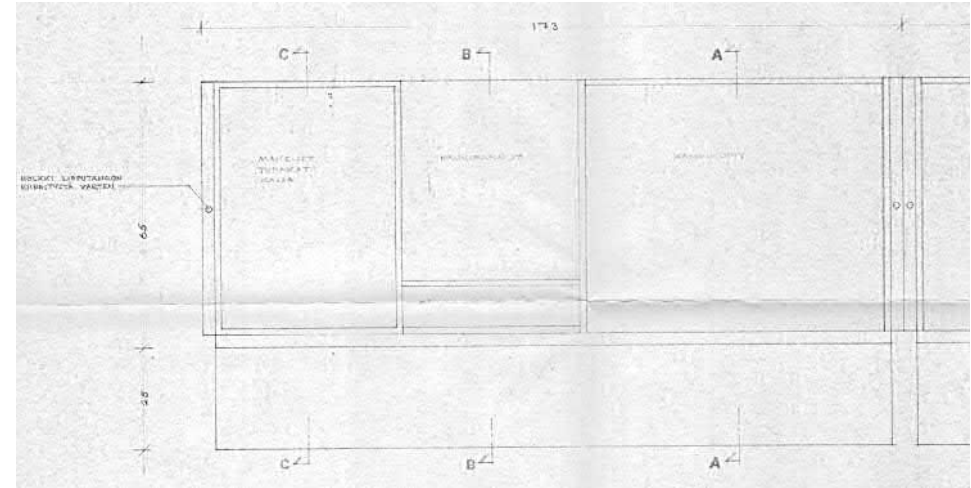
Piir. n:o S 048 - S 055

Vaunutyytit

- I Kahvi-tupakka-makeis-vaunu 4 kpl
- II Pulla-virvokejuoma-vaunu 4 kpl
- III Alkoholivaunu 3 kpl

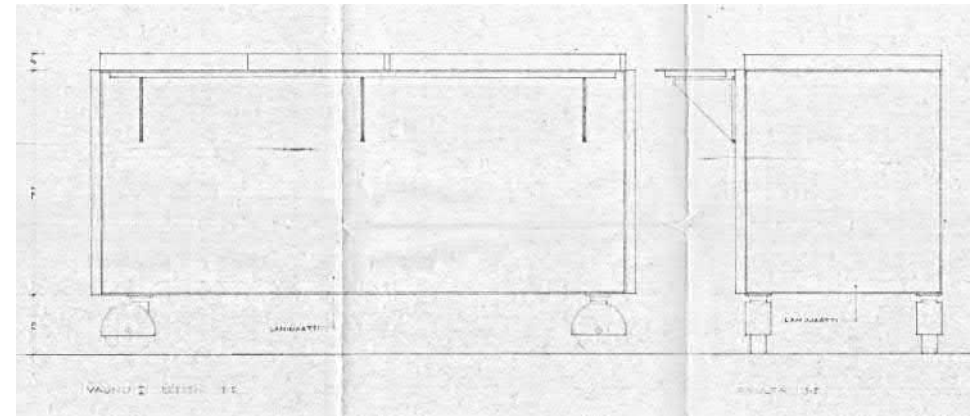
Vaunujen runkomateriaalina 16 mm sälelevy ja ruostumaton teräsprofiili piirustusten mukaan. Alaosassa maalattu muototeräskehikko, johon pyörät kiinnittyvät. Pyörät umpikumipyöriä 6" x 2" (Rengastalo Oy, Hki), kiinnityslaatta ja kääntyviissä pyörissä laakeripesä mallia Mannerin Konepaja Oy (himmeäkromatut). Pyörän suojustotelot erikoispiirustuksen mukaisesti ruostumatonta terästä 4 mm.

Vaunujen sälelevypinnat päällystetään piirustusten mukaan 0,5 mm ruostumattomalla teräslevyllä ja 1,4 mm muovilaminaatilla. Jokaiseen vaunuun 10 mm ruostumattomasta umpiteräksestä tehty n. 1,5 mm korkea irrotettava "lipputanko", johon kiinnitetään kahdesta vastakkain liimatusta muovilaminaattilevystä tehty lappu, johon tulee asianomaisen vaunun myyntiartikkeleita osoittavat tekstit Voss-teippikirjaimin (Mauri Enestam, Hki), kirjaintyyppi 60 S.

Lämpöön myyntivaunut. Oulun kaupunginteatteri, Kalusteet 1971.

Ote lämpöön myyntivaunujen piirustuksesta, 1971.

Ote lämpöön myyntivaunujen piirustuksista, 1971.

Alkuperäiset myyntivaunut. (Kuva Asikainen 2018).

Myyntitiski

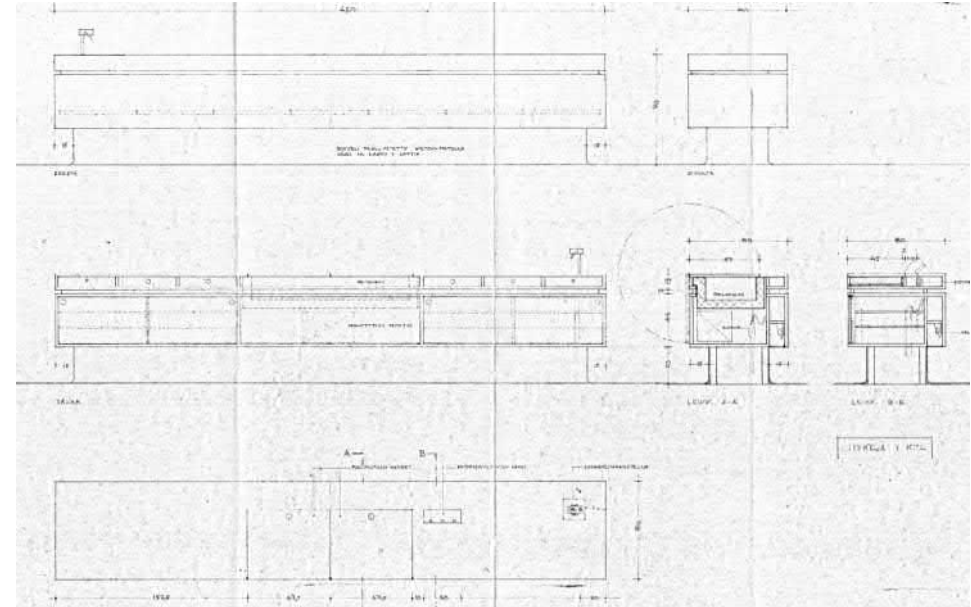
Runko tehdään 25 mm sälelevystä, joka päällystetään 1,4 mm muovilaminaattilevyllä kokonaan. Vetolaatikoiden etusarjat 19 mm, peitelevyt ja liukuovet 12 mm sälelevyä, jotka päällystetään molemmilla puolilla ja kaikilta reunoiltaan muovilaminaatilla. Vetolaatikoiden muut sarjat koivua. Liukulistat ja -urat fiiberiä (esim. De Jong, Rautakonttori, Hki), pohjat laminaattilevyä. Kaappien hyllyt 12 mm sälelevyä ympärilaminoituina. Hyllyjen kannatinnaestat ja säätöreikien holkit himmeäkromattua metallia. Tiskin keskiosassa ruostumaton teräspintainen erikoisrakenteinen kylmäallas, jonka kompressorikoneisto on sen alapuolella. Pulloaltaan saranoidut kannet päällystetty alapuolelta ruostumattomalla teräsvylyllä. Pöytälevyissä olevan saranoidun kannen alla 3 kpl "schuko"-pistorasioita. Kannessa lovet joutoja varten. Rungon etupuolella alaosassa sokkelivalaisimen kotelo, joka on sisältä valkeaksi maalattu. Valaisin Philipsin loistevalaisin TMS 010/120 (1 x 20 W) varustettuna puoliheijastimella GDL 20, Valaisimia 7 kpl.

(Valaisimet asennuksineen kuuluvat kalusteurakkaan.)

Valaisinkotelon alaosassa irrotettava himmeä prismamuovilevy. Sokkeli rimalevyrakenteinen. (Sokkeliin päälle tuleva Wiltonnukkamatto ja sen kiinnitys kuuluu mattourakoitsijalle.)

Helat: Vetolaatikoiden ja liukuovien vetimet upotettuja kuppi-
vetimiä mallia Modric 6205 (Suokko Trading, Laakso-lahti).
Kahdessa vetolaatikossa Abloy-lukot himmeäkromattuina. Liuku-
ovien liukulaitteet mallia Ellard Mini-Glidor (Liitin Oy, Hki).
Kansien saranatyypistä sovittava suunnittelijan kanssa.

Juomavesiannostelija altainen mallia Kenco MF-100S (Metalliteos, Hki).

Pienen näyttämön lämpiön myyntitiskin sisustuspiirustus (1971).

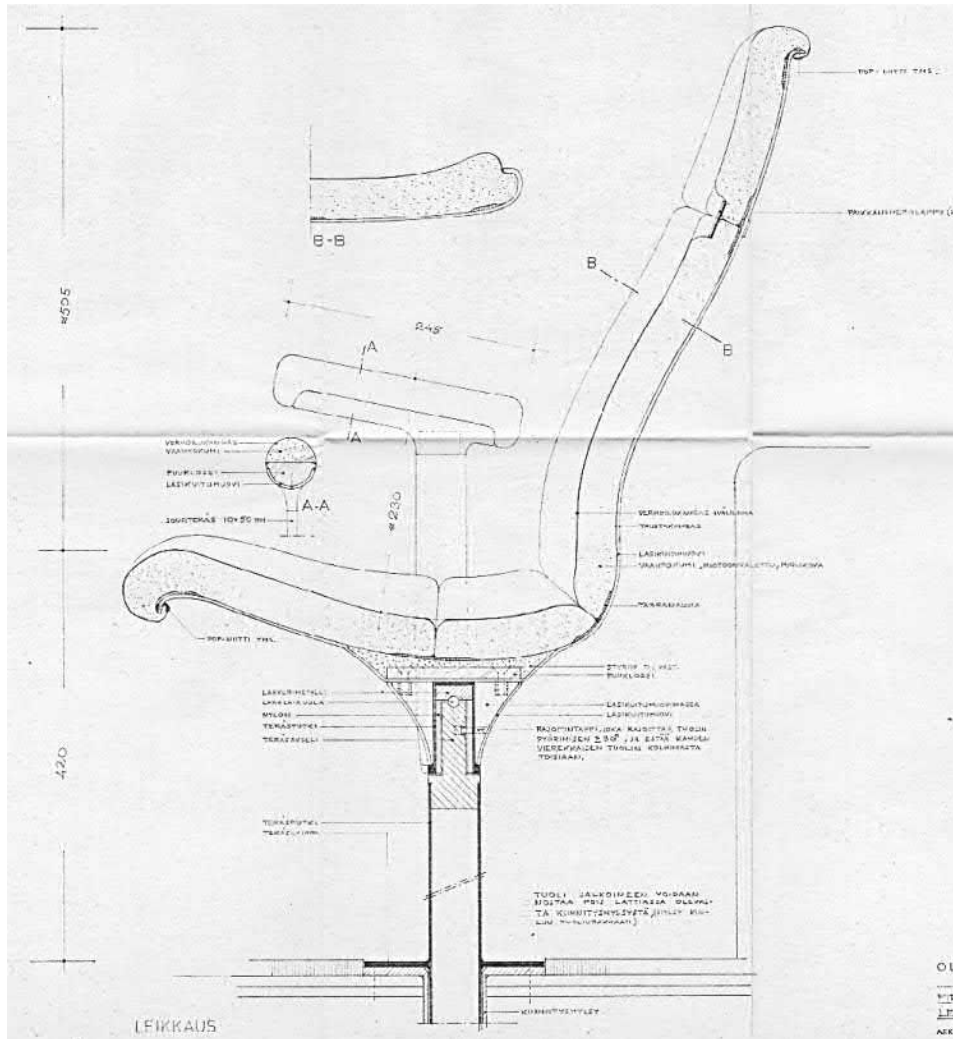

Pienen näyttämön lämpiön valaisimet ovat alkuperäiset. Vaatesäilytystilan kalusteet on peruskorjauksen yhteydessä uusittu.

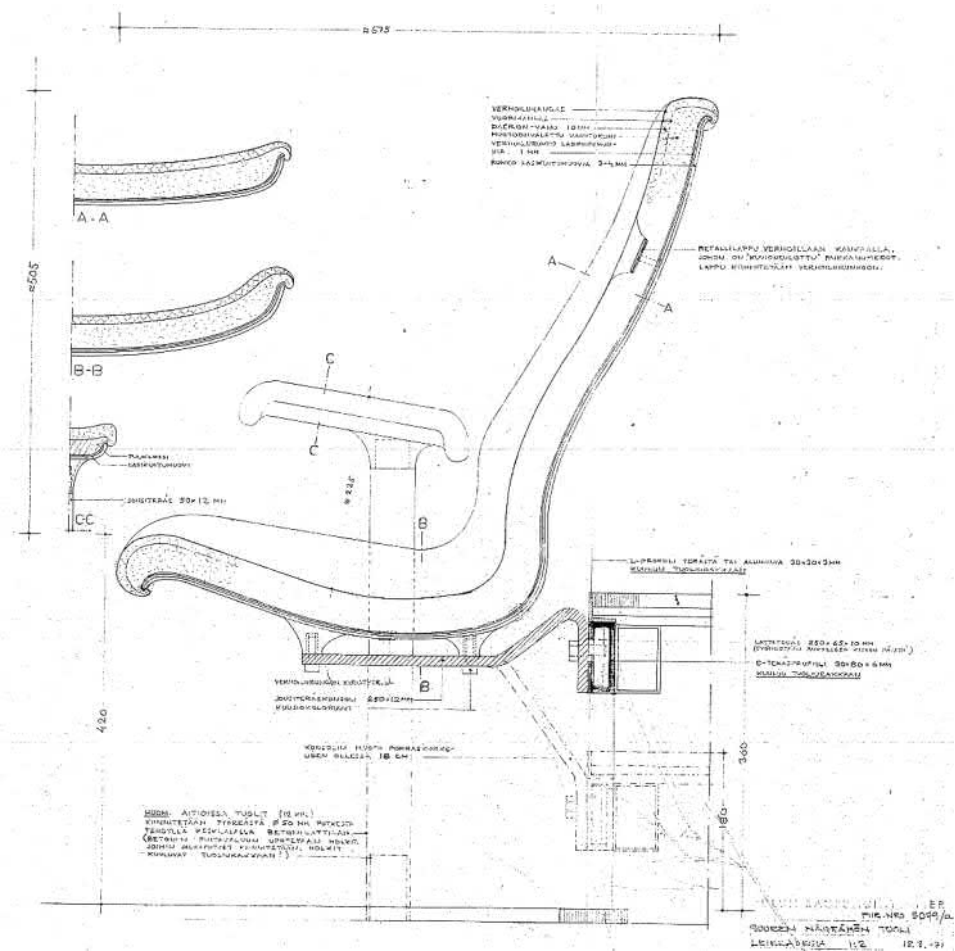
Pienen näyttämön lämpiön ja vaatetilan kalusteet. Oulun kaupunginteatteri, Kalusteet 1971.

Vaatetiskin valaisinramppi: Valaisinkotelot peltiä 1 mm, jossa 2 kpl loisteputkia à 40 W. Irrotettavat poikittaisritilät peltiä 1 mm, joiden päällä muovilevyt. Valaisin 130 cm pituisista valaisinyksiköistä, jotka kytketään toisiinsa erityisen väliskappaleen (pelti+tuki-putket) avulla. Ramppi ripustetaan katosta himmeäkromatuin ø 20 mm teräsputkin, joiden yläpäässä nivel. Yhden putken sisällä tuodaan myös sähköjohto ramppiin. Putki kiinnitetään kattoon lasketun katon yläpuolelle. Valaisinkotelot väliskappaleineen ulkopäin sekä metalliritilät polttoaalataan tiskin laminaattipinnan sävyyn. Sisältä valaisinkotelot maalataan valkeiksi. Rampissa valaisinyksiköitä 6 kpl.

Pienen näyttämön vaatetiskin valaisin. Oulun kaupunginteatteri, Kalusteet 1971.

Pienen näyttämön katsomon tuolin leikkaus, 1971.

Suuren näyttämön katsomon tuolin leikkaus, 1971.

Teatterin sisustuksessa on käytetty tehosteväreinä kalusteissa pääasiassa punaista, tekstiileissä oranssin ja oranssinpunaisen, vihreän ja ruskean sävyjä.

Sekä suuren näyttämön että pienen näyttämön lämpiöissä tilaa hallitsee lämpimän sävyinen ruskea-oranssiraitainen nukkamatto. Suuren näyttämön katsomossa tuolien verhoilu on lämpimän oranssi, pienen näyttämön katsomossa vihreä.

Suurella näyttämöllä kaareva pilviesirippu on aina ollut vaalea. Sivuuun vedettävän esiripun alkuperäinen väri on vihreä.⁶⁰

Suuren ja pienen näyttämön katsomon tuolien verhoilukankaat.

⁶⁰ Vesa Huittisen haastattelu 2.11.2021.

Oulun kaupunginteatterin suuren näyttämön katsomo alkuperäisessä asussaan. (Kuva Asikainen 2018 / Pohjois-Pohjanmaan museo, Uuno Laukan kokoelma).

Oulun kaupunginteatterin suuren näyttämön lämpiö alkuperäisessä asussaan. (Kuva Asikainen 2018 / Pohjois-Pohjanmaan museo, Uno Laukan kokoelma).

11 KESKEISET KORJAUKSET JA MUUTOKSET

Teatterirakennuksen sisätiloihin tehtiin ensimmäisten kolmekymmenen vuoden aikana vain suhteellisen pieniä muutoksia. Julkisivuiltaan rakennus säilyi pääosin alkuperäisessä asussaan.

1980-luvulla rakennuksessa muutettiin muun muassa talonmiehen asunto toimistotiloiksi, kampaamotiloja laajennettiin, kellariin lisättiin esteetön wc ja kattola oleville ilmastointisäleiköille lisättiin lumisuojat.

1990-luvulla rakennuksen pohjoisen julkisivun ikkunat vaihdettiin lämpölaseiksi. Aulan lipunmyyntitilaa laajennettiin. Suurelle ja pienelle näyttämölle tehtiin pieniä muutostöitä, lähinnä uusittiin näyttämötekniikkaa.

Vuonna 2002 aloitetun ja vuonna 2004 valmistuneen peruskorjauksen ja laajennuksen myötä rakennuksen vanha länsipuoleinen julkisivu peittyi uuden laajennusosan taakse. Peruskorjauksen yhteydessä sisätiloissa tehtiin mittavia käyttötarkoitusten muutoksia.

Vuosina 2017–2018 rakennuksessa uusittiin vanhan osan lasijulkisivuja. Lisäksi uusittiin metalliovia sekä suuren näyttämön ohjausjärjestelmä.

1976

- Pääsisäänkäynnin yhteydessä sijaitsevan lipunmyyntitilan muutos ja laajennus. Suunnittelu Oulun kaupungin rakennusvirasto, talosuunnitteluosasto, suunnitelmat hyväksynyt Esko Tuulos.

1981–1986

- Talonmiehen asunnon muutos toimistotiloiksi.
- Kampaamon laajentaminen. Suunnittelu Oulun kaupungin rakennusvirasto, talosuunnitteluosasto, suunnitelmat hyväksynyt Esko Tuulos.
- Puvuston käyttösuunnitelman muutos. Suunnittelu Oulun kaupungin rakennusvirasto, talosuunnitteluosasto, Seppo Kanninen.

1996

- Lipunmyyntitilojen laajennus. Suunnittelu Oulun kaupungin tekninen palvelukeskus, tilahallinta, rakennuttaminen.

1997

- Suuren näyttämön ja pienen näyttämön muutostöitä. Näyttämötekniikan uudistuksia. Suunnittelu Oulun Viatek Oy.

1999

- Teatteritalon inventointi peruskorjauksen suunnittelua varten. Pohjapiirustukset ja julkisivupiirustukset. Suunnittelu Oulun kaupungin tekninen keskus, tilapalvelut, toimitilat, Jari Vähätiitto.
- Pienen näyttämön ja lämpiön muutoksia: vaatesäilytyksen kalusteet, äänihoaamon ikkunat ja kalustus, alakattorakenteita. Suunnittelu Oulun kaupungin tekninen keskus, tilapalvelut, toimitilat, Jari Vähätiitto.

2002–2004

- Oulun kaupunginteatterin peruskorjaus ja laajennus. Suunnittelu Arkkitehtuuritoimisto Seppo Valjus Oy, Sampo Valjus.

2014–2016

- Laajennusosassa keittiötilojen muutoksia, varastotilojen väliovien korotuksia ja uusimisia.
- Lavastamon IV-saneeraus.
- Pikisalissa ikkunoiden poisto, ulkoseinän lämmöneristyksen parantaminen, ilmanvaihto- ja näyttämötekniikan uusiminen.
- Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevat näyttelijöiden ja orkesterin lämpiö sekä kampaamo vaihtoivat paikkoja.
- Suuren näyttämön katsomoon johtavien sisäänkäyntien ovien uusiminen.
- Muutosten suunnittelu Arkkitehtitoimisto Kari Huotari Oy.

2018

- Aulan ja lämpiön lasiseinien uusiminen, betonipintojen puhdistaminen, pääsisäänkäynnin ulko-ovien uusiminen ja lämpiön lattiamaton uusiminen. Suunnittelu Arkkitehtitoimisto Kari Huotari Oy.

11.1 Peruskorjaus ja laajennus 2002–2004

Vuosina 2002–2004 tehdyn peruskorjauksen ja laajennuksen myötä teatterirakennus kävi läpi suurimman muutoksensa. Vanhempi osa peruskorjattiin ja sen luoteispuolelle rakennettiin laajennusosa.

Peruskorjauksen ja laajennuksen suunnitteli Arkkitehtuuritoimisto Seppo Valjus Oy. Suunnittelusta vastasivat arkkitehdit Sampo Valjus ja Laura Sorri. Sisustus suunnitelmat laati niin ikään Arkkitehtuuritoimisto Seppo Valjus Oy. Akustiikka suunnittelusta vastasi Henrik Möller, Insinööritoimisto Akukon Oy. Rakennesuunnittelusta vastasi Insinööritoimisto Rantakokko & Co Oy, LVIA-suunnittelusta ARKINS-suunnittelu Oy, sähkösuunnittelusta Insinööritoimisto Matti Leppä Oy ja näyttämötekniikan suunnittelusta Teakon Oy.

Laajennusosaan sijoittuvat mm. uudet lavastamon tilat ja harjoitussali sekä varastotiloja ja henkilökunnan tiloja. Kolmanteen kerrokseen Kaarlenaukion puolelle sijoittuvat teatteriravintolan tilat. Suuren näyttämön oikeanpuoleinen sivunäyttämö on laajennettu alkuperäiseen kokoonsa, samankokoiseksi kuin vasen sivunäyttämö.

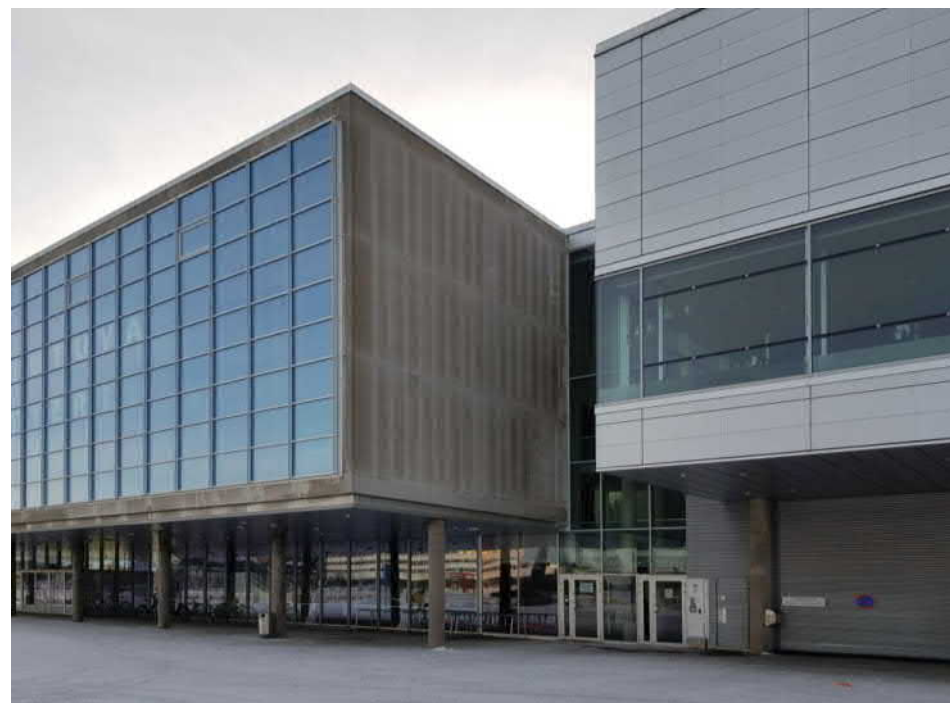
11.1.1 Peruskorjauksen ja laajennuksen suunnittelu – arkkitehdit Sampo Valjus ja Laura Sorri

Sampo Valjuksen mukaan teatterin peruskorjauksen ja laajennuksen suunnittelutyö oli julkinen hankinta, joka kilpailutettiin. Työtä varten koottiin suunnittelutyöryhmä. Työryhmässä oli alun perin mukana myös Martti Jaatinen. Hän oli arkkitehti Seppo Valjuksen lapsuudenystävä ja kollega.

Vielä tarjouskyselyvaiheessa tavoitteena oli suunnitella vanhan teatterirakennuksen peruskorjaus. Teatterin lounaispuolelle oli ajateltu rakennettavaksi pienikokoinen, appelsiininlohkon muotoinen laajennusosa, jossa oli verstastila. Teatterin käyttäjillä oli kuitenkin kova tahto paisuttaa hanketta. Käyttäjien mielestä lavastamo ja harjoitussali oli aikoinaan suunniteltu liian pieniksi. Tilojen pienuuden taustalla vaikutti myös aikanaan tehty rakennuksen pienentäminen kustannussyistä: rakennuksesta oli karsittu pois luoteen puolelta yksi kuuden metrin

moduulin levyinen viipale, minkä seurauksena esimerkiksi ristinäyttämöstä oli tullut toispuoleinen.

Suunnittelutyön edetessä laajennuksen koko kasvoi alkuperäiseen ajatukseen nähden yli kymmenkertaiseksi. Laajennusosan lopullinen kokonaisala oli noin 14 700 brm². Rakennuksen tilaohjelma laadittiin suunnittelun yhteydessä. Teatterin laajentaminen edellytti lopulta asemakaavan muutoksen, joka tehtiin teatterin suunnittelun aikana.

Kaarlenaukion puolella teatterin vanhempaa ja uudempaa osaa erottaa toisistaan porashuoneen lasiseinä. Uudessa osassa arkadi on käytännön syistä korkeampi kuin vanhassa osassa, arkadin alta johtaa ovi 20 tonnin tavaranoistimelle ja edelleen lavastamon kokoonpanohalliin.

Selkeähahmoisen teatterirakennuksen laajennuksen suunnittelu ei ollut helppo tehtävä. Luonnosvaiheessa tutkittiin lukuisia vaihtoehtoja. Mukana oli myös vaihtoehto, jossa rakennusta oli venytetty, jatkettu julkisivuiltaan samanlaisena kuin olemassa oleva rakennus. Ratkaisu todettiin kuitenkin toiminnallisista syistä heikoksi. Esimerkiksi rakennuksen edessä sijaitsevasta arkadista olisi tullut liian matala nykyisille ajoneuvoille, joille oli järjestettävä Kaarlenaukion puolelle laajennusosan kohdalle kuljetusten vuoksi pääsy hissiin ja edelleen lavastamon tiloihin.

Arkkitehti Martti Jaatinen irrottautui hankkeesta siinä vaiheessa, kun työ muutui vanhan teatteritalon peruskorjauksen suunnittelusta suurikokoisen laajennuksen suunnitteluksi. Hän oli alun perin lähtenyt mukaan työryhmään sillä ajatuksella, että vanha rakennus pyrittäisiin peruskorjauksessa säilyttämään alkuperäisessä asussaan, sille ei tehtäisi mitään. Jo eläkkeellä oleva arkkitehti ei halunnut olla mukana uuden rakennuksen suunnittelussa.

Suunnittelun edetessä teatterin laajentamisesta käytiin paljon julkista keskustelua. Esimerkiksi arkkitehti Rainer Mahlamäki ilmaisi mielipiteensä siitä, että teatteritalo pitäisi rakennussuojelullisista ja kulttuurihistoriallisista syistä säilyttää ennallaan – sitä ei rakennuksen henkeä kunnioittaen olisi mahdollista laajentaa. Toisaalta vaikuttivat teatterin käyttäjien toiveet ja mielipiteet. Heidän näkemyksensä mukaan teatteritalon tulisi olla mahdollisimman anonyymi, vain työkalu toimintaa varten. Suunnittelutyön myötä myös käyttäjät alkoivat nähdä rakennuksen arkkitehtuurissa arvoja ja hyviä, säilytettäviä piirteitä.

Oulun kaupunkikuvatyöryhmälle esiteltiin lopulta kymmenkunta erilaista vaihtoehtoa. Lopulta parhaaksi valikoitui vaihtoehto, jossa uusi laajennusosa erottuu selkeästi uutena rakennuksen vanhan rinnalla. Suunnittelun lähtökohtana olivat Unescon kongressissa vuonna 1964 hyväksytyyn kansainvälisen julistuksen monumenttien suojelusta, Venetsian julistuksen, periaatteet. Venetsian julistuksen 9. artiklan mukaan: ”Kaiken välttämättömän lisärakentamisen on aina erotuttava arkkitehtonisesta kompositiosta ja sillä on oltava nykyajan leima.”⁶¹

Lisärakennus suunniteltiin pariaksi vanhalle teatteritalolle, julkisivuiltaan vanhan osan negatiiviksi. Materiaaleiksi valittiin samat kuin vanhassa osassa, betoni ja alumiinipelti. Rakennusvaiheessa konkretisoitui kuitenkin käytännön ongelma: 2000-luvun alussa ei osattu rakentaa laadukkaasti betonista eikä pellistä. Suunnittelijoita harmittavat muun muassa laajennusosan portaikon seinäpinnat, jotka oli tarkoitus toteuttaa puhdasvalettuna betonipintoina, samanlaisina kuin vanhan osan seinäpinnat. Muottien alta paljastunut valupinta ei kuitenkaan täyttänyt laatuvaatimuksia, joten seinäpinnat ylitasoitettiin.

Peruskorjauksen ja laajennuksen suunnittelussa käyttäjien toiveet pyrittiin sovittamaan olemassa olevan teatteritalon arkkitehtuurin tarjoamiin puitteisiin. Suunnittelussa jouduttiin tekemään paljon kompromisseja. Teatterin käytön kannalta tavoitteena oli, että joka paikasta pitää päästä joka paikkaan, eli kulku rakennuksen eri osien välillä on sujuvaa. Toisaalta taas teatterissa yleisötilat ja henkilökunnan tilat ovat tyypillisesti tiukasti toisistaan erillisiä. Sampo Valjuksen mukaan teatteri on rakennustyyppinä yhtä monimutkainen kuin keskussairaala. Yleisölle tarkoitettujen edustustilojen lisäksi rakennuksessa on muun muassa luonteeltaan teknisiä tuotantotiloja. Lisäksi teatteritekniikkaa on valtava määrä.

Vanhan osan suunnittelussa erityisesti tekniikka tuotti ongelmia. Vanhassa osassa kerrokorkeus on vain kolme metriä, joten tekniikkaa oli vaikeaa saada

⁶¹ Suomen Icomos, Venetsian julistus.

mahtumaan. Ongelmia tuotti ilmastonin lisäksi sähkötekniikka. Käyttäjien toive oli, että kaikkia rakennuksen tiloja pystyy tarvittaessa käyttämään esiintymistiloina, mihin piti varautua myös tekniikan osalta.

Yksi rakennusvaiheen aikana esiin tullut yllätys oli rakennuksen alapohjan huono kunto. Aikakaudelle tyypilliseen tapaan betonimuottien puutavara oli jätetty paikoilleen alapohjaan, ja se oli ollut suljetussa kosteassa tilassa kolmenkymmenen vuoden ajan.

Vanhan osan peruskorjauksessa tavoitteena oli säilyttää alkuperäinen tunnelma ja mahdollisimman paljon alkuperäisiä rakennusosia ja materiaaleja. Oli selvää, että rakennuksen ominaispiirteitä ei muuteta. Suunnittelun yhteydessä käytiin neuvotteluja Museoviraston kanssa ja Museoviraston edustajat kävivät myös paikan päällä Oulussa.

Monia rakennusosia ja kalusteita jouduttiin kuitenkin uusimaan siksi, että vanhoja ei ollut enää mahdollista korjata. Monet 1960- ja 1970-lukujen alkuperäiset materiaalit osoittautuvat hankaliksi tai mahdottomiksi korjata. Ne pyrittiin korvaamaan joko rekonstruktioilla tai mahdollisimman paljon alkuperäisten kaltaisilla rakennusosilla ja materiaaleilla.

Laura Sorrin mukaan kalusteita uusittiin alkuperäisten mallien mukaisiksi, alkuperäisiä rakennusosia mahdollisuuksien mukaan hyödyntäen. Muun muassa aulan vaatesäilytyksen kalusteet uusittiin. Vanhojen kalusteiden laminaattipinnat olivat menneet korjauskelvottomaan kuntoon, eikä niiden vaihtaminen onnistunut. Uudet kalusteet tehtiin samannäköisiksi kuin vanhat. Naulakoissa hyödynnettiin muun muassa alkuperäisiä metallikoukkuja. Vaatesäilytyksen tiskit tehtiin aulan puolelta saman näköisiksi kuin vanhat, henkilökunnan puolelle yleisöltä näkymättömiin tiskeihin tehtiin tarpeiden vaatimia muutoksia.

Aulan alakaton alumiinipeltikasetit jouduttiin vaihtamaan uusiin. Alkuperäisissä kaseteissa oli kulmissa perforoinnit ja keskellä pakotetut ristikuviot, jotka muodostivat kattoon ruudukon. Alkuperäiset kasetit oli tarkoitus säilyttää ja asentaa takaisin. Alakaton purkutyö oli kuitenkin annettu purkupuorukalle, ei alakattopuorukalle, ja kasetit vaurioituivat huolimattoman purkamisen seurauksena. Uudet kasetit oli tarkoitus teettää samanlaisiksi kuin alkuperäiset, mutta niille ei

yrityksistä huolimatta löydetty tekijää. Lopulta alakattoon valittiin mahdollisimman paljon alkuperäisten kaltaiset alumiinikasetit, mutta ilman peltipintaan pakotettuja ristikuvioita.

Pääsisäänkäynnin ulko-ovet vaihdettiin uusiin. Vanhojen ovien liitokset olivat löystyneet eikä niitä ollut mahdollista korjata. Uudet ovet eivät olleet millilleen samanlaiset, mutta mahdollisimman paljon samankaltaiset kuin vanhat. Arkadi-käytävän alakattoa pudotettiin peruskorjauksessa 20–50 mm. Muutos pyrittiin tekemään mahdollisimman huomaamattomasti.

Kellarikerroksessa sijaitsevien näyttelijöiden pukuhuoneiden ikkunoiden edessä oli alun perin umpinaisista alumiinisäleistä koostuva säleikkö, samanlainen kuin seinän yläosissa. Kellarikerroksen pukuhuoneiden ikkunoista ei ollut säleikön vuoksi lainkaan näkymiä ulos. Pukuhuoneiden olosuhteiden parantamiseksi kellarikerroksen ikkunoiden kohdalle asennettiin perforoidut säleiköt. Muutos ei juurikaan erotu valoisaan aikaan, erimerkiksi torilta katsoessa säleikköjen rei'itystä ei erota. Pimeään aikaan muutos erottuu silloin kun pukuhuoneissa on valot.

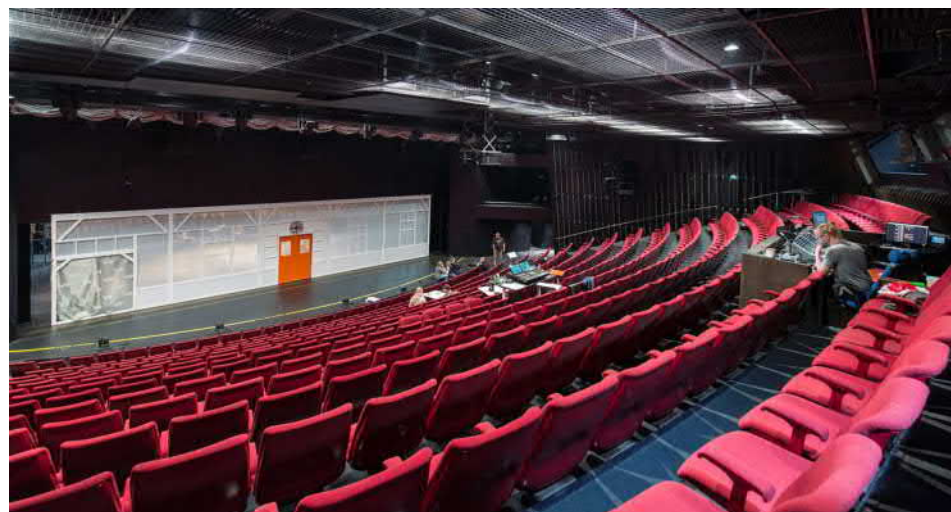
Vaatesäilytyksen kalusteet on uusittu peruskorjauksen yhteydessä. Uudet kalusteet ovat pääosin vanhojen rekonstruktioita. Tiskien ja naulakoiden betonijalustat ovat alkuperäiset.

Oulun kaupunginteatterissa suuren näyttämön katsomo on muutoin suoralinjaisen pelkistetystä rakennuksesta poiketen kaarevaseinäinen, ”silmä” tai ”linssi”. Katsomossa näkyy vahvasti ajan henki. Näyttämön aukko ei ole kurkistusluukku, näyttämö on huomattavan leveä. Katsomoon saavutaan etuosasta näyttämön vierestä, jolloin saapujalle avautuu näkymä katsomoon. Katsomon suunnittelussa on huomioitu teatterin merkitys seurapiiritapahtumana: katsomoon saapuja näkee kaikki ja kaikki näkevät hänet. Kaarevaseinäinen katsomo oli kuitenkin todettu akustisesti hankalaksi. Katsomoon syntyi paikallisesti ilmeneviä rum-pukaikuja. Ääni teki myös hankalia suuntaheijastuksia siten, että näyttämöllä vasemmalla olevan näyttelijän ääni kuului katsomoon oikealta tulevana. Akustisten ongelmien vuoksi katsomon seiniin asennettiin hajottava seinäverhoilu, joka rikoo kaikuelementin. Verhouslevyt tehtiin vanerista niin, että niiden luoma muoto toistaa linssin muotoisen katsomon muotoa.

Katsomon seinien väri muutettiin vaaleasta tummaksi. Alkuperäinen vaalea juut-tikangas oli ollut salin himmentämisen kannalta ongelma. Käyttäjien toiveena oli, että sali saadaan himmennettyä pimeäksi, jotta valaistus saadaan toiminaan oikealla tavalla. Tämä ei kuitenkaan vaalean sävyn vuoksi täysin onnistunut ennen peruskorjauksessa toteutettua muutosta.

Myös katsomon istuimien verhoilun alkuperäinen oranssi väri oli himennyksen kannalta liian kirkas ja siksi ongelmallinen. Uudeksi värisävyksi valittiin klassinen viininpunainen, mikä on perinteinen teatterin istuimien sisustusväri. Hämärässä väri muuttuu lähes mustaksi. Vanhat lasikuiturunkoiset istuimet kunnostettiin Oulussa Seilosella. Lasikuituosat korjattiin ja istuimet verhoiltiin uudelleen.

Katsomon alakatto oli alun perin alumiinisälettä. Säleiden väri näytti oranssien istuinten luoman heijastuksen vuoksi kyllänsä. Sälekaton ongelmana oli kattoon upotettujen valojen lämmöstä johtuva napsunta ja pauke. Sälekatto korvattiin peruskorjauksessa metalliverkkoalakatolla. Katsomon päälle tehtiin uusi valosilta vanhan lisäksi.

Kuvat katsomosta alkuperäisessä asussaan ja peruskorjauksen jälkeisessä asussaan. Vuonna 2017 otetussa valokuvassa tuolit ovat alkuperäiset, kunnostetut ja uudelleen verhoillut. (Kuvat Asikainen 2018 / Pohjois-Pohjanmaan museo ja Esa Eirola 2017).

Katsomon takaosaan rakennettiin äänitarkkaamo avotarkkaamona. Nykyään äänitarkkaamo sijaitsee poikkeuksetta samassa äänitilassa katsojien kanssa, ei erillisessä tilassa lasien takana.

Katsomon ja näyttämön välissä tehtiin isoja muutoksia, jotka eivät juurikaan erotu katsomoon. Katsomon etureunasta tehtiin purettava, jotta näyttämöä on mahdollista laajentaa katsomoon päin. Teatterin ohjelmistoon on kuulunut vuosittain ooppera, ja orkesterisyvennyistä haluttiin avata, jotta orkesteri kuuluisi mahdollisimman hyvin saliin. Orkesterisyvennyksen muutosten taustalla oli myös tavoite parantaa orkesterin työolosuhteita. Muutosten yhteydessä vanha kaareva paloesirippu uusittiin suoraksi ja sen paikka muuttui. Orkesterisyvennyksen muutoksia ei ollut budjetoitu, joten niistä aiheutui lisäkustannuksia.

Katsomon nukkamatto uusittiin ja sen väri muuttui aikaisempaa tummemmaksi. Alkuperäinen matto oli Laura Sorrin mukaan vaaleahko luumun värinen, uusi matto tumman harmaa. Katsomoon toivottiin parkettilattiaa, sillä käyttäjiltä oli saatu huonoa palautetta maton aiheuttamista allergiaoireista. Parketti olisi kuitenkin ollut akustiikan kannalta huono vaihtoehto. Vanha juuttipohjainen villamatto korvattiin nylonmatolla, joka ei ole samalla lailla allergisoiva.

Vaikka katsomo muuttui peruskorjauksessa radikaalisti, sen tunnelma säilyi. Katsomo kapeni kokonaisuudessaan hieman. Kuitenkin olennaiset omaleimaiset piirteet, kuten kaartuvat istuinrivistöt ja tilaa hallitseva istuinten lämmin sävy, säilyivät.

Lämpöön matto uusittiin peruskorjauksen yhteydessä lähes samanlaiseksi kuin alkuperäinen. Alun perin nukkamaton alla oli lumppupehmiä, mikä teki matosta pehmeysään vaikuttavan. Peruskorjauksen aikaan lämpiössä oli edelleen alkuperäinen, 30 vuotta vanha matto. Huonokuntoinen matto oli tarpeen uusita. Uusi matto tehtiin lähes replikana alkuperäisestä, mutta siihen lisättiin yksi väri. Vanhassa matossa värejä olivat keltainen, oranssi ja ruskea, uuteen mattoon lisättiin niiden lisäksi musta. Musta väri yhdisti lämpiön maton katsomon uuteen tumman harmaaseen, lähes mustaan mattoon.

Lämpöön alkuperäiset lasikuiturunkoiset tuolit kunnostettiin ja verhoiltiin uudelleen ruskealla kankaalla. Vanhoissa tuoleissa ongelmana oli kuitenkin niiden

painavuus. Niinpä lämpiöön hankittiin peruskorjauksen yhteydessä uusia kalusteita niin, että vanhoja ja uusia oli noin puolet ja puolet. Alkuperäiset, kunnostetut tuolit sijoitettiin ikkunaseinien vierelle, jolloin näkymä Kaarlenaukiolta lämpiöön säilyi samanlaisena kuin ennenkin.

Lämpöön korkeaa lasiseinää ei peruskorjauksen yhteydessä uusittu. Seinän yläosaan lisättiin savunpoistoikkunat.

Lämpöön tehtiin iso muutos, jotta harjoitussali (nykyinen Vinttikamari) saatiin muutettua esitystilaksi. Sali oli jo alkujaan harjoitussalina huono, se oli erikokoinen kuin suuri ja pieni näyttämö, joten esityksiä ei voinut harjoitella oikean kokoisessa tilassa. Harjoitussaliin oli alkujaan kulku vain henkilökunnan portaikon kautta. Yleisön sisäänkäynti suunniteltiin lämpiöstä portaan ja parven kautta. Parvelta on kulku myös laajennusosassa sijaitseviin tiloihin.

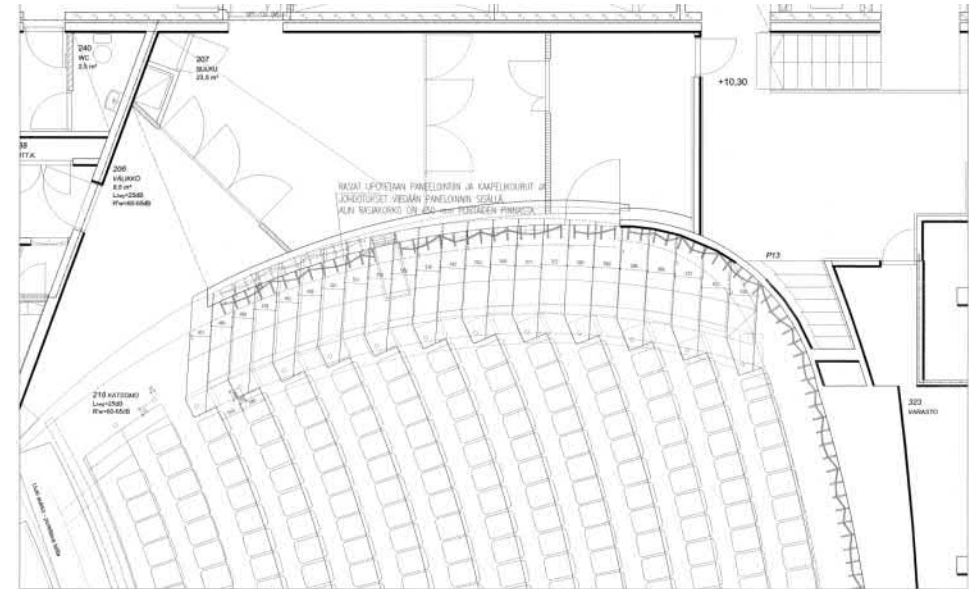

Vanhan ja uuden rakennuksen välinen raja näkyy portaikossa, kohdassa, jossa vanhaa välipohjaa on purettu pois portaan paikalta.

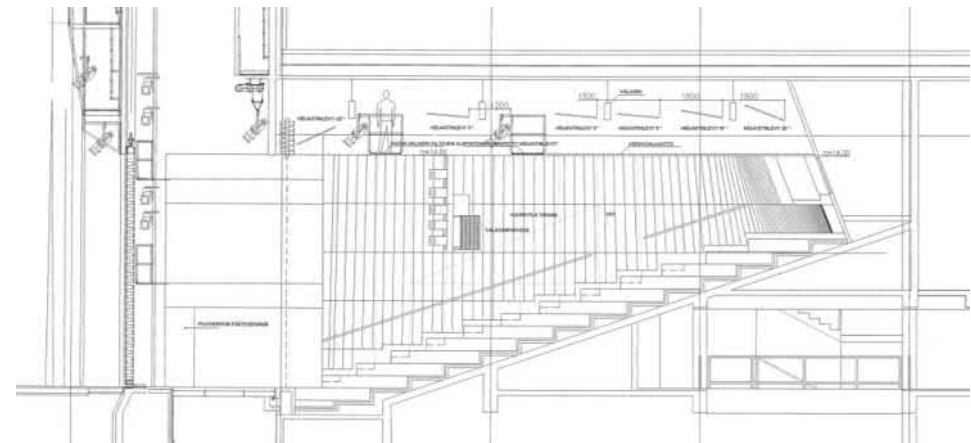

1. Akustinen seinärakenne (SP17) sekä avatarkkaamo ja pilviesiripun kotelo (SP17), väri Dicco 1523 musta himmeä
2. Katto (KP03) taku+heijastinlevyt+metalliverkkoalakatto, Ral 9011 grafiitin musta
3. Kokolattiamatto, nailonkutuinen tuftattu neulematto Vorwerk Tempra, väri 908 A
4. Pilviverho, Bauman IGOR 129
- 5 ja 6. Tuolit, verhoilukangas alkuperäisen (SE) tyyppinen, väri tumman punainen, lasikuituosat kankaan värin mukaan
7. Vanhat maalattavat pinnat (SP01) ja maalattavat betoniseinät (SP20) Ral 9011 grafiitin musta

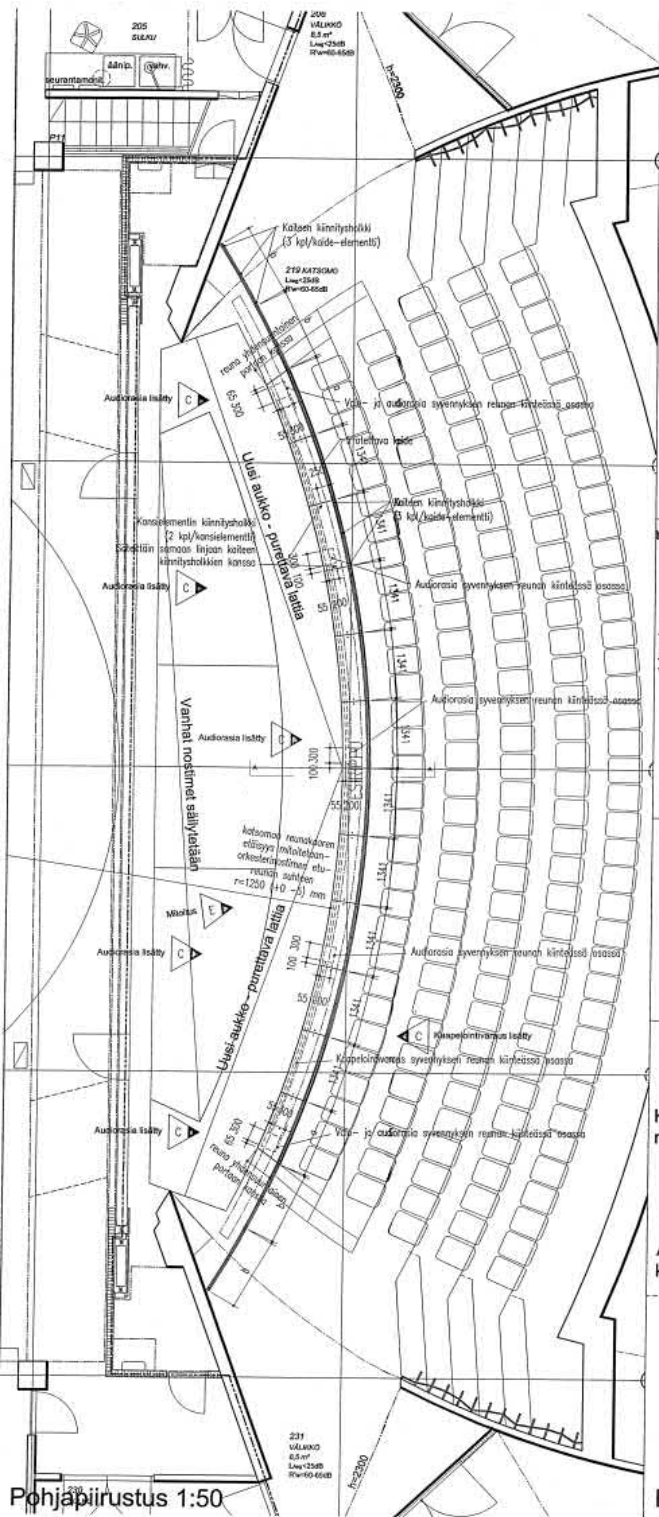
Suuren näyttämön katsomon sisustus, materiaalit ja värit (2003).

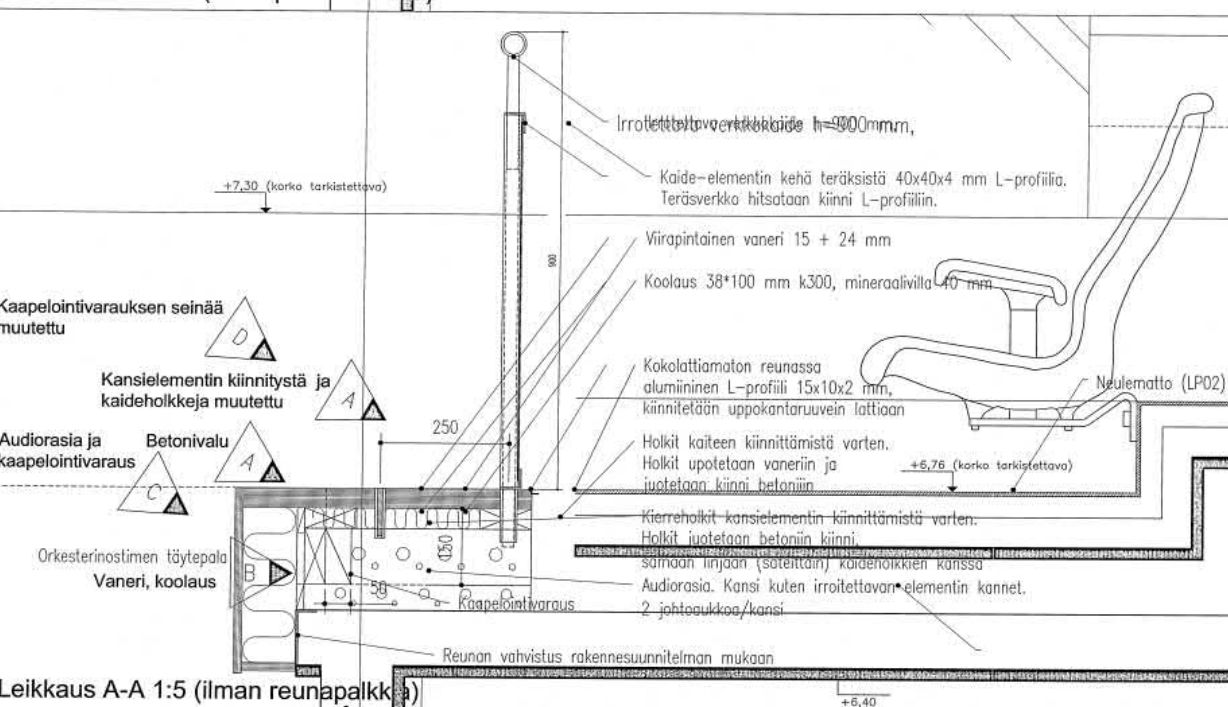
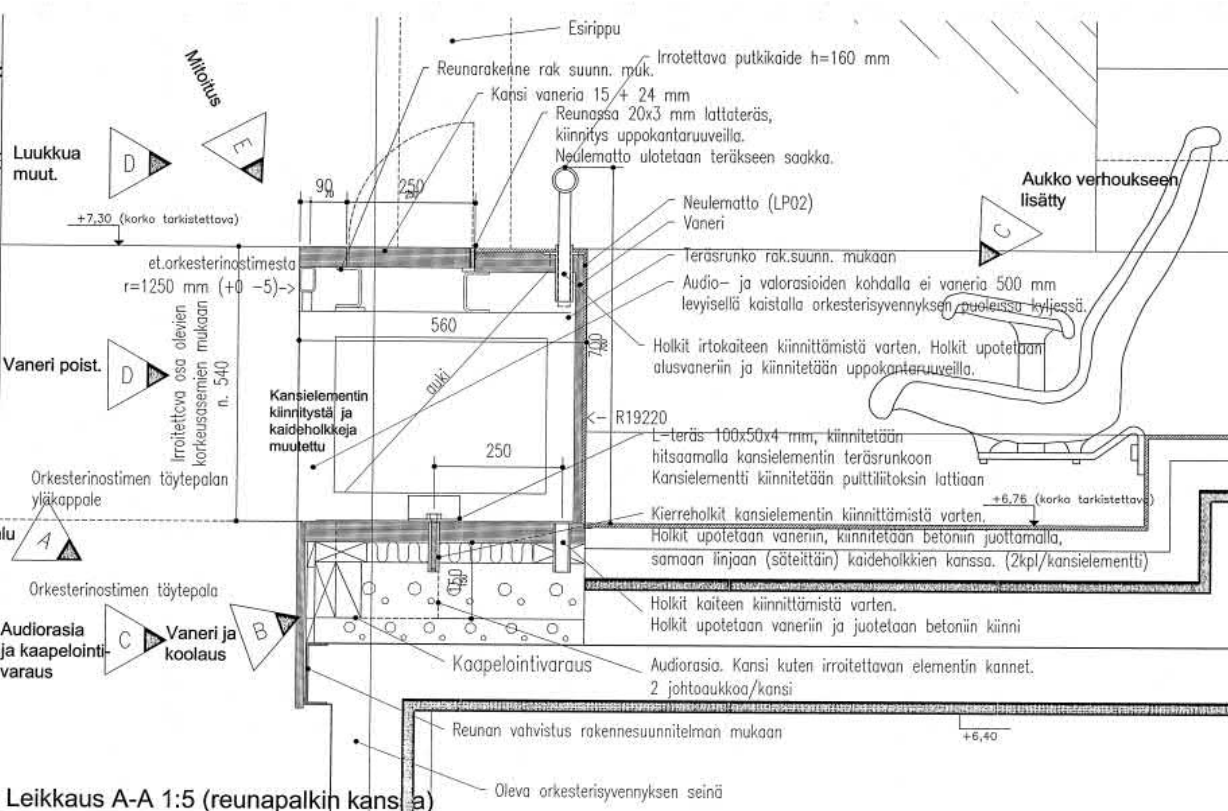
Suuren näyttämön katsomo. Piirustuksessa näkyy katsomon seiniin asennettu akustoiva verho. Katsomon tuolirivit säilyivät pääosin ennallaan. Sivukäytävän kaventuessa akustisen verhouksen vuoksi rivien päistä poistettiin laitimaiset istuimet.

Katsomon leikkaus.

Pohjapiirustus 1:50

Suuren näyttämön katsomo vuonna 2017. (Kuva Esa Eirola).

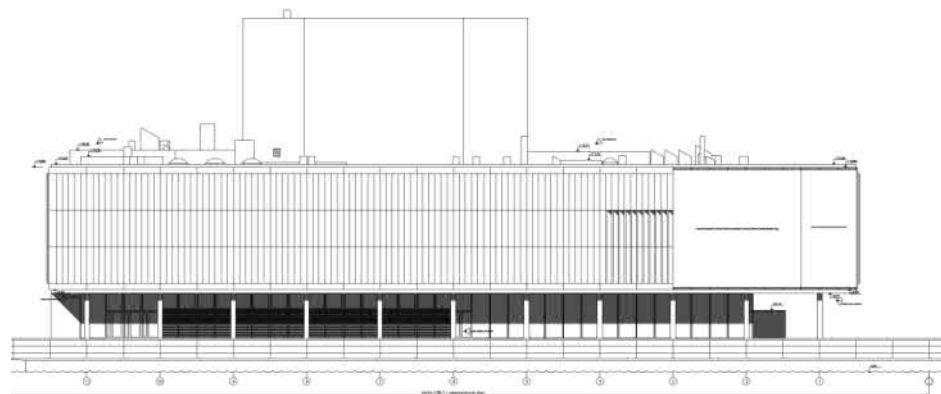
11.1.2 Muutokset rakennuksen julkisivuissa

Olemassa olevan teatteritalon koilliseen, kaakkoon ja lounaaseen avautuvat julkisivut säilyivät peruskorjauksessa pääosin ennallaan.

Julkisivuihin tehtiin vähäisiä korjauksia ja muutoksia. Koilliseen kirjaston suuntaan avautuvalla julkisivulla pääsisäänkäynnin ulko-ovet sekä kaakkoon kaupungin suuntaan avautuvalla julkisivulla sijaitsevien sisäänkäyntien ulko-ovet uusittiin alkuperäisiä vastaaviksi. Lämpöön lasijulkisivun yläosaan lisättiin savunpoistoikkunat. Kaakon puoleisen julkisivun pohjoisen puoleiseen päätyyn lisättiin ylempien kerrosten kohdalle kiinnikkeet ja kiskot mainosbänderollin ripustamista varten. Lounaan puolelle arkadin alle tehtiin kampaamon kohdalle kaksi uutta ikkunaa.

Koilliseen ja lounaaseen avautuvia julkisivuja muutti laajennusosan rakentaminen teatteritalon luoteispuolelle. Laajennusosa sovitettiin korkeudeltaan olemassa olevaan rakennukseen, vanhan osan ja laajennusosan räystäslinja on sama. Laajennusosan rakentaminen muutti rakennuksen suhteita, kokonaisuutena rakennuksesta tuli huomattavasti alkuperäistä leveämpi. Uusi laajennusosa erottuu vanhasta osasta erillisenä: laajennusosan ja vanhan osan välissä on koillisen puolella julkisivulinjasta sisäänvedetty lasiseinä, lounaan puolella porrashuoneen lasiseinä.

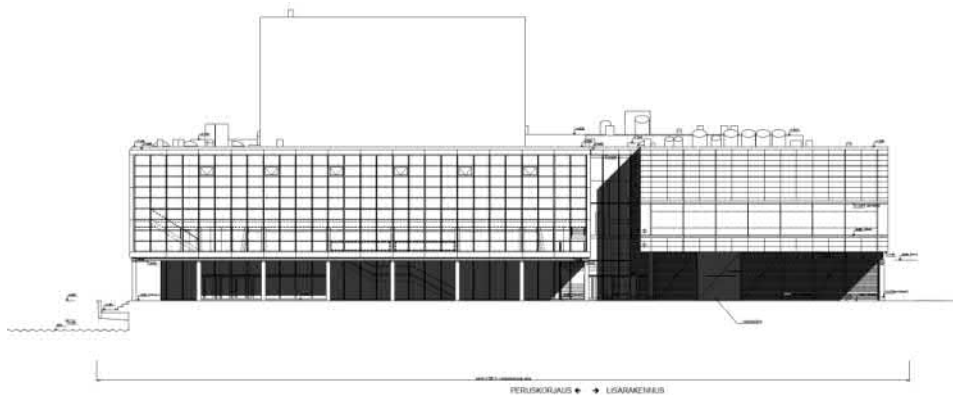
Teatterirakennuksen luoteen puoleinen julkisivu purettiin osittain laajennusosan rakentamisen yhteydessä.

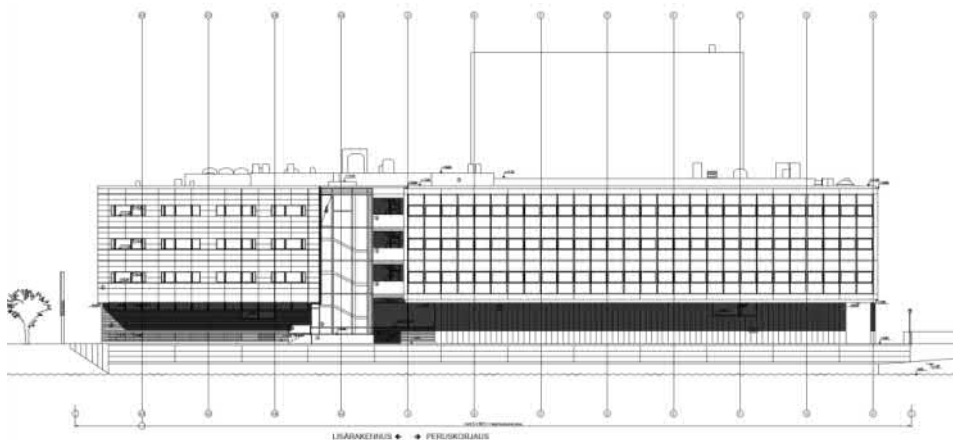
Itäisen julkisivun pohjoiselle sivulle lisättiin kiinnikkeet teatterin esityksiä mainostavan bänderollin ripustamista varten. (Kuva pääpiirustuksesta vuodelta 2002).

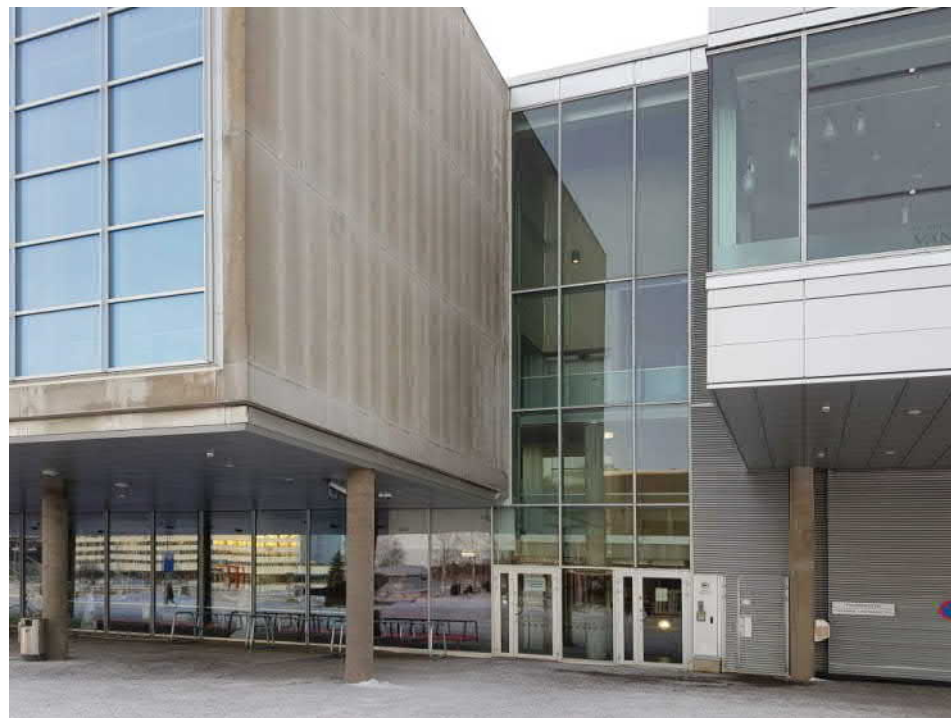
Kaakon puoleinen julkisivu peruskorjauksen jälkeisessä asussaan. (Ote valokuvasta, Esa Eirola, 2017).

Julkisivu pohjoiseen (koilliseen). Laajennusosa sijoittuu vanhemman rakennuksen vierelle sen luoteispuolelle. Laajennusosan julkisivut ovat pääasiassa eloksoitua alumiinipeltiä, luonnonharmaata betonia ja lasia, lasilistat ovat eloksoitua alumiinia. Julkisivuissa on myös eloksoitua alumiinisäleikköä. (Pääpiirustus, 1.11.2002).

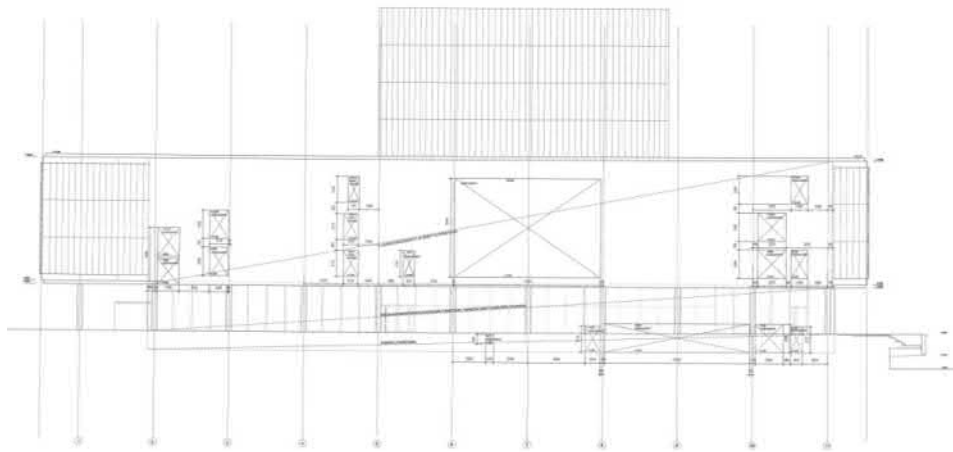

Julkisivu etelään (lounaaseen). (Pääpiirustus, 1.11.2002).

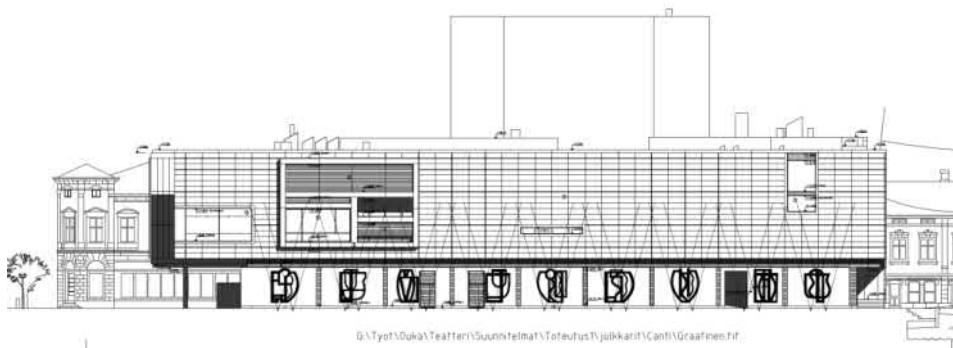

Vanhan osan ja laajennusosan välissä on kaakon puoleisella julkisivulla vanhaa ja uutta rakennusta yhdistävä lasiseinä. Se sijaitsee samassa linjassa vanhan osan aulan lasiseinän kanssa.

Luoteen puoleisen julkisivun purkupiirustuksessa näkyvät kohdat, joihin tehtiin aukkoja laajennusosan ja vanhan osan liittämiseksi yhteen.

Julkisivu länteen (luoteeseen). Julkisivun alaosassa on Marika Mäkelän teos Biomorfoosi.

Julkisivu lounaaseen vuonna 2017. Vanhassa osassa arkadin alla näkyvät peruskorjauksen yhteydessä lisätyt uudet ikkunat. (Kuva Esa Eirola).

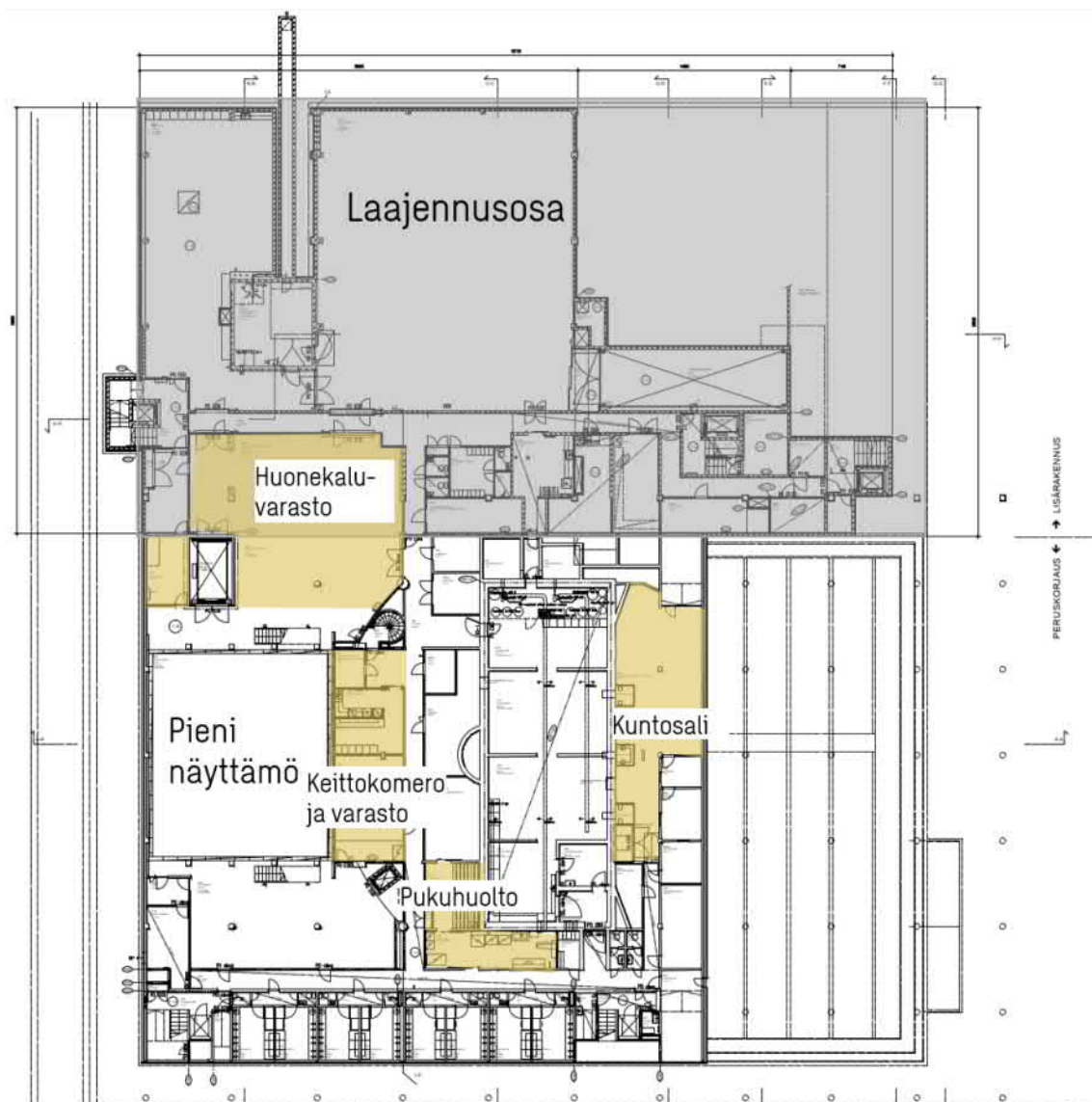
Julkisivu luoteeseen vuonna 2017. (Kuva Esa Eirola).

11.1.3 Tilat ja pohjaratkaisu

Rakennuksen pohjaratkaisut muuttuivat peruskorjauksen ja laajennuksen yhteydessä. Lisärakennuksen rakentamisen myötä teatterin tiloja oli mahdollista laajentaa. Eniten muutoksia tehtiin henkilökunnan tiloissa. Yleisötilat pyrittiin säilyttämään pääosin ennallaan.

Kellarikerros

Kellarikerroksessa pienen näyttämön vieressä sijaitseva huonekaluvarasto laajeni lisärakennuksen suuntaan, kasvaen yli kaksinkertaiseksi. Pienen näyttämön takana sijainnut lämpökeskus muutettiin keittokomeroksi ja varastotilaksi. Entiset henkilökunnan pukuhuoneet sekä pienen näyttämön himmenninkonehuone yhdistettiin ja niistä muodostettiin pukuhuollon tilat. Ilmastointikonehuoneen paikalle sijoitettiin kuntosali. Huonekaluvaraston yhteydessä sijaitsevan tavarahissin viereiset portaat purettiin.

Kellarikerroksen oleellimmat muutokset korostettuna pohjapiirustukselle.

Ensimmäinen kerros

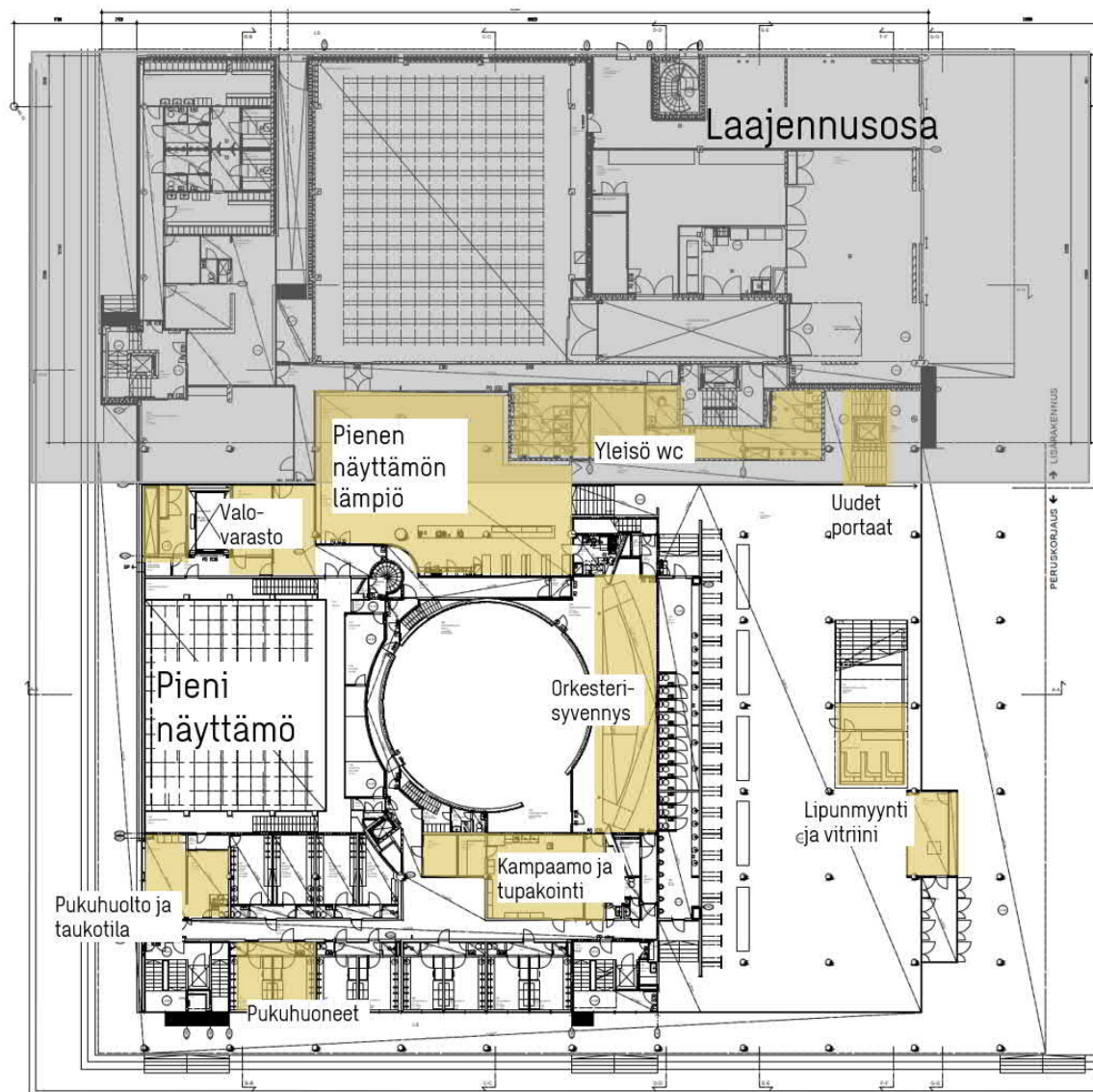
Tilojen jakaantuminen ja yleisön kulku ensimmäisessä kerroksessa säilyi laajennuksen ja peruskorjauksen yhteydessä melko samanlaisena, vaikka jotain tiloja laajennettiin ja toisten käyttötarkoitusta muutettiin.

Ensimmäisen kerroksen laajenemisen myötä pienen näyttämön lämpiö kasvoi noin kaksinkertaiseksi. Samalla muutettiin pienen lämpiön vanhat yleisön wc-tilat tarjoilun aputilaksi. Yleisölle varattuja wc-tiloja lisättiin pienen lämpiön yhteyteen rakennuksen laajennusosaan. Aulan yhteydessä sijaitsevaan naisten wc-tilaan rakennettiin lisää wc-koppeja.

Pienen näyttämön lämpiön vieressä sijainnut jätehuone muutettiin valovarastoksi ja näyttämön toisella puolella sijainnut kampaamo muutettiin pukuhuollon tilaksi ja taukokuoneeksi. Kampaamo siirrettiin entisen oleskeluhuoneen ja keittiön tilalle, ja sen yhteyteen rakennettiin tupakointihuone.

Pukuhuoneita lisättiin entisen odotushuoneen ja vahtimestarin huoneen paikalle. Vahtimestarin vitriini siirrettiin entisen lipunmyyntitiskin paikalle ja uusi lipunmyyntitiski varastoineen rakennettiin aulan pääportaikon yhteyteen. Aulan luoteen puoleiseen päätyyn laajennusosan puolelle rakennettiin uusi portaikko ylempien kerrosten tiloihin.

Suuren näyttämön yhteydessä sijaitsevan orkesterisyvennyksen aukkoa suurennettiin, vanhat nostimet säilytettiin.

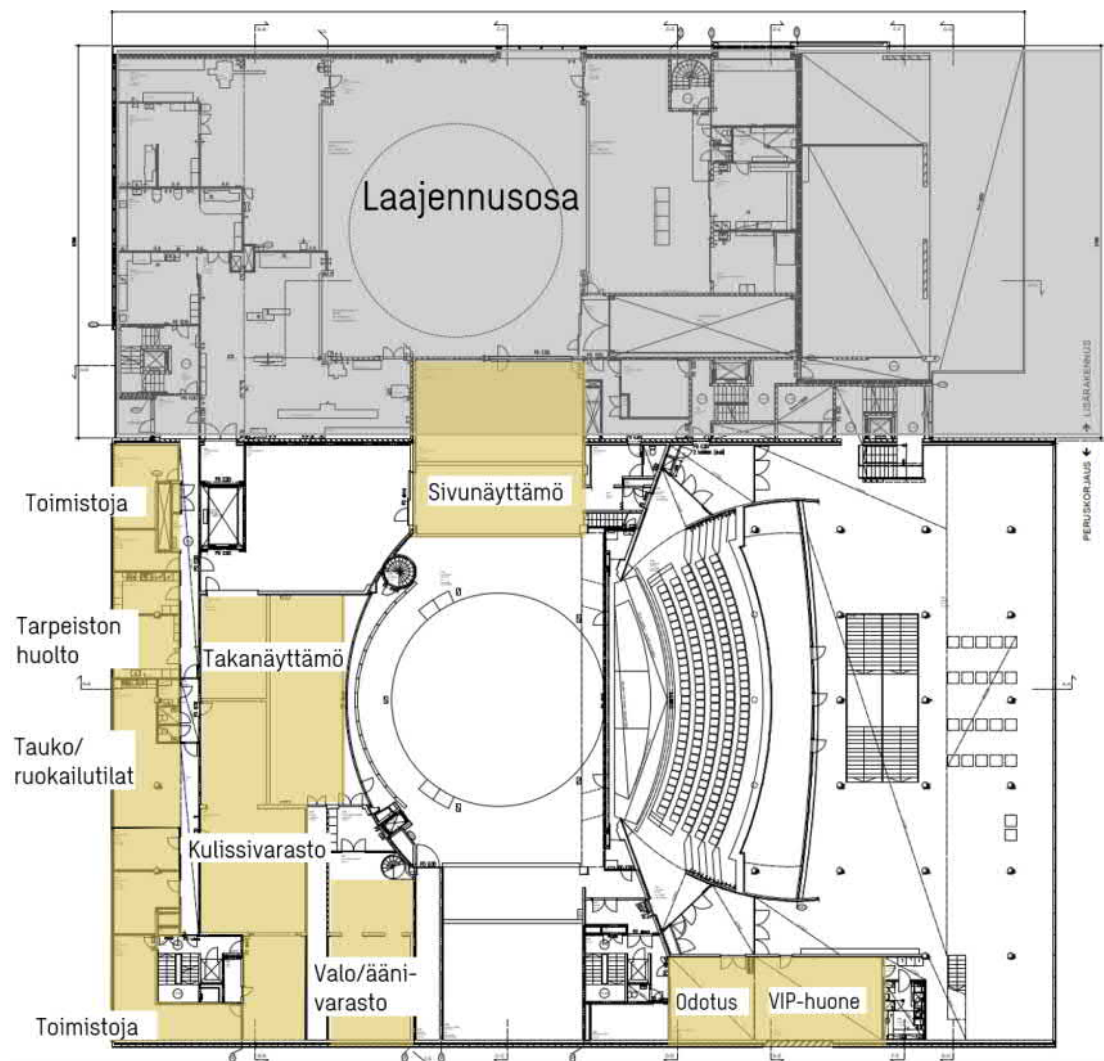
Ensimmäisen kerroksen oleelliset muutokset korostettuna pohjapiirustukselle.

Toinen kerros

Toisen kerroksen laajennuksen myötä suuren näyttämön läntinen sivunäyttämö laajentui lisärakennuksen puolelle. Sivunäyttämön viereisestä kulissivarastosta erotettiin toimistotiloja. Rakennuksen lounaisseinustalla sijaitsevien tilojen jakoa ja käyttötarkoituksia muokattiin, alkuperäisten lavastamon tilojen paikalle suunniteltiin muun muassa toimistoja, tarpeiston huoltotiloja sekä henkilökunnan taukotiloja.

Entisen kulissimaalaamon tilalle tuli toinen kulissivarasto, ja takanäyttämöstä jaettiin yhteydet sen molemminpuolisiin kulissivarastoihin. Osa vanhasta puutyöhuoneesta ja kulissimaalaamosta muutettiin valo/äänivarastoksi.

Lämpöön kaakkoispäädystä sijaitseva näyttelijöiden oleskeluhuone jaettiin VIP-huoneeksi ja näyttelijöiden odotushuoneeksi/äänenavaushuoneeksi.

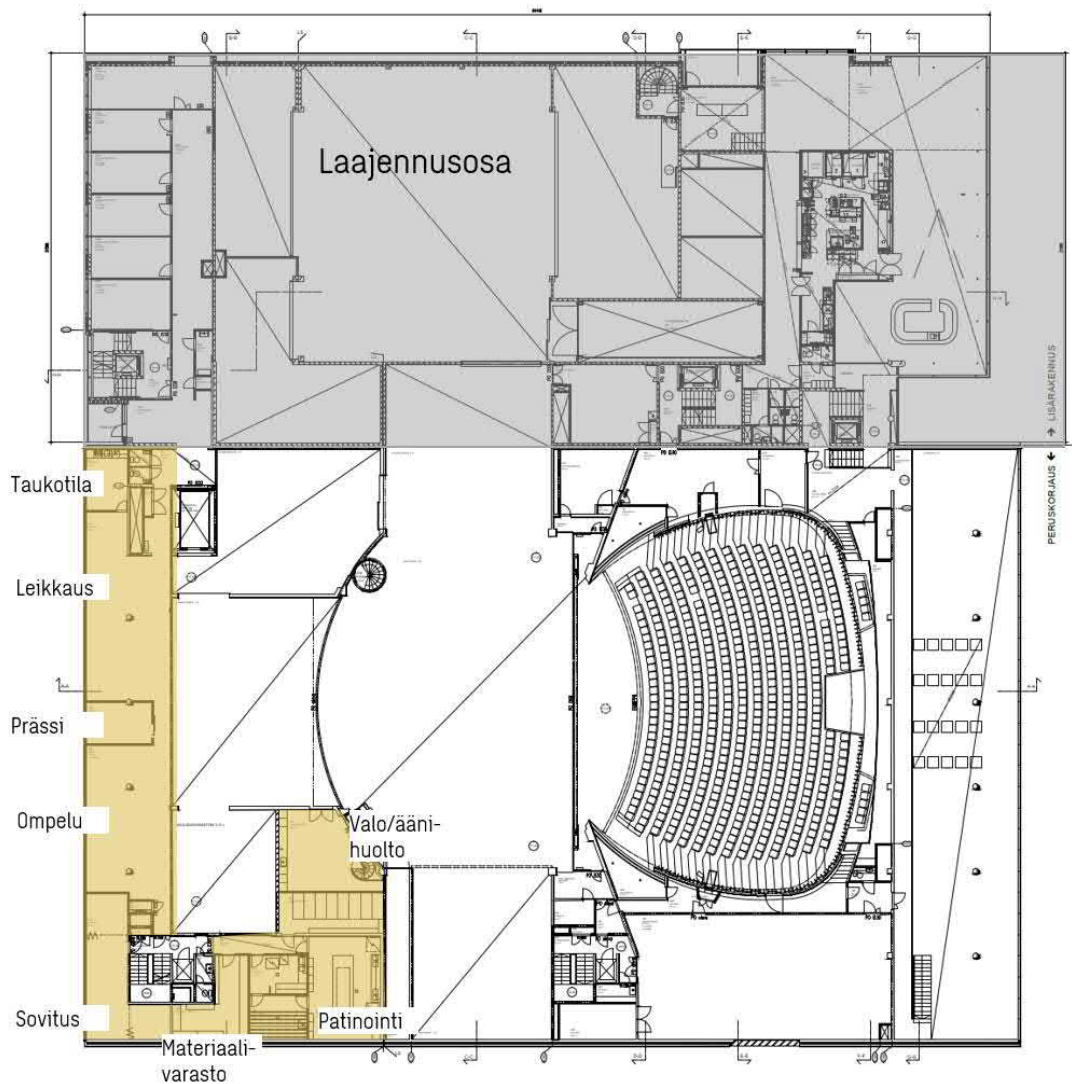

Toisen kerroksen oleellimmat muutokset korostettuna pohjapiirustukselle.

Kolmas kerros

Kolmannessa kerroksessa tilojen jakautumisen kannalta oleellisin muutos on kerrosalan lisääminen karsimalla toisessa kerroksessa sijaitsevan toimisto ja varastotilan (entinen puutyöhuone ja kulissimaa-laamo) huonekorkeutta. Kyseinen kerrosalan laajentuminen käytettiin uuden materiaalivaraston, patinointitilan, liinavaatevaraston sekä valo/äänihuoneen rakentamiseksi.

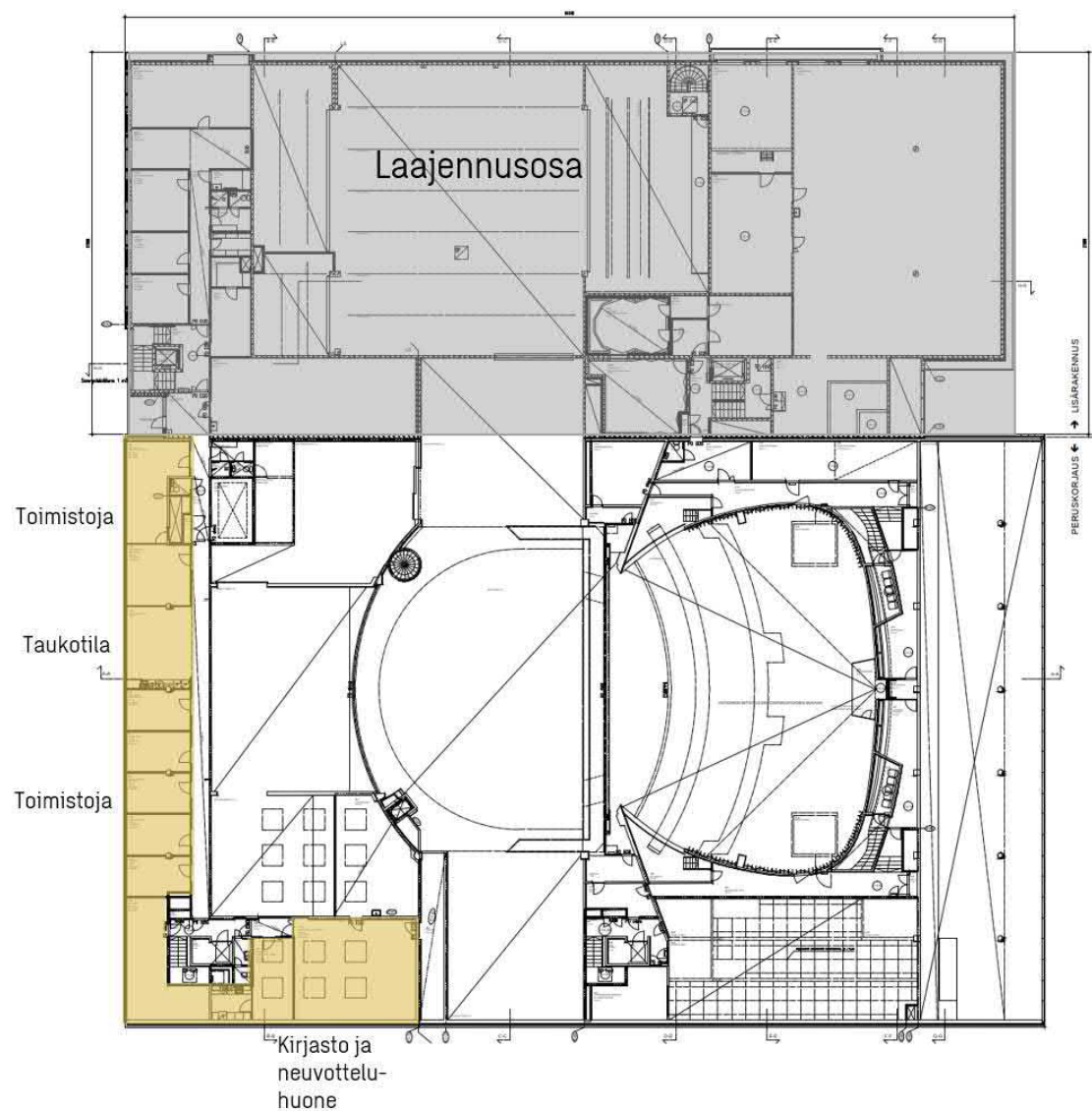
Rakennuksen lounaan puoleisella sivulla sijaitsevat alun perin toimistoja. Ne muutettiin peruskorjauksen yhteydessä puvustamon tiloiksi. Tässä yhteydessä rakennettiin sovitus-, ompelu-, prässä- ja leikkaushuoneet sekä ompelijoiden taukotilat.

Kolmannen kerroksen oleellimmat muutokset korostettuna pohjapiirustukselle.

Neljäs kerros

Neljännessä kerroksessa aikaisemmin sijainneiden puvustamon tilojen siirtyessä kolmanteen kerrokseen rakennettiin niiden paikalle toimistoja ja taukotilaa. Uutta kerrosalaa syntyi kolmannen kerroksen tapaan toisen kerroksen entisen puutyöhuoneen ja kulissimaalaamon huonekorkeuden karsimisen myötä. Neljännessä kerroksessa kyseiselle uudelle kerrosalalle rakennettiin kirjasto ja neuvotteluhuone.

Neljännän kerroksen oleellimmat muutokset korostettuna pohjapiirustukselle.

12 OULUN KAUPUNGINTEATTERI VUONNA 2022

Rakennuksen kuvaus nykyasussaan pohjautuu vuosina 2002–2004 ja 2016–2018 peruskorjaus- ja muutostöitä varten laadittuihin suunnitelmiin sekä tämän selvityksen yhteydessä 2.11.2021 ja 24.2.2022 tehtyihin maastokäynteihin.

12.1 Rakennuksen ulkoasu ja julkisivut

Ulkoasultaan Oulun kaupunginteatterin vanhempi, vuonna 1972 valmistunut osa on lähes alkuperäisessä asussaan. Myöhemmät muutokset, kuten julkisivujen korjaukset sekä ikkunoiden ja ovien uusiminen, on tehty pieteetillä ja rakennuksen erityispiirteitä kunnioittaen. Suurin muutos rakennuksen ulkoasussa on ollut laajennusosan rakentaminen vuosina 2002–2004. Sisäänkäyntien ovet on uusittu vuosina 2002–2004. Lasiseinät ja ikkunat on uusittu vuonna 2018.

Oulun kaupunginteatteri vuonna 2022. Laajennusosa jää kaupungin keskustan suunnasta lähestyttäessä vanhemman, vuonna 1972 valmistuneen rakennuksen taakse.

Teatteri torin suunnasta nähtynä vuonna 2022.

Pikisaaren suunnasta lähestyttäessä vanhempi teatterirakennus jää vuonna 2004 valmistuneen laajennusosan taakse.

Oulun kaupunginteatteri vuonna 2022.

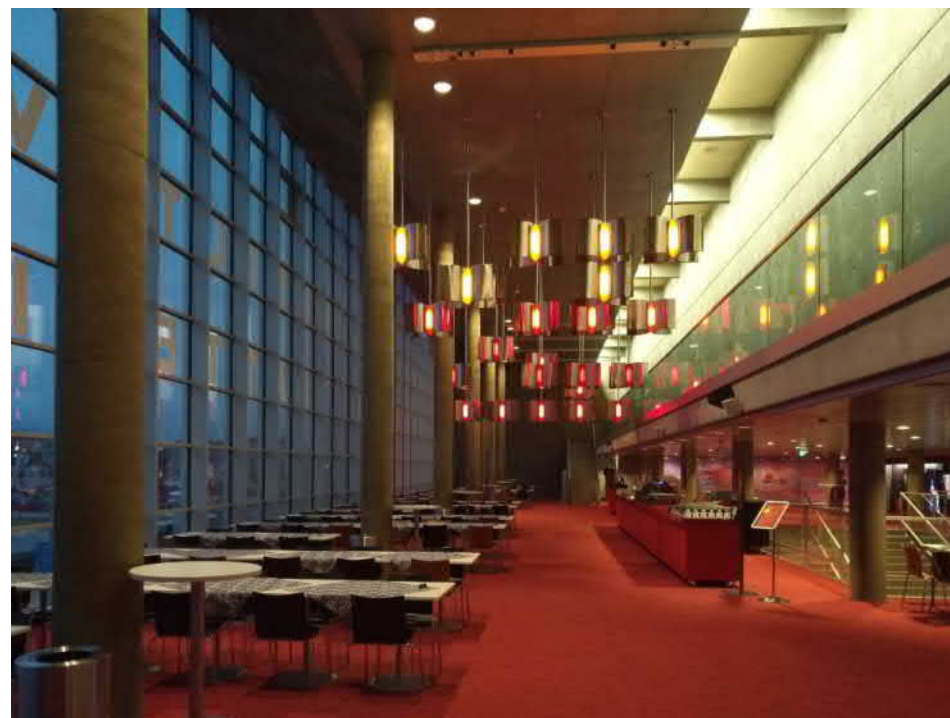
12.2 Sisätilat

Sisätiloiltaan rakennus on pääpiirteissään vuonna 2004 valmistuneen peruskorjauksen mukaisessa asussa. Sen jälkeen on tehty muutoksia pääasiassa yksittäisiin tiloihin. Vuoden 2004 jälkeen tehdyistä muutoksista merkittävimpiä ovat tärkeimpiin yleisötiloihin kohdistuneet näkyvät muutokset, kuten lämpimän lattiamaton uusiminen ja suuren näyttämön katsomon istuinten uusiminen. Rakennuksessa on monin paikoin säilynyt myös alkuperäisten suunnitelmien mukaisia ratkaisuja.

Teatterirakennuksen sisätilat muodostuvat yleisötiloista ja henkilökunnan tiloista. Yleisötilat ja henkilökunnan tilat ovat toisistaan erillään ja ne poikkeavat toisistaan myös tunnelmaltaan.

Yleisöä varten suunniteltuihin tiloihin kuuluvat sisäänkäynti- ja aulatilat, vaatesäilytystilat, wc-tilat, lämpiöt sekä suuren ja pienen näyttämön katsomot. Yleisötilat on suunniteltu juhlaviksi edustustiloiksi, jotka ovat olennainen osa teatterissa käynnin kokemusta.

Henkilökunnan tiloihin kuuluu monen kaltaisia teatterin toimintaan liittyviä tiloja, kuten harjoitustiloja, sosiaalitylöitä, näyttelijöiden pukuhuoneita, lavastamon, puvustamon ja kampaamon tiloja, toimistohenkilökunnan ja teknisen henkilökunnan työhuoneita sekä suuri määrä varastotiloja muun muassa puvustoa, rekvisiittaa, tekniikkaa yms. varten. Nykyään teatterilla on työssä noin sata vakinaista työntekijää sekä määräaikaista työntekijöitä, enintään noin 160 henkilöä. Heistä noin 20 on näyttelijöitä.⁶²

”Teattereissa lämpiöt, katsomot ja näyttämöt palvelevat yleisöä. Samoin lippukassat, vaatesäilytys-, wc- ja tarjoilutilat. Yleisötilojen viimeistely ja luonne vaihtelevat juhlavasta epäseremonialliseen. Eteistiloista yleisövirrat ohjataan mutkattomasti lämpimän kautta katsomoon. Lämpiöt ovat yleisön kohtaamispaikkoja tarjoilupisteineen ja istumapaikkoineen. Lämpiöt tarjoavat usein kiinnostavia näkymiä sekä talon sisällä että sieltä ulos.” (Niskanen 2021)

Oulun kaupunginteatterin suuren näyttämön lämpiö on yksi teatterin juhlavista yleisötiloista. Lämpiö on teatteriyleisön kohtaamispaikka, jossa kokoonnutaan ennen esitystä ja väliajalla.

⁶² Vesa Huittisen haastattelu 2.11.2021.

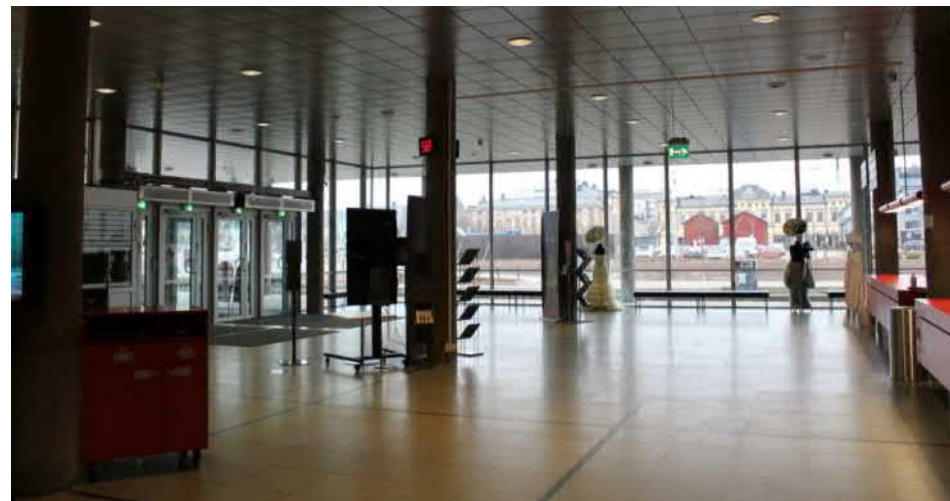
12.2.1 Yleisötilat

Aula

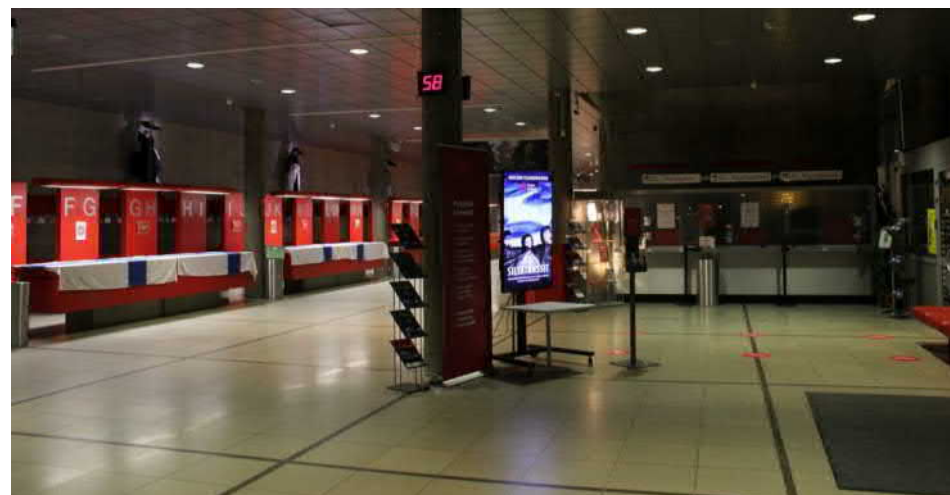

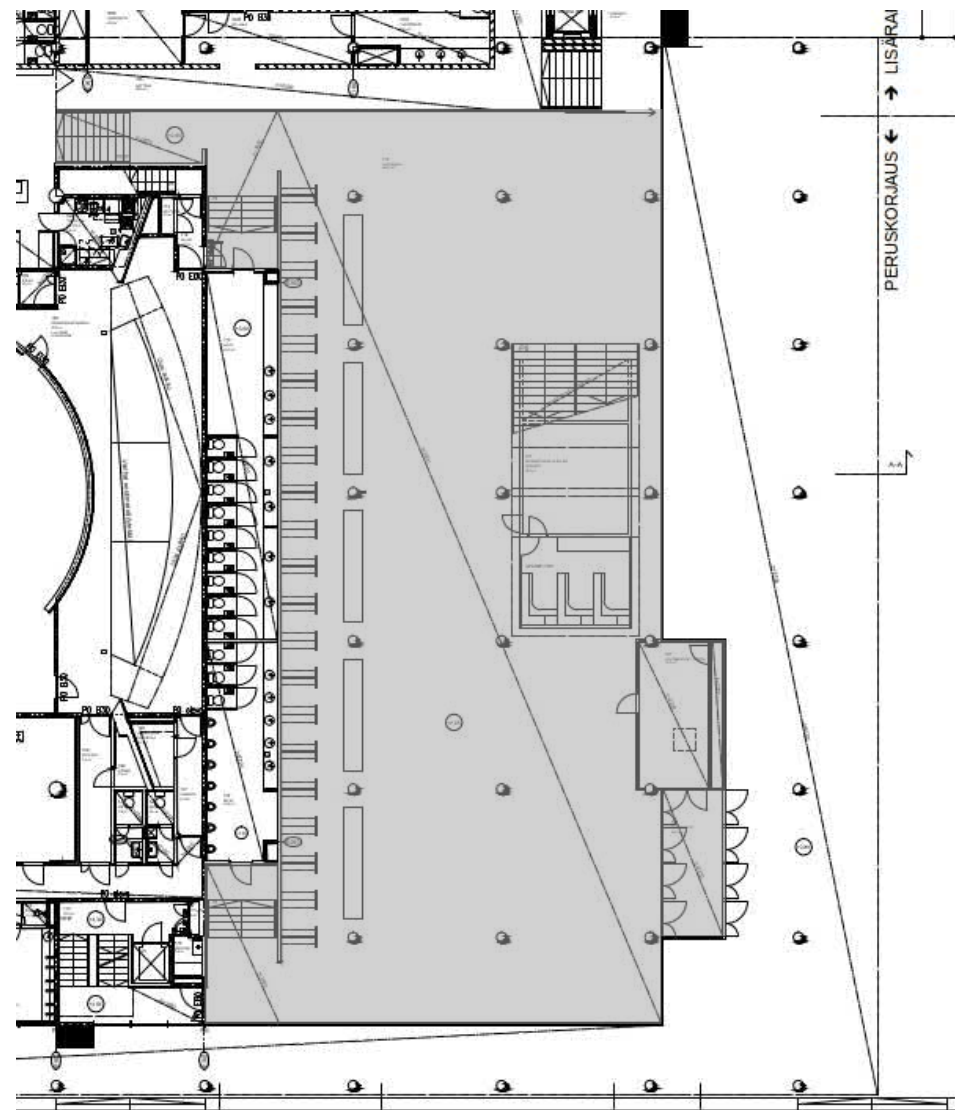
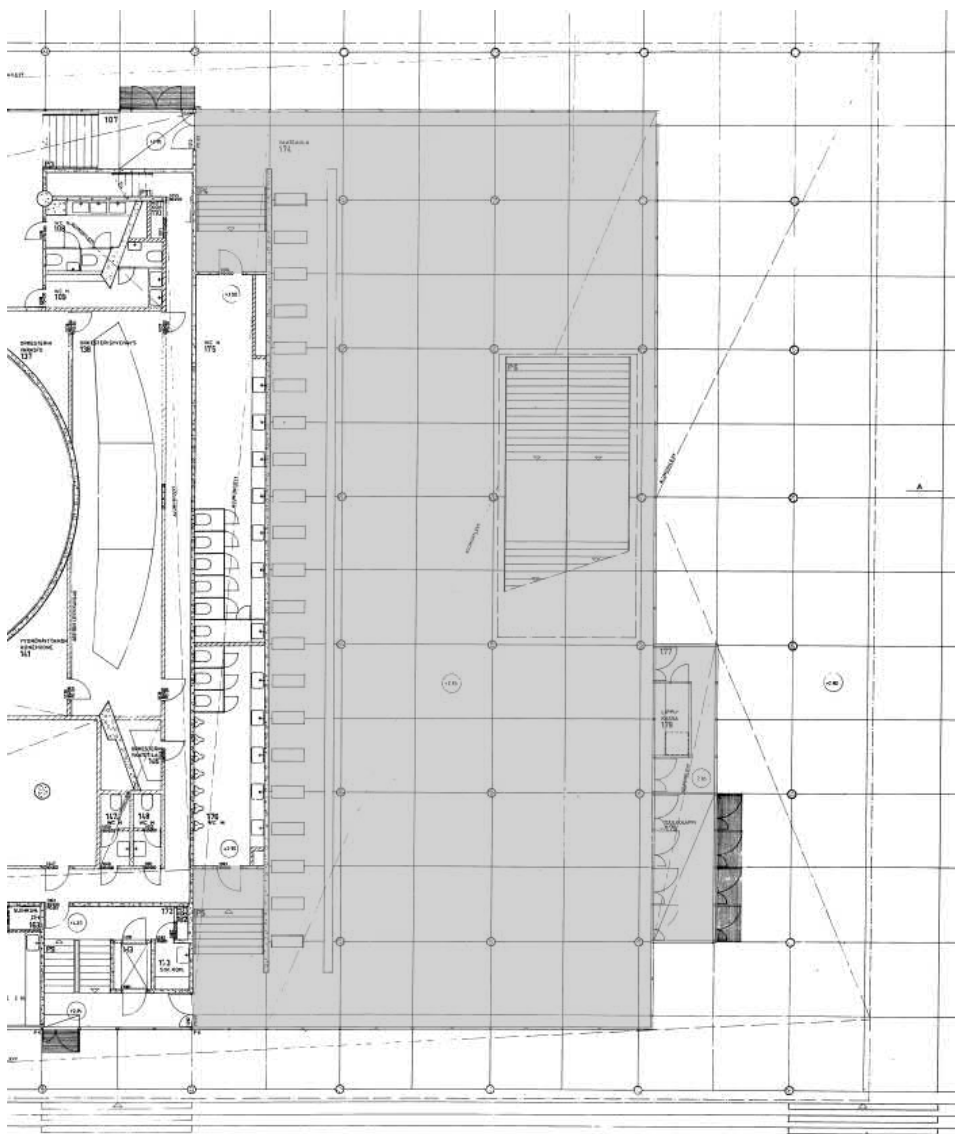
Teatterin pääsisäänkäynti sijaitsee Kaarlenaukion lounaislaidalla pääkirjastoa vastapäätä. Sisään teatterin aulaan kuljetaan pilareiden kannattaman arkadin alla sijaitsevan lasiseinäisen tuulikaapin kautta.

Kuvat oikealla: Lipunmyyntitilat varastoineen on sijoitettu pääsisäänkäynnin viereen pääportaikon alle peruskorjauksen yhteydessä. Alun perin teatterin lippukassa sijaitsi lasiseinäisessä tilassa pääsisäänkäynnin vieressä. Sen paikalle sijoitettiin peruskorjauksessa vahtimestarin huone. Tilaa myös laajennettiin hieman aulaan päin. Pääportaikon alle rakennetut tilat tekevät alkujaan avoimen ja keveän näköiseksi suunnitellusta portaasta alaosastaan umpinaisen ja raskaan näköisen. Ne myös sulkevat portaikon ympäristössä alun perin avautuneita näkymiä. Aulatilan tunnelmaan vaikuttavat lipunmyyntitilan ja sisäänkäynnin tuntumassa sijaitsevat näyttöruudut, esitelineet, vuoronumeronäytöt ja irtokalusteet. Ne heikentävät aulatilalle alkujaan ominaista selkeyttä.

Lasiseinäisestä aulasta avautuu näkymä kohti toria ja Rantakatua rajaavaa rakennusriivistöä.

Aula alkuperäisissä pääpiirustuksissa 30.10.1968 ja korjaus- ja muutossuunnitelmissa 1.11.2002.

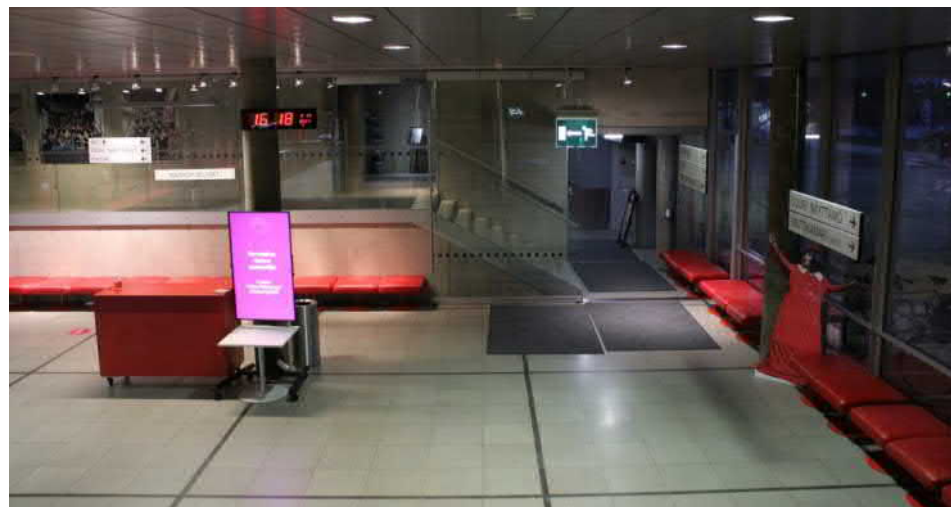

Aulasta toisessa kerroksessa sijaitsevaan lämpioon johtava pääportaikko erottuu rakennuksessa toiminnallisena solmukohtana. Leveä portaikko on juhlava. Sen kautta siirrytään valoisasta mutta matalahkon tuntuista aulasta korkeaan ja valoisaan lämpioon.

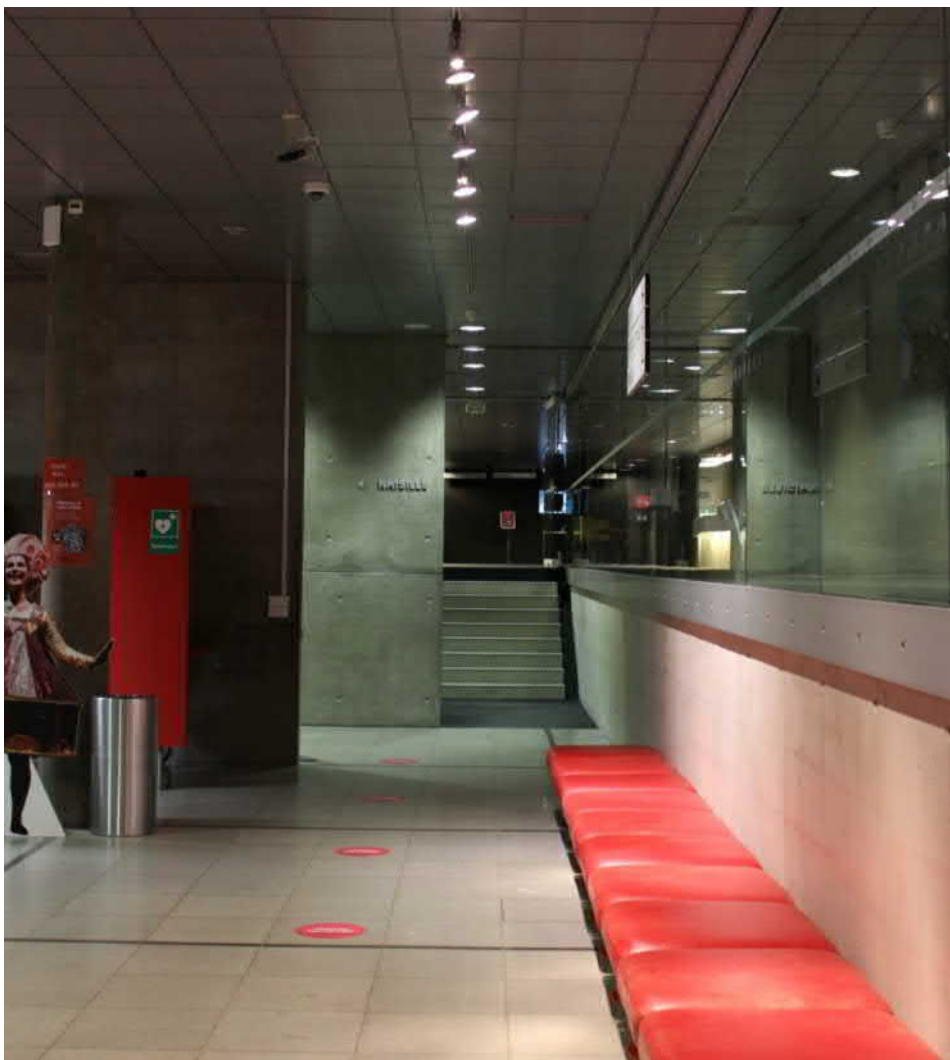
Lipunmyyntitilojen ja varastojen rakentaminen pääportaikon alle on muuttanut aulan valaistusta. Alun perin alaosaan avonainen porras on erottunut kevyen näköisenä rakenteena lasiseinien kautta sisään tulevaa valoa vasten.

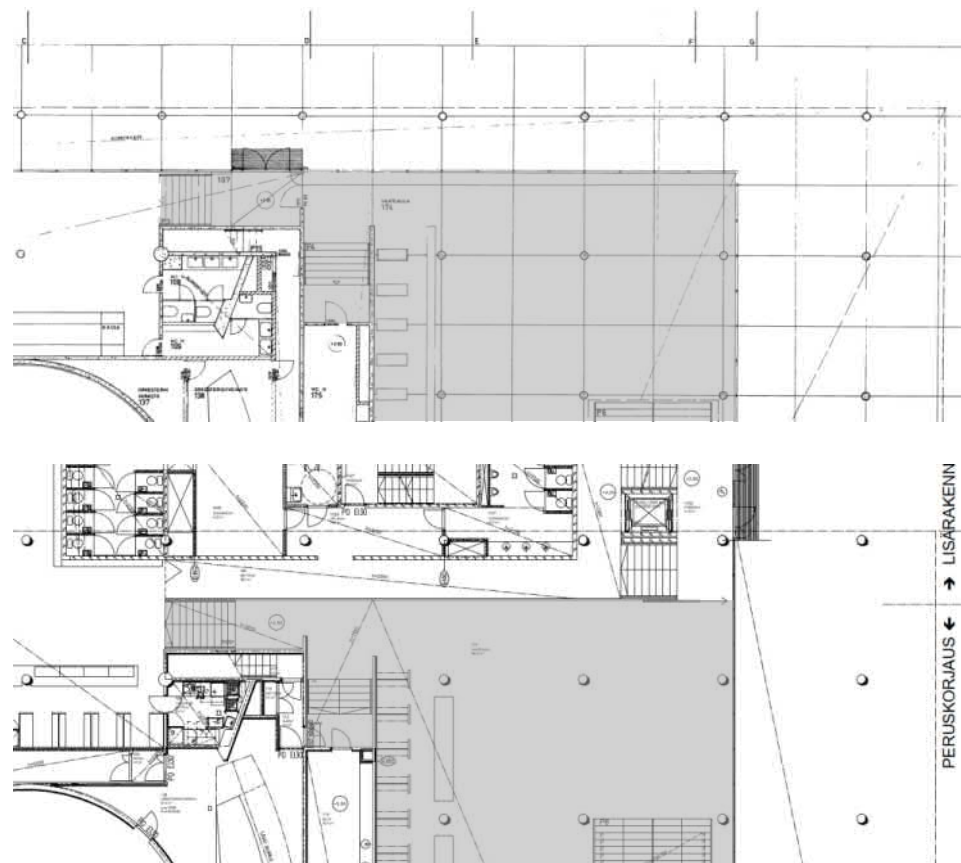
Aulassa sijaitsevan vaatesäilytyksen kalusteet on uusittu peruskorjauksen yhteydessä alukuperäisten kopsioiksi.

Laajennus sijaitsee vuonna 1972 valmistuneen teatteritalon luoteispuolella. Alun perin aulasta pääportaikon edestä avautuivat näkymät Pikisaaren suuntaan. Laajennuksen rakentaminen on katkaissut visuaalisen yhteyden ympäröivään maisemaan.

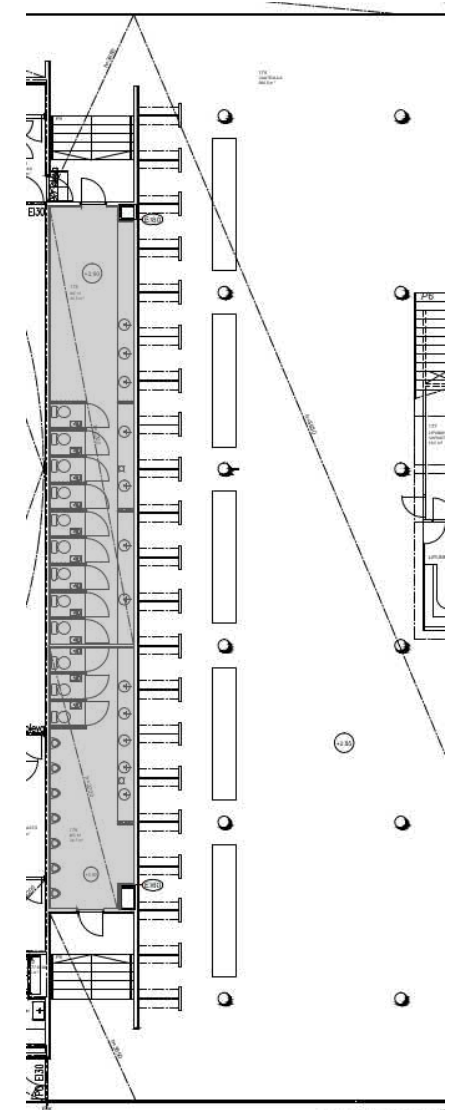
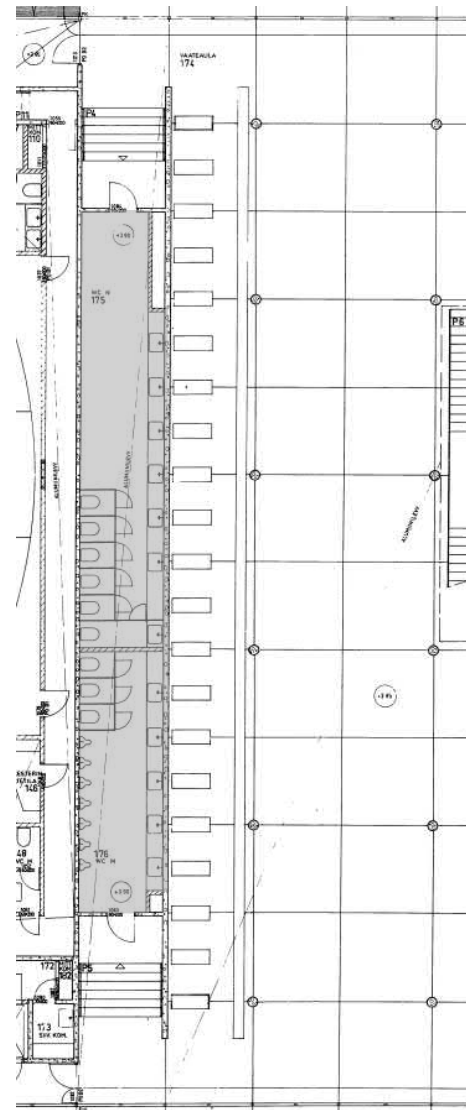
Aulasta kuljetaan portaan kautta pienen näyttämön lämpioon. Alun perin portaan vieressä oli lasirakenteinen ulkoseinä. Pienelle näyttämölle oli oma sisäänkäynti, joka sijaitsi naisten wc-tilojen sisäänkäyntiä rajaavan seinän ja pienen näyttämön lämpioon johtavan portaan välissä.

Kulku aulasta pienen näyttämön lämpioon alkuperäisissä pääpiirustuksissa 30.10.1968 ja korjaus- ja muutossuunnitelmissa 1.11.2002.

Ensimmäisessä kerroksessa aulan yhteydessä sijaitsevat naisten ja miesten wc-tilat. Tilat on peruskorjauksen yhteydessä kunnostettu. Materiaalivalinnat on sovitettu rakennuksen henkeen.

Aulan wc-tilat alkuperäisissä pääpiirustuksissa 30.10.1968 ja korjaus- ja muutossuunnitelmissa 1.11.2002.

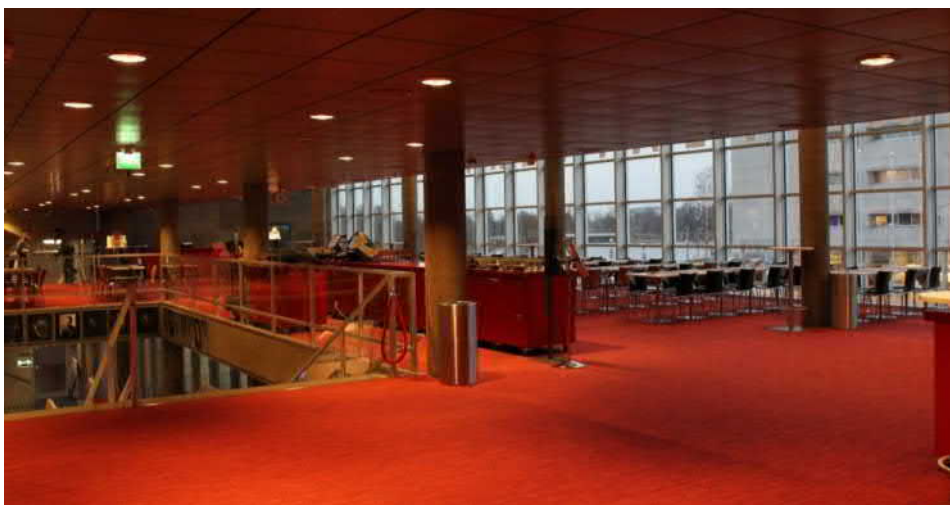
WC ♿
HISSI
TEATTERIRAVINTOLA

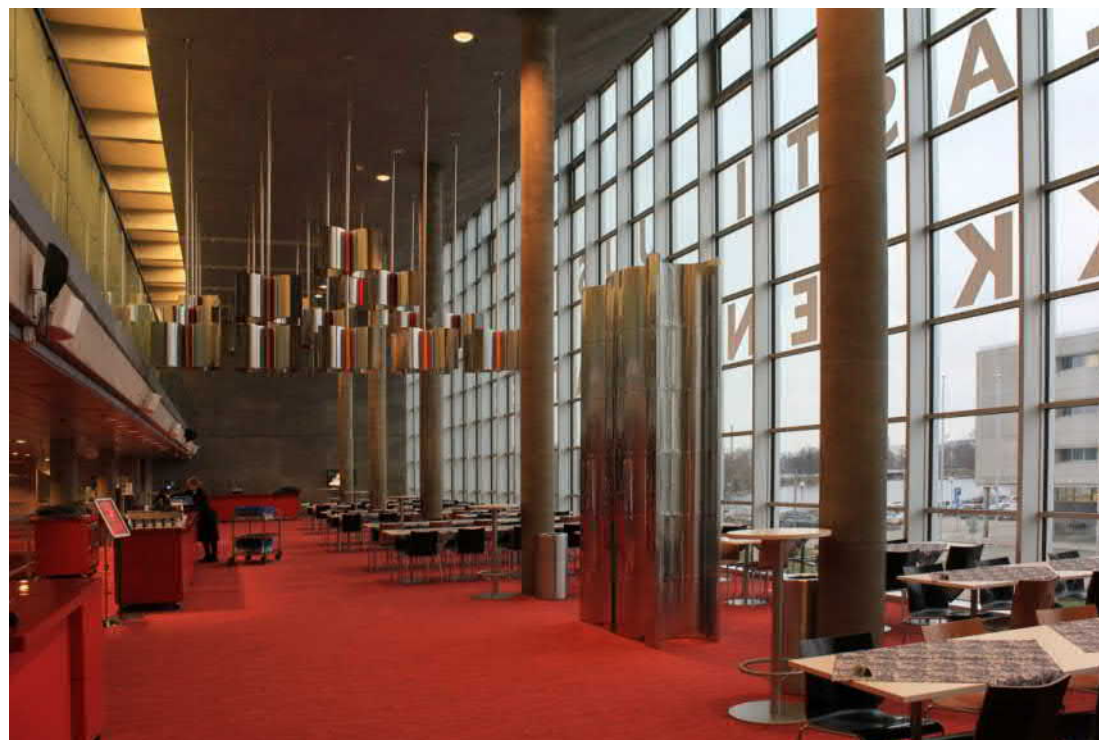
Lämpö

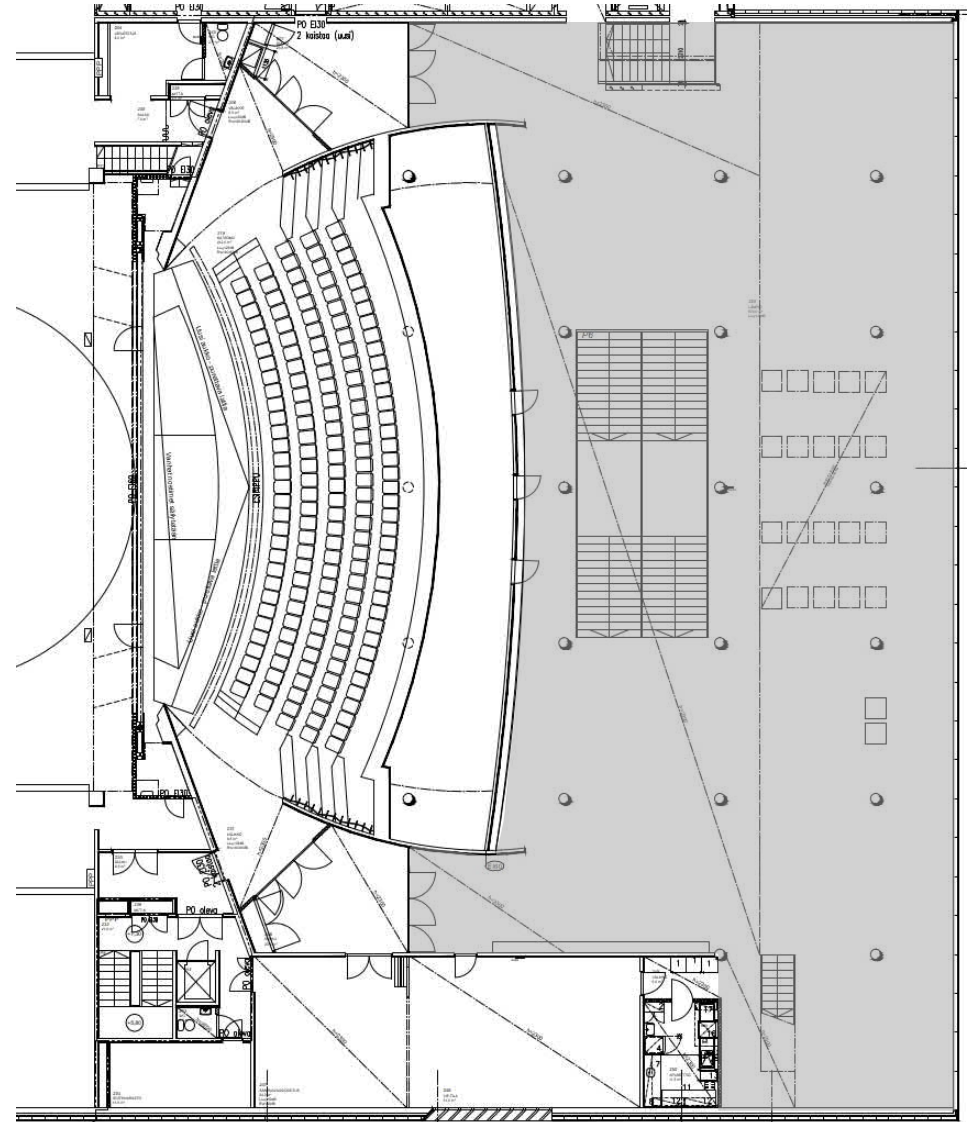
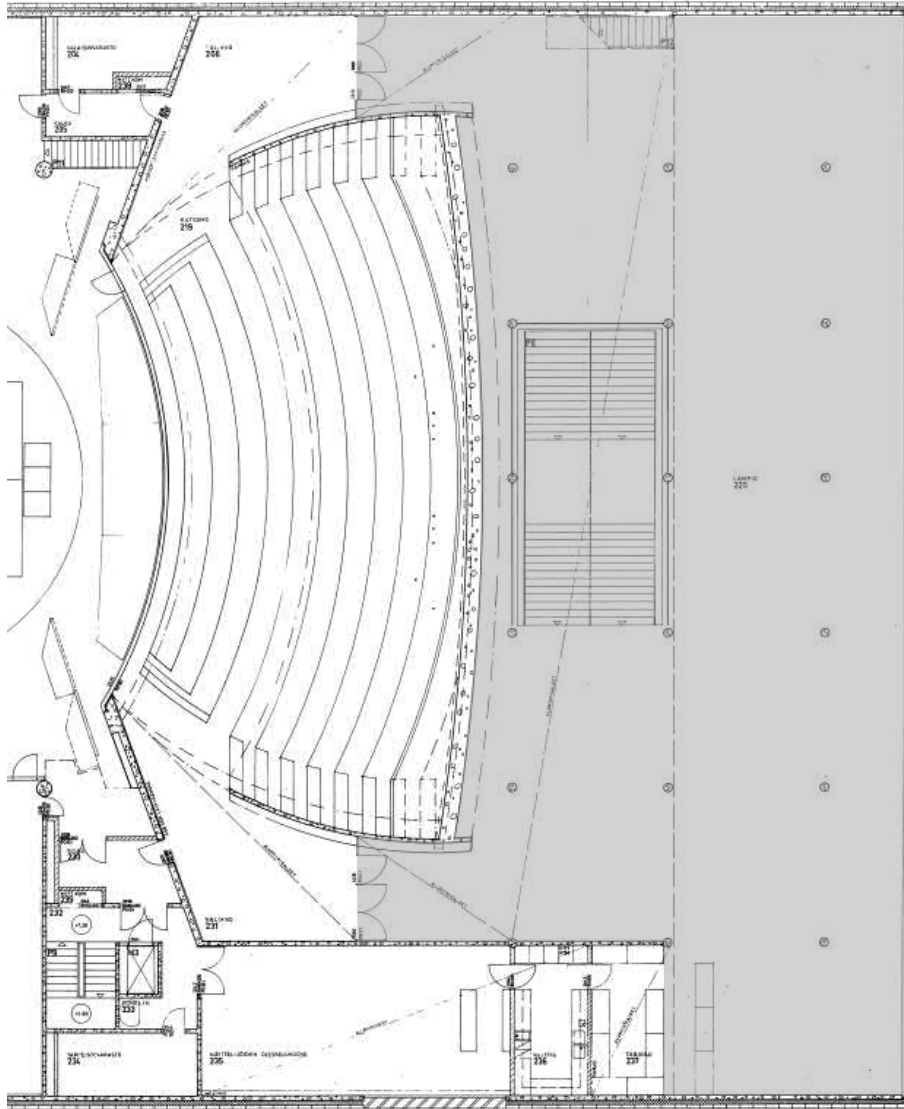
Toisen kerroksen tasalla sijaitsevaan lämpioon nouseaan aulasta leveän pääportaikon kautta.

Pääportaikko sijaitsee lämpioon matalammassa osassa. Pilareiden kannattaman arkadin kaltaisen tilan kautta kuljetaan valoisaan ja korkeana avautuvaan tilaan.

Lämpöön lattiamatto on uusittu vuonna 2018 tehtyjen korjaustöiden yhteydessä. Myös lämpöön korkea lasiseinä on uusittu tuolloin. Nykyinen punainen matto luo tilaan voimakkaan lämpimänsävyyisen tunnelman. Lämpötilan ollessa tyhjä sen tunnelma on hyvin erilainen kuin sen ollessa käytössä ja täynnä ihmisiä.

Lämpö alkuperäisissä pääpiirustuksissa 30.10.1968 ja korjaus- ja muutossuunnitelmissa 1.11.2002.

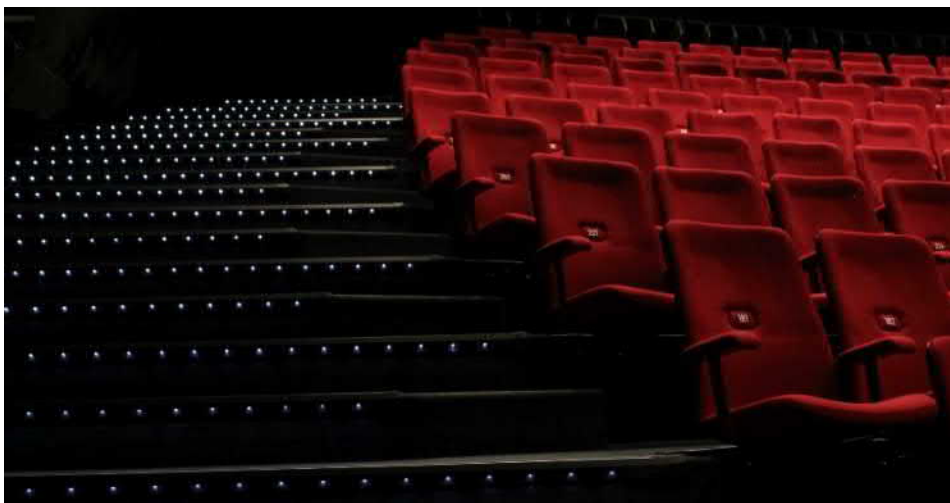

Kuva vasemmalla: Lämpöön on tehty vuosien 2002–2004 peruskorjauksen yhteydessä muutoksia. Suuren näyttämön puoleisen seinän vierelle on rakennettu lasikaiteen reunustama parvi, jonka kautta on kulku kolmannessa kerroksessa sijaitsevaan esitystilaksi muutettuun Vinttikamariin, aitiioihin sekä laajennusosan kolmannen kerroksen tiloihin. Lämpöön sileävaletut betoniseinät ovat alkuperäiset. Kattoon on asennettu poikittaiset sähkökiskot peruskorjauksen yhteydessä. Lämpöön irtokalusteita on vaihdettu uusiin peruskorjauksen yhteydessä: peruskorjauksessa vanhat kalusteet kunnostettiin ja niiden lisäksi tilaan hankittuun uusia, vanhoja keveämpiä kalusteita. Myöhemmin kunnostetut vanhat kalusteet on viety varastoon ja niiden tilalle on hankittu uusia.

Kuva yllä: Parvelta avautuu näkymä korkean lämpöön läpi ulos kohti kirjastoa ja Piki-saarta.

Suuren näyttämön katsomo

”Teräsbetonirakenteiden suuret jännevälit mahdollistavat avarat sali- ja näyttämötilat. Katsomolta odotetaan hyvää näkyvyyttä, kuuluvutta sekä puheäänien että musiikin suhteen ja istumismukavuutta. Katsojat haluavat mielellään nähdä myös toisensa. Esityksen kannalta tärkeitä ovat katsomon muuntelumahdollisuudet.” (Niskanen 2021).

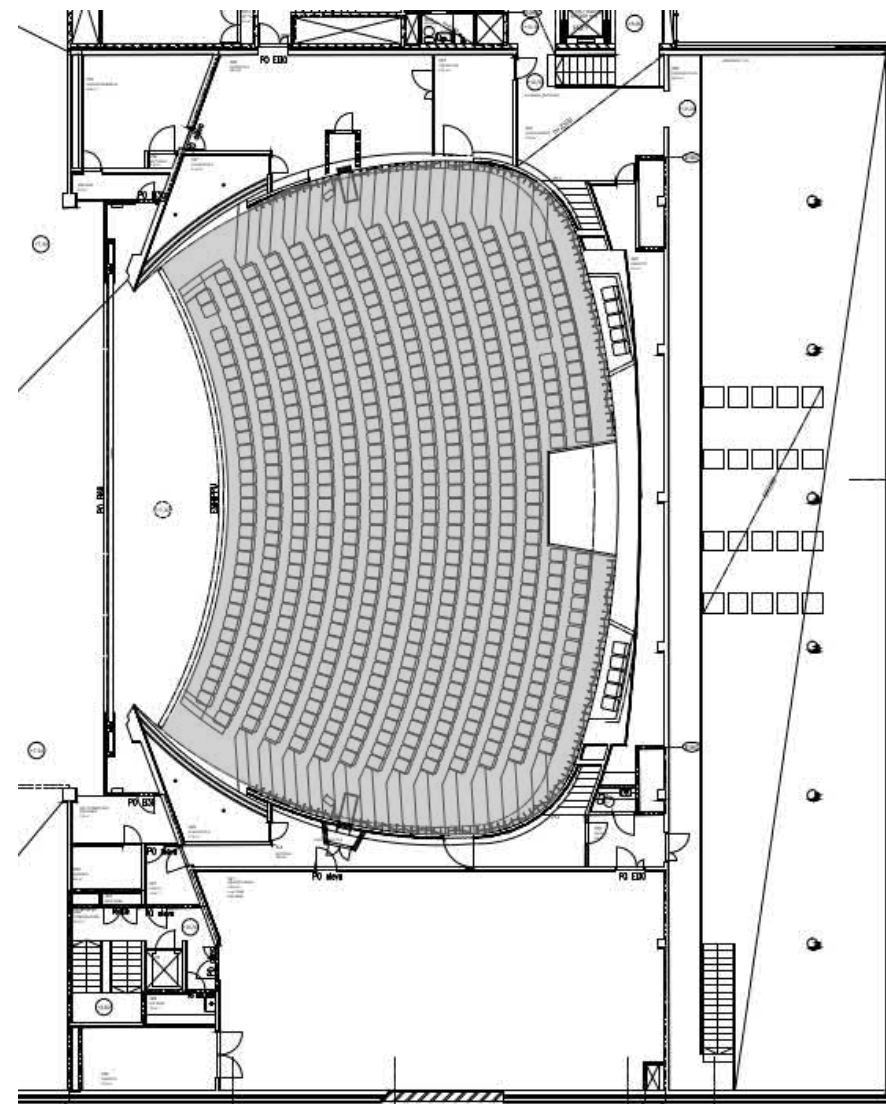
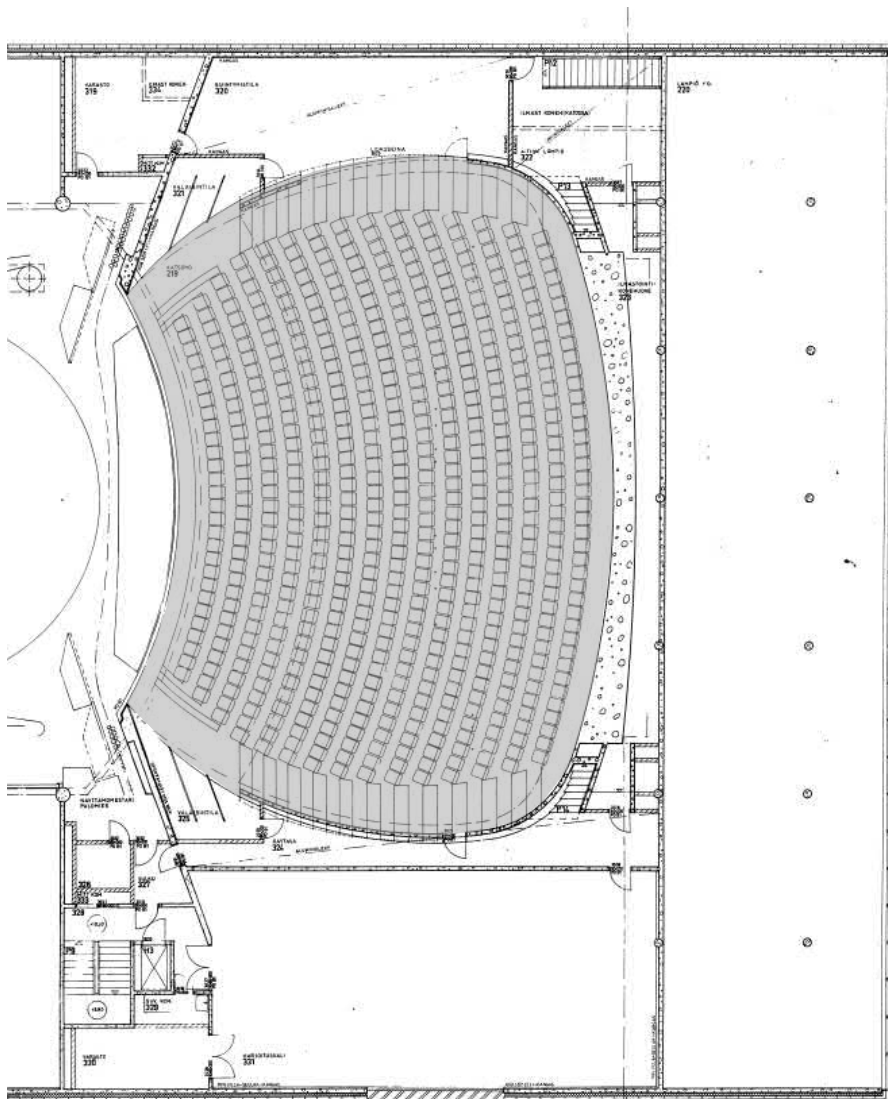
Suuren näyttämön katsomoon on kulku toisessa kerroksessa sijaitsevasta lämpiöstä. Yleisön sisäänkäynnit sijaitsevat salin etuosassa molemmin puolin. Katsomoa on peruskorjauksen yhteydessä uudistettu. Alun perin seinissä pintamateriaalina on ollut luonnonvärinen kuitukangastapetti, alakatto on ollut alumiinisälettä. Lattiassa on ollut lämpimän oranssin/ruskean (tai luumun) sävyinen nukkamatto. Peruskorjauksen yhteydessä seinäpintoihin on asennettu akustiikkapaneelit ja seinät on maalattu tummiksi. Alakatto on uusittu teräsverkkokatoksi. Lattia on uusittu tummanharmaansävyiseksi nukkamatoksi.

Katsomoon on tehty peruskorjauksen jälkeen muutoksia. Portaiden etureunoihin on asennettu valolistat. Tuolit on vaihdettu uusiin. Nykyisten tuolien verhous on punainen, vahva väri hallitsee katsomoa lämmintä tunnelmaa luovana huomiövärinä. Vaikutelma on erilainen silloin kun katsomo on täynnä yleisöä.

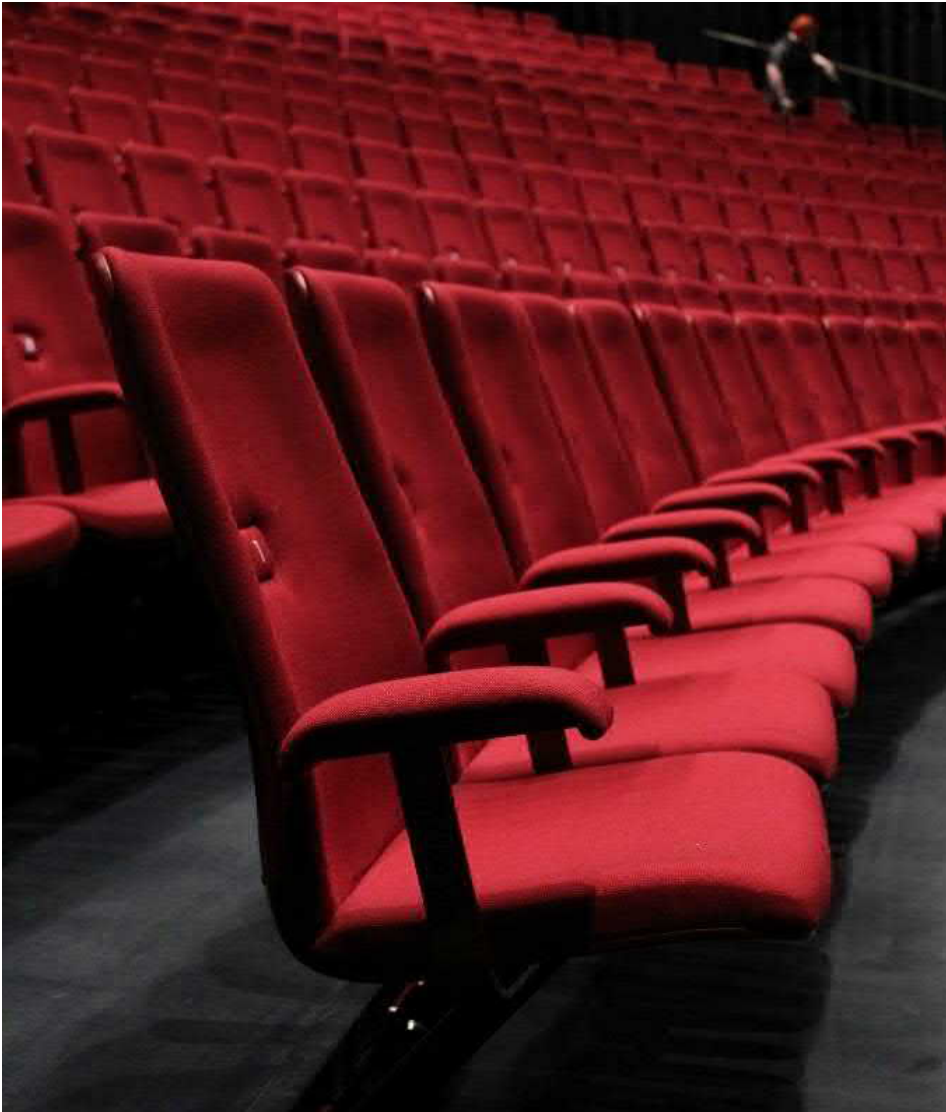
Poimutettu pilviesirippu on saman kaltainen kuin alkuperäinen. Vesa Huittisen mukaan sivuille vedettävät esiriput ovat alun perin olleet väriltään vihreät, nykyään ne ovat punaiset.

Katsomo alkuperäisissä pääpiirustuksissa 30.10.1968 ja korjaus- ja muutossuunnitelmissa 1.11.2002.

Alun perin katsomon tuolien verhoukset on olleet oranssi. Vuosina 2002–2004 toteutetun peruskorjauksen yhteydessä katsomon vanhat tuolit kunnostettiin ja verhoiltiin uudelleen tumman punaisella kankaalla. Tuolien väri muuttui tuolloin alkuperäisestä poikkeavaksi. Syynä värin muutokseen oli salitilan himmennettävyyden, alkuperäinen väri oli liian kirkas ja vaalea.

Katsomon tuolit on uusittu kokonaan peruskorjauksen jälkeen. Uusien tuolien runkorakenne on toteutettu taivutetusta vanerista. Vastaavan näyttämöestävän Vesa Huittisen mukaan tuolien valinta tehtiin huolella: Kolmelta kotimaiselta valmistajalta pyydettiin mallituoleja. Tuolimallin valintaan osallistui kaksi henkilöä Pohjois-Pohjanmaan museolta, kaksi Oulun kaupungin tilapalveluilta ja kaksi teatterilta. Mallituoleja koeistutettiin sokkona, tietämättä mikä malli on kenenkin, ja pisteytettiin, arvioiden muun muassa mukavuus, ulkoasu ynnä muut ennalta määritellyt kriteerit. Lopullisen tuolimallin valinta tehtiin tämän pisteytyksen pohjalta. Tuolimalliksi valikoitui ulkoasultaan alkuperäistä tuolia muistuttava vanerirunkoinen istuin.⁶³

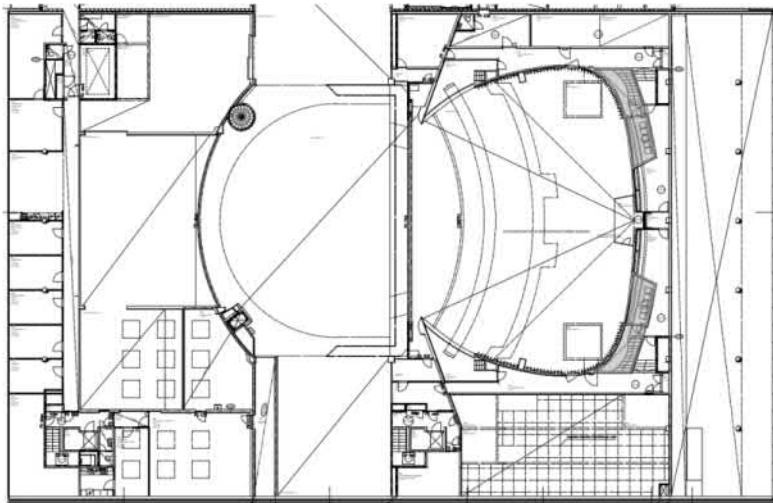

Katsomon seinille on peruskorjauksen yhteydessä asennettu akustoivat paneelit.

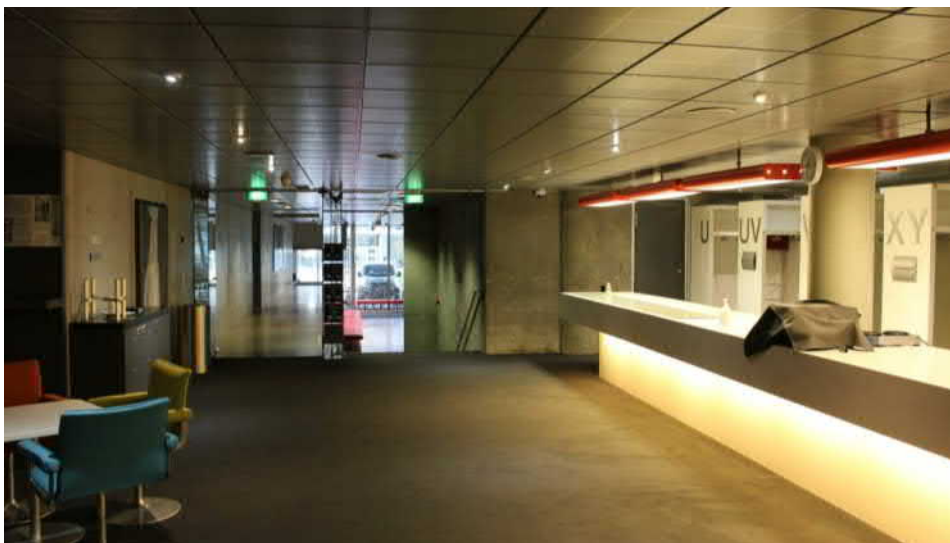
⁶³ Vesa Huittisen haastattelu 2.11.2021.

Salin takaosassa on aitiot molemmin puolin salia.

Pienen näyttämön lämpiö

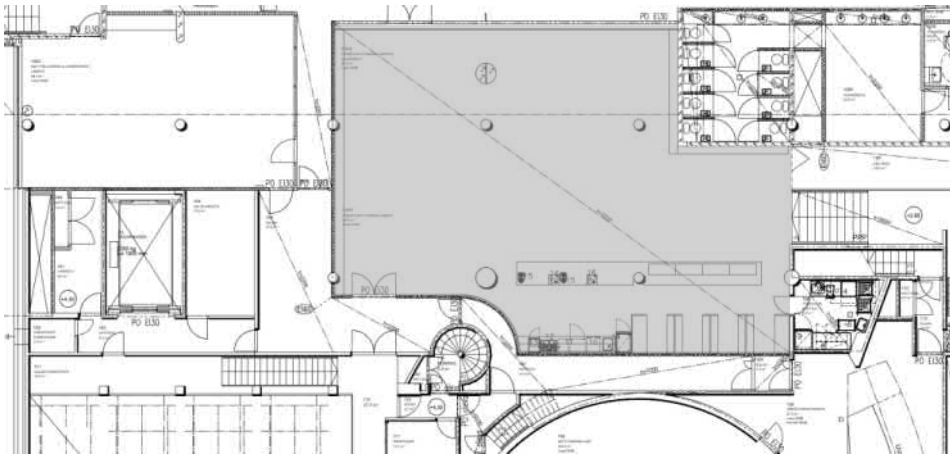
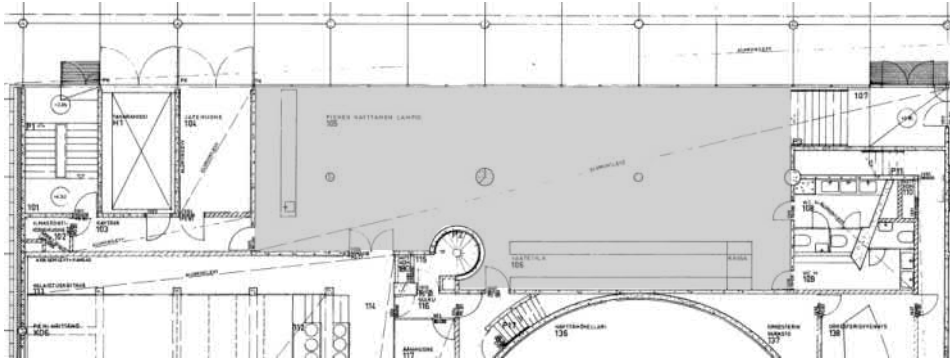

Pienen näyttämön lämpiö sijaitsee ensimmäisessä kerroksessa muutaman askelman veran aulatilaa ylempänä. Lämpiötilaa on peruskorjauksen yhteydessä laajennettu. Alun perin lämpiö oli nykyistä kapeampi tila, jossa oli luoteen puolella samankaltainen lasiseinä kuin aulassa. Lämpiöstä avautuivat koko tilan leveydeltä näkymät Hietasaaren ja Pikisaaren suuntaan. Nykyään lämpiöstä johtaa kulku laajennusosassa sijaitsevaan Pikisaliin.

Lämpiön vaatesäilytyksen ja tarjoilutilan kalusteet on 2002–2004 peruskorjauksen yhteydessä uusittu. Tiskin päällä olevat valaisimet ovat alkuperäiset, mitä on korostettu kalusteiden värityksellä: punaiset valaisimet erottuvat uusista valkoisista kalusteista.

Lämpiöön on koottu alkuperäisiä tuoleja. Tuolit on kunnostettu ja verhoilu uudelleen peruskorjauksen yhteydessä.

Pienen näyttämön lämpiö alkuperäisissä pääpiirustuksissa 30.10.1968 ja korjaus- ja muutossuunnitelmissa 1.11.2002.

Kuva oikealla: Kulku pienelle näyttämölle. Punaiset pariovet ovat alkuperäiset. Käytävän päässä näkyy koko rakennuksen korkuisen kierreportaan kaareva seinä. Harmaaksi maalattu ovi johtaa näyttämökellariin ja orkesterisyvennykseen johtavalle käytävälle.

Lämpöön kaakon puoleinen (suuren näyttämön puoleinen) uusi väliseinä on rakennettu peruskorjauksen yhteydessä, pyörönäyttämön alaosan ja lämpiön väliin on rakennettu näyttämökellariin ja orkesterisyvennykseen johtava käytävä. Käytävällä alkuperäisellä väliseinällä näkyvät edelleen alkuperäisten vaatesäilytyskalusteiden paikat.

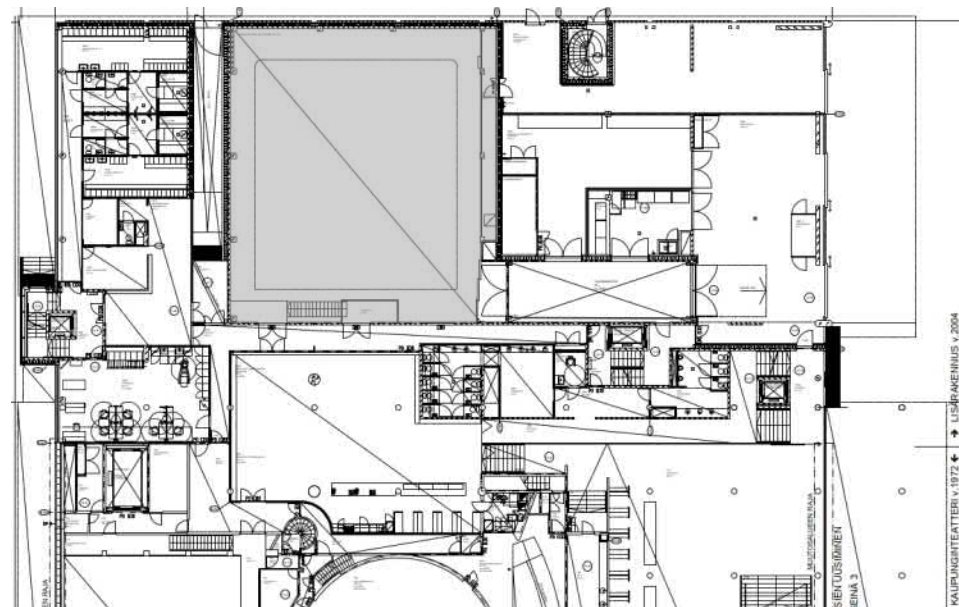
Pieni näyttämö

Pienellä näyttämöllä tuolit ovat alkujaan olleet saman kaltaiset kuin suuren näyttämön katsomossa, niiden verhoilu on ollut vihreä. Alun perin katsomo on sijainnut koillisen puoleisella seinällä ja sen alaosat ovat olleet siirrettävissä salin toiselle tai molemmille laidoille. Nykyinen teleskooppikatsomo on asennettu vuonna 2018. Nykyinen katsomo ei ole enää samaan tapaan muunneltava kuin vanha katsomo, sitä ei pysty siirtämään tai jakamaan osiin viereisille seinustoille. Uusi katsomo sijaitsee salin kaakon puoleisella seinällä.

Kuvat vasemmalla: Lämpöistä saavutaan pienen näyttämön parvelle, joka on ensimmäisen kerroksen tasalla. Näyttämön lattia on kellarikerroksen tasalla. Näyttämö on yhteydessä laajaan varastotilaan.

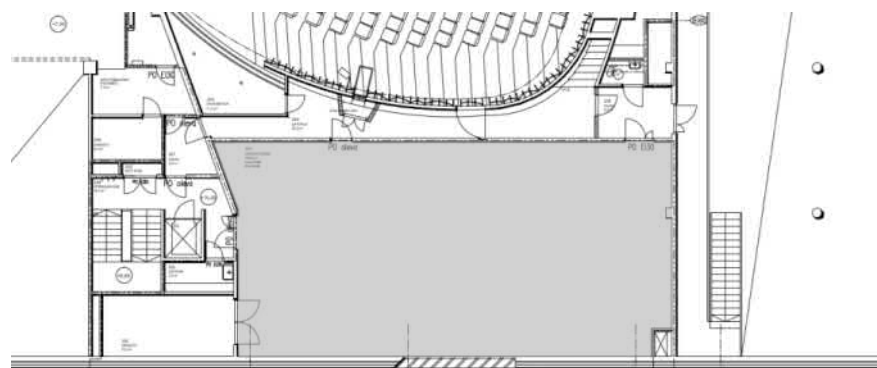
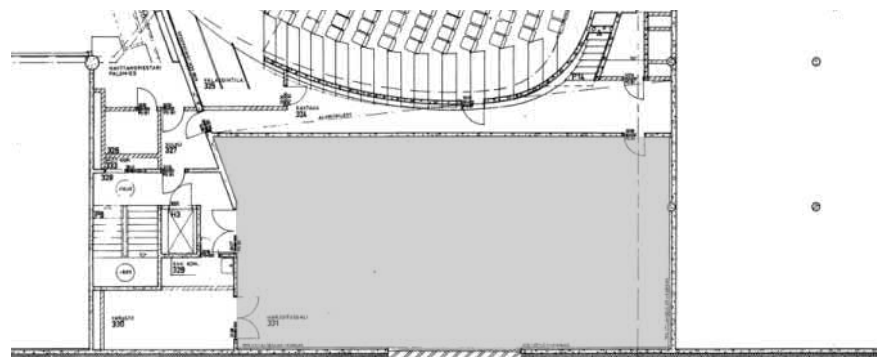
Pikisali

Pikisali korjaus- ja muutossuunnitelmissa 5.1.2018. Pikisali sijaitsee laajennusosassa kellarikerroksen tasalla. Sali on kahden kerroksen korkuinen. Saliin on käynti ensimmäisen kerroksen tasalta pienen näyttämön lämpiöstä, henkilökunnan tiloihin yhdistyvän käytävän läpi.

Pikisali on alkujaan suunniteltu harjoituslaksiksi. Nykyään sali toimii klubimaisena esiintymis- ja ravintolatilana. Sali on otettu tähän käyttöön vuoden 2015 tienoilla, Oulun kaupunginteatterin taiteellisena johtajana tuolloin toimineen Kari-Pekka Toivosen idean pohjalta. Ajatuksena on ollut saman kaltainen konsepti kuin teatteri Riossa Oulussa. Sisustuksen on ideoinut lavastaja Kalle Nurminen.

Vinttikamari

Harjoitussali / Vinttikamari alkuperäisissä pääpiirustuksissa 30.10.1968 ja korjaus- ja muutossuunnitelmissa 1.11.2002.

Kolmannessa kerroksessa sijaitseva Vinttikamari suunniteltiin alkujaan harjoitussaliksi. Se toimi kuitenkin tässä käyttötarkoituksessa huonosti, sillä tila on eri kokoinen kuin suuri ja pieni näyttämö. Sittemmin tila toimi tanssi- ja balettisalina, jossa Leena Ortola piti balettikoulua. Tuolloin pinnat olivat vaaleat ja tilan ilme oli erilainen kuin nykyään.

Vesa Huittisen mukaan tila on muutettu esitystilaksi vuosien 1996–2000 välisenä aikana. Vuonna 2004 valmistuneessa peruskorjauksessa tilaan on järjestetty yleisöä varten uusi sisäänkäynti lämpiön sivulla olevan portaan ja parven kautta. Nykyään tilan seinä-, katto- ja lattiapinnat ovat teatterimustat eli tumman siniset.

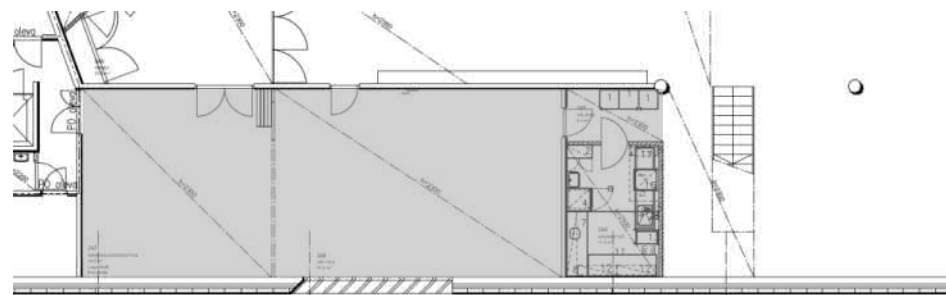
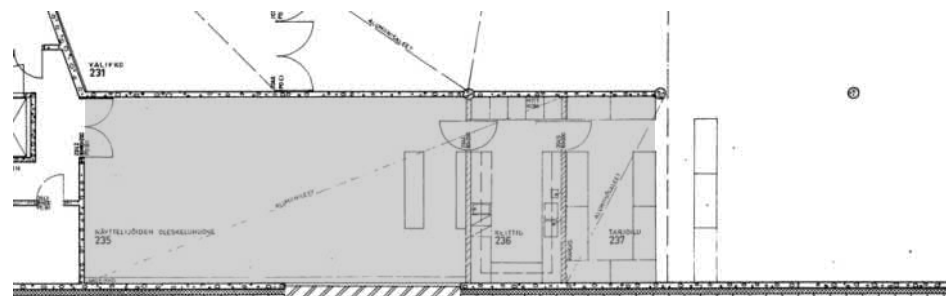
Maria Silfvanin kabinetti

Alun perin näyttelijöiden oleskeluhuoneeksi suunniteltu tila sijaitsee toisessa kerroksessa lämpion kaakon puoleisessa päädyssä. Huoneen betonisäleikön peittämä suuri ikkuna erottuu teatterin kaakon puoleisessa julkisivussa arkkitehtonisena aiheena. Ikkunasta avautuu näkymiä torille.

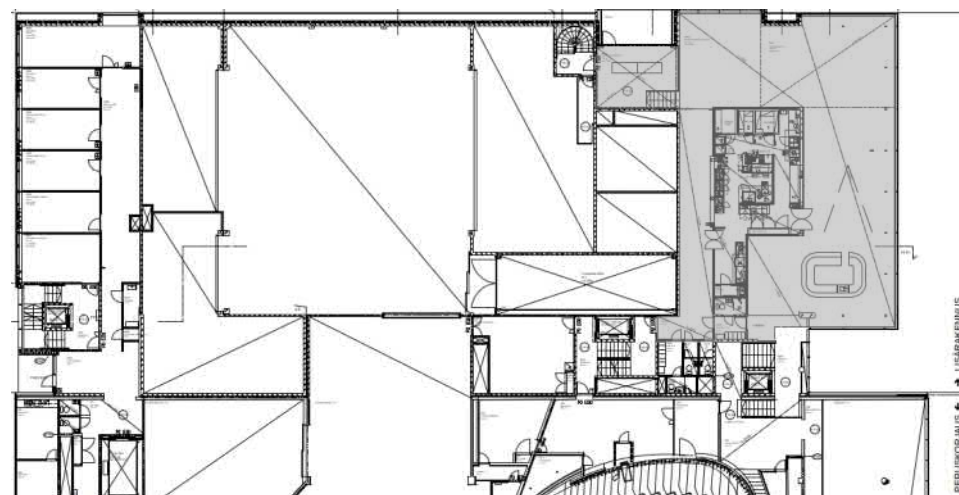
Tilaan on tehty peruskorjauksen yhteydessä muutoksia. Vanha keittiö on purettu ja uusi keittiö on tehty tarjoiluhuoneen paikalle. Huonetila on muutettu siirrettävällä väliseinällä kahteen osaan jaettavaksi. Suunnitelmissa tilat on nimetty VIP-tilaksi ja äänenavaus/odotustilaksi.

Värikkäillä kankailla verhoillut tuolit ovat teatteriin aikanaan hankittuja Asko-yleistuoleja, jotka on kunnostettu ja verhoiltu uudelleen peruskorjauksen yhteydessä. Samoja tuoleja on myös pienen näyttämön lämpiössä.

Näyttelijöiden oleskeluhuone / VIP-tila ja äänenavaus/odotustila alkuperäisissä pääpiirustuksissa 30.10.1968 ja korjaus- ja muutossuunnitelmissa 1.11.2002.

Teatteriravintola Vänmanni

Ravintolan ja keittiön tilat korjaus- ja muutossuunnitelmissa 1.11.2002. Ravintola sijaitsee vuosina 2002–2004 rakennetussa laajennusosassa, rakennuksen kolmannessa kerroksessa Kaarlenaukion puolella. Ravintolasta avautuvat näkymät jokisuiston maisemiin kirjaston ja Pikisaaren suuntaan. Ravintolatiloihin on alkujaan suunniteltu yleisökahvila, henkilökunnan ruokala ja ruokalan kabinetti, jonka yhteydessä on parveke.

Kuva vasemmalla alhaalla: Teatteriravintola vuonna 2017. (Kuva Esa Eirola).

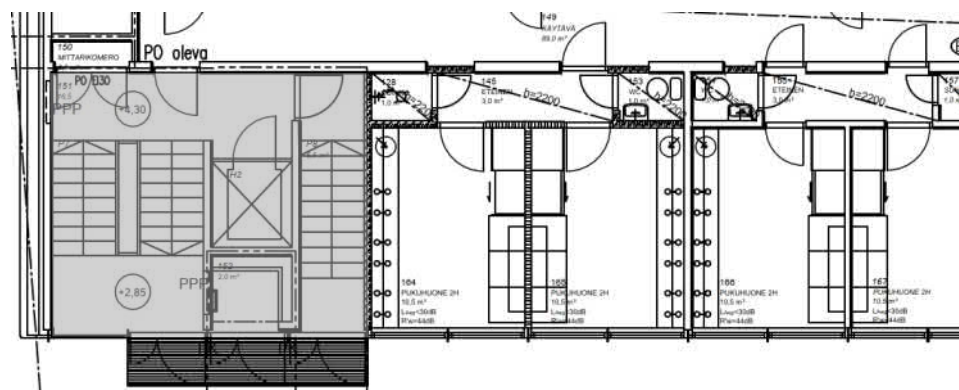
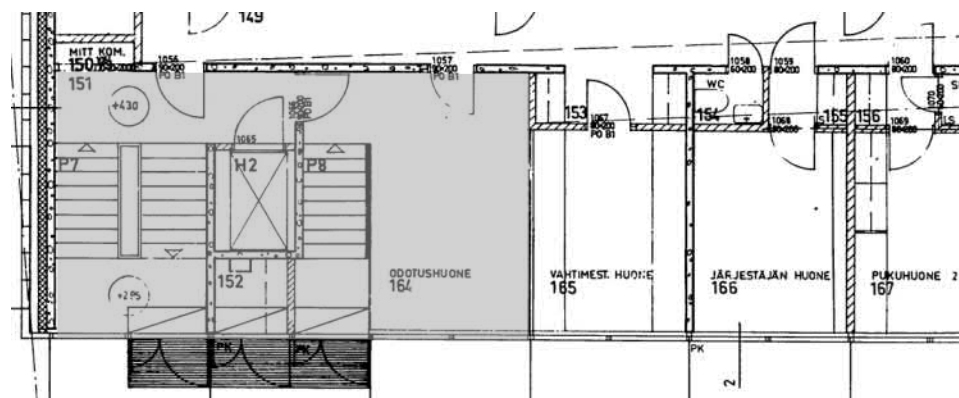
12.2.2 Henkilökunnan tilat

Henkilökunnan sisäänkäynti ja portaikko

Alkuperäinen henkilökunnan sisäänkäynti sijaitsee ensimmäisessä kerroksessa rakennuksen kaakon puoleisessa kulmassa torin puolella. Henkilökunnan portaikosta on kulku teatteritalon kaakon ja lounaan puoleisilla sivuilla sijaitseviin pukuhuone-, toimisto- ja työtiloihin. Pukuhuoneet sijaitsevat kaakon puolella kellarikerroksessa ja ensimmäisessä kerroksessa. Lounaan puolella toisessa kerroksessa on henkilökunnan toimisto- ja taukotiiloja, kolmannessa kerroksessa puvustamon tiloja ja neljännessä kerroksessa toimistotiloja.

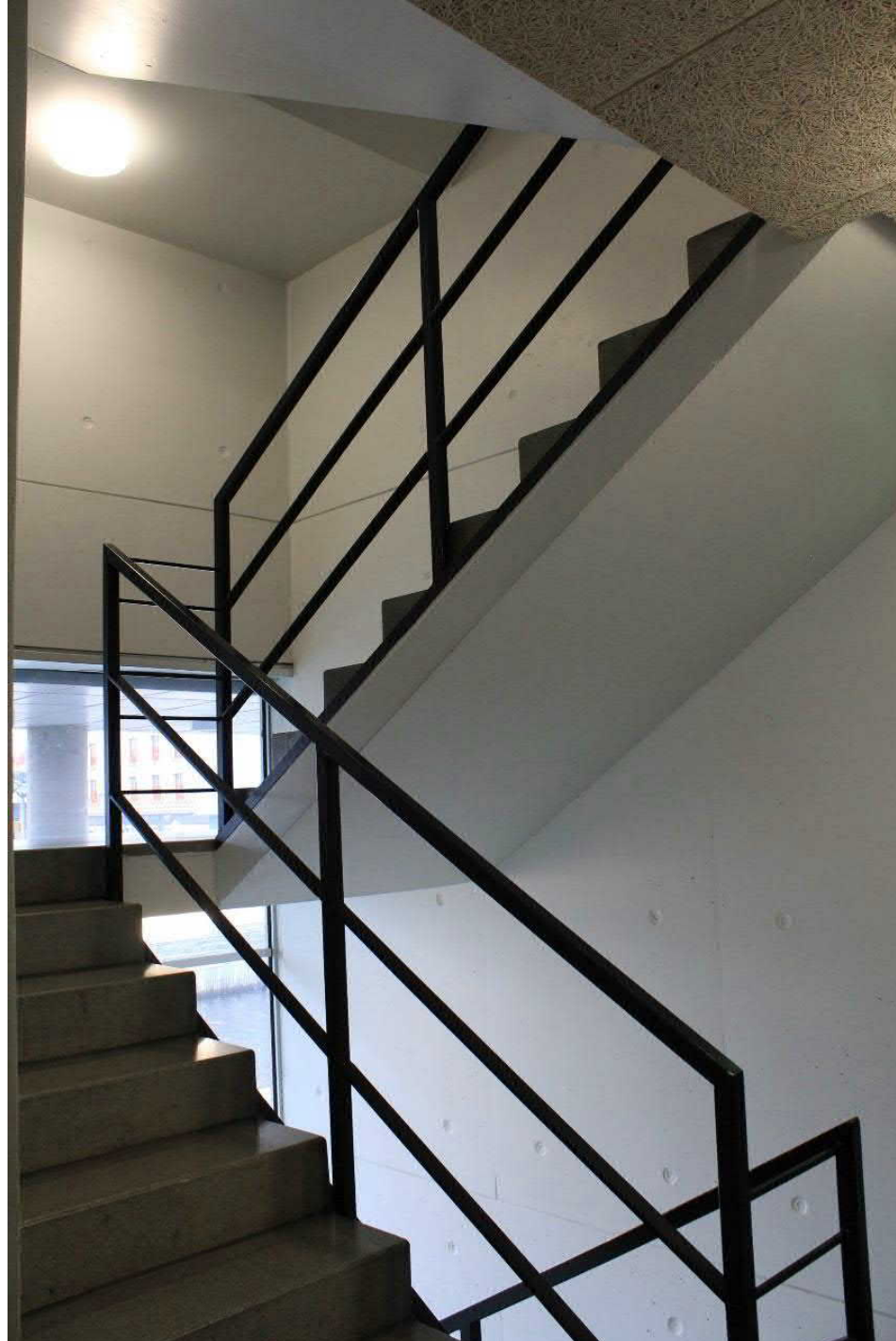
Sisäänkäynnin vieressä on alun perin ollut odotushuone, jota on erottanut portaasta lasiseinä. Lasiseinä on muutettu umpiseinäksi. Muutoin sisäänkäynti ja porrashuone ovat säilyneet pitkälti alkuperäisessä asussaan. Portaikon lattiapinnat ja askelmat sekä kaiheet ovat alkuperäiset. Seinät ja kattopinnat on maalattu ainakin peruskorjauksen yhteydessä. Ne lienevät olleet jo alun perin valkeiksi maalatut. (Kuva Esa Eirola, 2017).

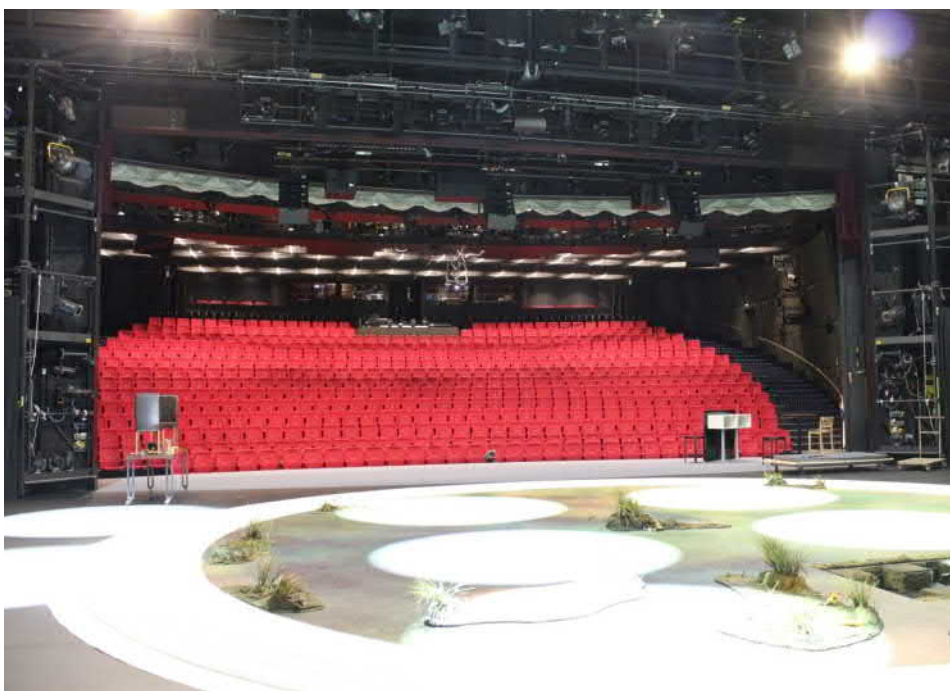
Henkilökunnan sisäänkäynti ja portaikko alkuperäisissä pääpiirustuksissa 30.10.1968 ja korjaus- ja muutossuunnitelmissa 1.11.2002. Odotushuoneen ja portaikon välissä näkyvä väliseinä jo vuonna 1971 laadituissa muutospirustuksissa.

Portaikon välitasot ja askelmat ovat vaaleaa hiottua sementtimosaiikkia. Kaiteet ovat profiililtaan nelikulmaista, mustaksi maalattua teräsputkea. Seinät ovat sileävalettua betonia, pinnassa näkyvät detaljeina muottilevyjen reunojen ja muottisiteiden paikat. Seinät ja porrassyöksyjien alapinnat on maalattu valkeiksi. Katoissa on akustoisina pintoina kuitulevyt.

Suuri näyttämö

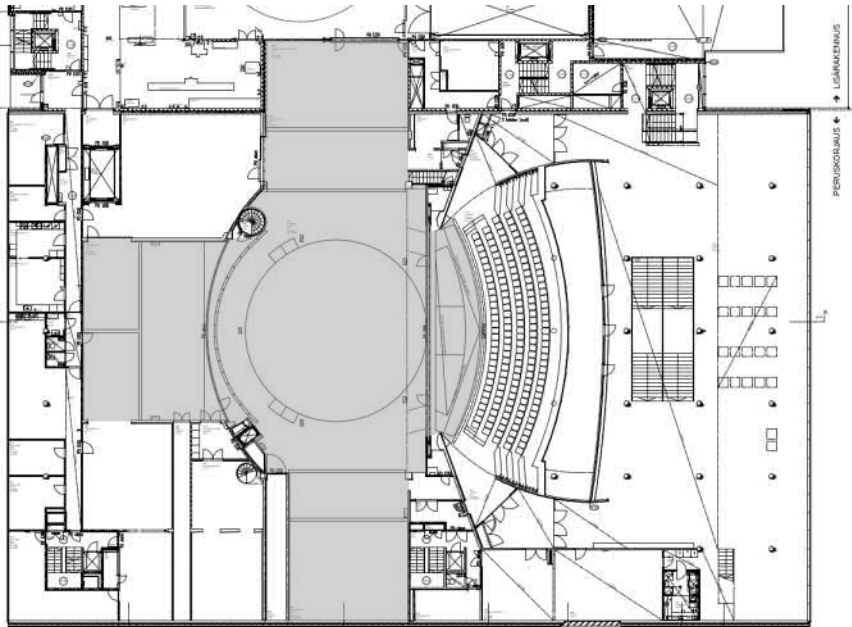
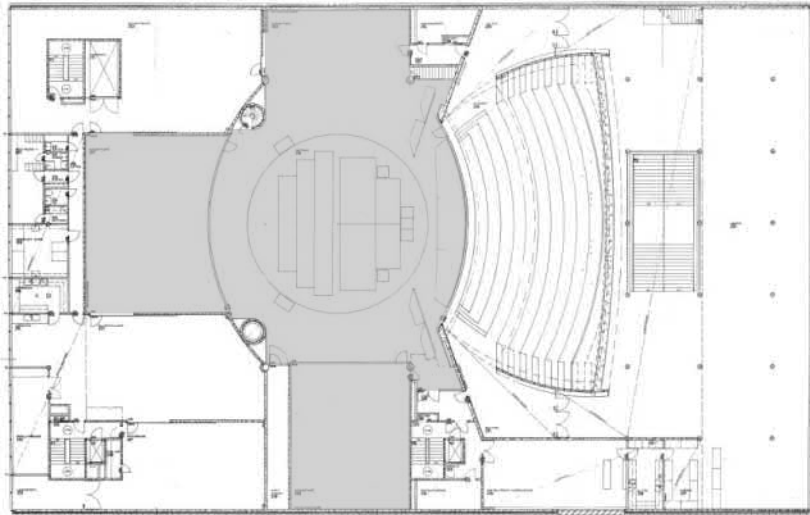

Näkymä suurelta näyttämöltä katsomoon. Oulun kaupunginteatterissa on ristinäyttämö: näyttämöä ympäröivät sivunäyttämöt oikealla ja vasemmalla, takana on takanäyttämö. Näyttämön keskiosassa on pyörönäyttämö (pyörö). Päänäyttämöltä on suora yhteys sivunäyttämöille.

Näyttämötilat sijaitsevat toisen kerroksen tasalla. Näyttämön etuosassa on orkesterisyvennys. Päänäyttämön alla ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevat pyörönäyttämön alla oleva näyttämökellari, pyörönäyttämön konehuone, äänihuone, valaisinhuone ja valaistusohjaamo sekä henkilökunnan pienet sosiaalitalat.

”Kun päänäyttämöön liittyvät sen molemmiin puolin olevat sivunäyttämöt ja takana on takanäyttämö, näyttämöä kutsutaan muotonsa mukaan ristinäyttämöksi. Näissä päänäyttämön aputiloissa säilytetään sekä meneillään olevien että tulevien esitysten tarpeita. Suuriin teatteritaloihin tehtiin yleensä sekä suuri näyttämö että pienempi muunneltava studio. Sivunäyttämöiden joustava yhteys samassa lattiatasossa suureen näyttämöön, pieneen näyttämöön sekä työpajoihin on toiminnallisesti edullinen ominaisuus esimerkiksi lavastusten vaihtojen kannalta. Tällaisia ratkaisuja ei kaikkiiin suuriinkaan laitosteattereihin heti rakennettu. Malleja näyttämötekniikan ratkaisuihin ja koneistukseen haettiin Länsi-Saksasta, jossa oli yleistynyt ristinäyttämö, jossa sivu- ja takanäyttämö liittyvät kurkistuslaatikkonäyttämöön.” (Niskanen 2021).

Takanäyttämöltä on yhteys kulissivarastona toimivaan vanhaan lavastamoon. Takanäyttämöllä ja sivunäyttämöillä seinä-, katto- ja lattiapintojen väri on teatterimusta.

Kuvat vasemmalla: Näyttämötilat alkuperäisissä pääpiirustuksissa 30.10.1968 ja korjaus- ja muutossuunnitelmissa 1.11.2002. Peruskorjauksen yhteydessä näyttämötilat on laajennettu täysikokoiseksi ristinäyttämöksi, kun oikeanpuoleista sivunäyttämöä on laajennettu uudisrakennuksen puolelle. Kulmissa sivunäyttämöiden ja takanäyttämön välissä on lavastamon tiloja ja varastotiloja.

Näyttämön ja katsomon välissä oleva paloeririppu eli palorauta on alun perin ollut kaareva. Se on muutettu suoraksi peruskorjauksen yhteydessä, kun näyttämön etuosaan on tehty muutoksia.

Sivunäyttämöillä on käytössä olevia lavasteita ja rekvisiittaa. Syksyllä 2021 näyttämöllä olivat näytelmän Tahto lavasteet.

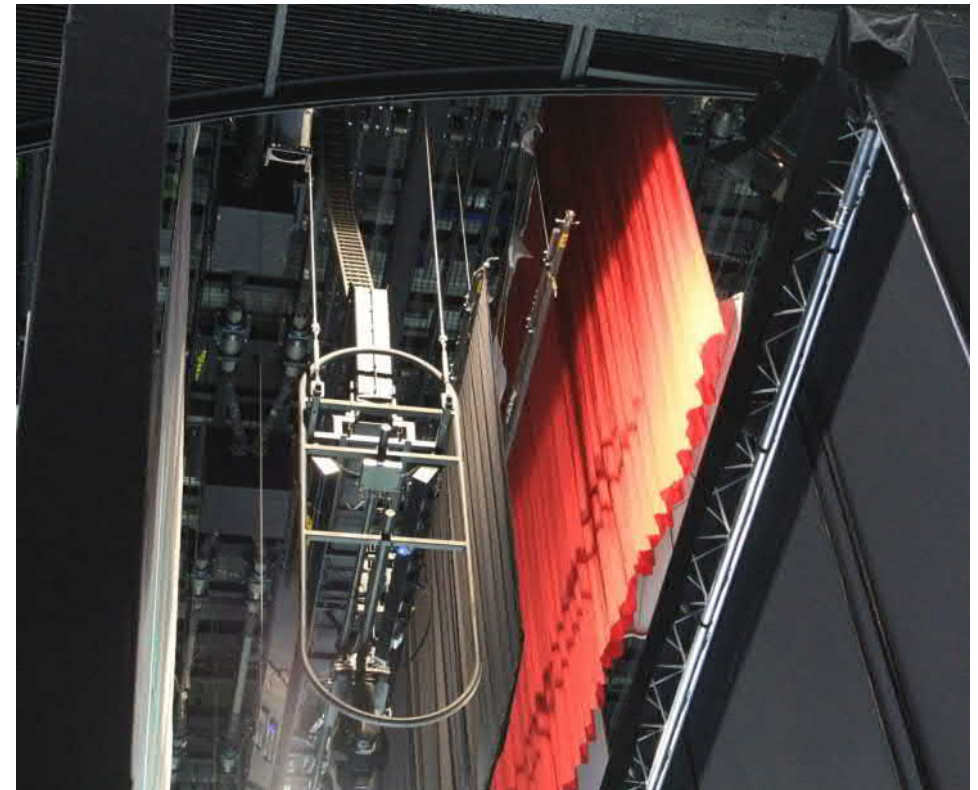
Kuva vasemmalla: Sivunäyttämöltä on yhteys lavastamon kokoonpanohalliin. Lavastamon tilat kahden kerroksen korkuiset, samoin kuin näyttämötilat.

Päänäyttämön yläpuolella on torni. Köysiullakko sijaitsee tasolla +25,93, näyttämön taso on +7,30. Köysiullakon välipohja on uusittu teräsverkkorakenteeksi peruskorjauksen yhteydessä, alun perin se on ollut puurakenteinen.

Tankonostimien koneet sijaitsevat tornissa äänieristetyissä tiloissa. Teatterissa teknikalle asetetut äänieristysvaatimukset ovat vastaavan näyttämöestarin Vesa Huittisen mukaan tiukat: esimerkiksi pyörivän näyttämön (pyörö) aikaansaama ääni saa olla korkeintaan 34 dB ajettaessa täydellä nopeudella.⁶⁴

”Monen teatterin päänäyttämön voi erottaa kaupunkikuvasta jyrkän näyttämötornin ansiosta. Näyttämötorni on raskaan tekniikan ja koneistuksen vaatima tila. Yläkoneistukseen kuuluvat lavastenostimet, esiriput ratoineen ja koneistoineen, taustat, valaistusansaat ja sillat. Alakoneistoihin kuuluvat pyörönäyttämöt ja lavat, tasonostimet, orkesterinostimet, näyttämövaunut ja katsomovaunut. Käsikäyttöinen koneistus on vaiheittain muutettu tietotekniikka-avusteiseksi. Näyttämötorneissa riiputetaan samanaikaisesti usean esityksen fondeja eli taustakuvia, lavastus- ja seinäelementtejä sekä valkokankaita.” (Niskanen 2021).

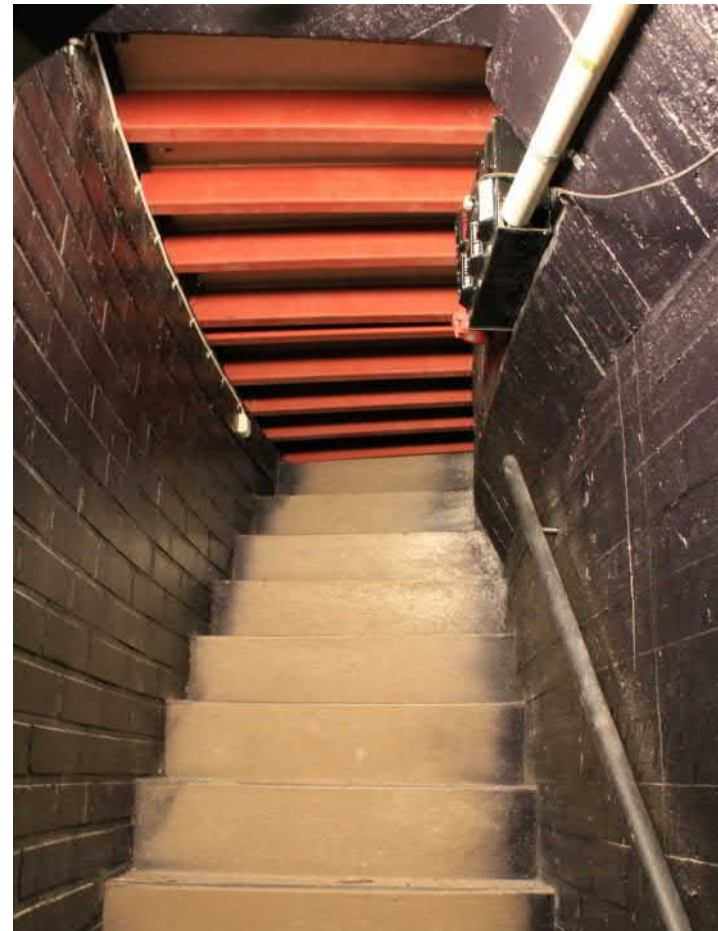
⁶⁴ Vesa Huittisen haastattelu 2.11.2021.

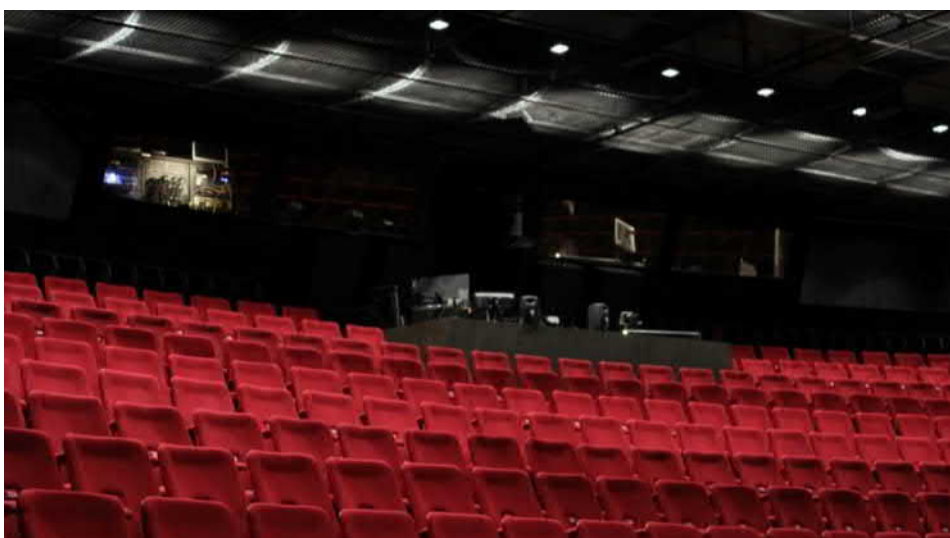

Suuren näyttämön keskiosassa on pyörönäyttämö (pyörö). Pyörön alla on näyttämökellari. Pyörön vieressä sijaitsevat orkesterisyvennyksen nostimet. Pyöröä on pienennetty vuonna 2013: alun perin pyörön halkaisija oli 16 m, nykyään 13,8 m.

Pyörönäyttämön sivussa on teknisiä tiloja, kuten äänihuone, valaisinhuone ja valaistusohjaamo. Seinät on maalattu teatterimustiksi eli hyvin tumman sinisiksi.

Pyörön sivuilla on kaarevat portaat, jotka "eivät johda minnekään". Portaat johtavat alakautta suurelle näyttämölle.

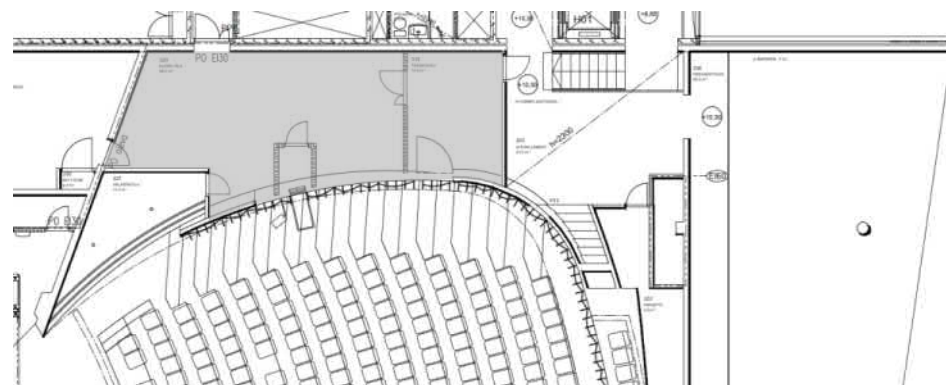
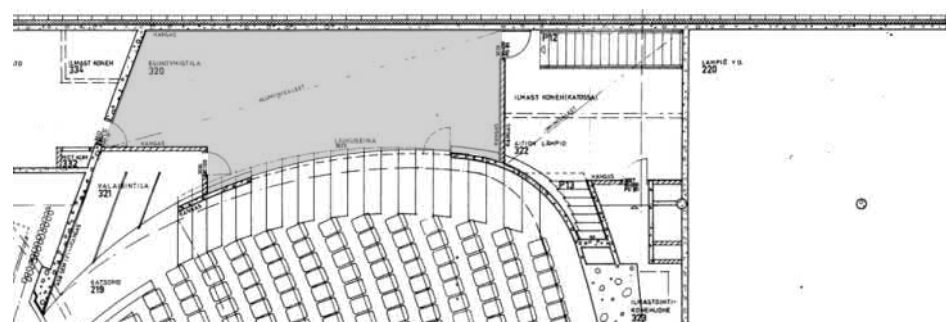

Katsomon takaosassa sijaitsevat valaisintila ja valaistushjaamon tilat. Salin puolella on avotarkkaamo.

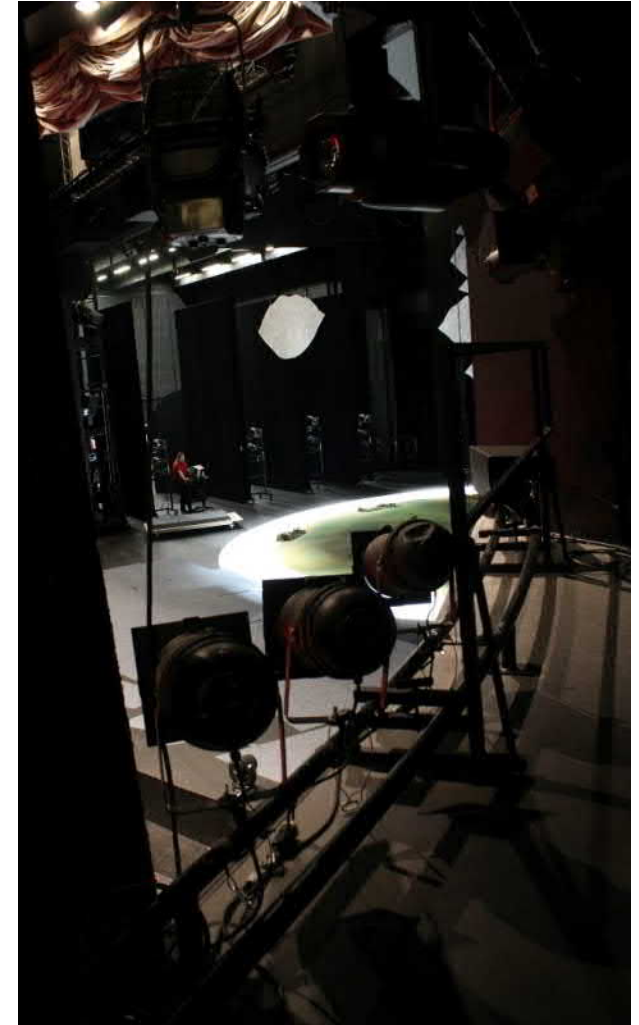
Suuren näyttämön yhteydessä katsomon länsisivulla kolmannen kerroksen tasalla on alkujaan ollut esiintymistila, kuorotila tai kuoroparvi, joka on avattu tarvittaessa katsomoon siirtoseiniä avaamalla. Muun muassa oopperaesityksissä kuoro saattoi laulaa kuoroparvella. Avattavat seinät on poistettu käytöstä peruskorjauksen yhteydessä, kun salin puolelle on asennettu akustiikkapaneelit. Suuren näyttämön katsomon seinien alkuperäinen pintamateriaali on edelleen näkyvillä kuorotilan puolella viistossa seinässä. Akustiikkalevyt on pultattu läpi vanhoihin siirtoseiniin. Esiintymistila toimii nykyään toimistotilana ja valonheittimien värikalvojen leikkaamona.

Kuorotila alkuperäisissä pääpiirustuksissa 30.10.1968 ja korjaus- ja muutossuunnitelmissa 1.11.2002.

Näkymä neljännessä kerroksessa sijaitsevalta valaistuskäytävältä katsomoon. Katsomon päällä ja sivuilla on siltoja ja rakenteita valaistusta ja muuta tekniikkaa varten.

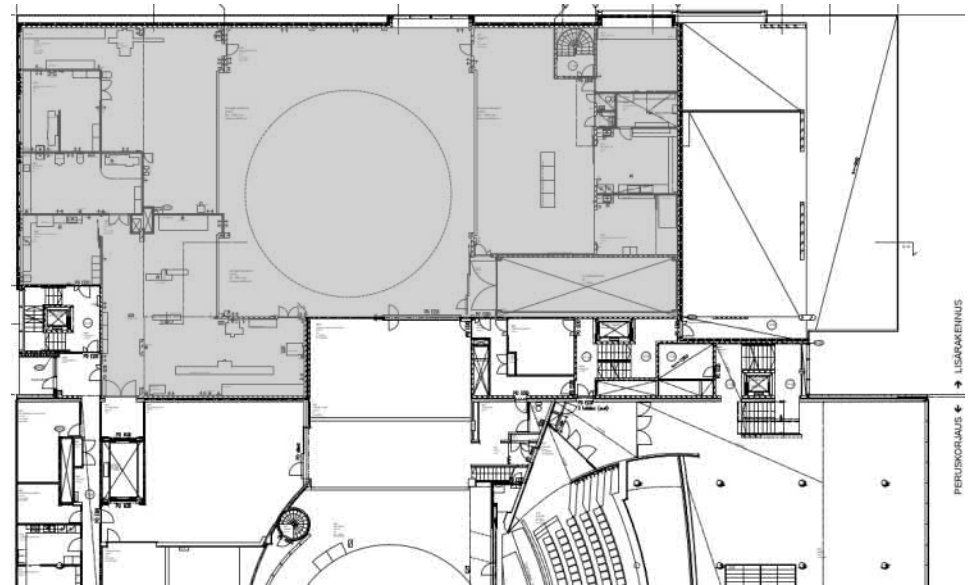

Näkymä kuorotilan vieressä sijaitsevasta oikeanpuoleisesta valaisintilasta suurelle näyttämölle.

Lavastamo

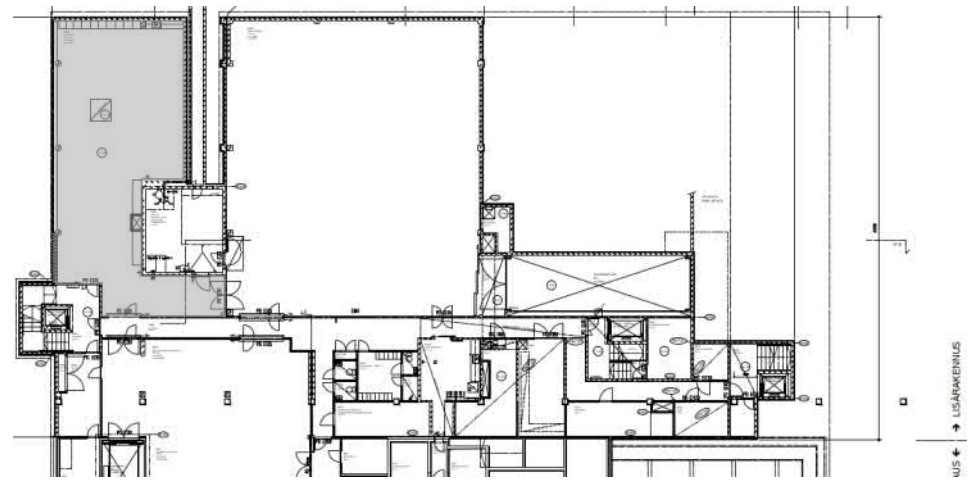
Lavastamon tilat sijaitsevat laajennusosan toisessa kerroksessa luoteen puoleisella kullamalla. Lavastamoon kuuluu puutyö- ja metallityötiloja, maalaamo aputiloineen sekä suuri ja korkea kokoonpanohalli, joka on yhteydessä suuren näyttämön sivunäyttämöön. Lavastamon yhteydessä on 20 tonnin tavaranoistin, johon on ajo suoraan ulkoa Kaarlenaukion puolelta..

Ompelimo

Ompelimo sijaitsee laajennusosan kellarikerroksessa. Ompelimossa on monttuun lattian tasalle laskeutuva ompelukone, jolla pystytään opelemaan myös suuria kankaita.

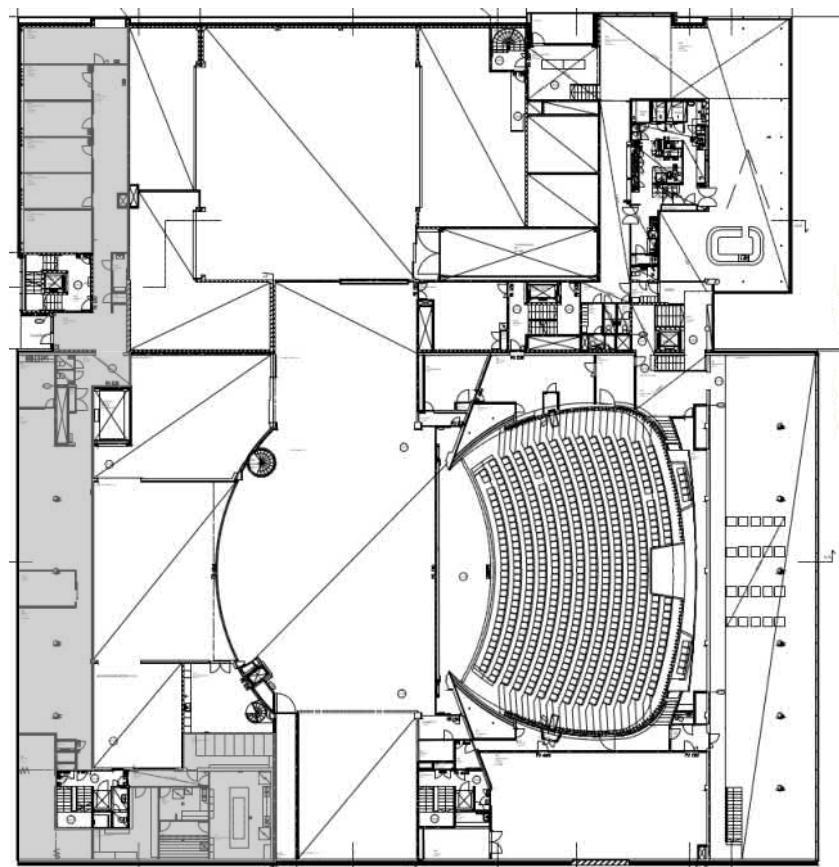

Puvustamo

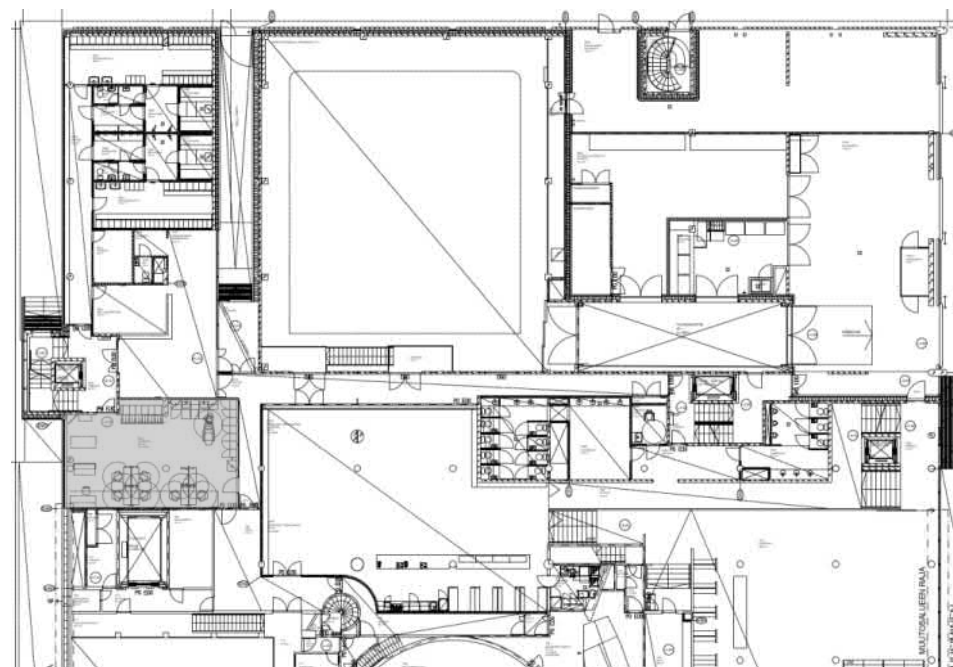
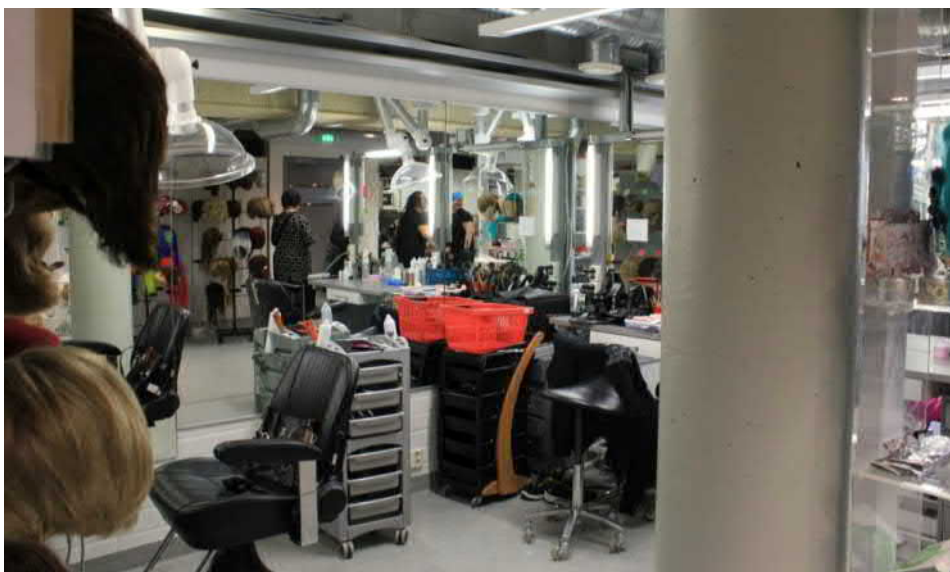

Puvustamon tilat sijaitsevat vanhan osan kolmannessa kerroksessa lounaan puolella. Niihin kuuluvat leikkaus-, ompelu- ja sovitusilat. Leikkaus- ja ompelutilojen keskellä on erillisenä tilana prässäämö. Tilat yhdistyvät visuaalisesti toisiinsa väliseinien ikkunoiden kautta. Kokonaisuutena puvustamo on pitkä ja kapea tila. Puvustamon vieressä laajennusosan puolella sijaitsevat puvustamon ja lavastamon henkilökunnan huoneet.

Puvustamon tiloihin kuuluu myös varastotiloja, pesutila ja kuivaushuone sekä patinointihuone. Patinointihuoneessa tekstiilejä muokataan käytetyn ja kuluneen näköisiksi muun muassa värjäämällä.

Kampaamo

Kampaamo sijaitsee laajennusosan ensimmäisessä kerroksessa lounaan puolella. Peruskorjauksessa näyttelijöiden ja orkesterin lämpiöksi suunniteltu tila on muutettu kampaamoksi vuonna 2018.

Varastotilat

Teatterissa on paljon varastoina toimivia tiloja. Pääosa varastotiloista sijaitsee pienen näyttämön yhteydessä kellarikerroksessa ja suuren näyttämön yhteydessä toisessa kerroksessa.

Kuva yllä: Alun perin lavastamoksi suunnitelluissa tiloissa tilajakoa ja tilojen käyttötarkoituksia on peruskorjauksen yhteydessä muutettu. Lavastamon tiloista on erotettu toimisto-, huolto- ja varastotiloja. Alun perin kulissimaalaamoksi suunniteltu korkea tila toimii nykyään kulissivarastona. Tilasta on yhteys suoraan takanäyttämölle. Tilaan tulee valoa kattoikkunoiden kautta.

Kuva oikealla ylhäällä: Suuren näyttämön takanäyttämöön liittyy valo- ja äänihuollon varasto.

Kuva oikealla alhaalla: Varastotiloja pienen näyttämön vieressä kellarikerroksessa.

Tekniset tilat ja varastotilat kellarikerroksessa, ensimmäisessä kerroksessa näyttämötilojen alla ja sivuilla sekä toisessa kerroksessa näyttämötilojen ympärillä ovat ilmeeltään pelkistettyjä. Seinät ovat maalattuja tiili- ja levyseiniä, lattiat ovat muovimattoa tai maalattua betonia. Katoissa on tekniikkaa, kuten ilmastointihormeja ja sähköjohtoja, jotka ovat monin paikoin näkyvillä.

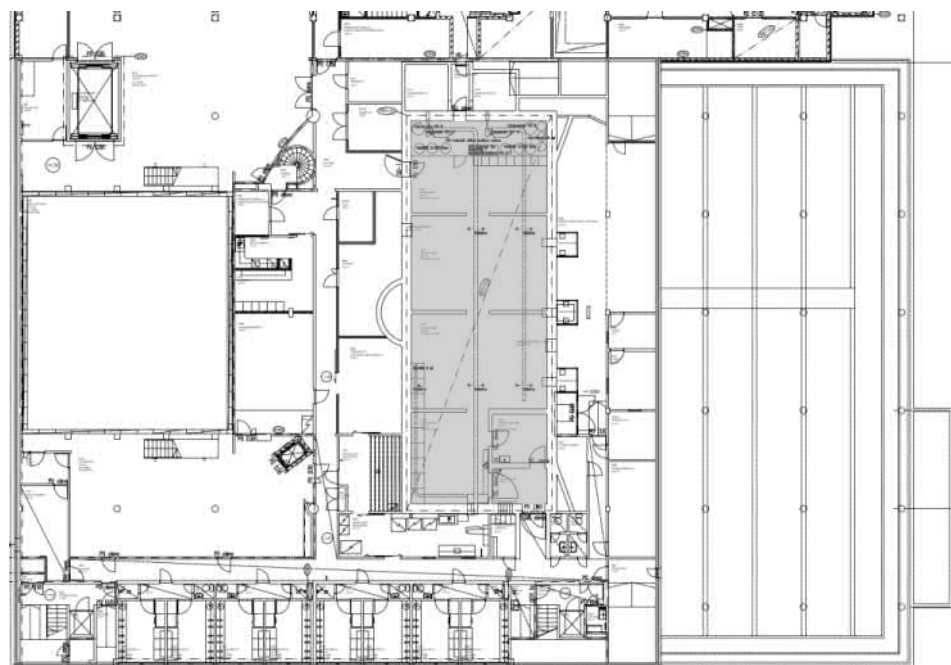
Näyttämötilojen yhteydessä sijaitsevilla varastotiloissa seinä- ja kattopinnat on maalattu kauttaaltaan teatterimustalla. Myös lattiapinnat ovat mustat (tumman siniset).

Kuva vasemmalla: Pyörönäyttämön näyttämökellaria ympäröivät kaarevat käytävät.

Pukuvarastot

Kellarikerroksen väestönsuojatiloissa sijaitsevat teatterin vaatevarastot. Varastotiloissa näkyy teatteritoiminnan muuttuminen 1970-luvulta nykypäivään. Vielä 1970-luvulla on vaatevarastoa ollut huomattavasti nykyistä vähemmän. Nykyään puvustuksiin halutaan aitoja pukuja, joten eri aikakausien vaatteita ja asusteita pitää pystyä ottamaan talteen. Teattereissa on huomioitava myös esimerkiksi puvustusten merkitys taiteellisina kokonaisuuksina. Näytelmän puvustus on kokonaisuus, kokoelma, johon suunnittelijalla on tekijänoikeudet ja jota ei voi hävittää eikä jakaa. Kokoelma pitää säilyttää, mikä vaatii suuria varastotiloja.⁶⁵

⁶⁵ Vesa Huittisen haastattelu 2.11.2021.

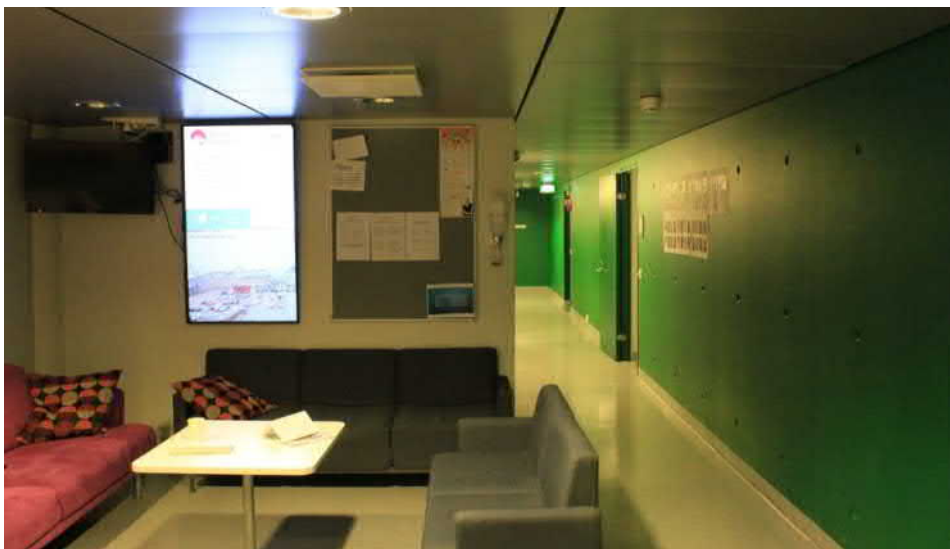
Huoltotilat

Kellarikerroksessa on mm. huoltotiloja, kuten pukuhuollon pesuhuone ja kuivaustila, varastotiloja ja teknisiä tiloja.

Pukuhuoneet

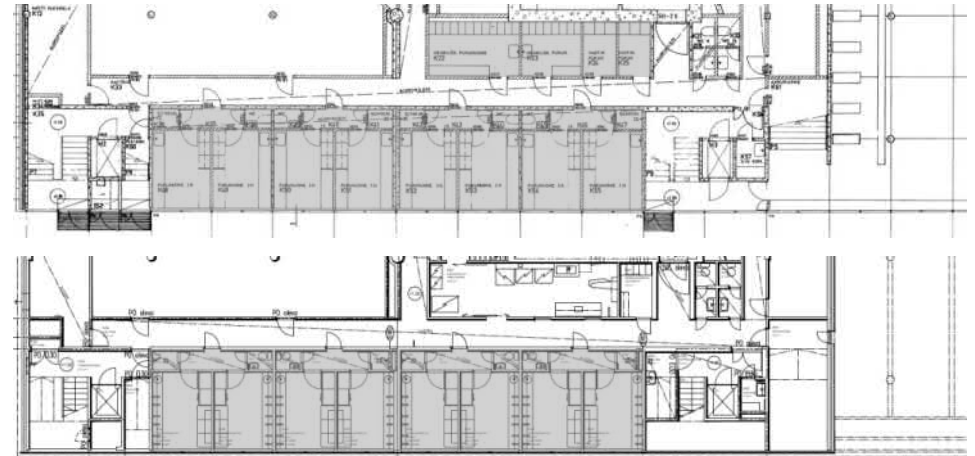
Näyttelijöiden pukuhuoneet sijaitsevat vanhan osan kaakkoislaidalla (torin puolella) kellarikerroksessa ja ensimmäisessä kerroksessa. Vakinaisen henkilökunnan pukuhuoneet ovat julkisivun puolella. Avustajien pukuhuoneet sijaitsevat käytävän toisella puolella rakennuksen sisäosissa, ilman ikkunoita. Pukuhuoneet ovat kahden hengen huoneita. Kahden pukuhuoneen yhteisten eteistilojen yhteydessä on wc:t ja suihkukopit eteisen vastakkaisissa päidyissä.

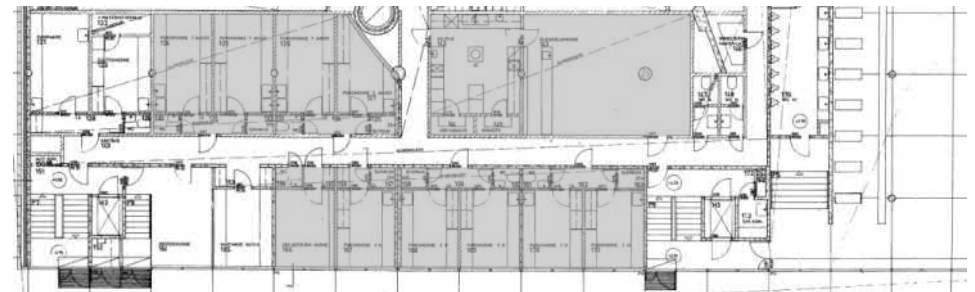
Vihreän käytävän varrella on myös henkilökunnan oleskelutila.

Julkisivun puolella sijaitsevien pukuhuoneiden ikkunat avautuvat torin suuntaan. Rakennuksen sisäosissa sijaitsevilla avustajien pukuhuoneilla ei ole ikkunoita.

Kellarikerros, pääpiirustukset 30.10.1968 ja korjaus- ja muutossuunnitelmat 1.11.2002.

Ensimmäinen kerros, pääpiirustukset 30.10.1968 ja korjaus- ja muutossuunnitelmat 5.1.2018.

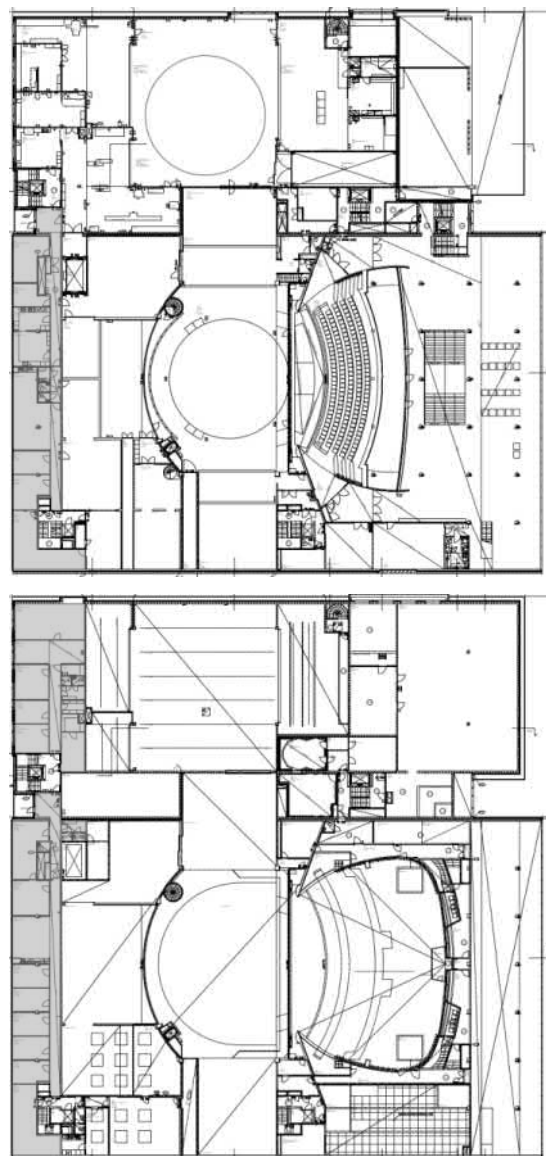
Toimistotilat

Rakennuksen toisessa ja neljännessä kerroksessa lounaan puolella on toimistotiloja. Toisessa kerroksessa vanhalla puolella sijaitsevat mm. lavastamon työnjohtajan, valon ja äänen, järjestäjien sekä näyttämötekniikan henkilökunnan työhuoneet sekä tarpeiston toimistotilat. Tiloista pääsee suoraan lavastamoon ja näyttämötiloihin.

Neljännessä kerroksessa vanhalla puolella sijaitsevat mm. teatteri- ja tiedotussihteerin, markkinointipäällikön, tuotannosuunnittelijan, dramaturgin ja ohjaajien työhuoneet, uudella puolella hallintopäällikön ja teatterinjohtajan työhuoneet. Toimistokäytävillä keskeisillä paikoilla sijaitsevat henkilökunnan taukotilat.

Kuvat oikealla: Toimistotilat toisessa ja neljännessä kerroksessa, korjaus- ja muutossuunnitelmat 5.1.2018.

12.3 Väryitys

Teatterin yleisötiloja ovat alun perin hallinneet voimakkaat värisävyt: oranssi, punainen ja vihreä sekä tumman ruskea. Pelkistettyjen sileävalettujen betonipintojen, vaaleiden sementtimosaiikkipintojen ja eleettömien eloksoitujen alumiinipintojen rinnalla voimakkaat värit ovat korostuneet omaleimaisuutta luovana erityispiirteinä.

Peruskorjauksen ja laajennuksen suunnittelusta vastanneiden arkkitehtien Sampo Valjuksen ja Laura Sorrin mukaan teatterin sisustuksessa on alun perin ollut 1900-luvun puolivälin jälkeiseen modernismiin kytkeytyvien POP-tyylin ja OP-tyylin piirteitä.⁶⁶

Nykyään teatterin sisustuksessa erottuvat erityisesti voimakkaan punaiset sävyt. Vahva punainen väri on ollut esimerkiksi aulan vaatesäilytyksen sekä pienen näyttämön lämpion kiinteiden kalusteiden ja päälämpion tarjoilutiskien alkupe-
räinen väri. Punainen väri toistuu lämpimänä, hieman murrettuna sävynä lämpion nykyisessä nukkamatossa sekä suuren näyttämön katsomon istuimien verhoilussa.

Henkilökunnan tiloissa seinäpintojen väryyksellä on merkitystä teatterin sisäisessä viestinnässä. Talossa on totuttu ohjeistamaan paikkojen sijainnista värien perusteella.⁶⁷ Esimerkiksi näyttelijöiden pukuhuoneet sijaitsevat vihreällä ja keltaisella käytävällä: pukuhuonekäytävän toinen seinä on ensimmäisessä kerroksessa vihreä, toisessa kerroksessa keltainen.

Teatterirakennuksessa valaistus vaikuttaa voimakkaasti väreihin. Esimerkiksi suuren näyttämön katsomossa värisävyt on peruskorjauksen yhteydessä uusittu, jotta katsomo saadaan himmennettyä pimeäksi. Katsomon istuinten tumma punainen väri muuttuu hämärässä lähes mustaksi.

Näyttämötiloissa ja näyttämöön liittyvissä varastotiloissa vallitseva väri on teatterimusta. Todellinen väri on hyvin tumma sininen ja maalipinta on puolikiiltävä. Täysin musta maalipinta näyttäisi valoissa harmaalta, myös mattapintainen

⁶⁶ Sampo Valjuksen ja Laura Sorrin haastattelu 7.2.2022.

⁶⁷ Vesa Huittisen haastattelu 2.11.2021.

maalipinta olisi harmaa. Teatterissa mustilta näyttävät kankaat ovat aina samettia tai muuta pehmeäpintaista materiaalia, sileät mustat kankaat näyttäisivät valoissa harmailta.⁶⁸

Teatterimusta.

⁶⁸ Vesa Huittisen haastattelu 2.11.2021.

12.4 Taideteokset

Kaarlenaukiolla kaupunginteatterin ja kaupunginkirjaston välissä on Ossi Somman, Reijo Paavilaisen ja Pertti Mäkisen pronssiveistos *Merelle* (Merenkulun muistomerkki) vuodelta 1985.

Oulun kaupunginhallitus päätti vuonna 1981 järjestää yleisen suunnittelukilpailun, jonka tarkoituksena oli löytää 375 vuotta täyttäneelle Oulun kaupungille oululaisesta 1700- ja 1800-luvun merenkulusta kertova muistomerkki. Kilpailun voitti kuvanveistäjäkolmikko Somma-Paavilainen-Mäkinen. Palkintolautakunnan mukaan: “*Merelle* on aalto- ja purjeidealtaan onnistunut, muodoltaan kaunis ja puhdas ehdotus, jonka voimakas horisontaali- ja vertikaalialie liittyy onnistuneesti ympäristöön”. Paljastusjuhla pidettiin marraskuussa 1985 - neljä vuotta kilpailuvoiton jälkeen. Teos oli valmistuessaan yksi aikansa suurimmista pronssiveistoksista Suomessa.⁶⁹

Teatterin ylälämpiössä on taidegraafikko ja kuvanveistäjä Matti Koskelan (1933–2020) teos *Valomaisema* vuodelta 1972. Teoksen teräspinnat on puhdistettu ja ajastuskeskus sekä sähkö- ja muoviosat on uusittu vuonna 2004. Valolähteet on vaihdettu led-valaisimiksi. Vastaavan näyttämöestarin Vesa Huittisen mukaan teoksen alkuperäinen ilme ei ole led-valaisimilla onnistunut, valonlähteet eivät syty ja himmene tasaisesti, kuten olisi tarkoitus, vaan nykyäksittäin ja lepatuen.⁷⁰

Lämpöön seinällä on oululaisen taidemaalarin ja taidegraafikon Martti Mäen (1947-) teos *Metamorfoosi* vuodelta 1972.

Vuonna 2004 valmistuneen laajennusosan luoteen puoleisella seinällä on taideemaalari Marika Mäkelän (1947-) teos *Biomorfoosi*. Koko rakennuksen levyinen julkisivuteos on valettu suoraan seinärakenteeseen. Kokonaisuus pohjautuu symbolisiin merkkeihin, jotka kuvaavat elollisten alkumuotojen kehittymistä. Teos liittyy vahvasti evoluutioon, merellisen Oulun historiaan ja sitä kautta myös sijaintipaikkaansa.⁷¹

⁶⁹ Oulun taidemuseo, Julkiset ulkoveistokset.

⁷⁰ Vesa Huittisen haastattelu 2.11.2021.

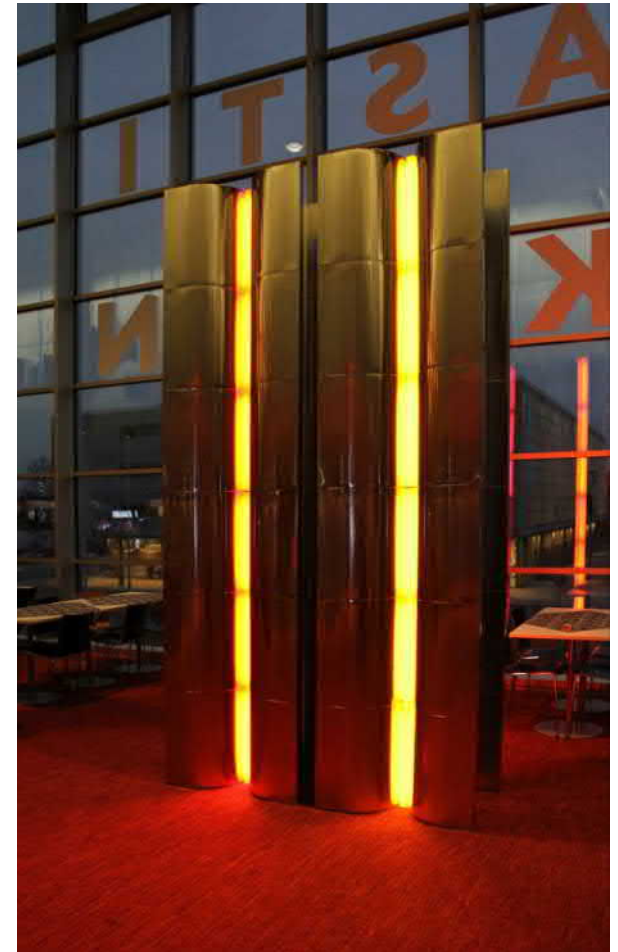

Merelle (Merenkulun muistomerkki), 1985.

Metamorfoosi, 1972.

⁷¹ Oulun taidemuseo, Prosenttitaide Oulussa.

Lämpiössä sijaitseva Matti Koskelan teos Valomaisema muodostuu kahdesta osasta.

13 RAKENNUKSEN SÄILYNEISYYS

13.1 Rakennuksen ulkoasu ja julkisivut

Ulkoasultaan Oulun kaupunginteatteri on säilynyt alkuperäisten suunnitelmien mukaisessa asussaan, lukuun ottamatta luoteen puoleista julkisivua, joka on osittain purettu laajennuksen rakentamisen yhteydessä vuosina 2002–2004. Aulan ja lämpiön lasiseinät on uusittu vuonna 2018. Samassa yhteydessä betonipintaisia julkisivuja on puhdistettu ja sisäänkäyntien ulko-ovet on uusittu.

Julkisivuja leimaavat sileät, vaaleat sementtimosaikkipinnat sekä aulan ja lämpiön lasipinnat. Umpinaisten ja läpinäkyvien julkisivupintojen välinen dynamiikka hahmottuu rakennuksen arkkitehtuurille tyypillisenä erityispiirteenä. Umpinaisten ja avoimien julkisivujen välinen eroavaisuus korostuu erityisesti pimeänä aikana, kun ulkoa avautuu näkyviä lämpimästi valaistuihin sisätiloihin.

Oulun kaupunginteatteri tammikuussa 2022. Teatterin katolle kaakon puoleisen räystäään tuntumaan lisätyt antennit ja tukiasemat erottuvat arkkitehtuuriltaan pelkistetyssä, selkeäpiirteisessä rakennuksessa häiritsevinä.

Oulun kaupunginteatteri vuonna 2017. (Kuva Esa Eirola). Torin (kaakon) puoleisen julkisivun koillispäädystä näkyvät vuosien 2002–2004 peruskorjauksen yhteydessä mainosbänderollien kiinnittämistä varten asennetut kiinnityskiskot.

RÖHKEÄSTI UUSIUTUKSEN
KAIKKINEN TEATTERI

TEATTERI

Julkisivumateriaaleja ovat sileäksi valettu betoni, hiottu sementtimosaiikki (tai betonimosaiikki) ja eloksoitu alumiini. Yksityiskohdat ovat pelkistettyjä. Kirjastoa kohti avautuvaa lasijulkisivua ympäröi betonikehys. Lasiseinän listat ovat alumiinia, samoin arkadi-käytävän katto. Arkadia kannattavat pilarit ovat luonnonväristä betonia.

Arkadikäytävän yllä olevaa alakattoa on peruskorjauksen yhteydessä pudotettu muutama sentin verran alkuperäistä alemmaksi.

Pääsisäänkäynnin tuulikaapin seinät ovat lasia, listat alumiinia. Ulko-ovet on uusittu edellisen kerran vuonna 2018.

Aulan lasiseinän yksityiskohtia. Lasiseinän kantavana rakenteena ovat alumiiniprofiilit. Seinän yläosa on upotettu alumiinikasettikaton sisään. Arkadin kattopinta jatkuu sisällä aulassa. Ratkaisu luo keveän ja eleettömän vaikutelman ja korostaa aulan ja ulkotilan välistä yhteyttä.

Arkadikäytävän laatoitus on alkuperäisten suunnitelmien mukaisesti kuivapuristettua sementtimosaiikkilaattaa. Harmaiden laattojen välissä pilarilinoilla kulkee mustista kaapeista laatoista tehty ruudukko, joka jatkuu ulkoa sisälle aulaan.

Kaakon puoleisella julkisivulla henkilökunnan pukuhuoneiden kohdalla on alumiinisäleikkö. Säleikön takana ovat kellarikerroksessa sijaitsevien pukuhuoneiden ikkunat. Ensimmäisen kerroksen pukuhuoneiden ikkunat näkyvät julkisivulla säleikön yläosassa yhtenäisenä nauhana.

Säleikkö on uusittu peruskorjauksen yhteydessä. Nykyisen säleikön alaosassa säleet on rei'itetty. Rei'itetyt säleet on lisätty uusimisen yhteydessä. Tavoitteena on ollut saada kellarikerroksessa sijaitseviin pukuhuoneisiin valoa ja näkymiä ulos. Alun perin kellarikerroksen ikkunoista näkyi vain säleikön taustapinta.

Lounaan puoleisen julkisivun alaosa on umpinaista sementtimosaikkipintaa. Ylemmissä kerroksissa julkisivu muodostuu nauhaikkunoista ja alumiinipeltikaseteista, julkisivun ruutujako muodostuu alumiiniprofiileista samanlaisella jaolla kuin koilliseen avautuvalla lasijulkisivulla. Arkadin alla olevat ikkunat on lisätty peruskorjauksen yhteydessä.

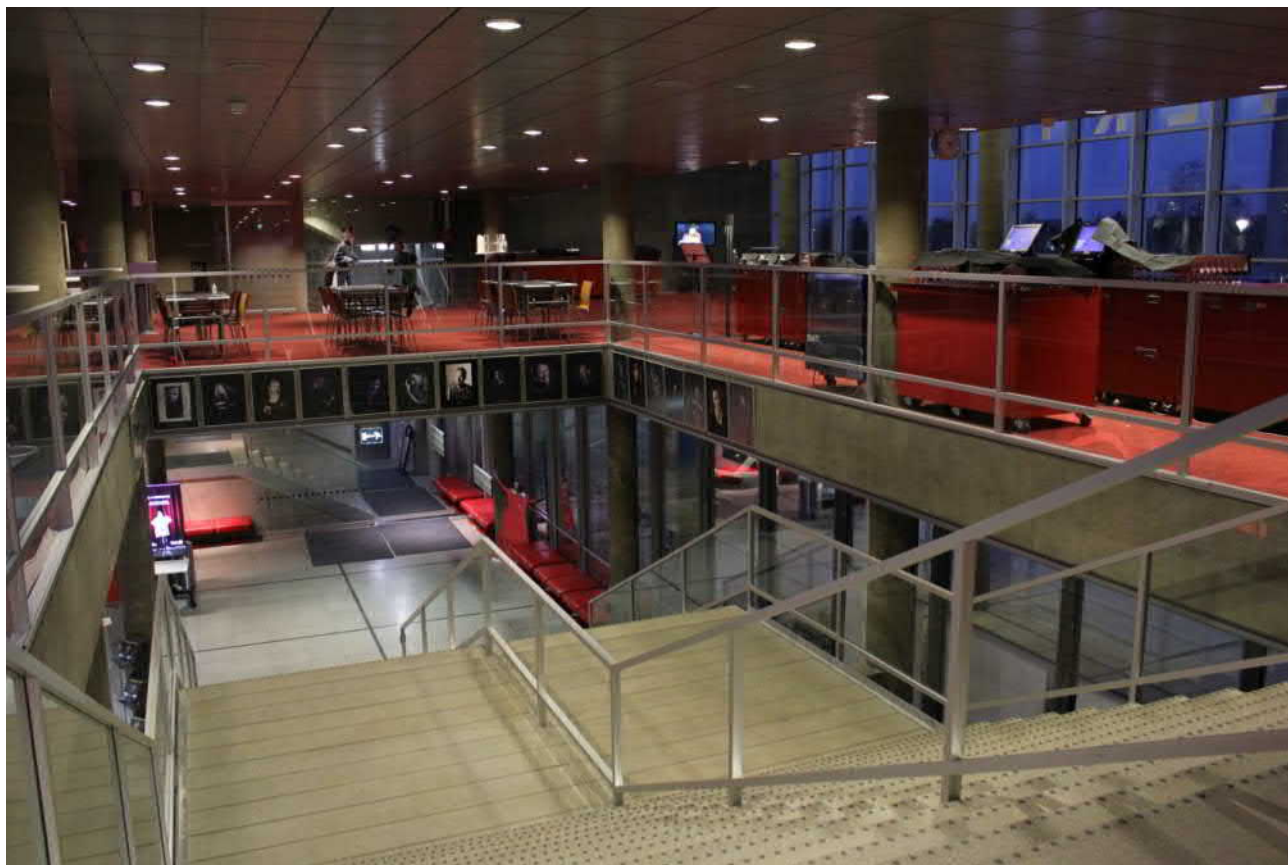
Vasemmalla kuvassa sementtimosaikkipinta lähikuvassa. Pinta on läheltä katsottuna elävä, yleisvaikutelma kauempaa on vaalea.

13.2 Sisätilat

Rakennukseen on tehty vuosina 2002–2004 toteutetun peruskorjauksen yhteydessä paljon tilojen ja niiden käyttötarkoitusten muutoksia. Suurin osa muutoksista kohdistuu henkilökunnan tiloihin. Tärkeimmissä yleisötiloissa, kuten aulassa sekä suuren näyttämön lämpiössä ja katsomossa, tilojen alkuperäinen henki on pyritty säilyttämään. Muutokset on pyritty sopeuttamaan kokonaisuuteen alkuperäistä arkkitehtuuria kunnioittaen. Myös joitakin alkuperäisestä poikkeavia muutoksia on jouduttu käytännön syistä tekemään.

Parhaiten säilyneitä yleisötiloja ovat aula ja lämpiö. Niissä tunnelma on säilynyt pitkälti alkuperäisen kaltaisena. Aulassa ja lämpiössä on säilynyt myös alkuperäisiä tai alkuperäisen kaltaisia pintarakenteita ja alkuperäisiä kalusteita. Osa kalusteista, kuten aulan vaatesäilytyksen kalusteet ja lämpiön tarjoilutiskit, on uusittu vanhojen kalusteiden rekonstruktioina. Lämpiöön on hankittu myös uusia kalusteita, esimerkiksi pöytiä ja tuoleja.

Henkilökunnan tiloissa alkuperäisessä tai pitkälti alkuperäisen kaltaisessa asussaan ovat säilyneet henkilökunnan pukuhuonekäytävät ja pukuhuoneet sekä kaakon puoleiset porrashuoneet. Teknisissä tiloissa, kuten näyttämötiloissa, tilojen alkuperäisen asun säilyneisyyttä on hankalaa, jopa mahdotonta, arvioida. Toisaalta nämä tilat ovat luonteeltaan teknisten tilojen kaltaisia, niitä ei ole alun perinkään suunniteltu arkkitehtuuriltaan viimeistellyiksi edustutiloiksi.

Aulasta lämpiöön johtava juhlava pääportaikko on säilynyt portaikon käyttäjien näkökulmasta ja lämpiön suunnasta katsottuna pääpiirteissään alkuperäisessä asussaan. Portaikosta avautuu näkymiä aulaan ja lämpiöön sekä lasiseinien kautta ulos.

Materiaalit

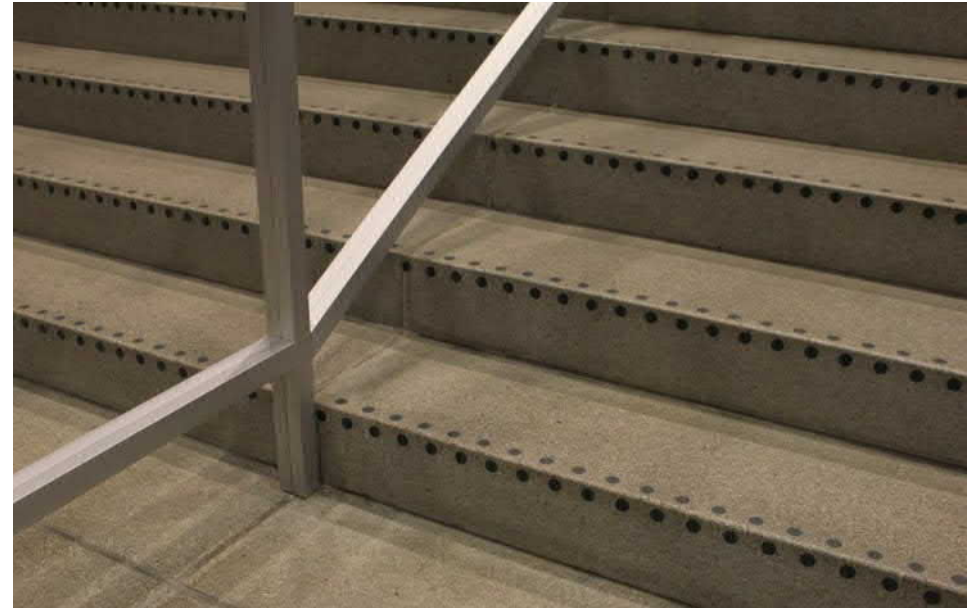

Yleisötiloissa on säilynyt alkuperäisiä ilmeeltään pelkistettyjä sileiksi valettuja betoniseinäpintoja. Lämpioässä puhtaslinjaiset umpinaiset betonipinnat ja läpinäkyvät suuret lasipinnat muodostavat tilalle ominaisen tunnelman.

Alkuperäisestä poikkeavana muutoksena erottuu peruskorjauksen yhteydessä rakennettu koko lämpion pituinen parvi. Parven lasikaide heijastaa lämpion näkymiä. Valoisana aikana se heijastaa ulkoa tulevaa valoa, pimeällä valoteoksen valoa. (Kuva yllä Esa Eirola 2017).

Lämpöön kattopintoja. Kattoa kannattavat korkeat betonipalkit erottuvat suuren näyttämön katsomon vastaisen umpinaisen betoniseinän yläpuolella. Alakattojen alumiinikaasettipinnat on pyritty peruskorjauksen yhteydessä uusimaan mahdollisimman paljon alkuperäisten kaltaisiksi. Alumiiniset sähköasennuksia varten tarkoitetut listat on asennettu kattoon peruskorjauksen yhteydessä.

Pääportaikon detaljointia. Kaiteet ovat eloksoitua alumiinia ja lasia, portaat ja välitasot vaaleaa hiottua sementtimosaikkia.

Kuorotilan puolella alun perin avattavissa seinäpaneeleissa on säilynyt suuren näyttämön katsomon alkuperäinen kangasverhous. Seinärakenne on muutettu kiinteäksi peruskorjauksen yhteydessä, kun seiniin on salin puolelle asennettu uudet akustiikkaverhoukset.

Katsomon alkuperäinen seinä. (Kuva Asikainen 2018 / Pohjois-Pohjanmaan museo).

Kalusteet

Peruskorjauksen yhteydessä on uusittu joitain vanhoja kalusteita, pääasiassa tuoleja. Sisustusarkkitehti Kari Asikaisen aulatiloihin suunnitteleman nappisohvat sekä hänen lämpiötiloihin suunnitteleman tuolit ovat alkuperäiset, peruskorjauksen yhteydessä kunnostetut ja uudelleen verhoillut.

Peruskorjauksen jälkeen alkuperäiset tuolit sijoitettiin lämpiöön lasiseinän vierelle, jotta Kaarlenaukiolta lämpiöön avautuva näkymä säilyisi alkuperäisen kaltaisena. Kalusteet on kuitenkin myöhemmin viety varastoon. Niiden käyttöä lienee hankaloittanut erityisesti tuolien painavuus, joten ne on päädytty korvaamaan uusilla selkeästi keveämmillä kalusteilla.

Teatteriravintola Vänmannin tiloissa on edelleen käytössä muutamia alkuperäisiä laipjalkaisia tuoleja ja pöytiä. Osa vanhoista kalusteista on teatterilla varastossa.

Lämpötuoli (positio 154), (80 kpl) kunnostettava määrä 45 kpl Kari Asikainen	
RUNKO / JALKA	Terästrumpetti jalka. Trumpetti jalka maalataan, RAL9010, valkoinen.
ISTUINOSA JA SELKÄNOJA	Lasikulttuurakentelinen kuppi-istuin. Rakenne vahvistetaan tarvittaessa. Lasikuituosat maalataan RAL9010, valkoinen. Pehmeusteet ja verhoilu uusitaan ohaisen työselityksen mukaan. Verhoilukangas: Bogesunds Väveri Ab, Sand 389, tumman ruskea
KÄSINOJAT	Teräksinen kiinnityspanta. Lasikulttuurakentelinen käsinoja. Verhoiltu pehmuste. Pehmeuste ja verhoilu uusitaan. Verhoilukangas: Bogesunds Väveri Ab, Sand 389, tumman ruskea. Teräs- ja lasikuituosat maalataan, RAL9010, valkoinen.
MUUTA	Sijoitus suuren näyttämön lämpiö (220), aition lämpiö (322)

Ala-aulessa ja wc-tiloissa on alkuperäisiä nahkaverhoiltuja, laippajalkaisia sohvia. Ne on kunnostettu peruskorjauksen yhteydessä.

Rahi, (39 kpl) kunnostettava määrä 39 kpl	
Kari Asikainen	
RUNKO / JALKA	Terästrumpettijalka puhdistetaan.
ISTUINOSA	Verhoilu puhdistetaan valmistajan suosittelemalla hoitoaineella.
SELKÄNOJA	
KASINOJAT	
MUUTA	Sijoitus sisääntuloaula ja yleisö WC:t

Asko-yleistuoli (positio 158), (sininen 12 kpl, vihreä 32 kpl, ruskea 29 kpl, yht. 73 kpl) kunnostettava määrä 44 kpl	
RUNKO / JALKA	Maalattu alumiinirumpetti ja ka sinisissä tuoleissa. Kiillotetut alumiinirumpetti vihreissä ja ruskeissa tuoleissa. Kunnostettavaksi valitaan kiillotetuilla alumiinirumpetti ja aluilla varustettuja tuoleja. Kiillotetut alumiiniosat puhdistetaan.
ISTUINOSA JA SELKÄNOJA	Vanerirunko. Verhollu ja pehmusteet uusitaan oheisen työselityksen mukaan. Saumat ja koristeikkaukset oheisen piirustuksen mukaan. Verhollukangas Bogesunds Väveri Ab, Sand; 16 tuolia 382, terracotta; 16 tuolia 345, pistaasin vihreä; 12 tuolia 356, turkoosi.
KÄSINOJAT	Alumiinirunkoiset käsinojat. Kunnostettavaksi valitaan kiillotetulla alumiinipinnalla olevia käsinoja. Verhollu uusitaan ja pehmusteet uusitaan. Verhollukangas kuten istuinosa. Alumiiniosat puhdistetaan.
MUUTA	Sijoitus pienen näyttämön lämpiö (105/1, 105/2)

Peruskorjauksen yhteydessä kunnostettiin myös Asko-yleistuoleja, joita sijoitettiin pienen näyttämön lämpiöön sekä VIP-tilaan (nykyinen Maria Silfvanin kabinetti).

13.3 Säilyneisyyskaaviot

Säilyneisyyskaavioissa pohjana ovat vuoden 2018 muutospirustukset.

Kellarikerros

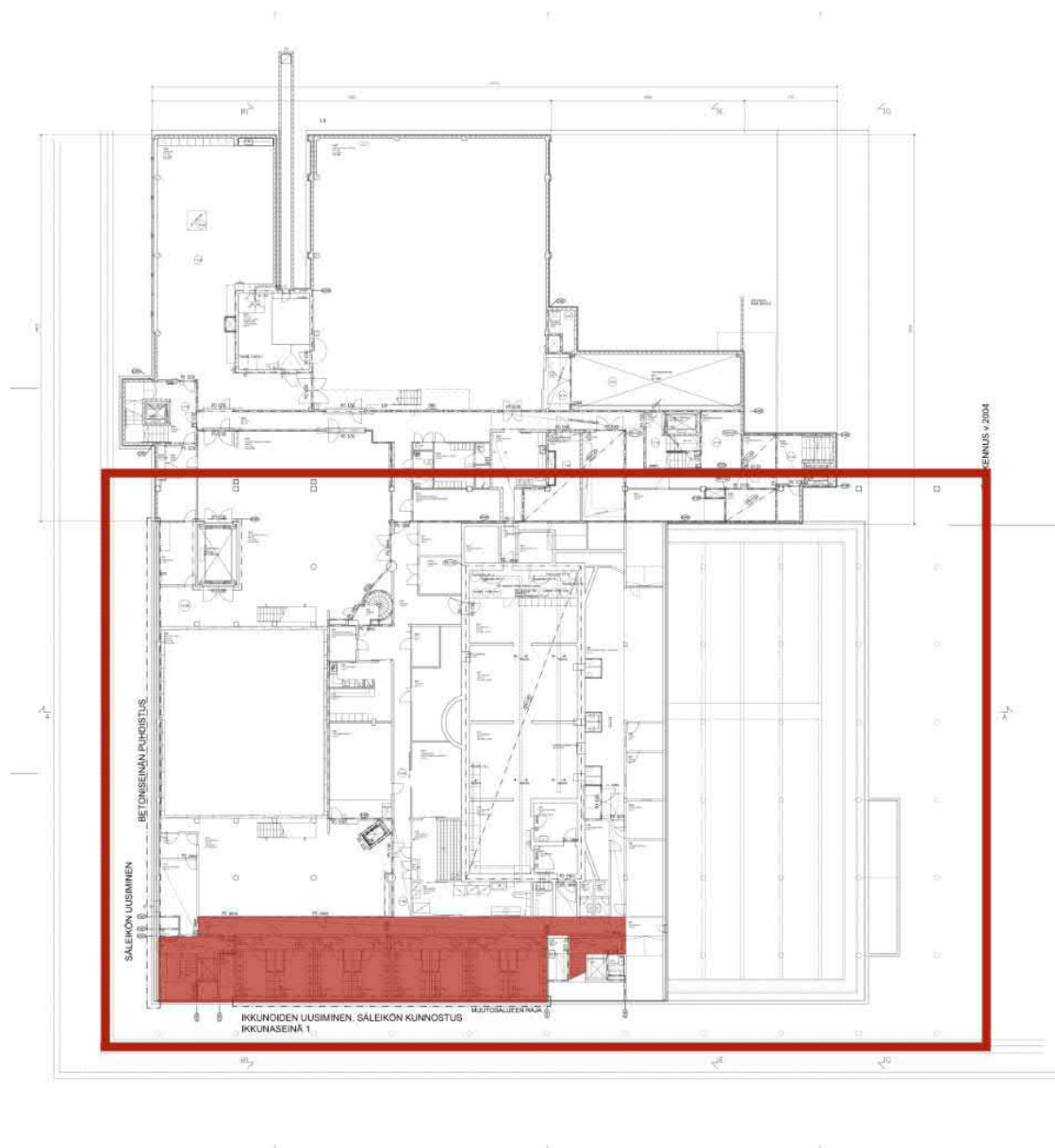
Kellarikerroksessa parhaiten säilyneitä tiloja ovat kaakon puolella sijaitsevat porrashuoneet sekä henkilökunnan pukuhuoneet ja pukuhuonekäytävä. Pukuhuoneiden tilajako on pääosin säilynyt alkuperäisessä asussaan. Tilojen kalusteita on osittain uusittu. Tilojen luonne on säilynyt pitkälti alkuperäisen kaltaisena. Käytävällä on säilynyt alkuperäinen väriyty.

 Alkuperäinen, vuonna 1972 valmistunut rakennus.

 Tilan muoto ja keskeiset ominaispiirteet ovat säilyneet lähellä alkuperäistä asuaan. Alkuperäisiä rakennusosia ja kalusteita on säilynyt. Vähäisiä materiaali-, kaluste- ja värimuutoksia.

 Tilan muoto, käyttötarkoitus tai tunnelma on pääosin säilynyt. Alkuperäisiä pintamateriaaleja ja rakennusosia on osin säilynyt.

 Tilan muoto ja käyttötarkoitus on säilynyt. Tilan alkuperäinen tunnelma on edelleen aistittavissa. Pintamateriaalit, rakennusosat ja kalusteet on pääosin uudistettu.

Ensimmäinen kerros

Myös toisessa kerroksessa henkilökunnan portaikot ja pukuhuoneet ovat säilyneet pääpiirteisään alkuperäisessä asussaan.

Pääsisäänkäynti ja aula ovat säilyneet tunnelmaltaan alkuperäisen kaltaisina. Aulan lattiapinta on alkuperäinen, peruskorjauksen yhteydessä kunnostettu. Vaatesäilytyksen kalusteet on uusittu vanhan mallin mukaisiksi.

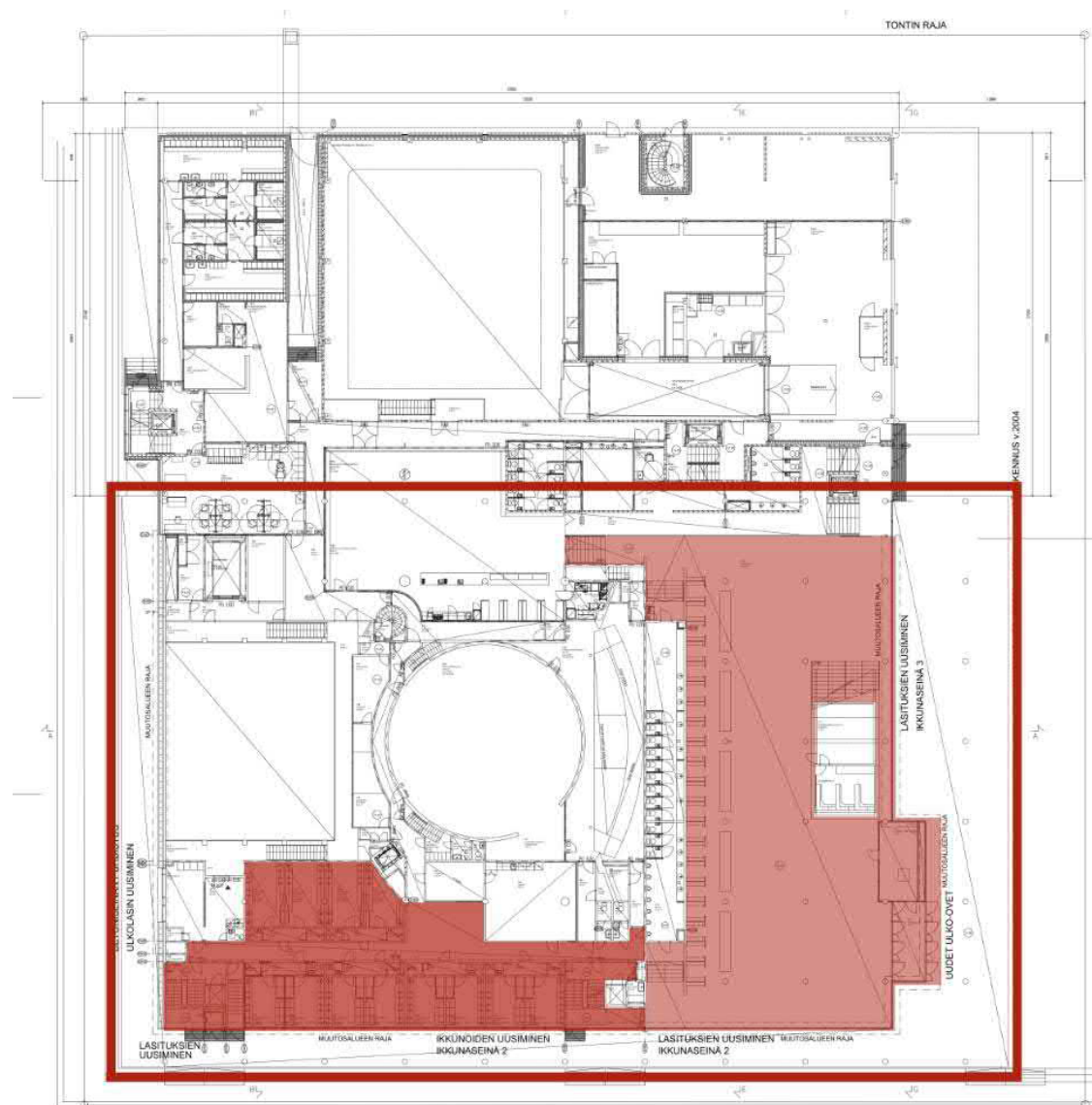
Aulan ilmeeseen on vaikuttanut lipunmyynti- ja varastotilojen rakentaminen pääportaikon alle. Ilmava, avoin portaikko on muuttunut alaosaan umpinaiseksi.

Alkuperäinen, vuonna 1972 valmistunut rakennus.

Tilan muoto ja keskeiset ominaispiirteet ovat säilyneet lähellä alkuperäistä asuaan. Alkuperäisiä rakennusosia ja kalusteita on säilynyt. Vähäisiä materiaali-, kaluste- ja värimuutoksia.

Tilan muoto, käyttötarkoitus tai tunnelma on pääosin säilynyt. Alkuperäisiä pintamateriaaleja ja rakennusosia on osin säilynyt.

Tilan muoto ja käyttötarkoitus on säilynyt. Tilan alkuperäinen tunnelma on edelleen aistittavissa. Pintamateriaalit, rakennusosat ja kalusteet on pääosin uudistettu.

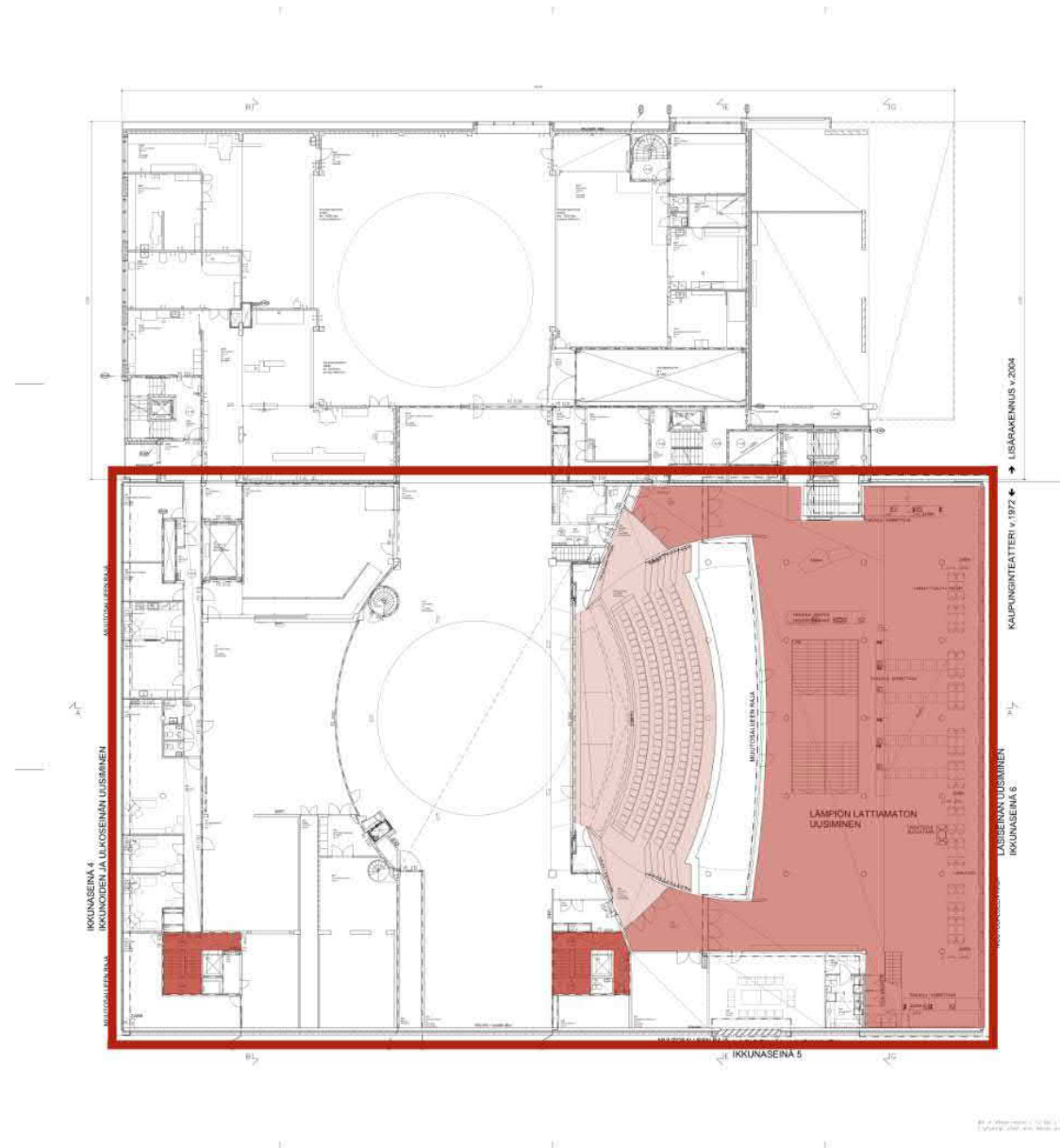

Toinen kerros

Parhaiten säilyneitä tiloja toisessa kerroksessa ovat henkilökunnan porrashuoneet sekä suuren näyttämön lämpö.

Lämpöissä on peruskorjauksen yhteydessä ja sen jälkeen tehty joitakin muutoksia. Näkyvimpiä muutoksina erottuvat Vinttikamariin johtava porras ja koko lämpöön pituinen parvi. Tilan ilmeeseen vaikuttaa myös nykyinen voimakkaan punainen matto, joka poikkeaa väritykseltään alkuperäisestä. Tilan henki on muutoksista huolimatta säilynyt pitkälti alkuperäisen kaltaisena. Jaatisten suunnitelmien mukainen tilallinen vaihtelevuus sekä korkean ja matalan tilan välinen dynamiikka ovat säilyneet.

- Alkuperäinen, vuonna 1972 valmistunut rakennus.
- Tilan muoto ja keskeiset ominaispiirteet ovat säilyneet lähellä alkuperäistä asuaan. Alkuperäisiä rakennusosia ja kalusteita on säilynyt. Vähäisiä materiaali-, kaluste- ja värimuutoksia.
- Tilan muoto, käyttötarkoitus tai tunnelma on pääosin säilynyt. Alkuperäisiä pintamateriaaleja ja rakennusosia on osin säilynyt.
- Tilan muoto ja käyttötarkoitus on säilynyt. Tilan alkuperäinen tunnelma on edelleen aistittavissa. Pintamateriaalit, rakennusosat ja kalusteet on pääosin uudistettu.

Kolmas kerros

Kolmannessa kerroksessa parhaiten säilyneitä tiloja ovat henkilökunnan porrashuoneet. Lämpöön yläosa ulottuu kolmannen kerroksen tasalle.

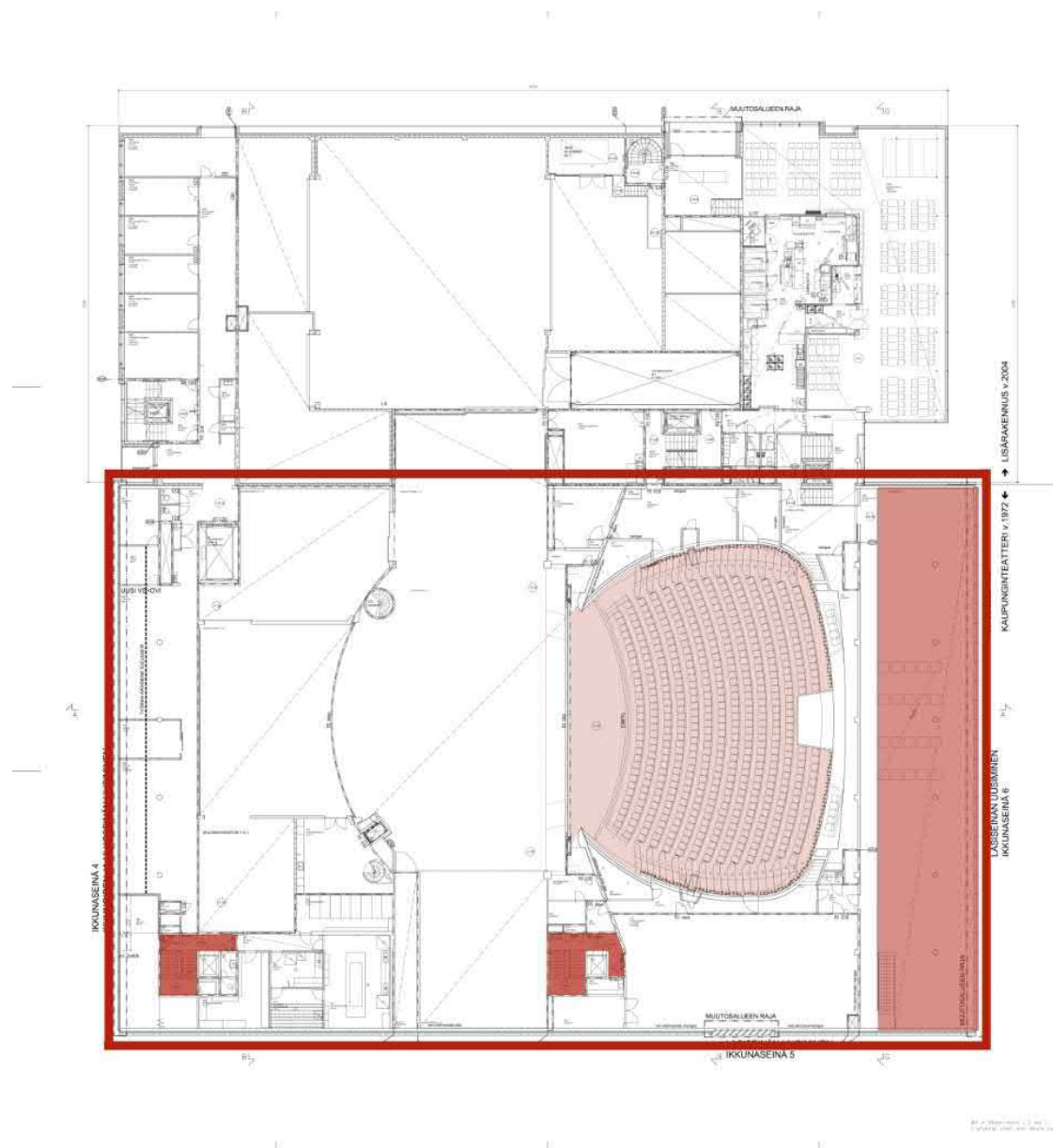
Suuren näyttämön katsomossa on säilynyt alkuperäisen kaltaista tunnelmaa, vaikka seinien ja lattian pintamateriaalit, alakatto ja katsomon istuimet on uusittu. Katsomossa on kuitenkin edelleen aistittavissa lämmin yhteisöllinen tunnelma, jonka muodostavat lämpimän sävyisellä kankaalla verhoiltujen istuinten kaartuvat rivistöt.

Alkuperäinen, vuonna 1972 valmistunut rakennus.

Tilan muoto ja keskeiset ominaispiirteet ovat säilyneet lähellä alkuperäistä asuaan. Alkuperäisiä rakennusosia ja kalusteita on säilynyt. Vähäisiä materiaali-, kaluste- ja värimuutoksia.

Tilan muoto, käyttötarkoitus tai tunnelma on pääosin säilynyt. Alkuperäisiä pintamateriaaleja ja rakennusosia on osin säilynyt.

Tilan muoto ja käyttötarkoitus on säilynyt. Tilan alkuperäinen tunnelma on edelleen aistittavissa. Pintamateriaalit, rakennusosat ja kalusteet on pääosin uudistettu.

Neljäs kerros

Neljännessä kerroksessa parhaiten säilyneitä tiloja ovat henkilökunnan porrashuoneet.

Lämpöön yläosa ulottuu kolmannen kerroksen tasalle.

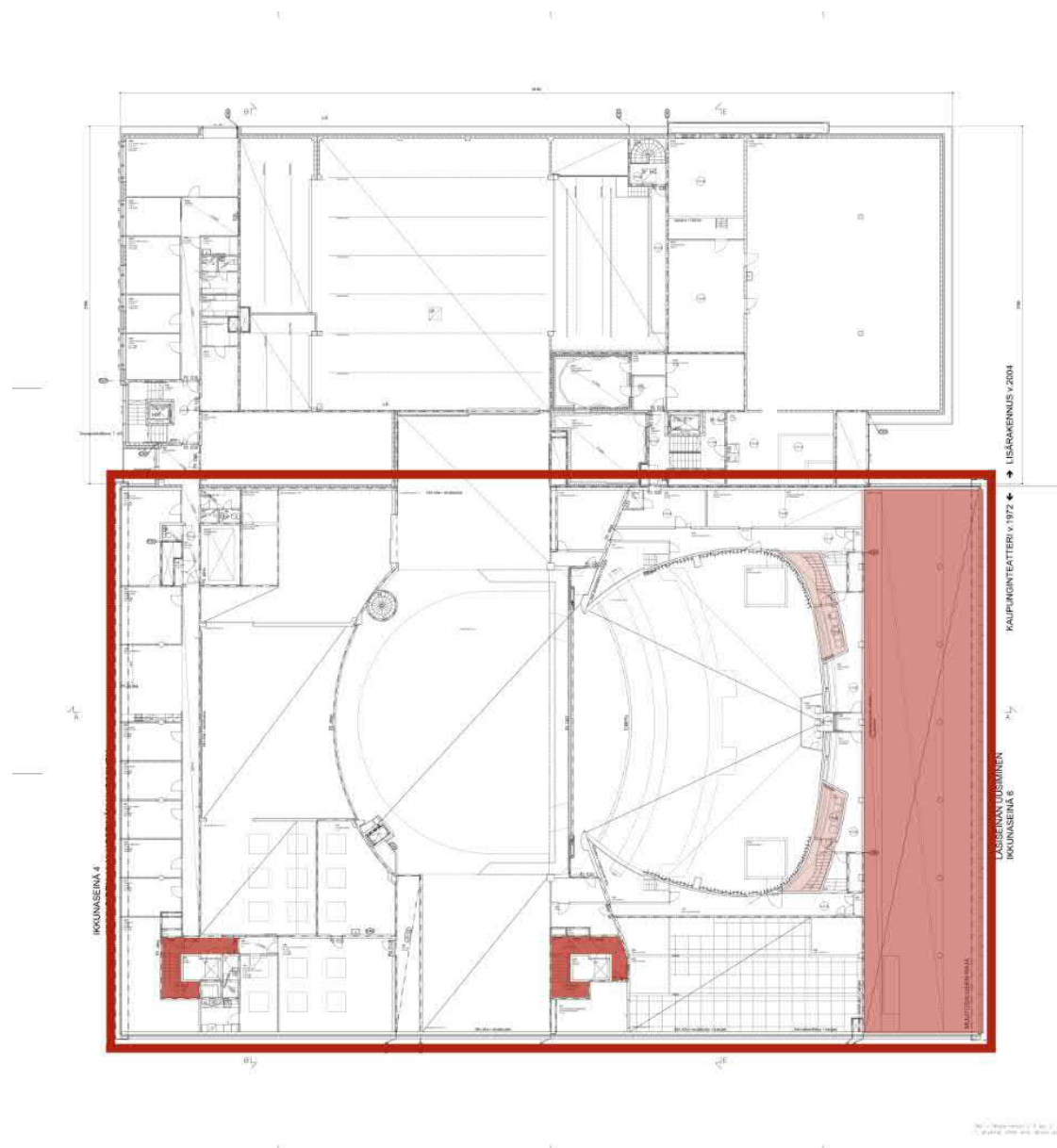
Suuren näyttämön katsomoon liittyvissä aitoissa on säilynyt alkuperäistä tunnelmaa kuten katso-mossakin.

 Alkuperäinen, vuonna 1972 valmistunut rakennus.

 Tilan muoto ja keskeiset ominaispiirteet ovat säilyneet lähellä alkuperäistä asuaan. Alkuperäisiä rakennusosia ja kalusteita on säilynyt. Vähäisiä materiaali-, kaluste- ja värimuutoksia.

 Tilan muoto, käyttötarkoitus tai tunnelma on pääosin säilynyt. Alkuperäisiä pintamateriaaleja ja rakennusosia on osin säilynyt.

 Tilan muoto ja käyttötarkoitus on säilynyt. Tilan alkuperäinen tunnelma on edelleen aistittavissa. Pintamateriaalit, rakennusosat ja kalusteet on pääosin uudistettu.

14 OULUN KAUPUNGINTEATTERIN KULTTUURIHISTORIALLINEN MERKITYS JA ARVOT

14.1 Teatterirakennuksen tunnistetut arvot

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY – Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila

Oulun kaupunginteatteri kuuluu valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä RKY edustavaan aluekokonaisuuteen *Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila*. Aluekokonaisuuteen kuuluvat Vänmanninsaari ja torialue sekä Rantakadun ja Aleksanterinkadun väliin rajautuvat kortteli-alueet. Arvoalueeseen rajautuu kaksi muuta valtakunnallisesti merkittävää aluekokonaisuutta: Oulujoen suistoalueen historiallinen kokonaisuus sekä Kaupunginjoen varren puistovyöhyke.

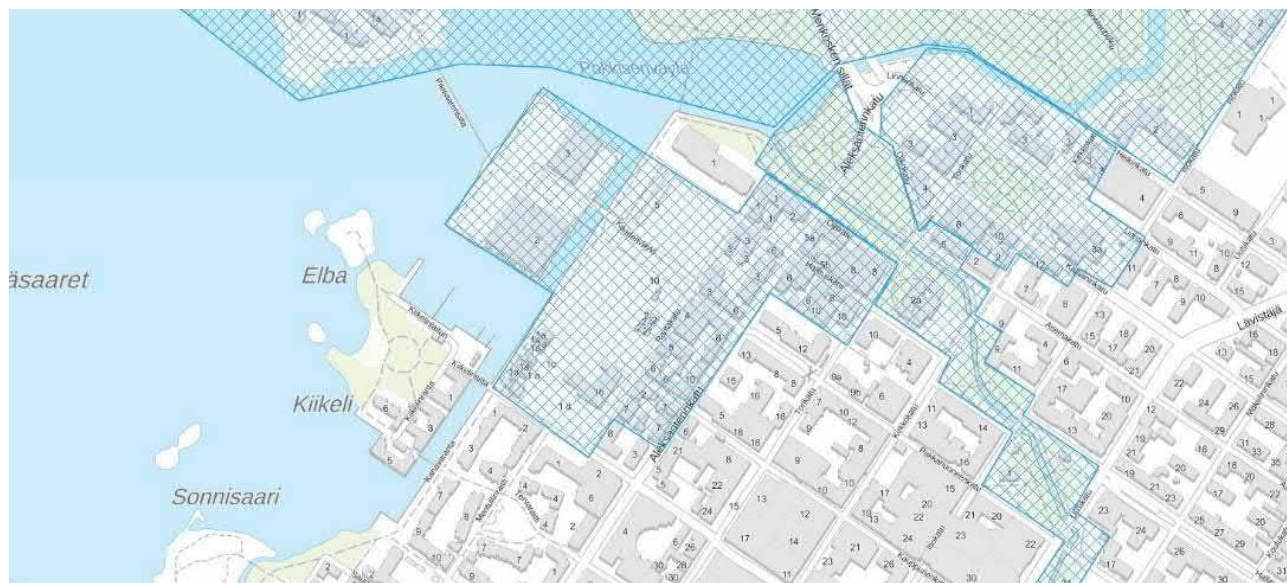
Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila muodostaa merkittävän kaupunkihistoriallisen kokonaisuuden, joka kuvastaa toisaalta Oulun 1870–1880-lukujen vaurastumista kaupalla ja merenkululla, toisaalta 1960-luvun monumentaalista keskustasuunnittelua. Rantakadun varrella on vanhaa, vuonna 1882 tapahtuneen Oulun palon jälkeiseltä ajalta periytyvää rakennuskantaa. Kauppatorilla on kauppahalli vuodelta 1901 sekä hirsirakenteisia kaksikerroksisia makasiineja 1700- ja 1800-luvuilta.

Arvoalueeseen kuuluu Oulun torinrannan monumentaalikeskus, joka syntyi kaupungin vuonna 1962

järjestämän kulttuuri- ja hallintokeskuksen suunnitteluilpailun pohjalta. Suunnitelma, jonka tieltä olisi pitänyt purkaa Rantakadun korttelit, toteutui vain osin. Teatterin ja kirjaston lisäksi toriaukion pohjoisreunaa rajaavaa hotellia pidetään suunnitelman osana, vaikka paikka oli suunnitelmassa varattu valtion virastotalolle. Hotelli on kuitenkin rajattu arvoalueen ulkopuolelle.

Aluekuvauksen mukaan:

”Toriaukion edustalla, suorakaiteisella saarella, ovat kaupunginteatteri ja -kirjasto sekä toriaukion pohjoislaidalla suurhotelli, jotka ovat toteutuneita osia arkkitehtien Marjatta ja Martti Jaatisten laatimasta 1960-luvun monumentaalikeskustasommitelmasta. Jaatisten Vänmanninsaarelle suunnittelemat teatteri vuodelta 1972 ja kirjasto vuodelta 1981 ovat niukkaa modernia betoniarkkitehtuuria.”⁷²

⁷² Museovirasto, http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1474 (luettu 23.6.2021). (Kartta Museovirasto, karttapalvelu).

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015

Maakunnallisessa inventoinnissa Oulun kaupunginteatterilla on määritelty olevan rakennushistoriallisia arvoja (R), maisema- ja ympäristöhistoriallisia arvoja (M), säilyneisyysarvoja (S) sekä taiteellisia ja visuaalisia arvoja (T): MRKY 2015: R, M, S, T.

Arvokkaita alueita Oulussa 2015 – Oulujoen suisto

Oulujoen suistoalueeseen kuuluvat Oulujoen suistossa sijaitsevat saaret sekä Koskikeskusta, Hartaanselkää ja Rommakonselkää ympäröivät ranta-alueet. Oulun ruutukaavakeskustan meren puoleisella laidalla arvoalueeseen kuuluvat Hupisaaret, Lammassaari ja Linnansaari, Vänmanninsaari, Kiikeli ja Hollihaan puistoalue.

Oulujoen suistoalueeseen liittyy rakennushistoriallisia, kulttuurihistoriallisia ja maisemallisia arvoja. Se on historiallisesti ja maisemallisesti keskeisintä Oulua, johon kuuluu mm. Oulun linnan rakenteita, vanhoja ja uudempia puistoalueita ja teollisuusympäristöjä. Suiston siluetti vesipeileineen on merkittävä oululaiselle identiteetille. Maankohoaminen ja rakentaminen ovat muuttaneet ja muuttavat edelleen suiston ilmettä.⁷³

Oulujoen suistoalueen aluerajaus. (Kuva Arvokkaita alueita Oulussa 2015).

⁷³ Arvokkaita alueita Oulussa 2015, 59-62.

Oulun moderni ruutukaavakeskusta 2016 – Moderni monumentaalikeskus

Oulun kaupunginteatteri huomioidaan arvokohteenä Oulun ruutukaavakeskustan alueelle vuonna 2016 laaditussa modernin rakennuskannan inventoinnissa. Alueeseen kuuluvat arvokkaat modernit rakennukset Oulun kaupunginteatteri, 1972 (arktsto Marjatta ja Martti Jaatinen Oy) sekä Oulun pääkirjasto, 1981 (arktsto Marjatta ja Martti Jaatinen Oy). Alueelle ominaisiksi arvoiksi on määritelty rakennustaiteellinen merkitys, kaupunkikuvallinen merkitys, harvinaisuus, alkuperäisyys, autenttisuus, yhtenäisyys ja identiteetti.

Arvoalueen sijainti ja rajaus.

Aluekuvauksen mukaan:

”Oulun torinrannan moderni monumentaalikeskus on osa valtakunnallisesti arvokasta aluetta Oulun rantakorttelien julkinen kaupunkitila (RKY 2009). Monumentaalikeskus syntyi kaupungin 1962 järjestämän kulttuuri- ja hallintokeskuksen suunnittelukilpailun pohjalta, jonka voittivat arkkitehdit Marjatta ja Martti Jaatinen. Suunnitelma, jonka tieltä olisi pitänyt purkaa Rantakadun korttelit, toteutui vain osin. Jaatisten saarelle suunnitteleminen teatterin ja kirjaston lisäksi toriaukion pohjoisreunaa rajaavaa hotellia pidetään suunnitelman osana, vaikka paikka oli Jaatisten suunnitelmassa varattu valtion virastotalolle. Alue on keskeinen osa Oulun suistomaisemaa ja rakennukset ovat Oululle tunnusomaisia. Kaarlenväylän muodostama näkömäkseli ja torinrannan aukea tila kuuluvat olennaisesti kaupunkisuunnittelulliseen kokonaisuuteen.”⁷⁴

Arvoalueelle annettujen suositusten mukaan monumentaalikeskuksen kaupunkikuvallinen idea tulee säilyttää alueen mahdollisessa täydennysrakentamisessa. Vänmanninsaaren rantojen viimeistely rakennetuiksi täydentäisi kokonaisuutta.⁷⁵

Oulun kaupunginteatteri huomioidaan selvityksessä myös yksittäisenä, 1970-luvun rationalismia edustavana arvokohteenä. Sen tunnistettuja arvoja ovat rakennustaiteellinen merkitys, kaupunkikuvallinen

merkitys, historiallinen merkitys, harvinaisuus, erikoisuus, alkuperäisyys, autenttisuus, kerroksisuus, yhtenäisyys, liittyminen ympäristöön ja identiteetti.⁷⁶

Kohdekuvausten mukaan:

”Oulun kaupunginteatteri on modernin betoniarkkitehtuurin taidonnäyte Suomessa. Rakennus on toteutunut osa arkkitehtien Marjatta ja Martti Jaatinen laatimasta, 1960-luvun tiukkaan moduulijatteluun perustuneesta monumentaalikeskussommitelmasta. Vänmanninsaarella sijaitsevat teatteri ja kirjasto ovat keskeinen osa Oulun suistomaisemaa. Niikkaan moderniin betoniarkkitehtuuriin perustuva rakennus korjattiin vuosina 2002–2004 (Sampo Valjus) ja sen yhteyteen rakennettiin suuri laajenusosa, jossa on mm. ravintola ja pieni näyttämö. Rakennus on säilynyt sekä julkisivuiltaan että sisätiloiltaan lähes alkuperäisessä asussaan.”⁷⁷

⁷⁴ Oulun moderni ruutukaavakeskusta 2016, 68.

⁷⁵ Oulun moderni ruutukaavakeskusta 2016, 68.

⁷⁶ Oulun moderni ruutukaavakeskusta 2016, 111.

⁷⁷ Oulun moderni ruutukaavakeskusta 2016, 111.

Vesipeilin vuosisadat 2021 – Monumentaalikeskus

Monumentaalikeskus huomioidaan Oulujoen suistoalueeseen kuuluvana arvoalueena vuonna 2021 valmistuneessa selvityksessä *Vesipeilin vuosisadat – Selvitys Oulujoen suiston historiasta ja arvoista*. Selvityksen tarkoituksena on nostaa esille ainutlaatuisen suistoalueen rakentumisen historia ja kulttuurihistorialliset arvot. Selvitys on toiminut tausta-aineistona Oulun Suistokaupunkivision laatimisessa. Visio osoittaa suiston kehittämisen yhteisen tahtotilan ja tavoitteet tulevaisuuteen.⁷⁸ Oulun kaupungin yhdyskuntalautakunta on merkinnyt selvityksen tiedoksi ja ohjeellisena jatkosuunnittelussa huomioitavaksi 8.6.2021.⁷⁹

Oulujoen suistoalueella Vänmanninsaari erottuu solmukohtana maisemassa.⁸⁰ Selvityksen mukaan Vänmanninsaarelle valmistuneet Jaatisten toimiston suunnittelemat rakennukset ovat merkittävä arkkitehtoninen ja suistolle oman erityispiirteensä luova maamerkki ja nykyisin osa RKY-aluetta. Monumentaalikeskus on voimakkaasti läsnä suistomaisemassa, ja sama tapahtuu myös käänteisesti, sillä suistomaisema on läsnä teatterin ja kirjaston sisätiloissa, joista tarjoutuu vuodenaikojen ja säätilojen mukaan vaihtuvat näkymät suistoon.

Selvityksen mukaan Vänmanninsaari rakennuksiin on monumentaalikeskuksen kilpailualueen toteutunein ja merkittävin osa. Saaren

kaupunginpuoleinen reuna on toteutunut kilpailussa esitetyn idean mukaisesti. Kulttuurirakennusten veden yllä leijuva jalusta erottuu korostetun rakennettuna vastakohtana suiston muiden saarien vapaamuotoisille rannoille. Pimeässä saaren kanavan puoleisen reunan alla loistava valaistus korostaa tätä kontrastia. Pikisaaren puoleinen reuna odottaa vielä toteutustaan.

Toteutuneilta osiltaan monumentaalikeskus on vahva, niukkaa ja rationalistista modernismia edustava veistoksellinen kokonaisuus, jota keskeneräinen rannan käsittely himmentää. Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatisten suunnittelemat teatteri ja kirjasto avautuvat suurten ikkunaseinien kautta eri suuntiin – teatteri kohti Kaarlenaukiota ja Linnansaarta ja kirjasto kohti kaupunkia. Lasiseinät muodostavat elävän julkisivun, joka sekä peilaa että avaa näkymiä rakennusten sisätilojen ja kaupungin välillä. Veistokselliset ja luonteeltaan selkeästi julki- set rakennukset muodostavat arvokasta, kaikille yhteistä julkista kaupunkitilaa.⁸¹

⁷⁸ *Vesipeilin vuosisadat 2021*, 6.

⁷⁹ *Vesipeilin vuosisadat 2021*, 40.

⁸⁰ *Vesipeilin vuosisadat 2021*, 38.

⁸¹ *Vesipeilin vuosisadat 2021*, 91-94.

⁸² *Vesipeilin vuosisadat 2021*, 95.

ALUEEN ARVOT

Monumentaalikeskus on moderni ja ehyt kokonaisuus, joka on valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. Arvorakennukset ovat löytäneet paikkansa ja lunastaneet asemansa. Keskuksen suunnasta näkymät Vänmanninsaareen laajojen avointen alueiden yli ovat tärkeitä. Saari arvoraakennuksineen tarvitsee ympärilleen avoimia vesipeilejä. Pikisaaren sillan rakentaminen on muuttanut saaren aseman päätepisteestä välietapiksi, ja se on nykyisin tärkeä osa kevyen liikenteen verkostoa.

SUOSITUKSET JATKOON

Merkittävällä paikalla maisemassa sijaitsevaan saareen kohdistuvat muutokset tulee tehdä harkiten, laadukkaasti ja historialliset arvot huomioiden. Tulevan toiminnan ja muutosten tulisi selkeyttää saarta. Rakennusten ominaispiirteet, mm. jalustat ja avautuminen keskustaan ja suistoon suurin laisein tulisi säilyttää. Keskeneräisten rantojen toteuttaminen rakennetuiksi korostaisi alkuperäisen suunnitelman olennaista ideaa. Vuonna 1962 laaditun kokonaissuunnitelman sisältö olisi tarpeen arvioida uudelleen. Avoimet vesipeilit saaren ympärillä tulee säilyttää.⁸²

14.2 Yksi Oulun keskustan merkkirakennuksista

Oulun kaupunginteatteri on yksi Oulun keskustassa sijaitsevista tärkeistä merkkirakennuksista. Se sijaitsee keskeisellä, kaupunkikuvallisesti tärkeällä ja näkyvällä paikalla Oulun kauppatorin laidalla.

Oulun kaupunginteatteri on merkittävä kulttuuritoimija Oulussa ja Pohjois-Suomessa. Se on Pohjois-Suomen suurin ammattiteatteri. Suomen ammattiteatteriverkostossa Oulun teatteri lukeutuu suurten ammattiteattereiden joukkoon.⁸³

Oulun kaupunginteatterissa järjestetään vuosittain Oulun lasten ja nuorten teatterifestivaali. Se on Suomen vanhin ja yksi Euroopan suurimmista festivaaleista nuorelle yleisölle. Teatteritalossa järjestetään myös esimerkiksi Oulun Taidekoulun näytöksiä sekä seminaareja ja muita kokoontumisia.

Oulun kaupunginteatteri on kaupunkilaisten tuntema ja useimpien käyttämä rakennus. Se on toiminut valmistumisestaan saakka, noin 50 vuoden ajan, Oulun kaupunginteatterin käyttämänä teatteritalona. Sillä on merkitystä teatteritaidetta ja viihdettä tarjoavana rakennuksena. Teatteriin liittyy kaupunkilaisten kokemuksia ja muistoja muun muassa merkittävinä elämyksinä koetuista esityksistä.

Kaupunkikuvassa Oulun kaupunginteatteri erottuu maamerkkirakennuksena osana Vänmanninsaaren kokonaisuutta.

⁸³ Suomen teatterit, Oulun teatteri.

Teatteri ja kirjasto jokisuiston maisemassa kesällä 2017. (Kuva Esa Eirola).

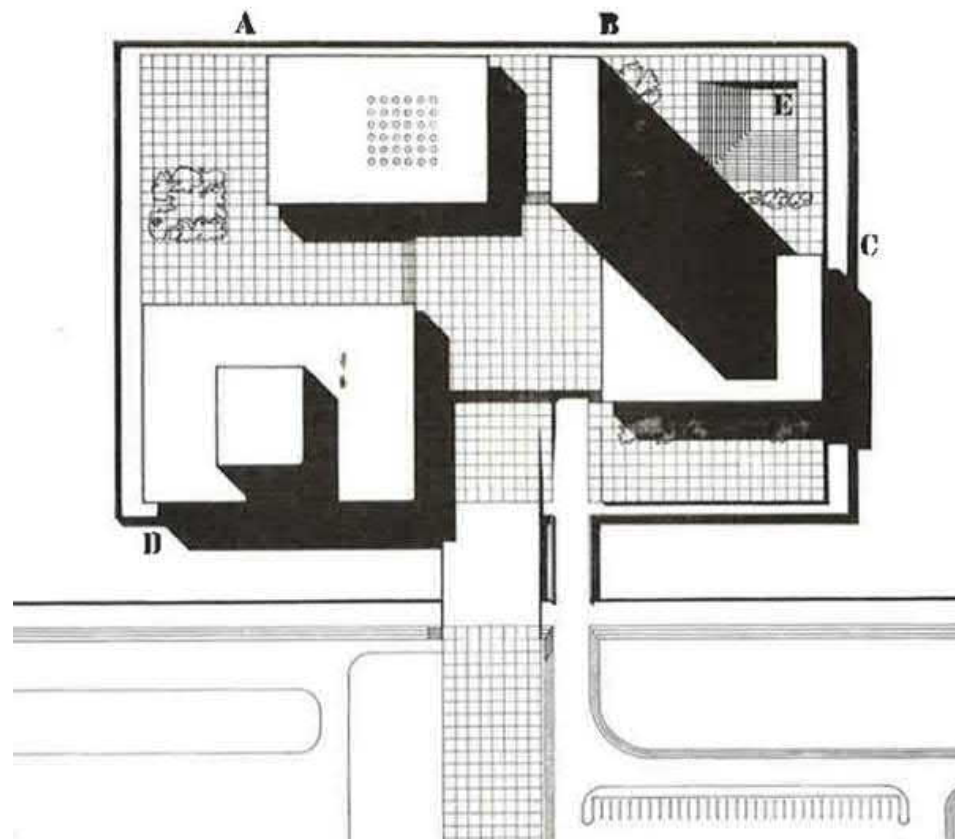
14.3 Vänmanninsaaren maisemallinen ja kaupunkikuvallinen kokonaisuus

Torinrannassa Vänmanninsaarella sijaitsevat Oulun pääkirjasto ja Oulun kaupunginteatteri muodostavat yhdessä kaupungin puoleisilta rannoilta muotoillulle saarelle kaupunkikuvallisesti ja maisemallisesti arvokkaan kokonaisuuden. Ne ovat keskeinen osa 1960-luvun modernistista monumentaalikeskussuunnitelmaa. Rakennukset liittyvät Oulun ruutukaavakeskustaan sekä toiminnallisesti että kaupunkikuvallisesti.⁸⁴

Vänmanninsaaren sommitelma on kokonaisuutena selkeäpiirteinen ja ilmava. Näkymät sekä rakennusten suhde toisiinsa ja maisemaan ovat tarkkaan harkittuja. Rakennusten sisätiloista avautuu näkymiä kaikkiin ilmansuuntiin torinrantaan ja suistoalueen maisemiin.

Rakennusten väleihin rajautuu eri luonteisia aukiotiloja. Rakennukset rajaavat keskelleen Pakkahuoneenkadun päätteeksi tunnelmaltaan kaupunkimaisen keskuskaukion. Keskuskaukiolta avautuvat rakennusten väleistä näkymät kaikkiin suuntiin Pokkisenväylän ja Linnansaaren, Pikisaaren, Rommakonselän, Kiikelin, torin ja kaupungin ruutukaavakeskustan suuntiin. Näkymät tuovat keskuskaukion tunnelmaan viitteitä Vänmanninsaarta ympäröivästä suistomaisemasta.

Teatterin ja kaupungintalon väliin rajautuvalta aukiolta avautuvat näkymät Rommakonselän ja Hietasaaren maisemiin. Kaupungintalon ja toimistotornin välistä avautuu rakennusten rajaama näkymä Pikisaaren suuntaan. Toimistotornin ja konserttitalon väliin rajautuvan aukion keskelle on suunniteltu ulkoilmakatsomo. Katsomon istumapaikoilta avautuvat näkymät suistoalueen maisemiin. Suiston vesipeili ja saaret muodostavat katsojille näyttämön elävän taustan. Konserttitalon edustalla on kaupungin ja torin suuntaan avautuva aukio.

Ote Oulun monumentaalikeskussuunnitelmasta, Vänmanninsaari. A – kaupungintalo, B – kaupungin virastot, C – konserttitalo, D – teatteritalo, E – ulkoilmakatsomo. Konserttitalon paikalle on rakennettu kirjasto. (Kuva Jaatinen & Jaatinen 1965).

⁸⁴ Oulun moderni ruutukaavakeskusta 2016, 10.

Monumentaalikeskussuunnitelmassa Pakkahuoneenkadun päätteeksi on suunniteltu toimistotorni. Suunnitelmassa toimistotorni on siro, hoikka ja korkea rakennus, jonka ympärillä on avointa tilaa. Tornin viereen on suunniteltu kaupungintalo. Osittain sen paikalle on myöhemmin rakennettu kaupunginteatterin laajennusosa.

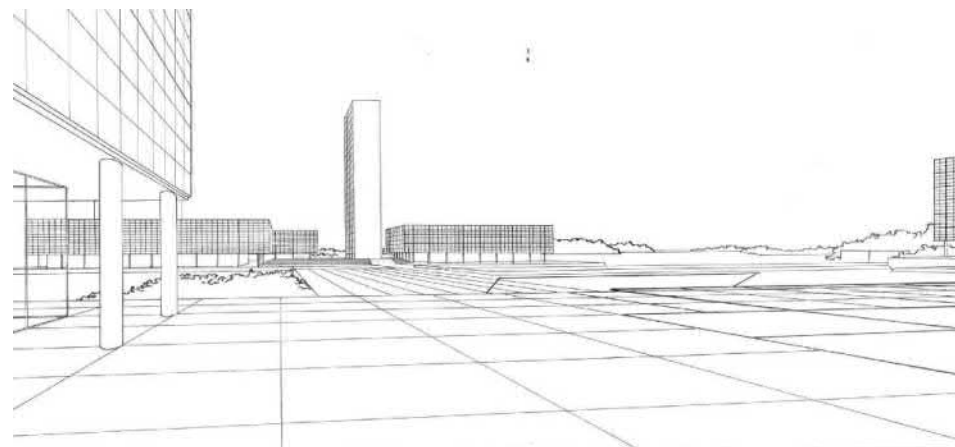
Vänmanninsaaren kokonaisuutta täydentävän tornin suunnittelusta ja rakentamisesta on käyty keskustelua aika-ajoin aina 1960-luvulta saakka. Keskustelun monumentaalikeskukseen sijoitettavasta tornista on jopa sanottu olevan osa oululaista kulttuurihistoriaa:

”Monumentaalikeskuksen kokonaisuus on edelleen kesken. Pikisaareen johtava kävelysilta ja teatterin laajennus ovat sekoittaneet tilannetta. Pikisaaresta lähesyttävässä Vänmanninsaari näyttää pusikkoisen takapihansa edelleen luonnontarhaisena. Rakennettu ranta kohottaisi saaren ideaa ja koostaisi suistoalueen alkuperäisen kilpailuvoiton mukaisesti.”⁸⁵

Monumentaalikeskussuunnitelma on toteutunut vain osittain. Siitä huolimatta Vänmanninsaari on arvokas kokonaisuus, johon liittyy maisemallisia, kaupunkikuvallisia ja rakennustaiteellisia arvoja. Se on tunnistettava, identiteetiltään vahva ja mieleen jäävä kokonaisuus, joka hahmottuu olennaisena osana Oulun kaupungin keskusta-aluetta.

Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatisten suunnittelemat teatteri ja kirjasto ovat edustavia ja hyvin säilyneitä esimerkkejä oman aikakautensa vähäeleisestä ja puhdaslinjaisesta modernista betoniarkkitehtuurista.⁸⁶

Monumentaalikeskussuunnitelma on Vänmanninsaaren rantojen osalta kesken-eräinen. Rannat olisi hyvä viimeistellä alkuperäisen suunnitelman mukaisesti rakennetuiksi

Ote Jaatisten laatiman asemakaavan havainnekuvasta. Vänmanninsaarella sijaitseva monumentaalikeskus erottuu kaupunkikuvassa selkeäpiirteisenä, torin ja suistoalueen avoimen maiseman ympäröimänä kokonaisuutena. (Kuva Jaatinen & Jaatinen 1965).

⁸⁵ Krogius 2012, 25.

⁸⁶ Krogius 2012, 41.

14.4 Oulun kaupunginteatterin arkkitehtoniset arvot

Oulun kaupunginteatteri on yksi Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatisten suunnittelemissa julkisista rakennuksista. Jaatisten arkkitehtuuri on vähäeleistä ja puhtaslinjaista modernismia. Heidän suunnittelemissaan rakennuksille tyypillisiä piirteitä ovat rakenteen aitous, muodon selkeys, puhtaus ja loogisuus. Arkkitehtuuriajattelun taustalla ovat purismi, minimalismi ja Mies van der Rohen ideat – pyrkimys pelkistettyyn kokonaisuuteen, yksinkertaiseen muotoon ja pienimpienkin yksityiskohtien tarkkaan suunnitteluun.⁸⁷

Vuonna 1972 valmistunut teatterirakennus on julkisivuiltaan säilynyt pääpiirteissään alkuperäisessä asussaan. Sisätiloissa merkittävimmistä yleisötiloista aula ja suuren näyttämön lämpiö ovat säilyneet tunnelmaltaan pitkälti alkuperäisen kaltaisina. Myös suuren näyttämön katsomossa on muutoksista huolimatta säilynyt alkuperäistä tunnelmaa ja juhlavuutta.

Teatterirakennuksessa ilmenee arkkitehtien Marjatta ja Martti Jaatisten laatimalle monumentaalikeskussuunnitelmalle ominainen tiukka moduuliajattelu. Teatterin arkkitehtuuri pohjautuu vahvasti 6 000 – 3 000 – 1 500 – 750 moduulijakoon, joka ulottuu kokonaisuudesta yksityiskohtiin saakka. Rakennus on absoluuttinen kokonaisuus, jonka sisään toiminnot on sovitettu estetiikan ehdoilla⁸⁸.

Oulun kaupunginteatteri syksyllä 2021. Teatteritalon pohjakerros on Kaarlenaukion puolelta pääosin lasia, mikä luo aineettoman vaikutelman. Pimeänä aikana sisätilat erottuvat ulos lämpimän sävyisinä ja houkuttelevina. Torin puolella umpinainen betoniseinä muodostaa lasipintojen läpinäkyvyyttä korostavan kontrastin.

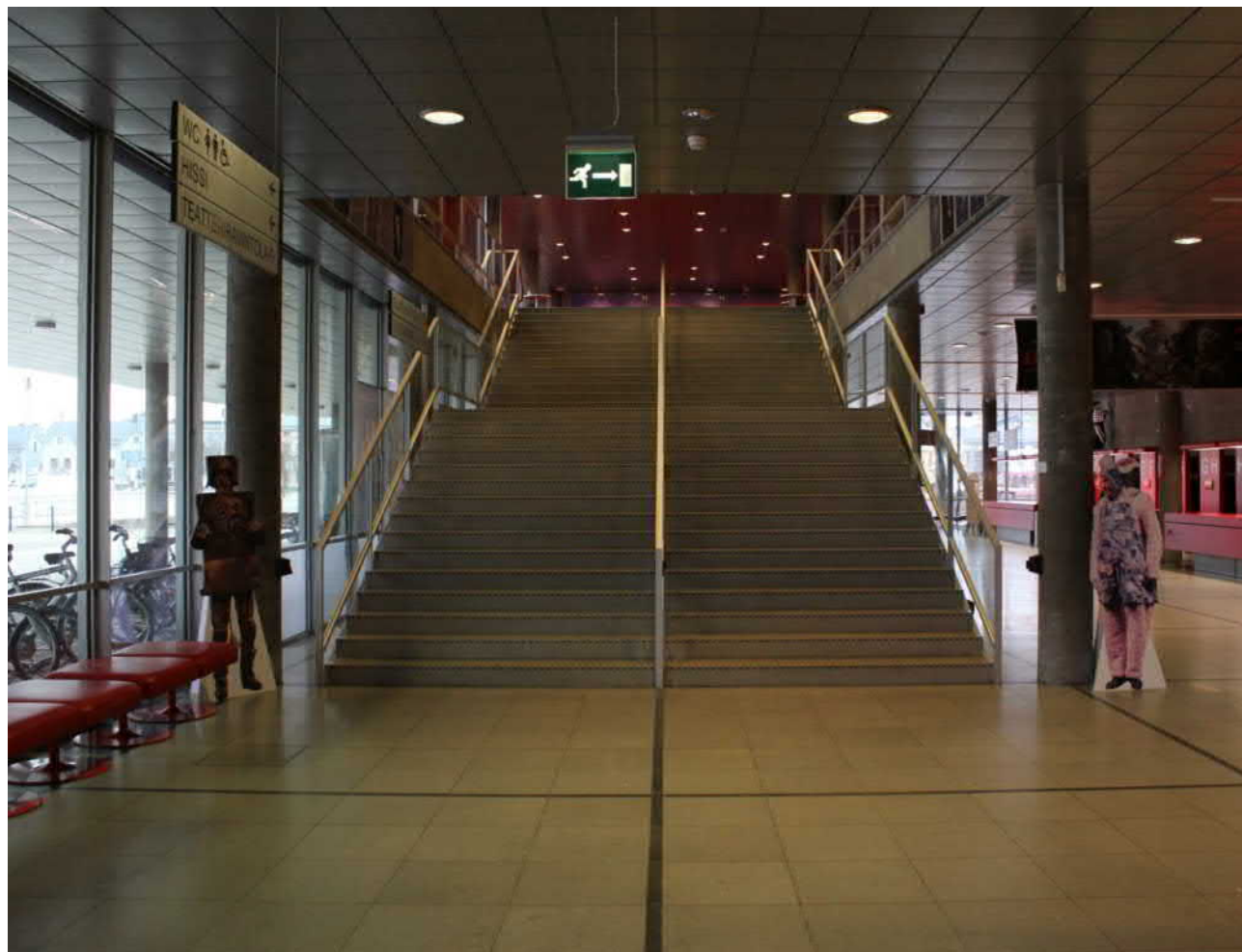
⁸⁷ Krogus 2012, 27.

⁸⁸ Sampo Valjuksen haastattelu 7.2.2022.

Minimalistisessa modernissa arkkitehtuurissa mittasuhteilla on tärkeä merkitys. Monumentaalikeskukseen kuuluvien merkkirakennusten, Oulun pääkirjaston ja kaupunginteatterin, arkkitehtuuri ilmentää tarkkaan harkittujen mittasuhteiden luomaa harmoniaa. Rakennuksille on ominaista samanlainen rytmi, joka yhdistää ne yhtenäiseksi kokonaisuudeksi.

Rakennuksille ominaiset selkeät ja puhdaslinjaiset muodot, sirot pilarit ja nauhaikkunat viittaavat Le Corbusierin arkkitehtuuriin, suunnittelun monumentaalisuus Alvar Aallon merkkirakennuksiin. Rakennuksille ominaisessa moduulijärjestelmässä voi nähdä myös viittauksia Oulun keskusta-alueen vanhaan ruutuasemakaavaan.⁸⁹

Teatterin ja kirjaston pelkistetty, niukkalinjainen arkkitehtuuri kestää huonosti kokonaisuuteen sopimattomia muutoksia. Muutokset on sovittava rakennuksiin varoen, rakennuksia kunnioittaen, kokonaisuuden ominaispiirteet ja arvot huomioiden.

Aulasta lämpiöön johtavassa pääportaikossa näkyy selvästi rakennukselle ominainen modulaarisuus.

⁸⁹ Piccolo 2017, 13.

Oulun monimentaalikeskuksen ja Oulun kaupunginteatterin suunnittelu ajoittuu pääosin 1960-luvulle. Tuolloin Suomessa elettiin arkkitehtuurin kulta-aikaa. Arkkitehtuuri nähtiin Suomessa lippulaivana ja suomalainen arkkitehtuuri oli myös kansainvälisesti merkittävää.⁹⁰ Aikakauden tunnettuja arkkitehteja olivat muun muassa Viljo Revell ja Aarno Ruusuvoori. Heidän suunnittelemissaan rakennuksissa arkkitehtuuri oli pelkistettyä, vähäeleistä ja järkipäristä sekä materiaaleja ja rakenteita korostavaa. Jo opiskeluaikanaan Martti Jaatinen oli työskennellyt Viljo Revellin toimistossa. Myöhemmin hän toimi Suomen rakennustaiteen museossa näyttelykomissaarina ja näyttelyosaston päällikkönä, ja hän vastasi muun muassa kansainvälistä huippuarkkitehtuuria esittelevien näyttelyiden valmistelusta.

Oulun kaupunginteatterin peruskorjauksen ja laajennuksen suunnittelusta vastanneen arkkitehti Sampo Valjuksen mukaan Martti Jaatinen oli vaikuttanut erityisesti Eero Saarisen suunnittelemissa rakennuksissa. Oulun kaupunginteatterinkin arkkitehtuuriin vaikuttaneiksi esikuviksi Valjus arvelee erityisesti arkkitehti Eero Saarisen suunnitteleman, vuonna 1956 valmistuneen General Motorsin teknisen tutkimuksen keskuksen Yhdysvalloissa (Warren, Michigan) sekä arkkitehti Oscar Niemeyerin suunnitteleman, vuonna 1960 valmistuneet Brasilian kansalliskongressin rakennukset (Brasilia, Brazil).⁹¹

General Motors Technical Center, Warren, Michigan, 1946-1956. (Kuvat Balthazar Korab / Balthazar Korab collection. Library of Congress, Washington, D.C).

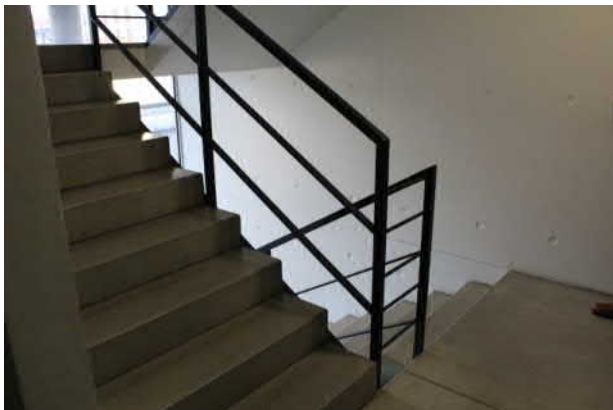
Brasilia Congresso Nacional vuonna 2007. (Kuva Wikimedia Commons, Public domain).

⁹⁰ Sampo Valjuksen haastattelu 7.2.2022.

⁹¹ Sampo Valjuksen haastattelu 7.2.2022.

Oulun kaupunginteatteri on modernin betoniarkkitehtuurin taidonnäyte. Teatterin vanhassa osassa on teknisesti taitavaa osaamista erityisesti betonipintojen toteutuksessa. Betonityö on yksinkertaisuudessaan monimuotoista ja on vaatinut osaamista, jonka kaltaista ei nykyään juuri enää ole.

Teatterin rakentamisen aikaan 1970-luvun alussa betonirakenteita ja betonipintoja tehtiin vielä paljon paikallavaluna – elementtirakentaminen oli Oulun seudulla vielä varsin vähäistä, esimerkiksi asuin-kerrostalojen runkorakenteet tehtiin yleensä paikalla. Betonityötekniikan osaamisen taustalla vaikutti varsin todennäköisesti myös Oulujoen voimalaitosten rakentaminen 1950-luvulla.⁹²

⁹² Sampo Valjuksen ja Laura Sorrin haastattelu 7.2.2022.

14.5 Sisätilojen arkkitehtoniset arvot

Teatteritalossa arkkitehtonisesti merkittävimpana kokonaisuutena erottuvat yleisötilat. Tilojen suunnittelussa on pyritty siihen, että teatteriesitykseen saapuvalla katsojalle muodostuu elämyksellinen kokemus. Pääsisäänkäynti, aulatala, lämpiö ja suuren näyttämön katsomo muodostavat tunnelmaltaan vaihtelevan tilasarjan.

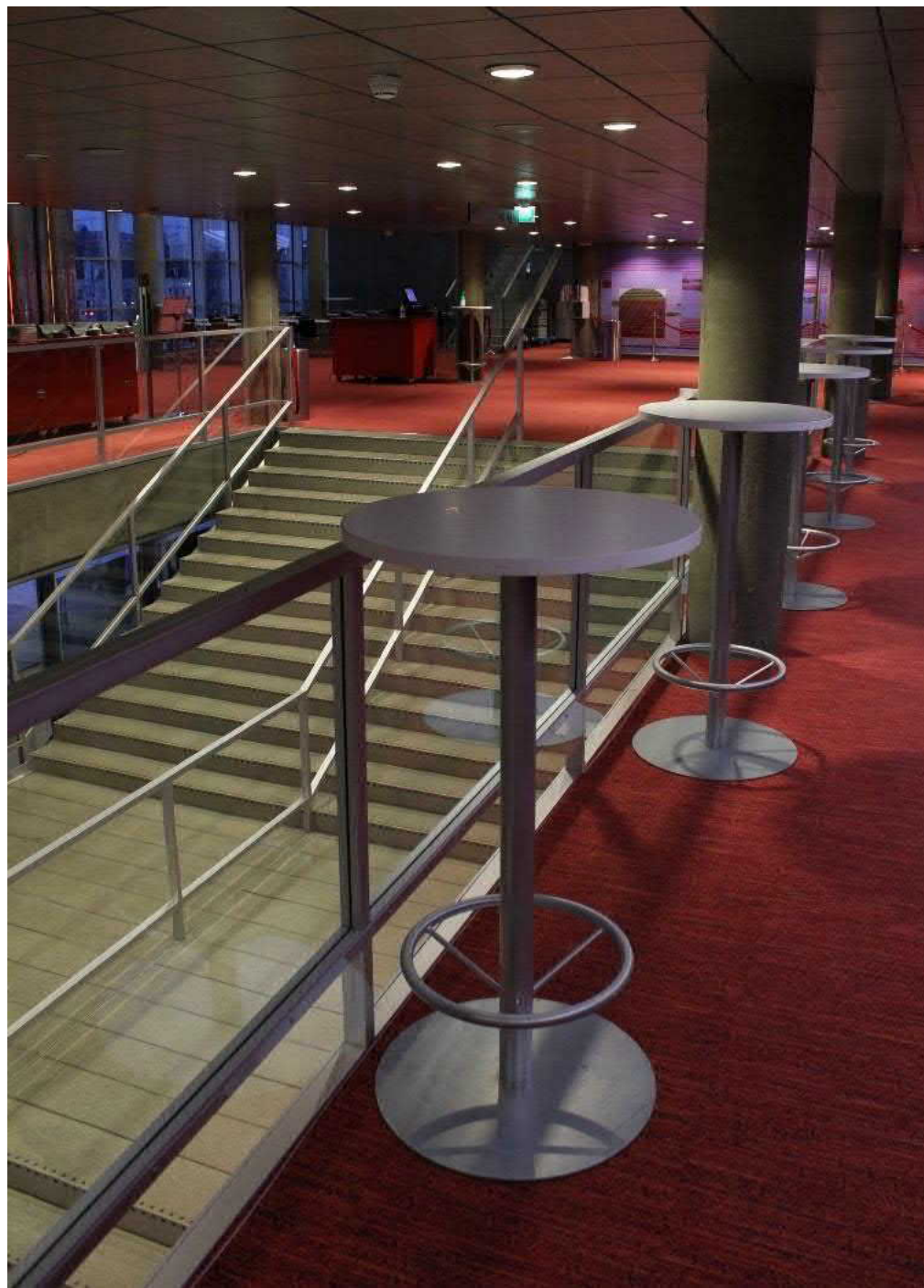
Pääsisäänkäynnin kautta saavutaan matalaan aulaan, josta avautuu lasiseinien ja rakennusta ympäröivän arkadikäytävän kautta näkymiä ympäröivään maisemaan. Julkisivujen avoimuus tuntuu korostavan tilan mataluutta. Aulasta torille ja edelleen kohti kaupunkia avautuvissa näkymissä korostuu teatterirakennuksen modernin arkkitehtuurin ja vanhojen arvorakennusten koristeellisen ulkoasun välinen dynamiikka. Moderni teatteritalo hahmottuu osaksi 1800-luvun rakennuksista nykyaikaan ulottuvaa jatkumoa. Kirjaston suuntaan avautuvassa näkymässä hahmottuu teatterin ja kirjaston välinen yhteys. Kirjaston takana avautuu Oulujoen suisto-alue.

Aulasta kuljetaan lämpiöön pääportaikon kautta. Leveä, juhlava pääportaikko on rakennuksen aulatiilojen keskipiste ja liikenteellinen solmukohta. Portaikosta voi katsella aulan suuntaan ja havainnoida muuta teatteriin saapunutta yleisöä. Lämpiöstä voi niin ikään katsella portaikkoon ja etsiä tuttavien saapuvan yleisön joukosta. Alun perin, ennen laajennuksen valmistumista, portaikosta avautui näkymiä myös Pikisaaren ja Hietasaaren suuntaan.

Portaikko johtaa korkeaan, koko rakennuksen levyiseen lämpiöön. Lämpiö on avoin ja avara, ilmava ja juhlava tila. Tilan juhlavuutta korostaa keskellä sijaitseva Matti Koskelan teos Valomaisema vuodelta 1972. Lämpiössä erityislaatuisuutta luovana piirteenä erottuu korkean lasiseinän kautta avautuva avara näkymä. Pimeänä aikana lämpimän sävyinen, valaistu sisätila ja pimeä ulkotila muodostavat vastaparin.

Lämpöön teatterisalin puoleinen laita on matala. Pilareiden kannattamasta matalasta tilasta kuljetaan lyhyen käytävämäisen tilan kautta suuren näyttämön katsomoon. Yleisö saapuu sisään katsomonsa etuosasta. Saapujalle avautuva näkymä kaartuvia penkkirivejä sekä näyttämön kaarevaa etuosaa kohti on olennainen osa saapumisen kokonaisuutta. Näkymässä avautuu yhteys paitsi näyttämöllä odotettavissa oleviin tapahtumiin, myös muuhun paikalla olevaan yleisöön.

14.6 Yhteenveto

Ympäristöarvot

Monumentaalikeskus arvokkaana kokonaisuutena

- Vänmanninsaarella sijaitsevat Oulun kaupunginteatteri ja pääkirjasto ovat arvokohteita sekä itsessään että osana laajempaa kokonaisuutta. Teatterin ja kirjaston muodostama monumentaalikeskus on ehyt, moderni kokonaisuus, johon liittyy maisemallisia, kaupunkikuvallisia ja rakennustaiteellisia arvoja. Se on toteutunut osa arkkitehtien Marjatta ja Martti Jaatisen 1960-luvulla laatimasta monumentaalikeskustasommitelmasta.
- Monumentaalikeskussuunnitelmalle ominaisia piirteitä ovat selkeys, väljyys ja avoimuus. Rakennusten sijainti on suunniteltu saarelle siten, että niiden väleihin avautuu aukiotiloja ja rakennuksista avautuu näkyviä toistensa ohi ympäröiviin maisemiin. Suunnitelman tavoitteet ovat teatterin ja kirjaston osalta toteutuneet.
- Monumentaalikeskus on osa valtakunnallisesti arvokasta aluekokonaisuutta *Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila*. Alue, johon kuuluvat Vänmanninsaari, torialue ja Rantakadun korttelit, on kerroksellinen kokonaisuus. Se kuvastaa toisaalta Oulun 1870–1880-lukujen vaurastumista kaupalla ja merenkululla, toisaalta 1960-luvun monumentaalista keskustasuunnittelua.

Monumentaalikeskus Oulujoen suistoalueen maisemassa

- Oulujoen suistoalueeseen liittyy rakennushistoriallisia, kulttuurihistoriallisia ja maisemallisia arvoja. Suistoalue on historiallisesti ja maisemallisesti keskeisintä Oulua. Suiston siluetti vesipeileineen on merkittävä oululaiselle identiteetille.
- Oulujoen suistoalueella Vänmanninsaari erottuu solmukohtana maisemassa. Teatteri ja kirjasto ovat keskeinen osa suistomaisemaa ja erottuvat maisemassa maamerkkikohteena. Vänmanninsaari rakennuksineen on selkeäpiirteinen ja pelkistetty kokonaisuus, joka muodostaa vastaparin Oulun kaupungin ruutukaavakeskustalle ja Rantakatua rajaaville rakennuksille.
- Vänmanninsaarta ympäröivät suistoalueen vesipeilit. Rakennuksista avautuu avoin maisema kohti jokisuistoa, suistoalueen saaria ja kaupungin keskustaa. Toisaalta suistomaisema on läsnä teatterin ja kirjaston sisätiloissa, joista tarjoutuu vuodenaikojen ja säätilojen mukaan vaihtuvat näkymät suistoon.

Monumentaalikeskus Oulujokisuiston maisemassa.
(Kuva Esa Eirola 2017).

- Kaarlenväylä muodostaa kaupunkikuvassa tärkeän näkymäakselin torinrannan aukean tilan yli Oulun ruutukaavakeskustasta Vännanninsaareen. Teatterin ja kirjaston välistä kulkee toiminnallisesti ja maisemallisesti tärkeä kevyenliikenteen reitti kaupungin keskustasta Pikisaareen ja edelleen Hieta- saareen.

Rakennustaiteelliset arvot

Monumentaalikeskus kokonaisuutena

- Toteutuneilta osiltaan monumentaalikeskus on vahva ja omaleimainen, niukkaa rationalistista modernismia edustava kokonaisuus.
- Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatisen suunnittelemat teatteri ja kirjasto ovat molemmat edustavia ja hyvin säilyneitä esimerkkejä oman aikakautensa vähäeleisestä ja puhdaslinjaisesta modernista betoniarkkitehtuurista. Veistokselliset, selkeälinjaiset rakennukset muodostavat arvokasta, kaikille yhteistä julkista kaupunkitilaa, johon kuuluvat sekä rakennusten sisätilat että niitä ympäröivät katu- ja aukiotilat.
- Teatteri ja kirjasto avautuvat suurten ikkunaseinien kautta eri suuntiin – teatteri kohti Kaarlenaukiota, kirjastoa ja Linnansaarta ja kirjasto kohti kaupunkia. Lasiseinät muodostavat elävän julkisivun, joka sekä peilaa että avaa näkymiä rakennusten sisätilojen ja kaupungin välillä.

Teatterirakennuksen rakennustaiteelliset arvot

- Oulun kaupunginteatteri on yksi Oulun keskustassa sijaitsevista tärkeistä merkkirakennuksista. Se sijaitsee keskeisellä, kaupunkikuvallisesti tärkeällä ja näkyvällä paikalla.
- Oulun kaupunginteatteri on modernin betoniarkkitehtuurin taidonnäyte Suomessa. Se on edustava esimerkki Jaatisille tyypillisestä niukkalinjaisesta, pelkistetyistä arkkitehtuurista, joka ilmentää tarkkaan harkittujen mittasuhteiden luomaa harmoniaa. Sille tyypillisiä piirteitä ovat rakenteen aitous, muodon selkeys, puhtaus ja loogisuus. Se ilmentää pyrkimystä pelkistettyyn kokonaisuushahmoon, yksinkertaiseen muotoon ja pienimpienkin yksityiskohtien tarkkaan suunnitteluun. Teatterin vanhassa osassa on teknisesti taitavaa osaamista erityisesti sileiksi valettujen betonipintojen toteutuksessa.
- Teatteritalossa arkkitehtonisesti merkittävimpänä kokonaisuutena erottuvat yleisötilat. Tilojen suunnittelussa on pyritty siihen, että teatteriesitykseen saapuvalla katsojalle muodostuu elämyksellinen kokemus. Pääsisäänkäynti, aulatila, pääportaikko, toisen kerroksen lämpiö ja suuren näyttämön katsojapaikat muodostavat vaikuttavan, tunnelmaltaan vaihtelevan tilasarjan.

Näkymät

- Teatterin toisessa kerroksessa sijaitsevasta lämpiötiloista avautuvat koko rakennuksen levyisen korkean lasiseinän kautta laajat näkymät Oulujokisuiston maisemiin kohti Linnansaarta, Raatinsaarta, Toivoniemeä ja Pikisaarta.

Säilyneisyys

- Teatterirakennus on hyvin säilynyt. Julkisivuiltaan se on säilynyt luoteen puoleista julkisivua lukuun ottamatta pääpiirteissään alkuperäisessä asussaan. Sisätiloissa merkittävimmistä yleisötiloista aula ja suuren näyttämön lämpiö ovat säilyneet tunnelmaltaan pitkälti alkuperäisen kaltaisina. Myös suuren näyttämön katsomossa on säilynyt alkuperäistä tunnelmaa ja juhlavuutta.

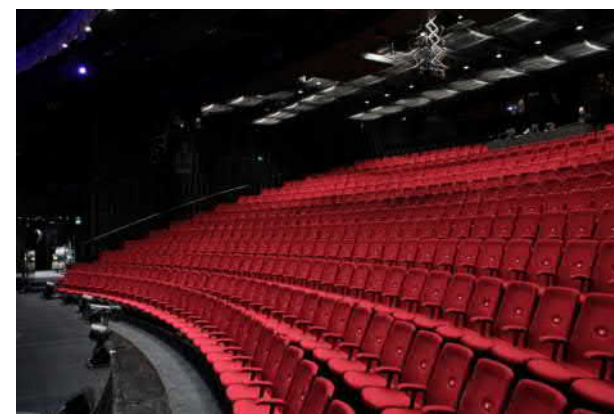
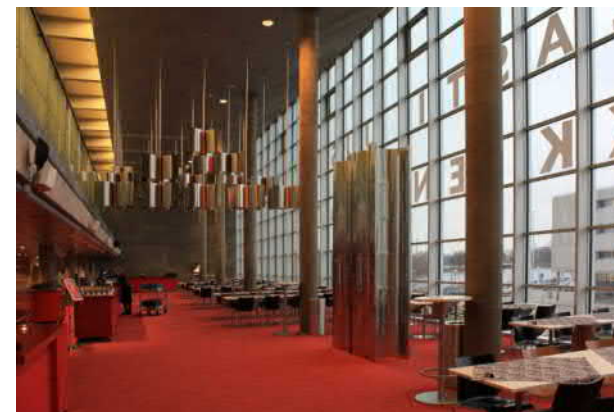
Historialliset arvot

Tunnettu ja tunnistettu julkinen rakennus

- Teatteri on tunnistettava rakennus. Se muodostaa yhdessä kirjaston kanssa oululaisten hyvin tunteman kokonaisuuden.
- Teatterilla on vahva identiteetti. Se on kaupunkilaisten tuntema ja useimpien käyttämä rakennus, joka tunnetaan hyvin toimintansa ja tapahtumiensa kautta.
- Oulun kaupunginteatteri on merkittävä ja tunnettu kulttuuritoimija Oulussa ja Pohjois-Suomessa. Teatteritalossa järjestetään paljon tapahtumia, mm. vuosittain Oulun lasten ja nuorten teatterifestivaali.
- Teatteri on toiminut noin 50 vuoden ajan Oulun kaupunginteatterin käyttämänä teatteritalona. Sillä on merkitystä teatteritaidetta ja viihdettä tarjoavana rakennuksena. Teatteriin liittyy kaupunkilaisten kokemuksia ja muistoja muun muassa merkittävänä elämyksinä koetuista esityksistä.

Esimerkki 1960- ja 1970-lukujen teatteriarkkitehtuurista

- Oulun kaupunginteatteri kertoo osaltaan oman aikakautensa teatteriarkkitehtuurista. 1960-luvulta lähtien kaikelle kansalle suunnattujen kulttuuripalvelujen merkitys lisääntyi, ja teatteritaloista tuli kaupungeille statussymboleita: kaupunkien vaurautta ja kulttuuritahtoa ilmaistiin näyttävien modernien teatteritalojen rakentamisen avulla.

15 LÄHTEET

Kirjalliset lähteet ja internet-lähteet

Arkkitehti 10–11/1967

Arvokkaita alueita Oulussa 2015. Keskeinen kaupunkialue. Oulu, Yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut. Oulun kaupungin yleiskaavoitus, Oulun kaupunkisuunnittelu. Sarja A 219, 2015

Asikainen, Kari. *Tuolin takaa.* Kari Design Oy, 2018

CulturalClimateChange. Hakemus, suomeksi toimitettu versio. Oulu, vuoden 2026 Euroopan kulttuuripääkaupunkihakija, 2021

Haavisto, Heli. *Tampereen Työväen Teatterin rakennusinventointi.* Pirkanmaan maakuntamuseo, Kulttuuriympäristöyksikkö, 2012

Jaatinen, Marjatta & Jaatinen, Martti. 1965. *Oulun monumentaalikeskus.* [Oulu]: [Kustantaja tuntematon.]

JK-Arkkitehdit. <https://jk-arkkitehdit.fi/terwa-tower/> (luettu 1.2.2022)

Kari Design / Kari Asikainen. <http://www.kariasikainen.fi/Sivusto/Etusivu.html> (luettu 1.2.2022)

Koho, Timo. *Teatteriarkkitehtuurin merkitysarvot. Teatterirakentamisen suhde yhteiskunnan arvomaailmaan kaupungistuvassa Suomessa.* Suomen muinais- muistoyhdistyksen aikakauskirja 97, Helsinki, 1991

Krogius, Pia. *Oulun pääkirjaston rakennushistoriaselvitys.* Arkkitehtitoimisto Pia Krogius, Oulussa 2.11.2012

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. *Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila.* http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1474 (luettu 23.6.2021)

Niskanen, Aino. *Teatterirakennukset 1945–2000.* Museovirasto, Rakennettu hyvinvointi. Kulttuurirakennukset. / Kulttuuriympäristö / Kulttuurirakennukset, 2020. https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/Kulttuurirakennukset/Teatterirakennukset_1945-2000.pdf (luettu 22.12.2021)

Oulun historialliset kartat. <https://www.ouka.fi/oulu/kadut-kartat-ja-liikenne/oulu-historialliset-kartat> (luettu 30.9.2021)

Oulun karttapalvelu. Asema- ja yleiskaavat. <https://kartta.ouka.fi/ims> (luettu 30.9.2021)

Oulun kaupunginteatteri. Kalusteet. Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen. Tapiolassa 4.2.1971

Oulun kaupunginteatteri. Kalustovärit. Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen. Tapiolassa 27.9.1971

Oulun kaupunginteatteri. Rakennusselvitys. Maalausselvitys. Värimallit. Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen. Tapiolassa 27.9.1971

Oulun kulttuuristrategia 2030. https://www.ouka.fi/documents/64304/18330203/Oulun+kulttuuristrate-gia+2030_www_s.pdf/08ea3c06-6443-4e31-8d00-b3df7f39b491 (luettu 16.11.2021)

Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016. Oulu, Yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut. Oulun kaupungin yleiskaavoitus, Oulun kaupunkisuunnittelu, Sarja A 222, 2016

Oulun taidemuseo. Julkiset ulkoveistokset. http://oulu.ouka.fi/taidemuseo/veistos/veistoshaku/lisatietoa/somma_paavilainen_makinen_lisa.html (luettu 11.1.2022)

Oulun taidemuseo. Prosenttitaide Oulussa. [http://prosenttitaide.ouka.fi/se-
laa/teos.php?aw=29](http://prosenttitaide.ouka.fi/se-
laa/teos.php?aw=29) (luettu 11.1.2022)

Oulun torinrannan kaavoitushistoriaselvitys. Arkkitehtitoimisto Jorma Teppo Oy, 17.4.2012

Oulu-seura ry. Muistomerkit ja -laatat. <http://www.oulu-seura.fi/muistom.htm> (luettu 25.2.2022)

Paavolainen, Pentti. *Suomen teatterihistoria*. Taideyliopiston Teatterikorkea-
koulu, Yhteisen opetuksen keskus, 2016. <https://disco.teak.fi/teatteri/> (luettu
22.12.2021)

Paikkatietoikkuna. Maanmittauslaitos. <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/> (lu-
ettu 30.9.2021)

Piccolo, Francesca Paola. *Our concrete heritage. Examples of concrete architec-
ture in Oulu: understanding, communication, promotion*. Oulu, 2017

Pieni näyttämö. Kansallisteatteri, [https://kansallisteatteri.fi/nayttamot/pieni-
nayttamo/](https://kansallisteatteri.fi/nayttamot/pieni-
nayttamo/) (luettu 22.12.2021)

Sahlberg, Marja (toim.). *Talon tarinat – Rakennushistorian selvitysopas*. Museo-
virasto, Rakennushistorian osasto, 2010. [https://www.museovi-
rasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/talon-tarinat-opas.pdf](https://www.museovi-
rasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/talon-tarinat-opas.pdf)
(luettu 14.10.2020)

Suomen Icomos, Venetsian julistus. [https://icomos.fi/kansainvaellinen/julistuk-
set-ja-suositukset/venetsian-julistus/](https://icomos.fi/kansainvaellinen/julistuk-
set-ja-suositukset/venetsian-julistus/) (luettu 8.2.2022)

Suomen teatterit. Oulun teatteri. [https://www.suomenteatterit.fi/jasenteatte-
rit/oulu-kaupunginteatteri/](https://www.suomenteatterit.fi/jasenteatte-
rit/oulu-kaupunginteatteri/) (luettu 10.1.2022)

Tampereen Työväen Teatteri. *Siiri, Esineet, kuvat ja kulttuuriympäristö*,
[http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3A%2F%2Fwww.pro-
fium.com%2Farchive%2FArchivedObject-A96B037C-E748-E92D-1152-
6F0CA4795729](http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3A%2F%2Fwww.pro-
fium.com%2Farchive%2FArchivedObject-A96B037C-E748-E92D-1152-
6F0CA4795729) (luettu 22.12.2021)

Teatterin tarina. [https://teatteri.ouka.fi/tietoja-teatterista/oulu-teatterin-ta-
rina/#main-title](https://teatteri.ouka.fi/tietoja-teatterista/oulu-teatterin-ta-
rina/#main-title) (luettu 3.11.2021)

Terwa Tower. Asemakaavan muutoksen osallistumis- ja arviointisuunnitelma.
Oulu, Yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut, Kaavatunnus 564-2401, Diaarinumero
OUKA/11684/10.02.03/2018, 28.5.2021. [https://www.oukapalvelut.fi/tekni-
nen/Suunnitelmat/Projektikortti_2019.asp?ID=1365](https://www.oukapalvelut.fi/tekni-
nen/Suunnitelmat/Projektikortti_2019.asp?ID=1365) (luettu 23.6.2021)

Terwa Tower. Terwa Kiinteistökehitys Oy, [http://terwakiinteistokehitys.fi/terwa-
tower/](http://terwakiinteistokehitys.fi/terwa-
tower/) (luettu 26.8.2021)

Teatterin tarina. Oulun teatterin internet-sivut, [https://teatteri.ouka.fi/tietoja-
teatterista/oulu-teatterin-tarina/#main-title](https://teatteri.ouka.fi/tietoja-
teatterista/oulu-teatterin-tarina/#main-title) (luettu 3.11.2021)

Vesipeilin vuosisadat. Selvitys Oulujoen suiston historiasta ja arvoista. Oulu, Yh-
dyskunta- ja ympäristöpalvelut. Oulun kaupunkisuunnittelu, A225, Oulun yhdys-
kuntalautakunta 8.6.2021

Haastattelut

- Arkkitehti Pekka Voltti, 13.1.2022
- Sisustusarkkitehti Kari Asikainen, 31.1.2022
- Arkkitehti Laura Sorri, 7.2.2022
- Arkkitehti Sampo Valjus, 7.2.2022

Valokuvat

Valokuvat Noora Kela ja Kaisa Mäkinen, jos ei toisin mainita.

Kuvat sivuilla 91 ja 92: Alkuperäiset valokuvat Pohjois-Pohjanmaan museo, Uuno
Laukan kokoelma. Museon hallussa olevissa värikuvissa värit ovat ajan saatossa
vääristyneet. Siksi tässä selvityksessä on julkaistu nämä kuvat lähteessä Asikai-
nen, Kari. *Tuolin takaa*. Kari Design Oy, 2018 julkaistuinä versioina.

Piirustukset

- Pääpiirustukset. Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen, 30.10.1968
- Rakennusselitys. Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen, 10.9.1968
- Detaljipiirustukset. Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen Ky, 1969–1980
- Sisustuspiirustukset. Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen, 1969–1971
- Työpiirustukset. Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen, 1968–1969
- Kalusteet. Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen, 4.2.1971
- Maalausselitys ja värimallit. Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen, 3.10.1971
- Muutospiirustukset vuosilta 1976, 1981, 1982, 1984, 1986, 1987, 1989, 1994, 1996, 1997, 1999
- Inventointipiirustukset. Oulun Tilakeskus, 1999
- Pääpiirustukset, korjaustyö ja lisärakennus. Arkkitehtuuritoimisto Seppo Valjus Oy, 1.11.2002
- Työpiirustukset, korjaus- ja muutostyö. Arkkitehtuuritoimisto Seppo Valjus Oy, 2002–2004
- Purkupiirustukset. Arkkitehtuuritoimisto Seppo Valjus Oy, 24.5.2002
- Huoneseloste. Arkkitehtuuritoimisto Seppo Valjus Oy, 5.9.2002
- Korjattavat irtokalusteet. Arkkitehtuuritoimisto Seppo Valjus Oy, 31.3.2004
- Opasteselostus. Arkkitehtuuritoimisto Seppo Valjus Oy, 26.5.2004
- Rakennusselostus. Arkkitehtuuritoimisto Seppo Valjus Oy, 5.9.2004
- Sisustus, työpiirustukset (urakkalaskentaa varten). Arkkitehtuuritoimisto Valvomo Oy, 26.3.2003
- Korjaustyöt ja muutostyöt, pääpiirustuksia. Arkkitehtitoimisto Kari Huotari Oy, 2014–2018

OULUN TILAPALVELUT